

Ex libris

LUIGI FIRPO

10. 2. 12

FIRPO
1767
BIBLIOTECA NAZIONALE
TORINO

16.J.297

TH. CAMPANELLÆ

DE

MONARCHIA HISPANICA

Diſcurſus.

AMSTELODAMI,
ANNO DOMINI,
CIƆ IƆ C XL.

155

NAZIONALE

Nobiliſsimo, Ampliſsimo, Do-
ctiſsimoque Viro,

D. IOACHIMO VICOFORTIO,

Equiti, & Sereniſſimæ Haſſiæ Lantgraviæ à Conſiliis.

Libellum hunc, quem de Monarchia Hiſpanica ſcripſit Clariſſimus Campanella, N. T. dico & offero, Nobiliſſime VICOFORTI. *Nuper tuo beneficio meus factus, jam typis excuſus tuus iterum eſſe deſiderat. Soles quippe, præter eas curas, quas optimis maximiſque Principibus commodas, etiam literarum & elegantiorum ſtudiorum meminiſſe; & eorum nobis copiam facere,*

quæ vel ab antiquitate precium habent, vel argumenti rarioris novitate lectorem delectant. Hujus generis eſt opuſculum præſens, titulo Monarchiæ Hiſpanicæ grande & illuſtre. Verùm non tam quid ſit potentiſſimus Hiſpaniarũ Rex, quam quid vel ſua vel aliorum deſtinatione eſſe optet, aut optaverit aliquando, declarat. Ne Monarcha ſit, aut fiat unquam, ſedulò cavebunt Galliarum & Britanniarum Reges, cavebunt ſedulò Fœderati Ordines. quorum illi magnis ſubinde & ſumptuoſiſſimis bellis æraria Hiſpanica accîdunt; hi præter Belgii validiſſimas terras, Indiam utramq; illi claris ſucceſſibus ereptum eunt. Quam hic Monarchiam Philippis adſcribit ſacri ordinis autor, Platonicæ mihi

Rei-

Reipublicæ ſimilior videtur, quam vero ſtabilique Imperio. A Deo, Prudentia & Occaſione imperia ſuſpendit. Sed, ut ſe res dant, nondum in fatis eſt, unum omnibus populis Hiſpanum imperare. Si prudenti machinatione eò contendit Rex Catholicus, tot prudentum Principum contrariis conſiliis nondum adeptus eſt, quod intendit. Militavit olim pro Monarchia Hiſpanica non una occaſio, ſed quia fronte capillatam prehendere neglexit, jam fruſtra circa poſt calvam ſudat & luctatur. Leges non ubique malas Hiſpaniarum Regibus præſcribit Campanella. ſed quibus modis Monarchiam ſibi comparare poſſit, infelicius tractat, quia ignoravit ipſe. Sunt enim hæc ſupra cucullum & præ-

dicatorium ordinem. Vir doctiſſimus uti multa ingenio complexus fuit, ita liberius audaciuſq; quam ſolidius de rebus Philoſophicis & Principum arcanis pronunciat. Ipſum Ariſtotelem, quo nemo mortalium plura novit, ordinatius ſcripſit, clarius effatus fuit, c. 4. pag. 18. magnarũ rerum ignarum, Logicæ tantum minutiarumque peritum eſſe *hoc ipſo libello affirmat. Sed condonandum hoc viro ſua potius, quam aliena; nova, quàm vetera, admiranti. Non eſt meum, Vir præſtantiſſime, de Campanella judicium ferre. Sed aliorum ſententiam, qui ſcripta viri maximi & erectioris ingenii Monachi, attentius legerunt, expono. Tibi autem libellum hunc inſcribo, non quod Monar-*

chiam

chiam & potentiam Hiſpanicam ames, ſed quia eam humeris & cervicibus noſtris decuſſam mecum gaudes. Vale Vir nobiliſſime & clariſſime, & officium hoc meum, qua es humanitate & erga amicos facilitate, benigne interpretare.
Amſtelod. XXVI. Iul. Anno cIↃ IↃC XL.

N. T.

Obſervantiſſimus

LVDOVICVS ELZEVIRIVS.

TYPOGRAPHUS LECTORI S.

EXhibemus tibi amice Lector; tractatum *Thomæ Campanellæ* de Monarchia Hiſpanica, hac forma noſtris typis adornatū; moti videlicet cum celebritate ipſius Authoris, tum materiæ quam tractat, hoc inprimis tempore perquam notabilis, dignitate & uſu. Fuit qui hæc præſcripſit Monachus Dominicanus, homo ut acris ingenii, ita non niſi magna, & à vocatione ſua aliena, ſpirantis. Hoc genus hominum eſt, quod humano generi leges jam diu præſcribere ſatagit, quod ſacra profanis, ſupera inferis miſcere, Reges & ſubdi-

tos ſuo ſubjicere nutui, ficta adſcititiâque authoritate nil uſpiam veretur. Cujus rei teſtis eſt vel hic ipſe Tractatus. Quem hoc fine nunc publicamus, ut à pluribus legi, indeq́ue cognoſci liquidò poſſit, quibus authoribus, quibuſq́ue artibus, quo fine ac ſcopo plæraque queîs indeſinenter terrarum orbis concutitur; horrenda bella, turbæ tumultuſque, moveantur ac gliſcant. Deinde ut vanitas conſiliorum à maleferiatis hominibus inventorum, Deo res humanas longè aliter diſponente ac dirigente, ipſis piorum oculis etiam hinc non ſine ſolatio, patefiat. Denique ut ii Reges ac Principes, quorum perſo-

næ in ſcenam hic adductæ, de periculo ſuo moniti, præcavere ſibi in tempore diſcant, ne, qui modò dominantur, mox alii ſubeſſe ac ſervire ipſi, cogantur. Hic noſtræ hujus editionis ſcopus. Tu, Chriſtiane Lector, mirare nobiſcum prudentiam, vel potius, verſutiam filiorum hujus ſeculi, & lauda DEUM, qui ſapientes carpit in aſtutia ipſorum, & cogitationes eorum reddit irritas. VALE.

IN-

INDEX CAPITVM.

CAP. I. DE cauſis humanorum principatuum. Pag. 3.
II. Cauſa Imperii Hiſpanici. 8.
III. De prima Imperiorum causâ, Deo videlicet. 11.
IV. De Imperio Hiſpanico ſecundùm cauſam primam. 18.
V. De ſecunda cauſa, Prudentia ſcilicet. 34.
VI. Quinam modus cum Eccleſiaſticis ineundus. 53.
VII. Quæ præterea de prudentia & opportunitate adduci poſſunt. 62.
VIII. Cauſa per quas Monarchia Hiſpanica augeri & minui poteſt. 64.
IX. De Rege. 66.
X. De ſcientiis, quibus Monarcha admirabilis efficitur. 93.
XI. De legibus bonis & malis. 101.
XII. De Conſilio. 105.
XIII. De Iuſtitia ejuſq́; contrario. 114.
XIV. De Baronibus ac Nobilibus Imperii Hiſpanici. 118.
XV. De Militia. 129.
XVI. De Theſauro Hiſpaniæ. 159.
XVII. De populi amore & odio, item de Conjurationibus. 183.
XVIII. De Concionatoribus & Prophetiis. 205.

De

XIX. *De regnis Hiſpanorum propriis, deq; regnis hoſtilibus unitis & diſcordibus.* 226.
XX. *De Hiſpania.* 247.
XXI. *De Italia.* 255.
XXII. *De Sicilia & Sardinia.* 268.
XXIII. *De Germania.* 273.
XXIV. *De Gallia.* 282.
XXV. *De Anglia, Scotia & Hibernia.* 304.
XXVI. *De Polonia, Moſcovia, & Tranſſylvania.* 317.
XXVII. *De Flandria, & Germania inferiori.* 322.
XXVIII. *De Africa.* 375.
XXIX. *De Perſia & Cataio.* 379.
XXX. *De Magno Turca, ejuſque Imperio.* 385.
XXXI. *De altero Hemiſphario & Mundo novo.* 415.
XXXII. *De navigatione.* 437.

Additur Appendix, ubi tractatur Quaeſtio illa, Vtrum Monarchia univerſalis ſit optanda & ſperanda. 456.

THOM

THOMÆ CAMPANELLÆ

De

MONARCHIA HISPANICA

DISCURSUS.

PROOEMIUM.

Monarchia univerſalis profecta ab ortu verſus occaſum, per manum Aſſyriorū, Medorum, Perſarum, Græcorum & Romanorum, (qui ab aquilâ Imperiali in tria capita partiti fuerunt,) pervenit tandem ad Hiſpanos, quibus poſt diuturnam ſervitutem & diremptionem fato, univerſa conceſſa eſt, majori

cum admiratione quam præceſſoribus ejus, ad quam illa etiam, ut eſt rerum humanarum viciſſitudo, pertinebat. De ejus regimine & augmento cum mihi propoſuerim diſſerere, id quod Excell. veſtra, domine N. N. à me flagitavit, liberatus infirmitate & decennali calamitate, etiam deſtitutus libris, in hoc anguſto meo tuguriolo, brevi ſtylo, ſuccinctèq́ꝫ, illi, quid de hac re ſentiam, exponam: in medium producens uniuscujuſque cauſſas, communi, non phyſico, neque theologico, ſed politico more; poſtea deſcendam ad ſingularia.

Caput I.

De cauſſis humanorum principatuum.

IN adquiſitione & moderamine cujusvis dominij, tres cauſſæ concurrere ſolent; videlicet, Deus, Prudentia, & Occaſio. Quæ, omnes conjunctæ, Fatum appellantur. Quod nihil aliud eſt, quam, conſenſus omnium cauſſarum agentium virtute primæ. Hinc naſcitur Fortuna. Quæ eſt rerum terrenarum ſucceſſus, ſive bonus ſit, ſive malus; quæ rectè cognita, Prudentia; non rectè cognita, Fatum, Fortuna, vel etiam Caſus, dicitur. Sicuti, ſi quis invenerit id quod diu quæſivit, appellatur Intelligentia, & Prudentia: ſi quis verò invenerit haud quaquam quærens, nec ſciens ubi ſit, appel-

latur Caſus, aut Fortuna. Harum trium cauſſarum una quandoque plus dominatur in rebus, quam altera, aut etiam duæ. Sed enim, ſi verum fatendum eſt, politicè omnes tres adſunt. Perpende regnum Iudaïcum, in quo Deus primas partes egit, qui mittendo Moyſen & Aaronem præſtitit reliquas duas cauſſas: quippe Moyſes prudentiſſimus exſtitit, non ſolum in rebus divinis, verum etiam humanis, cum omni Ægyptiorum ſcientia imbutus fuerit, & ſub auſpiciis Pharaonis bella geſſerit contra regem Æthiopiæ, quem etiam vicit, & cujus filiam matrimonio ſibi junxit, ut Flavius Ioſephus ac Philo teſtantur: nec tamen aſpernatus eſt conſilium Ietro ſoceri ſui de imperio ſuo in plures tribus partiendo. Quid, quod populus Iſraëliticus, ſervitute Ægyptiacâ oppreſſus, Occaſionem quo-

que ab Illo arripuit excutiendi jugi? Undè major illi fides & ſequendi lubido apud populum fuit, non obſtante etiam improbitate Palæſtinorum. Quin & Monarcha ſuprèmus Deus ultrò ſuis prudentiam dedit; ſicuti Apoſtolis & Pontifici Romano; cui acceſſit Occaſio; quæ nihil aliud eſt quam ſcire uti tempore; unde Imperij Romani diviſio, Iudaïci verò exitium ſecutum eſt. Verùm, ubi humana potentia ſola apparuit, Deus etiam cooperatus eſt, quamvis minus manifeſtè. Quare Aſſyrij Imperium occultis de cauſſis nacti ſunt, quæ tamen quandoque apparuerunt: ſicut videre eſt in Nabuchodonoſore, quo Deus ad Hebræos ingratos caſtigandum, uſus èſt: Contrà Cyrus, etiam Ægyptiaco imperio à Deo eſt muneratus. Et in Eſaia Deus regem Iudæorum increpat, quod cum ſuo auxilio, po-

puli cæſi, profligatique eſſent, ille nihilominus tamen id propriis ſuis viribus acceptum retuliſſet. Hujus autem rei occaſio fuit, perverſitas gentium, quæ nullâ prudentiâ regebantur. In Medorum quoque Regno eadem occaſio plurimùm valuit cum Deus (quemadmodum ex Daniele liquet) Sardanapalo luxu delitiisque muliebribus diffluente in Scenam prodiit, & prudentia ſingulari inſtructum Arbacen Mediæ præfectum excitavit. In Perſico Imperio fortitudo Cyri comparuit, & Media ſucceſſore deſtituta occaſionem præbuit, Deusque ipſe in Eſaia Cyrum, unctum ſuum appellans, nationes ſibi ſubjugare edocuit. Quis verò dubitat de Alexandri Magni Macedonis prudentiâ? quaque occaſione Græci inter ſe diviſi, & orientales populi in fœdiſſimas quaſque libidines ſe præcipitarunt?

runt? ubi divina potentia evidentiſſimè fuit manifeſtata; quandoquidem, ut Propheta Daniel atteſtatur, angelus regni Græci multum in id operis impendit. In Romano etiam Imperio Prudentia & Fortitudo plurimùm potuit. Verum Italia in plures Reſp. diremta, & Carthaginenſes in ſe diviſi, Occaſio fuerunt. Et plerumque ad illam partem, quæ magnum aliquod imperium diſſolvit, omnes reliqui mundi principatus ſe inclinant: & certè Deus proſperitatis Romanæ maxima cauſſa fuit, ut Auguſtinus in lib. de Civit. Dei demonſtrat. Nullus tamen locus evidentius oſtendit, quid Occaſio poſſit, quàm Sicilia, eo præſertim tempore, cum Petrum Arragonenſem contra Angoinos evocavit: unde veſperæ illæ celeberrimæ, nomen proverbio dederunt.

Quanquam negari haud quaquam

poſſit, divinis illum Pontificis auſpiciis, & ingenita ſibi prudentia, in illo conamine plurimum adjutum. Et, licet ſanè Hiſtorici trium harum cauſſarum raro mentionem faciant, tamen libri Regum Hebræorum & ſucceſſiones in illis traditæ, abundè id convincunt, oſtendentes, quò Prophetiæ inclinant, eodem etiam Fortunam Imperij vergere.

CAPVT II.

Cauſæ Imperii Hiſpanici.

EÆdem igitur tres cauſæ unanimiter in Monarchia Hiſpanicâ concurrerunt. Nam poſtquam illa octingentos prope annos ſub auſpiciis altiſſimi contra Mauros feliciter bellũ geſſiſſet, produxit tandem milites adeò ſtrenuos, ut, munita robore & prudentiâ, victis barbaris, ad majo-

majora occupanda, arma ſua converterit. Deinde non ſine divino inſtinctu, à Papâ adjuta, Indulgentiis etiam ampliſſimis, Crucigeris itidem, & titulo Catholici, id eſt, univerſalis, munerata, tantam fortitudinis ſibi gloriam adſcivit, ut Genuenſes, ſpontè ſe illi ſubmiſerint, novique mundi imperio ſit potita. Conſtat denique, quod, dum haſtis & equis bella adminiſtrata fuerunt, Galli, Gothi, & Longobardi; dum verò gladiis, Romani imperium latius propagarunt. At poſtquam Aſtutia plus valuit Fortitudine, inventæque Typographiæ, & Tormenta bellica, rerum ſumma rediit ad Hiſpanos, homines ſanè impigros, fortes, & aſtutos. Tunc enim Occaſio, Arragonenſem cum Iſabella Caſtiliæ Regina conjunxit, nullis maſculis hæredibus ſuperſtitibus; ſimulque acceſſit linea Imperialis

rialis Auſtriacæ domus, etiam ipſa maſculini ſexus prole carens; ſecuta etiam novi mundi per Chriſtophorum Columbum detectio, & alia itidem acceſſio ex ruina regis Luſitaniæ: quæ Monarcham Hiſpaniæ ſatis illuſtrem reddiderunt. Quibus ſe denique adjunxerunt clades Gallorum, Anglorum & Germanorum, religionis cauſſa inter ſe diſſidentium. Vnde facilè huc potentiæ Hiſpanus evectus eſt. Immo plus etiam valeret, & totius mundi dominus evadere potuiſſet, ſi Turcicum imperium evertere eſſet aggreſſus, ut Perſicum olim Alexander, & Romani Punicum. Illorum enim imperium per Chriſtianorum peccata emerſit, & etiamnum angelus illius ſuperior eſt. Quippe interea, dum Cæſariani à Pontificiis, Galli ab Anglis, Veneti à Genuenſibus diſſident, Deus Turcas ſuſcitavit,

vit, & utrique imperio immiſit, quandoquidem Chriſtiani levius pro delictis premebantur ab Arabibus, Tartaris, & aliis Trans-alpinis populis, ſicut in Monarchia Papali oſtendi. Idemque nobis hodiè Turca eſt, quod Aſſyrii olim Hebræis fuerunt, in Regnum Iudaicum & Iſraeliticum, per diverſas hæreſes, diviſis, niſi angelus Hiſpanicus nobis quid auxilij tulerit, ſicut alibi ſcripſi.

Caput III.

De primâ Imperiorum causâ, Deo videlicet.

Apud omnes gentes conſtat, Prudentiam ſolam, aut etiam cum Occaſione conjunctam, ad acquiſitionem aut regimen dominiorum non ſufficere: quandoquidem ſcimus, arbitrii libertatem in vo-

luntate, non vero in actione aut paſſione conſiſtere. Fieri enim poteſt, ut quis hac veſpera ſibi proponat, aut navigare cras, aut ſtudere, aut arare, aut aliquid aliud agere, cum pluviæ repente effuſæ aut tempeſtates ex improviſo obortæ illud noſtrum tam prudens conſilium ſubitò impediant, neque ex conſilio, ſed è re nata agere cogant. Huic vero, qui eo propoſitum ſuum cauſis ſuperioribus ſubalternari novit, plerumque res ſuæ proſperè cadere ſolent. Sic igitur homines prudentes cauſas ſuperiores, Deum, voluntatemque divinam, unde pendet ſeries rerum futurarum, ſatagunt cognoſcere. Vnde quidam Deum quæſiverunt in ſtellis: quibuſdã quoq; per ſtellas, ſicut Magis, reſpondit, ut in nativitate Redemptoris noſtri: & fortaſſe huic aut illi Aſtrologo pluviæ matutinæ nihil detrimenti afferent,

rent, cò quod illas providit, actioneſque ſuas exinde Deo volente inſtituit; qui pro ſingulari ſua benignitate, ibi inveniri vult ubi ipſum ſincero corde quærimus: immo ſi res flagitat, etiam illis, qui eum non ſincero corde quærunt, reſpondet; quod videmus in Baalamo, cui non rogatus reſpondit; & in rege Saulo, qui per Samuëlem certior de rei eventu factus eſt, quamvis ille arte diabolicâ, & non Samuëlis ritu, Deum invocaſſet. Nos quoque perſuaſum habere debemus, verum Deum ad diabolicas Romanorum, Græcorum, & Chaldæorum ſuperſtitiones reſpondiſſe, miniſterioque angeli cujuſque regni fuiſſe uſum. Nam inevitabile voluntatis ſuæ decretum, illarum Monarchiarum majeſtatem, modo ſurſum urgebat, modo deorſum verſus inclinabat. Chaldæi igitur, Medi itidem, &

Perſæ,

Perſæ, ſi quando prudentia illos deſtituit, Deum per ſtellas invocarunt: Græci Deum in oraculis Delphicis, Romani in auguriis auſpiciiſque, Philoſophi ſaniores in naturâ, quæſierunt: Sicut Pythagoras in numeris, qui ſunt radius quidam divinitatis per orbem diſſeminatæ. Multo rectius vero Hebræi, & hos ſecuti Chriſtiani, per ora Prophetarum ad ipſos miſſorum, eumdem inveſtigarunt. Etenim Archangelus Michaël, ab illorum imperio ad Chriſtianum tranſmiſſus eſt: pro certoque habendum videtur, imperio quopiam devicto, angelum illius ad illud, quod vicit, tranſire. Arcanum hoc percalluerunt Romani, qui ideo angelum ſuum tutelarem ignorari voluerunt, ne ab aliis nationibus invocaretur. Quare dici poteſt, Perſicum angelum, aut ceſſiſſe Græco, aut à Perſis ad Græcos

trans-

tranſiiſſe; & conſequenter angelum Conſtantinopolitanũ jam pro Turcis dimicare, aut loco mutato à partibus Germaniæ ſtare, & conjunxiſſe ſe cum illius angelo. Ubi verò plures angeli, ibi etiam majus incrementum, aut fortius ſtabilimentum. Hinc Scripturis edoctus, dico, quod, ſi quando Deus imperium aliquod blandè alloquitur, aut contrà, id non de illo ſolo, ſed etiam de ſequentibus accipiendum eſſe. nam, ni id foret, Deus haudquaquam notitiam futurorum eccleſiæ ſuæ per Prophetas revelaſſet: quod abſurdum eſt, & ſequeretur, in ſtellis & aliis rebus id quærendum eſſe. Quod cum partim etiam à Papa prohibitum ſit, omnia proviſa eſſe, credamus neceſſe eſt. Cum igitur Deus de imperio Babylonico loquitur, id intelligendum eſt quoque de Perſico, Græco, & Romano, quæ illi

ſuc-

ſucceſſerunt. Unde Petrus & Iohannes Romam vocant Babyloniam: &, quod de Hieroſolyma, & de regno Hebraico dictum eſt, id accipiendũ quoque de eccleſia Romana; quæ claves Davidis & nomen Hieroſolymæ accepit; ſecundum id quod dictum eſt Angelo Philadelphiæ. eſt autem Philadelphia idem ac amor fraternus: ſicut ROMA, inverſo literarum ordine, eſt Amor. Et Deus ſæpe eccleſiæ ſuæ minatur; Removebo Candelabrum tuum de loco ſuo, niſi reſipueris. Nam eodem modo dici poſſet, angelum Dei, ab eccleſia in eccleſiam, (ſicut ab Angliâ, hæreſi infectâ, in Boruſſiam catholicam,) & à Regno in regnum, transmigrare. Quod etiam Ezechiel, Ieremias, & Eſaias, de principe Tyri dixit. Sed & interdum de elapſo angelorum è cœlo extruſorum imperio id accipiendum:

dum: ubi & id, Quomodo cecidiſti lucifer! quod de rege Chaldaico dictum eſt, de ejus ſucceſſoribus, & de cœleſti ſic dicto magni diaboli imperio, in ſignaculum ſimilitudinis ſumitur. Quippe imperia, & aliæ res terrenæ, ſimiles ſunt cœleſtibus; ſicut & res maritimæ, rebus terreſtribus. Unde inventus piſcis epiſcopus, vitulus, & calamarus; quandoquidem omnes ab ordine rationis primæ, ſeu divinæ ideæ, quod Verbum æternum eſt, dependent. Unde clavem inveniſſe mihi videor, qua mihi aditum patefaciam ad cognoſcendum ortum, regimen, incrementum, & finem regni Hiſpanici, per cauſſam primam, quam Deus in prophetis aperuit; poſteà quoque ad Prudentiam & Occaſionem, quam Hiſpani prehendere debent, progreſſurus.

CAPUT IV.

De imperio Hiſpanico ſecundum cauſſam primam.

EVidens eſt, Prophetiam de fine mundi, tàm in natura, quam in arte politica, mox completum iri; poſtquam ſtellæ fixæ, Scorpionis & Tauri, mutarunt ſitum, & ſol terræ, decies mille milliaria propinquior jam eſt, totque ecclipſes apparent propter æquinoctia tranſpoſita; quæ omnia ex opinione Platonis (quamvis Ariſtoteles, rerum magnarum ignarus, & Logicæ tantum, minutiarumque peritus, id neget) magnas mutationes prædicunt: iſtæ exorbitationes rerum cœleſtium, diluvia etiam, & incendia univerſalia, maximæque mutationes, ſecundum Evangelium, (cum quo etiam conſentit Seneca,) ſigna ſunt intereuntis

tis mundi. Imperium Chriſtianum, res ſanè notatu digna, jam 1600. annos duravit: qui numerus è ſeptenario & novenario compoſitus, fatalis omni Monarchiæ eſt; quemadmodum Pythagoras & Plato ſcripſerunt, atque ex Moyſe etiam intelligi poteſt, cum de Iubilæo & hebdomade loquitur; item ex Ieremia in Sabbatiſmo terræ ſanctæ; & ex Medicina, circa curationem febris, & varietatem complexionũ, & ætatum; Ex Auguſto deniq; Cæſ. qui ad nepotẽ ſuũ ſcribens ſibi gratulatur, quod anno ſexageſimo tertio haud obiiſſet, qui annus, cũ novem ſeptenariis conſtet, periculòſiſſimus, ac maximè fatalis eſt. Quin & Deus ipſe rẽ omnẽ creavit in numero. Hoc igitur tẽpus magnam vel amplificationẽ, vel inclinationem & mutationem, in rebus omnibus præſagit. Videmus etiã, prophetiam de monarchiis ad finem adſpi-

adſpirare; quandoquidem Balaam, ut eſt apud Moyſen, Num. XXIV, Monarchias ſupputans, in illa, quæ Italiam concernit, ſubſiſtit, inquiens: Venient in turribus ex Italia, & ſuperabunt Aſſyrios, & vaſtábunt Hebræos, & ad noviſſimum ipſi perdentur. Ubi locutus eſt de Monarchia Hiſpanica. Neceſſe igitur eſt, ut Italiæ inſeratur; & conſequenter, fatum Tyri ſumi quoque poteſt de Hiſpania, cum Carthago colonia Tyri fuerit, & propter crebras navigationes, ultro-citroq́ue factas, Tyriorum mores induerit. Hinc orti Hiſpani; qui, Carthaginenſium quoque aſtutias, mores, & Deos amplexi, poſtea Chriſtiani facti, omnibus illis malis, quæ Deus in Ezechiele, Ieremiâ, & Eſaiâ Prophetis, Tyro minatus fuerat, obruti fuerunt, nec non in re nautica itidem, ut Tyrij, plurimum valuerunt.

Quod

Quod ſi jam Hiſpania Tyri ſuperbiam etiam imitatur, extollendo ſe ſupra Eccleſiam, quemadmodum Tyrus fecit, pejus quoque peſſundabitur, nec imperii ſui terminos propagabit. Verùm tamen ante finem, concors Papæ, felicius aget, &c, in profunda pace, ſecurè ac firmiter regnabit, commercia in Eccleſia exercens, Pontificemque cum Cardinalibus, ceu filia Tyri, quemadmodum Pſalmi &Eſaias memorant, muneribus ſollicitans: nec tamen in illo univerſalis imperii gradu erit ad quem aſpiraverat. Enimvero de his ſecretò tractandum, non palàm ſcribendum eſt. Quantum ad ambitionem ejus attinet, dico, quod, ſecuta domus Auſtriacæ auſpicia, humiliabitur: quandoquidem Eſaias dicit, Onus jumentorum Auſtri; innuens, nihil illam effecturam eorum quæ verbo tenus

tenus ſum declaraturus; ſcilicet, prout nunc regnat; verùm corruet, tanquam muro oppreſſa, quemadmodū Tyrus; Hinc apud animum ſuum perpendens malum, tandem emerget; certior facta, quod, poſtquam domus Auſtriaca Hiſpanicæ domui inſerta fuit, mundus novus ſub illius auſpiciis fuerit detectus, atque naves auro onuſtæ, quæ ſunt illa jumenta Auſtriæ, ut & titulus Monarchiæ, atque hic tantus principatus, ſub Carolo V. initium ceperit; ſi modo ille tam benè ſciviſſet retinere illum quam acquirere. Verùm, quia ne ſub hoc quidem fatum reſpondit Hiſpaniæ; acuratius ſcripturæ erunt perſcrutandæ, ut tempori conveniant; quemadmodum Politicus quidam dixit, & nos, Deo volente, dicemus; ut perveniamus, quo illi tendunt. Sed ego dico, finem Monarchiarum jam adveniſſe, &

quod

quod in eo jam ævo ſimus, quo omnia Sanctis & Eccleſiæ ſubjici debent; quod futurum eſt, finitis quatuor Monarchiis, & mortuo Antichriſto, qui tres hebdomadas cum dimidiâ durabit, ſecundum Lactantium, Irenæum, Tertullianum, Origenem, Victorianum, S. Bernardum, Abbatem Ioachimum, Dantem, Petrarcham, & alios Theologos, Philoſophos, Prophetas & Poëtas, ſicut ſuo loco declarabo. Statua quoque Danielis jam collapſa eſt; quatuor item beſtiæ, tres hebdomades, & duodecim pennæ aquilæ, de quibus libro IV. Eſdræ, jam finitæ ſunt, ſcilicet unà cum imperio Romano: quod cum ſecundum eundem, imperium ſit Babylonicum, per ſucceſſionem diviſum eſt in tria capita; primò in dextrum, quod eſt Occidentalis Germania, deinde in ſiniſtrum, eſtque Orien-

Orientale Turcarum & Saracenorum imperium; & medium, quod eſt Conſtantinopolitanum. Itaque, dextrum & ſiniſtrum ſecundum Moyſen, non verò ſecundum Ariſtotelem, explicatur. Iam verò, ſiniſtrum horum trium capitum, ut idem propheta atteſtatur, devoravit medium, Turcicum ſcilicet Conſtantinopolitanum, tempore Mahumetis ſecundi. Iam reliquum eſt, teſte eodem propheta, ut dextrum Occidentale, quod eſt Germanicum, devoret ſiniſtrum, Turcicum videlicet. Cum hoc congruit Aſtrologia Arquati; quæ dicit, Hungariam Turcæ ruinam minari; imperiumque Lunæ in duos filios imperatoris Turcici, qui decimus quintus imperaturus ſit, partitum iri, quando luna in duo cornua curvabitur. Atque hoc ſidus ſanè terribile eſt; & manifeſtum faciet, quod

ille,

ille, qui Turcicum imperium ſubjugabit, dominus erit orbis terrarum. Domus ergo Hiſpanica magnam monarchiam adipiſci non poteſt ſecundum fatum, niſi ſub auſpiciis Italiæ, quod eſt Germanicum & dextrum caput. Regi igitur Hiſpaniæ ſummis viribus annitendum eſt, ut in Imperatorem eligatur; cùm non ſolum Deus, ſed etiam Prudentia huic domui ingenita, oſtendat, eum conſecuturum eſſe omnia quæ optat. Cujus rei principium ſatis apparuit in Carolo V. Hiſpaniarum rege, ad imperij clavum ſedente, qui ſub auſpiciis imperii, viribus etiam totius Italiæ & Hiſpaniæ ſubnixus, Tunetanos & Regem Galliæ vicit, atque Germaniam debellavit; adeo, ut Solymannus, proſperam Regis hujus fortunam perſpiciens, dixerit, ſibi ab ipſo timendum eſſe; nec voluit, quamvis viribus ſuperior, ſub

B moeni-

BIBLIOTECA NAZIONALE TORINO

mœnibus Viennæ, prælium cum illo committere. Videmus itaque quo fati auſpicia inclinent, eodem etiam omnem reliquam fortunam vergere; & contrà, omnia in caſſum fieri quæ fato invito ſuſcipiuntur. Hic & aperiam aliud myſterium: nimirum, omnia imperia, ſecundum prophetiam Noæ, deſcendere à filiis Iaphet: Dilatet Dominus Iaphet, & habitet in tabernaculis Sem, & ſerviat ei Cham: & à Cham non niſi ſervos deſcendere, & tyrannos, qui reverâ ſervi ſunt; ſicut ego alibi demonſtravi. Quare imperium Turcicum venit à Iaphet per Magog, & à lege Sem per Iſmaëlis lineam, à quo deſcendit Mahumet: ſicut ſemper uſuvenit, ut Septentrionales, armis Iaphet feroces, & victores, à ſapientibus Meridionalibus, Semi videlicet proſapiâ, leges ac jura peterent. Aliò

tamen

tamen modo Imperium ſucceſſores quoque habuit tyrannos à Cham deſcendentes, ſed interventu Germanici, quod à Iaphet ortum habet; ſicut, Hiſpanus ipſe ſuum genus per Tubal ad Iaphet refert, &, quod ad Legem, Romanus Chriſtianiſmus ad Sem, reſpectu Chriſti qui verus Sem, per lineam Jſaaci. Cum igitur imperium promiſſum ſit Iapheto, ad Hiſpanos potius ſpectat, qui arctius & propius à Legiſlatore deſcendunt, quam Turcæ, & victoria illorum huc collimat, ut in domo Sem habitent, eò quod majorem Italiæ partem obtinent, Papa inveſtitore, qui deſcendit à Sem, eo modo quo dictum; de quo hîc plura loqui occaſio non permittit, quamvis libens vellem & deberem: hoc tantum dico, illos, ſecundum fatum, fieri rerum Dominos non poſſe; niſi inquantum fiant liberatores Eccle-

ſiæ, eripientes eam è manibus Babyloniæ, id eſt, Turcarum & Hæreticorum. Sub tali auſpicio Mauros vicerunt, Deo illos tanto imperio munerante. Palàm conſtat, Eccleſiam Babyloniæ ſubjectam eſſe, quamdiu militat: & alibi dixi, quod etiamnum dies Martis & Veneris dominetur; & menſis Auguſtus cum Iulio; qui Romanæ Babylonis fuerunt; patiturque Eccleſia graviſſimas perſecutiones ſub infidelibus Babyloniis in Africâ, Aſiâ, & Europâ, maximè verò in Germania, Gallia, Anglia, & Polonia. Hæc igitur diſſertatio pronis auribus accipienda eſt, eo quod omnes rès Hebraicæ, typus & figura ſunt rerum Chriſtianarum. Ille igitur qui Eccleſiam hiſce malis liberabit, evadet univerſalis Monarcha, quia fungetur officio Cyri Chriſtiani, quem ſuſcitabit DEVS, ſicut Eſaias dicit, ad

ſubjugandum totum mundum, reſtaurandam Hieroſolymam, ſolvendam captivitatem, & ædificandum templum Deo cœli & terræ, in quo continuum ſacrificium inſtituetur, ſicut Daniel, Eſaias & Eſdra prædixerunt. Cyrus etiam de proſapiâ Iaphet fuit, per Madaim: &, quamvis Turca etiam ab illa ſit, tamen officium hoc non exequetur, cum ſit factus hoſtis, ſanciendo aliam diverſam legem. Galli hoc officium ſub Carolo Magno ſibi vindicarunt: qui, Papam è manibus regum Italiæ, Longobardorum & Gothorum ſæpe liberando, tantam potentiam adeptus eſt, ut omnibus fuerit formidabilis: factuſque fuiſſet Monarcha univerſalis, ſi filii ipſius concordes manſiſſent, & imperium ſcitè adminiſtraſſent; verùm diſcordiam ſecuta hæreſis imperium Gallicum peſſumdedit, aut certè ſpem om-

omnem tantæ magnitudinis illi ademit. At Hiſpani, Mauros continuis cladibus extirpantes, potentes evaſerunt; Conſtantinopolimque, quod ad Arrium, Sabellium, & alios defecerat, vaſtarunt. Veneti quoque per Papam multum emerſerunt, propterea quod huic auxilium contraFridericum tulerunt. Ut ita manifeſtũ ſit, quod is, qui cum fato manũ operi admovebit, proſpero ſucceſſu utetur; contrà verò qui adverſante fato ad agendum proſiliet, contrarium quoq; eventũ ſortietur. Quod etiam ratione politica demonſtrari poteſt. Quippe qui jus Papæ propugnat, propugnat jus univerſale totius Chriſtianiſmi, qui à Papa dependet. Nam pro juſto religioſoque habetur, quod omnes ſequuntur. Et religionis opinio cauſſam aliam omnem vincit; ſicut alibi dicemus, & jam diximus. Tum quoque Pa-

pa

pa rerum omnium eſt arbiter ad quem concurrunt populi ad obediendum ei tanquam Deo & liberatori ſuo; ſicut è contrario Suevos, Saxones, & Conſtantinopolitani imperii populos, ut inimicos ejus, refractarios ei videmus. Igitur officium Cyri ſpectat ad regem Hiſpaniarum, qui, poſtquam jam à Papa rex Catholicus appellatus eſt, facile ad principatum mundi poterit eniti: eumque veſtigiis illius inſtitiſſe jam, eo quod Eccleſiam à Mauris Granatinis olim, & nunc ab hæreticis, Flandris, Anglis, & Gallis, liberavit, videmus: ſuſtentatque reditibus annuis tot Epiſcopos, Cardinales, Monaſteria, & Miſſas; quæ ſunt juge ſacrificium pro univerſo mundo; quandoquidem omnibus ſemihoris, & continuo, celebratur Miſſa in illius Imperio, ubi Papatus Romanus, Hieroſolyma, &

templum extructum eſt; neque unquam in ejusImperio noctescit. Hiſpania namque circuit per Braſiliam, fretum Magalanicum, Philippinas, Iapponem, Chinam, Archipelagus Lazari, Calecuttam, Goam, Bengalam, Ormum, Caput bonæ ſpei, Civitatem Africæ, inſulas fortunatas: in eadem Hiſpania mundus cum ſole circumagitur; qui quum hora quavis aliquam partem illius regni illuminet, dubium non eſt, quin etiam ſemper ibi ſacrificia fiant DEO cœli & terræ. Res ſtupenda ſanè, & ſignum evidentiſſimum, regnum in immenſum diffuſum eſſe, in quo continuò preces pro Eccleſia & Rege funduntur, cum ſacrificio ſtupendo, quod, ſecundum veritatem, & opinionem hominum, in cordibus ſubditorum non parum eſt efficax. Unde dico, regem Hiſpaniarum, ſequendo re-

rum Ordinem & obſervando Prudentiam cum Occaſione, omnia ſibi poſſe ſubjicere, ſicut ex rationibus ſubjectis patebit. Nam primùm hoc jam liquet, illum pugnare ſub auſpicio Imperii Germanici, id eſt, Italiæ, Romæ, Græciæ, Perſiæ; imperii Cyri, quod poſtea fuit Media & Babylonia: habebitque auxilium plurium angelorum, Cyri, & Michaëlis; & poſtea omnia tradentur in manus Gog & Magog, Chriſtiani autem vincent, & tunc veniet Chriſtus ad judicandum. Atque hic finis erit. Verùm ecclipſis & conjunctio magna in Sagittario, ſigno ſcilicet Hiſpaniæ, plura ſecreta, quæ & ipſa ediſſeram, revelabunt.

CAPVT V.

De ſecunda cauſſa, Prudentia ſcilicet.

CUm omnes res humanæ prudentiam requirant, (quæ eſt cauſſa fato connexa, conſtans infinitis cauſſis, virtute primæ agentibus,) tùm imprimis verò imperium; utpote quæ totum mundum regit, & à DEO per omnia humana diſſeminata eſt. Nam Natura eſt Ars divina intrinſeca; ſicut Ars noſtra eſt Natura extrinſeca rerum: quique Naturam ducem ſequitur, ille prudens eſt, quod vel in plantis, formicis, apibus, gruibus, ipſiſque piſcibus elucet. Quæ ſanè animalcula hominem ſæpè ipſum erudiunt, circa adminiſtrationem regni ſui. Unde ſciendum, Prudentiam diverſum quid eſſe ab Aſtutia; quam quidam ratio-

rationem ſtatuum regendorum vocant. Nam Prudentia cum cauſſa prima, Deo ſcilicet, convenit: unde prophetias & ſcientias divinas perveſtigat, ut ad cognitionem rerum futurarum penetrare queat: At Aſtutia ſolam oblectationem venatur, & proprii ingenii verſutiam captat, quam ipſa falsò ſapientiam nuncupat: velut Pharao dixit: Sapientes opprimamus eos. Prudentia vero magnanima eſt, & ſolum res arduas ſibi proponit: Aſtutia puſillanimis eſt, ſed ut tamen magnanima habeatur, ſuperbiæ ſpeciem ſibi circumponit, ut videatur nimirum eniti velle ad eximia, ſed ſine ſcalâ virtutis, ſectaturque minutias, & res quæ nauci vix ſunt. Prudentia clemens eſt, & verax: Aſtutia crudelis & adulatrix. Unde aſtutus dicere ſolet, Magnates, ſapientes & fortes ſeipſos interimere debere,

quia ſceptrum illi extorquere non valent. Quicquid excelſum eſt cadat, inquit Nero, & Periander: verùm Prudentia illorum opera utitur ad regnum ſuum ſtabiliendum; Sicut Pharao bonus, ab altero illo aſtuto diverſus, uſus eſt miniſterio Ioſephi, & Papa idem ſolet facere, evehens ſapientes, & doctos viros, ad Cardinalitiam dignitatem. Aſtutus fraudes & dolos futiles machinatur in populum ſuum, quibus illum debilitet & ſupprimat. Prudentia technas urbanas & utiles comminiſcitur, quibus eundem acuat, & ad officium ſuum promptius faciendum inducat; Sicut Numa excogitavit, ut venerandum ſe populo Romano redderet, & religionis prætextu Romam contineret. Prudentia Cæſares & Imperatores decet; Aſtutia Davos & ſervos. Prudentia dum perdit, acquirit, (id

quod

quod Petrus, & Papa adhuc hodie facit) & quantò penitiùs cognoſcitur, tantò ardentiùs à ſuis amatur: Aſturia dum acquirit perdit, & quantò magis nota eſt, tantò magis odio habetur. Sicut videre eſt in ſceleſti illius Machiavelli diſcipulo Cæſare Borgia, qui per aſtutias ſuas principatum Romaniæ perdidit; imò & in Tiberio, atque Nerone, qui aſtutiis ſuis majeſtatem imperii Romani, laudabiliter ab Auguſto Cæſare illuſtratam, offuſcarunt. Prudens publicum, at Aſtutus privatum ſolum ſibi ante oculos commodum ponit. Prudens, ut acquirat, fortem ſe præſtat, nonnihil accedens ad audaciam (id quod Columbus, Cæſar, Alexander, & Cyrus fecit) liberalem juxtà, ſubterfugiens tamen prodigalitatem; & denique juſtum cum moderata ſimul ſeveritate. Itaque dum acquirit, omnia largitur ſuis, ut

illos beneficiis ſibi devinciat, ſibique reddat fidos deditoſque: nec tamen tantum in illos erogat, ut ipſo etiam deinceps frui non habeant neceſſe, verum ſibi quoque ſervat unde ſtatum ſuum poſſit ſuſtinere, ne compellatur, exactione tributorum malam ab illis gratiam inire, eoſque exaſperare, id quod Caligulæ olim uſu venit, qui poſtquam ſua profuderat, aliena mox ereptum ivit. Equidem qui rem arduam molitur, neceſſariò fit audax: & omne facinus magnum & memorabile requirit inuſitatam quandam potentiam, degeneratque in temeritatem, niſi proſperus ſequatur eventus: ſicut audacia fuit in Columbo, quod iret quæſitum uovum mundum; in Ulyſſe verò temeritas, quia ille evaſit, hic verò navem fregit. Verùm poſt acquiſitionem factam à fortunæ volubilitate ſibi cavendum eſt, atque ab

au-

audacia; quæ res à Carolo V. in Germania geſtas difflavit, propterea quod ille, in tuendis partis non eâdem prudentiâ fuerat uſus, qua in acquirendis. Idem etiam contigit magno illi Iulio Cæſari. Tum in bello ſeveritate opus eſt, ut milites in officio contineantur, & ut victores præmiis decorentur, quod nî fiat, detrectant imperium & deſciſcunt: ſicut exercitus Tiberii in Germaniâ agens, atque inſolenter prædandi licentiam exercens, victoriam partam, ad nihilum redegit: idem accidit Conrado Suevo, cum Carolo Augienſi. Verùm poſt occupatum regnum modeſtè gaudendum, & populo ſatisfaciendum: nam ſi ſecus fit, diffugiunt, vocatoſque inimicos tuos in te inſtigant, ſicut evenit Roboamo, Carolo Augienſi in Sicilia, Carthaginenſibus poſt primum bellum Punicum, & Ezelino,
cui

cui Patavium ſuum portas objecit, atque Neroni qui hoſtis patriæ ſuæ, cujus princeps erat, fuit appellatus. Et quamvis multę aſtutię in uſu ſint, quibus populus coerceatur, auſim tamen aſſeverare, illas in fine exitioſas fieri. Unde videmus Tiberium aſtutiarum fabrum, in contemptum veniſſe, & acerbam duxiſſe vitam, quod videret ſe haudquaquam amari, ita ut opus habuerit, quotidie aliquos majeſtatis ſuæ contemptores neci dedere, & ſemper ſuſpenſo eſſe animo: quod ſanè morti quam vitæ propius eſt. Iccirco ſumma & optima aſtutia principum eſt, beneficentia, religione & liberalitate in ſubjectos ſuos uti, ne deſpicatui ipſis fiant, ſicuti Cæleſtinus V. Papa.

Progrediamur nunc ad *particularia, Hiſpaniam concernentia.*

Nunc politicis rationibus probabo,

bo, quod in orbe Chriſtiano nullus poſſit eſſe Monarcha, niſi dependeat à Papâ. Nam certè, ubicunque eſt Princeps, qui ſuperiorem ſupra ſe habet, ſola religione, non armis regentem, ſicut Papa, ille nunquam ad univerſalem Monarchiam pervenire poteſt. Quicquid enim conabitur, irritum fiet, & illi à Superiore in manibus quaſi confringetur. Nam omnis Religio tam falſa quam vera vincit, ubi ſemel faſcinavit hominum animos: à quibus ſolis arma & linguæ, unica regnorum inſtrumenta, dependent. Ecce Iul. Cæſarem, qui, cum fortè conſules crearentur, vidit Pontificem venientem & dicentem; Vitio creati ſunt, ſtatim illos abdicavit; & prælium initurus, cum augur fortè dixiſſet, Pullos nolle eſſe, deſtitit, atque ex illorum ingenio fecit; idemque cum in animum ſuum induxiſſet occupare

Mo-

Monarchiam,contra Catonem nixus quantum potuit, omnem lapidem movit, ut crearetur Pontifex Max. quod poſtquam obtinuit, verſo animo, omnia officia quæ armis adminiſtrantur in ſe traxit, quò ſecuriùs ageret, & milites donativis ſibi obſtrinxit adeò, ut in illius favorem arma contra patriam ſumpſerint,rebusque novis operam dederint. Similiter Cyrus commiſſarius Dei ſalutari voluit, ne quis prophetam ſuperiorem ſe ingereret: Et Alexander Magnus filium Iovis Ammonis haberi voluit, ob eandem rationem. Tum etiam conſtat, in orbe Chriſtiano nullam Monarchiam ad ſummum evectam eſſe,quia ſcilicet ſubjecta eſt Papæ; & Mahumet poſtquam eò pervenit, novam religionem induxit ab illa altera planè diverſam. Nam arma contra religionem nihil efficere poſſunt, ſi alia fortiori

ſortiori religione, quamvis & pejori, reprimantur. Cum igitur Chriſtianâ Romanâ religione nulla major reperiatur, evidens eſt, neque Hiſpaniam, neque Galliam ad majorem dignitatem pervenire poſſe. Hinc Carolus Magnus cum Monarcha totius mundi evadere vellet, aſſumpſit titulum protectoris Papæ, & dum propugnavit Chriſtianiſmũ, Magnus evaſit. Si igitur Rex Hiſpaniarum pariter ad tantam altitudinem aſpirat, novam religionem confingat neceſſe eſt, quod nec Deus nec ratio illi permittit facere: namque hoc nunquam niſi in primordio regni faciendum eſt; ſicut Mahumet, Romulus, & Pythagoras fecerunt: nam aliter faciendo, peſſum ibit, mutans auſpicia regni, quod fide in Chriſtum fundatum eſt, & populus confeſtim ad arma conclamabit, deficiens ab illo, neque unquam

quam ullum imperium pejus aut certiùs periit, quam cum mutavit religionem; ſicut hiſtoriæ teſtantur. Deinde Papa, & reliqui Principes Chriſtiani conjunctis viribus illum breviſſimò temporis ſpatio exuerent regno Neapolis, Mediolani,& conſequenter novi mundi, & quo non? Quamvis autem hoc idem factum non eſt Henrico VIII. Regi Angliæ, neque Duci Saxoniæ, quod anguſtis, & munitis terminis regiones illorum concluduntur; nihilominus tamen ſucceſſionem & ſtatum ſuum perdiderunt. Exemplo ſaltem eſt Ieroboam, Iehu, Iulianus apoſtata, & alij quibus mutata religio non tantum exitium attulit, ſed etiam graviſſimas inimicitias conciliavit. Niſi forte dicendum ſit, Papam in temporalia nullam omninò poteſtatem habere, nec authoritate vel gradu reliquos Epiſcopos, eorum-

eorumve vicarios aut Capellanos, ſuperare: quod ordinationi Dei manifeſto contrarium eſt, utpote qui Sacerdotem Regalem eum conſtituit, & utroque gladio tam politico, quam ſpirituali coarmavit. Secus enim ſi foret, Chriſtus legislator eſſet diminutus, & non ſicut Melchiſedech, qui fuit Rex & Sacerdos ſimul; quæ res addit imperio majorem majeſtatem ſecuritatemque: ſicut probavi contra Dantem in mea Monarchia, qui Sacerdotium Aaronis ſolum intuitus, Papæ ſpiritualitatem, & decimas tantum tribuit. Et, quod majus eſt, hoc etiam impugnat rationem politicam, quia ſemper prodibit, qui arma pro Papa capiet, ſi illi ipſi arma deerunt, exſtimulatus vel zelo religionis, ſicut Matilda Comitiſſa fecit contra Henricum Imperatorem; vel diſcordia, ſicut Veneti contra Fridericum Imperato-

peratorem, quem compulerunt pedes Papæ oſculari; vel utroque, ſicut Pipinus & Carolus Magnus, qui ſuppetias Papæ contra Longobardos, & alios ferentes magni extiterunt. Sic videmus Imperium Conſtantinopolitanum periiſſe per apoſtaſiam Conſtantii & Iuliani: quin & Fridericos, Henricos, & omnes reges Neapolitanos eadem de cauſa, quia nempe detrectarunt imperium Papæ. Sanè opinio quam omnes populi de religione Chriſtiana conceperunt, & credunt, permultum valet, qui omnibus viribus illam protegere ſtudent, & quotieſcunque Papa principem aliquem excommunicavit, eundem ſimul & pervertit. Vide quæſo quorſum Ferraria hodie reducta ſit? Sed de hoc in Monarchia noſtra prolixe diſſeruimus. Tum denique id contra politiam quoque eſt; nam Papa

reli-

reliquos principes ab invadenda Hiſpania, & viciſſim Hiſpanos, ne aliis bellum inferant, retinet, & diſſidia illorum componit, ſicut Indiam inter Luſitanos & Caſtilianos diviſit, & ſæpe pacem conciliavit inter Hiſpanos & Gallos, Venetos & Genuenſes, item inter Piſanos & Florentinos; quod ſolâ religionis reverentiâ non tam facile impetraret. Huc accedit vis armorum, cum ille qui malam fovet cauſam, ſuſpicari poſſit, Papam contra ſe vires ſuas cum viribus æmuli conjuncturum, tantò facilius præceptis Papæ obtemperat; ſicut ibidem dixi. Et Rex Hiſpaniarum certus eſt, quod ſi propugnatorem Papæ ſe profitebitur, etiam militares illius copias ſibi promptas ſit habiturus, quibus firmare regnum ſuum poſſit. Quare expedire arbitror, ſecundum fatum Chriſtianum, ut, quia Monarchia

Hiſpa-

Hiſpanica ſurſum tendit, Rex illius palàm confiteatur ſe à Papa dependere, & prædicari paſſim jubeat, ſe eſſe Cyrum præfiguratum, & Regem Catholicum mundi; illuſtrans Monarchiam ſuam Conſiliis religioſis & piis actionibus; omittens etiam multas lites quas habet cum Papâ, habitanſque in Tabernaculis Sem; notum faciens omnibus, ſe primum eſſe defenſorum, prorſus à Pontifice Romano dependentem; convocans etiam omnes Chriſtianos principes ad recuperandum regiones amiſſas, atque etiamnum ab Hæreticis & Turcis occupatas; & tergiverſantes excommunicari curet, cum omnibus iis qui emittere nolunt prædicatores ad negotium hoc urgendum. Quamobrem Pontifex Romanus interdum regem Hiſpaniarum non nimis benigne excipit, veritus ſcilicet, ne victis Rege Gal-

liæ & Italiæ Principibus, illum Capellanum ſuum faciat, atque ob hoc optat, ut perpetuo inter ſe diſcordent; ſi apoſtaſia aut aliæ inimicitiæ ingruant, unus alteri auxilium ferat, & ob hanc cauſam inſtigavit Imperium Occidentale contra Orientale, quia nimirum priori religioni nuntium remiſit, & cum Papa ſæpe in arenam deſcendit. Verùm ſi Rex Philippus officium ſuum, ut modo dixi, facere voluerit, & Epiſcopos atque Cardinales in Flandriam atque Mundum novum mittere, & Papam ſuſpicione hac liberabit, & voto ſuo potietur, quandoquidem apparet, Papam per indulgentias ſuas, cum cruciatis, plus lucri illi adferre, quam diſpoſitio Cardinalium, Epiſcoporum,& Archiepiſcorum, aliorumque clericorum ipſi conſtat: & lucrabitur ibi, unde damnum timet. Hoc facilè confieri

 poteſt:

poteſt: ſi modo poſſim prædicari, & proclamari jubeat, finem mundi appropinquare, eſſeque jam in eo, ut unum ovile ſub uno paſtore Papa fiat, ſeque ipſum alterum quaſi Cyrum eſſe, qui hæc conficere, & ovile illud congregare debeat; Et quamcunque gentem & regnum, quod non ſervierit, eſſe periturum: pluráque alia quæ dicere, quam chartæ committere malim. Cauſæ admirabiles in medium producendæ ſunt, quibus Rex Hiſpaniarum quâ religionem, quâ prudentiam, & potentiam, quâ denique prophetiam admirabilis reddatur: quippe quo hæ res omnes inclinant, ibi imperium conſequi neceſſe eſt: & quoniam hæc dignitatis ſublimitas ſub auſpiciis Imperii Italici, quod hodie Germanicum eſt, acquirenda eſt: res ipſa poſtulat, ut Rex Hiſpan. eo omnes vires ſuas intendat, quò iſtud Imperium

rium in poteſtatem ſuam redigat? Hoc ut fiat, agendum ipſi eſt cum Papâ, ut maledictione devoveat hæreticos, tres Electores proteſtantes: comminando, nî ad Eccleſiam Romanam redeant, ſe illos Electorali dignitate, quam ab ipſo Papa acceperunt, rurſus exuturum; & cum jam aſſeverent, Papam eſſe Antichriſtum, convincentur ſuis verbis ſe ipſos Antichriſtianos eſſe; atque ideo ipſis ultro dignitatem illam eſſe deponendam, ſi Catholicam fidem recipere nolint. Quo fine Galli, Itali, & Hiſpani, conciliante Papâ, conjunctim contra illos conſpirare debent, (quod ſanè plurimum adjumenti ad hanc rem adferet) illorumque ſubjugatorum ſectas funditus eradicare, novaſque colonias in illorum locum mittere. Hæc expeditio adeò facilis eſt, ut Carolus V. ſolus eam potuerit in effectum

deducere. Quoniam vero liberæ Civitates Germaniæ ejuſmodi ſummum imperium ſive Monarchiam neutiquam cupiunt, ne in priorem ſervitutem recidant; & quia tardæ ſunt tam in deliberando quam in exequendo: idcirco maximi intereſt, ut gentes Chriſtianæ unitæ celeriter contra illas procedant: quo facto, promptiſſimi & potentiſſimi in Electores Imperii Apoſtolicá authoritate, eligendi ſunt: ſive illi ſint Hiſpani, ſive Itali, aut ſorte ducendi, poſtquam potentiſſimi Chriſtianorum in unum convenerint. Et quamquam imperium in Hiſpania facile hos conatus in ſe recipere poſſet; præſtaret tamen, ſi rex aliquis Hiſpaniæ curaret ſe in Imperatorem deligi, qui magnis copiis militaribus in Germaniam tenderet, illamque ſubjugaret ſubitò, dum religione & ſtatu multùm ipſa à ſe diſcre-

pat. Eundum autem foret cito, & ſub prætextu eundi in Vngariam. Hæc dico, ut palam fiat, quantum Hiſpaniæ interſit ſub auſpiciis Papæ imperium ſibi vendicare: & verò declaratio tituli Regis Catholici ſive univerſalis demonſtrat, Spiritum ſanctum per Eccleſiaſticos loquens idem voluiſſe.

Caput VI.

Qui modus cum Eccleſiaſticis ineundus.

HOc verò non ſufficit, ut Eccleſiaſticos ſemper à noſtris partibus habeamus; verùm elaborandum erit tandem, ut habeamus Papam Hiſpanum, aut potiùs è domo Auſtriacâ: cum conſtet, quod quotieſcunque oraculum pro illa dat, illam ſimul elevat, & contra de-

primit, quotieſcunque contra illam pronuntiat. Quod perſpicientes reges Galliæ, operam dederunt quantum potuerunt, ut Papa in Galliam habitatum iret. Et poſtquam Pythia Delphica pro Philippo Macedone ſtetit, totius Græciæ monarcham eundem effecit. In deciſionibus quoque rerum, fidem concernentium, convenit Regi primum eſſe in illis conſervandis, & quidem majori ſolicitudine, & æmulatione quam ipſum Papam; Vnde Philippus Galliarum rex, ſemper quaſi imperavit Papæ Iohanni XXII. poſtquàm ferventior illo fuit, in protegenda, & propaganda illa ſententia; quod nimirum beati, in cœlo videant eſſentiam DEI, etiam ante judicium univerſale. Semper etiam aliquid novi ad Chriſtianiſmum ſpectans, proponendum eſt, ut ſunt canonizationes ſanctorum, mutationes no-

minum

minum genialium dierum, & menſium, ſimiliaque alia, transferendo illa ad cultum Chriſtianum. Quin & devincire ſibi debet Prælatos artibus accommodatiſſimis, mittere itidem in Flandriam & ſimiles ſuſpectos locos Cardinales & Epiſcopos juvenilis ætatis: populus enim mores talium libentius amplexabitur, quam ſeveritatem Hiſpanicam, & Prælati tales illi magis adhærebunt. Quare & duces militares alere debet qui illis ſubordinati ſint. Item conſenſu Papæ Cardinales natione vel ingenio Hiſpanos, in mundum novum & locos multum diſſitos ablegare debet ut ibi imperium adminiſtrent, quia hoc ipſi valdè conducibile eſt. Homines ſapientes ac religionis bene gnaros, pluribus quam ipſe Papa muneribus afficere debet, ut eorum miniſterio, quoties uſus venit, uti poſſit. In omnia ſua ſu-

prema conſilia duos, aut tres religioſos, Ieſuitas, Dominicanos, aut Franciſcanos cooptare debet, ut Eccleſiaſticos ſibi devinciat, & conſiliarii ſui circumſpectiores ſint, inque ſuis determinationibus plus autoritatis habeant. In omnibus bellis, ſinguli capitanei, ſingulos conſiliarios è clero habeant: ſic enim milites præcepta illorum magis reverebuntur; neque quicquam illis inſciis geratur; maximè verò ſtipendia pauperum militum, per manus religioſorum tranſeant: nam hæc calamitas Hiſpaniæ eſt, quod ſolvit, nec ſcit cui, aut quomodo. Atque ita Papa ſub auſpiciis clericorū firmabit ſibi imperium, & concors fato divino felicius regnabit. Nec unquam Papæ nominet viros, Eccleſiaſticis dignitatibus indignos, quo plus fidei apud illum conſequatur, & illi quorum ſapientia ab ipſo rege approbata eſt,

ta eſt, magis laudentur. Semper proponat, quomodo invadendi ſint infideles, & hortetur Papam, ut deponendos illos proclamet, qui expeditiones religioſas impediunt. Hoſpitalia & Ptochotrophia, item Armamentaria extruat, quæ militiæ utilia ſint, & in quibus juventus poſt militiam nutriatur, vela texantur, & alii panni: quibus locis, & indulgentiæ impertiendæ ſunt, ut poſt dicetur. Efficiat, ut omnes ſuæ expeditiones, à Papâ approbentur, ut & ab omnibus Chriſtianis laudentur, & aſtutia Hiſpanica minus ſuſpecta ſit, ipſeque rex tanto magis obligetur ad perducendas illas ad effectum. Declaret itidem rationem ſtatus non in ſolis armis conſiſtere (ſicut Romanus ille Scipio Duci cuidam Hiſpano objecit, ſperans ſe iſta ipſa ratione occupaturum Hiſpaniam, oſtendens illi exercitum ad hoc arma-

tum) ſed in auſpiciis fatalibus Chriſtianiſmi; quemadmodum Iephte dixit, interrogatus hoc ipſum, Nonne quæ poſſedit DEVS tuus Chamos, tua ſunt? ita nobis jure debentur, quæ DEVS noſter victor obtinuit. Quod igitur Hiſpanus ſub auſpiciis victricibus Chriſti acquirit, illius eſt; & hoc dico propter ſubjugationem novi orbis ab aliquibus culpatam: Nam cum Indi legem naturæ violârint, rex Hiſpaniarum auſpiciis religionis Chriſtianæ, ſe illis opponens, (cujus lex naturalis pediſſequa eſt,) jure illam poſſedit: ſicut Moiſes occupavit terram ſanctam, cum fuiſſet completa Amorræorum malitia. Sic & Turca debellando Conſtantinopolim, ſub auſpiciis Mahumeti; propter peccata noſtra, jure illam poſſidet, quemadmodum Chamos. Verum non ideo nobis modi recuperandi illud no-
ſtrum

ſtrum imperium denegati ſunt, poſtquam peccati hujus per quod illud amiſimus, quod fuit diſcordia orbis Chriſtiani, nos pœnituerit; Et tunc angelus illius regni, qui non propter falſum illum Mancon, quem illud invocat, ſed propter juſtum Dei judicium, nunc illius curam gerit, & defendit, ad nos tranſibit. Atque hæc argumenta ſunt magni momenti ad defendendas, & ut melius dicā, juſtificandas illas expeditiones, quæ noſtri ſcriptores & inprimis Lactantius lib. De juſtitia Dei, & Cajetanus 2ª. 2æ. atque alii recentes ſcriptores non intellexerunt. Verum expedire mihi videtur ad inducendum Papam & ſtatum Chriſtianum, ut omnimodo à partibus regis ſtet, & Monarchiam illius extollat; Si rex Philippus Papæ promiſerit, ſe obſervaturum conſtitutionem Conſtantini Imperatoris, quæ aſſerit,
 quod

quod in omnibus cauſis Eccleſiaſticorum & temporalium tribunalium appellationes, procedere poſſint ad tribunalia Epiſcoporum, qui ab illo, angeli DEI, & dei terreſtres appellantur. Nam ubi Papa hanç promptitudinem animi perſpexerit, fieri non poteſt, quin perpetuo regi faveat. Nec regis dignitas, quicquam in hac parte minuitur; nam alii nunquam conſentient, & ita Papa illam ſolus cum rege ſervabit, & etiamſi illi reliqui conſentirent, illicò cauſæ, dominio Papæ per neceſſitatem ſubjectæ eſſent. Unde Rex unito regno cum Papa ſupra illos etiam dominaretur. Et ne hoc ipſi nocere poſſit, Supremum aliquod conſilium & tribunal inſtituat, in quod duobus Epiſcopis cum regio Confeſſore introitus pateat, & ipſi etiam Regi, tanquam clerico; Quandoquidem primogenitus Regis ſemper

Cleri-

Clericatu initiatur, & ad illud Conſilium, omnibus aliis tribunalibus, & Epiſcopis, ipſius etiam regis appellatio detur: etiam dure ab illo tractentur: Nam hoc modo rex non omnium tribunalium modo, ſed ipſorum etiam Epiſcoporum arbiter efficietur, tanquam ſacroſanctus & Clericus ipſe, atque ſuſpitionem illam D. Rotæ ſubterfugiet, qui vult, vaſallos Regis inhumaniùs à prælatis habitos, ad ſummum conſilium Hiſpaniæ appellare poſſe. Quod ſanè indignum, hæreticum, & ipſi quoque regi noxium; utpote odioſum illum reddens, & authoritatem illius diminuens potius, quàm augens, quod quotidiana experientia atteſtatur. Aut certè, poſtulandum à Papa, dicendumque regem ſanè permittere, ut in omnibus cauſis appellatio ad Papam detur, modo palàm conceſſum ſit, ap-

pellare ad conſilium trium Epiſcoporum; aut profectò, ut appellatio in cauſis Laicorum procedat ad Papam, gradatim tranſeundo prius per conſilium duorum Epiſcoporum & Regis, deinde per Concilium generale, atque poſtremò ad Papam; nam à Conciliis non niſi longiſſimo quoque tempore appellatur, & nomen Concilii Papæ odioſum eſt, ita ut cauſæ ſemper apud regem permaneant, qui hoc modo lucrabitur, cum videatur perdere,

CAPUT VII.

Quæ præterea de prudentia & opportunitate adduci poſſunt.

QUod prudentia primò in omnibus cum fato divino convenire debeat, jam dictum eſt: nunc de omnibus reliquis prudentiæ partibus

tibus dicere reſtat, quo quidem omnes virtutes, maximè verò opportunitas referenda eſt, cum proprium ſit Prudentiæ, ſcire uti occaſione. Sub quibus verò auſpiciis, jam vidimus: & cum quibus (præter quam cum Papa) Monarchia Hiſpanica fœdus inire debeat, demonſtrabimus, quantum per calamum licet: nam ſecretiſſima quæque ſtatuum chartæ non committenda ſunt. Et cum manifeſtum ſit, Occaſionem quam Hiſpania habet, conſiſtere in eo, ut inimici illius vicini, debiles, atque ſeparati ſint, tum quoad religionem, tum etiam quoad ſtatum, habeatque potentes procul remotos, qui fortè ſequentur & ipſi, ut vincantur, poſtquam victoria à vicinis jam erit reportata. & ad id multum quoque præſtabit fama de navigatione miraculoſa, & admirando circuitu mundi univerſi. Et

videtur mihi factu facillimum, ſi res paulatim ita ut dicemus conjunctæ fuerint, pro regula generali prudentiæ politicæ. Tandem veniemus ad actiones particulares, præter rationes propinquas & extraneas. Sed prius politica Hiſpaniæ ratio corroboranda eſt, & poſtmodo extranea convincenda.

Capvt VIII.

Cauſæ per quas Monarchia Hiſpanica augeri & minui poteſt.

Occaſiones quibus Monarchia Hiſpanica ſuſtentari atque etiam augeri poteſt, hæ ſunt; primò virtus regis; ſecundo bonitas legum ſcitè latarum; tertiò, Sapientia Conſilii; quartò juſtitia Officialium; quintò, Obedientia Baronum; ſextò,

tò, abundantia & diſciplina militum & Capitaneorum; ſeptimò, ſecuritas theſauri; octavò, amor populi mutuus & erga regem; nonò, Concionatores boni pro dominio verba facientes; decimò, concordia regnorum propriorum, & diſcordia extraneorum. Vice verſa eandem deſtruere poſſunt: primo vitium regis; ſecundò, perverſæ leges; tertiò, ignorantia conſilii; quartò, injuſtitia Officialium; quinto, inobedientia Baronum; ſextò, penuria militum & Capitaneorum, cum prava diſciplina; ſeptimò, egeſtas pecuniæ; octavo, odium mutuum populi & erga regem; nono, Prophetæ falſi vel etiam veri inſurgentes contra dominium; decimo, diſſidium regnorum propriorum, & concordia extraneorum. Quæ omnia prudenter perpendenda ſunt, poſtquam jam inimici diſſidentes &

cir-

circumnavigatio mundi facilem hunc conatum ſuſtentandi & augendi imperii tanti, reddiderunt.

CAPVT IX.

De Rege.

NOn poteſt mundum regere, qui imperium non poteſt; nec imperium qui regnum, nec regnum qui provinciam, nec provinciam qui urbem, nec urbem, qui pagum, nec pagum, qui familiam, nec familiam, qui unicam domum, nec unicam domum, qui ſemetipſum regere nequit; nec ſemetipſum regere poteſt, qui affectiones ſuas in rationis gyrum agere nequit, quod & ipſum nemo facere poteſt, niſi ſe Dei voluntati ſubmittat: nam qui Deo qui eſt ſumma ſapientia rebellat, huic ipſi etiam omnes res illi ſubordinatæ rebellabunt, jure &

pœna talionis, quæ in omnibus dominiis & actionibus humanis juſtiſſima eſt. Ita perpenſis omnibus omnium humanorum principatuum ideis, dicimus, elaborandum eſſe Hiſpaniarum regi, ut ſit ſapientiſſimus; nam omnis virtus & paſſio animi certos quoſdam terminos habet, quos ultra citraque ſine vitij crimine conſiſtere nequit: illorum verò terminus eſt ratio; ideoque dicendum, quod actiones ſolæ non efficiunt hominem virtute præditum, ſed requiritur etiam inclinatio naturalis, quæ à genitorum complexione, aëre itidem, & conſtellationibus derivatur. Cum igitur regnũ Hiſpaniarum electitium non ſit, ſed ſucceſſivum, dico, ducendam in uxorem eſſe unicam mulierem (nam plures ſimul ducere ratio ipſa vetat) quæ corpore procero, facunda, & fœcunda ſit, quæque tam

animi quam corporis dotibus præcellat. Nec multùm ſolicitum eſſe oportet de præſtantia generis illius; Aliâs fieri poteſt ut aut ſterilis ſit, aut cæteroquin minus placens, obruariſque omnibus illis malis Venereis, quibus Henricus octavus, vel Dux Mantuæ fuit obrutus. Unde Franciſcus de Tuſcana laude dignus eſt, quod Biancam, id eſt, albam, ſolum ob defectum ſucceſſorum duxerit. Item coëundum eſt Regi cum conjuge ſua fauſto ſidere, & poſt digeſtionem factam, item poſtquam aliquandiu abſtinuit à coitu, quò fœcundius ſemen efficiat, debetque tum cum rem cum uxore habet flagrare ejus amore: nam totius mundi intereſt, quale ſit ſemen regis. Atque utinam omnes hoc idem obſervarent; ſed ita jam comparatum eſt, ut homines magis laborent generoſos equos habere,

quam

quam generoſos liberos. Deinde regina prægnans moderatum aliquod exercitium corporis aſſumere debet, quò proles ſua fiat robuſtior. Filio recens nato generoſa mulier admovenda eſt quæ mammas illi det, imò etiam ſapiens, & virago aliqua: nam mores unà cum nutricis lacte imbibuntur. Poſtea oblectet ſe filius contemplatione figurarum mathematicarum, item regnorum ſuorum delineatione: intueatur etiam equos & arma, non luſus puellares, ſicut filii Cyri, Cambyſis & Darii, quaſi ſibi ſolis & non populis ſuis nati eſſent, & propterea, ſicut Plato affirmat, peſſum ierunt. Habeat magiſtros pios, Epiſcopos, & Capitaneos rei militaris uſu inſignes, facundos itidem, qui illum in dicendi ſtudio exerceant, loquentes de legibus potius quam gerris Grammaticalibus. Atque poſtquam adolevit,

exerceat corpus & ingenium ſimul: Nam robur & ſapientia virtutes ſunt regum propriæ. Et ſciendum eſt, quod rex qui corpus ſolum exercet ſine ingenio, proprio ſcilicet, & vaſallorum, mancipium fit illius qui exercet ingenium. Hinc rex Galliæ, & miniſtri regii, pedarii facti ſunt Calvini, & Germani Lutheri, qui oculos illorum ita faſcinarunt, ut pro pulchro haberent, quicquid hi illis præmonſtrarent. Sic & Tartari poſt Orientem totum occupatum ſacrificulis Mahumeti in ludibrium ceſſerunt. Quod ſi improbis ingeniis mancipio non ſunt, ſunt ad minimũ probis & bonis. Unde Iudæi & Iſraëlitæ inertes & impii, deditii fuerunt Eliæ & Eliſæi, qui illos imponebant & deponebant throno propter inſcitiam religionis ſuæ. Conſules Romani ſacerdotibus ſuis ſubjecti fuerunt. Viciſſim, qui ingenium

genium ſolum exercet, redigitur in poteſtatem illius, qui corpus & arma exercet. Unde Papæ ſæpe, Gothorum, & Longobardorum fuerunt ludibrium, & Theodoricus Platonicus, ſecundus rex Ravennatium, à Belliſario fuit ſubjugatus. At qui utrunque exercet, ille rex verè ſapit; Unde Romani, quemadmodum Salluſtius inquit, nunquam ingenium ſine corpore exercebant, Præterea etiam hoc addo, regem non uni ſoli ſcientiæ debere animum & tempus ſuum impendere; ſicut rex Alphonſus qui ſummus aſtrologus evaſit: nec non rex Atlas, qui à Perſeo viro militari victus fuit, ut fabulæ docēt, ſed nec ſoli Theologiæ Rex vacet, ſicut Henricus VIII. qui ingenium proprium obruit; ſed magiſtrum peculiarem in ſingulis ſcientiis habere debet, illique certo ac ſtatuto tempore aures præ-

præbere. Verùm ſcientia Regi convenientiſſima eſt, ſcire diſtinctionem mundi, regnorum ſuorum, & varios nationum mores, religiones & ſectas, item reges defunctos, qui vicerint, quique victi fuerint, quibuſque de cauſis; atque ob hoc Hiſtoricorum optimos eligere debet, & ſcire leges nationum, quæque ſalutares, quæ non, cauſaſque illarum; inprimis verò regni ſui leges, & regum anteceſſorum ſuorum, quomodo vicerit aut perdiderit Carolus V. quomodo Maximilianus, item quot & qualibus cum gentibus, ac regnis, item quomodo hæc acquirantur: audiat etiam omnia conſilia, ſed eligat & pro ſuis promulgeat ſaniora: ſubditos ſuos nomine & operâ Officialium ſuorum pœnis afficiat, ſed præmia iiſdem propriis ſuis manibus diſtribuat: ornatus denique ſit omnibus virtutibus, deſideretque

deretque ut reges ſuperſtites imitentur ipſum, ipſe verò reges ſapientes demortuos. Affectus, quos coërcere omnibus viribus debet, ſunt dolor, voluptas, amor, odium, ſpes, timor, ira denique, & miſericordia. Quando rex demonſtrat; ſe fractum caſu aliquo, mollitiem prodit, ſuos enervat, & denique prorſus ſuccumbit: id quod ſcitè Davidi à Ioabo monſtratum eſt, cum ille nimium ſe affligeret morte Abſalonis. Contra cum nimium gaudio exultat ob rem aliquam proſperam; ſervilem & animo abjectū ſe oſtendit; inprimis cum ſcurris, epulis & delitiis ſupra modum delectatur, contemnitur, ſicut Nero Comœdiis & citharę luſui unicè deditus, aut Vitelius, vel Sardanapalus qui mulieribus & epulis ſe totum mancipantes propterea contempti ſolioque depulſi, & trucidati fuerunt.

Quin & amor mulierum non rarò eum peſſum dabit, niſi animum contra obfirmaverit, id quod ſapientiſſimo Salomoni ipſi accidit; maximè verò tum, cum ejuſmodi mulierem deamabit, quæ intimos illius amicos odit, credens potiores amoris partes ſibi ſoli deberi; adeò; ut & ſapientiſſimos & ſtrenuiſſimos duces militares odio proſequatur, ſi ſenſerit illos ſibi in amore præferri: id quod Sophia uxor Iuſtiniani Imperatoris Narſeti fecit, qui ob id accenſus irâ, Longobardos, non ſine maximo Imperatoris, & Imperatricis damno in Italiam evocavit. Etjam amor prædandi, reges peſſundat; ſicut Antiochum, qui deprædatus eſt templum Iovis Dodonęi; & Caligulam qui ſuarum rerum profuſiſſimus, alienis ardentiſſimè inhiavit, unde in odium populi inciderunt, peſſimeque interierunt: talis etiam

Midas

Midas qui optavit, ut quicquid tangeret fulvum verteretur in aurum, cum tamen aurum neque edere, neque in auro ſomno indulgere potuerit, id eſt, nullum fructum inde perceperit, ſed prædæ expoſuerit illi qui ſciebat uti ferro. Caligula uno anno abligurivit 17. myriadas coronatorum, quos Tiberius Imperator coacervaverat, unde ad inopiam redactus ad prædandum & omnis generis crudelitates ſe convertit. Salomon etiam fabricandis palatiis, & extruendis templis, item in pompas ſumptuoſiſſimas magnam partem de centum & viginti myriadibus à patre relictis erogavit: & quamvis à nemine infeſtatus, tamen tributis exigendis tam effrænè ſubditos ſuos oneravit, ut intolerabilis factus majori parti populi ſui, etiam regnum in filio ſuo Roboam omiſerit, Licet quidem Regi eſſe honoris cu-

 pido,

pido, ſed ita, ut ſcalâ virtutis ad illum gradiatur; nam aliàs, ſuperbus habebitur, quod Alboinum & Attilam pervertit. Et eſt ſanè honor teſtis virtutis; quare, ſi virtute fuerit præditus, verum honorem conſequetur, abſque adulatione, & multis regibus hujus mundi exitium inferet. Hinc etiam ſequitur, principem cum uno aut duobus arctam amicitiam neutiquam contrahere debere; Alioquin enim illis fines juſtitiæ impunè tranſilire licebit: & primates abjecto obſequio illum pro homine vili & abjecto habebunt. Quid? quod etiam ſæpe contra talem conjurant, & ille ipſe qui illum ad hoc dignitatis evexit, in ſe derivare poteſt imperium; id quod videmus accidiſſe in Gyge & rege Lydiæ. Sic & Seianus Tiberio Cæſari quamvis verſutiſſimo, multum nocuit, plus tamen Macrinus, qui illum è medio

ſuſtulit.

ſuſtulit. Nec quicquam tam exitioſum eſt principi, quam amicitiam cum uno ſolo contrahere. An hodierno regi non plurimum obfuit Antonius Perezius? Rex ſi quos odit, neutiquam id revelet, niſi populus etiam ab iiſdem abhorreat, quales ferè ſunt hæretici, infideles, uſurarii & homicidæ publici; ob id enim populo carior fiet. Sciat quoque accuſationes inter ſubditos non tantum juvare regnum, quantum calumniæ nocent; ac proinde ſemper ad partem accuſatam pronior ſit: & ut ſummum amoris gradum apud ſuos conſequatur, conſtituat tribunal gratiæ ſupra omnia reliqua tribunalia; ut mortis damnas habeat ſemper ad quē poſſit appellare. Crebroque condonare debetRex, ſi expedire videbitur, cum condemnati in appellatione ad Proreges admiſſi non ſunt, aut nihil contra ſtatum & reli-

gionem deliquerunt: tum autem ad militiam pro patriâ, aut triremes ablegandi ſunt, hocque multum proderit. Præſideat verò ille ſolus in eo tribunali cum uxore & liberis, atque uno prælato. Reponat modeſtè, in DEO quidem multum, in propriis verò viribus parum, præſertim quando nulla ſingularis prudentia in illis moderandis elucet: & omnes actiones graves ad DEUM autorem referendæ ſunt, quò venerabiliores fiant. Ne ſperet cum paucis vincere multos, nec ſine diſciplina aut cum immorigeris, neque in regione peregrina hoſtem inquilinum. De quibus aliâs. Semper procul à ſe repellat timiditatem, ſed oſtendat ſe timere ne quod gravius malum religioni aut populo accidat. Sit ergo in expeditionibus fortiſſimus ſimul & audaciſſimus, ita tamen ut ratio adſit, animumque ſuorum militum

ubique

ubique accendat; nec tamen oſtendat, virtutem alicujus ſibi eſſe ſuſpectam, ne vilipendatur. Unde ſemper tutius eſt, populum ad arma concitare, quam armis abſtrahere: ſic enim in officio ſuo melius continebitur, & prudentur ſub imperio habitus, armis in tuum emolumentum utetur; imprudenter verò & malè habitus erumpet, & arma in te convertet, ſicut David contra Saul; quod pejus erit, quam virtus illius, quem ſuſpectum habuiſti. Debet etiam ſub ſpecie honoris præſtantes viros ab una regione in aliam ablegare, ſicut Ferdinandus rex Arragoniæ magnum ducem Neapolis, ubi ad ſummum dignitatis gradum aſcendere potuiſſet, tranſtulit in Hiſpaniam, ubi non potuit. Neque tamen tales viri vilipendendi ſunt. Quippe princeps hoc modo in odium & inimicitiã populi incurre-

ret, ſed illuc, unde minus periculi, opera illorum transferenda eſt, ſicut Beliſarius à Iuſtiniano ex Italia ubi amatus erat ab omnibus, in Perſiam remotus eſt. Ira regis, nec vehemens, nec præceps qualis fuit Alexandri Magni in primates ſuos, eſſe debet: ſic enim parvi æſtimabitur, ſicut ille, populique diffugient, ac ita ſtatus illius imminuetur; id quod accidit Theoderico primo regi Ravennatium, & Valentiniano etiam mortem attulit. Miſericordia tempore pacis, erga illos qui corporis, aut ingenii vitio laborant exercenda eſt, idque favore multitudinis; minimè verò in bello, neque erga ſceleratos, aut factionum anteſignanos; præſertim ſi virtus illorum tanta non eſt, ut dimiſſi uſui tibi eſſe poſſint: Sicut Scanderbegus Moſi rebelli & primario ſuo duci ignovit, qui ei plurimum utilitatis deinde attulit: &

David Ioabo. Sed tamen iſta facilitas tum demum locum habet, cum delictum nō concernit ipſam remp. ſed privatos tantum; unde princeps juſtitiæ adminiſtrationem nunquam cuiquam denegare debet. Nam Philippus rex Macedoniæ hac ipſa de cauſa à Pauſaniâ fuit interemptus. Ergo, ut diximus, circumſpectiſſimus ſit in frænandis affectibus propriis. Attamen pietas & religio per ſe ſola ſufficiens eſt ad bene feliciterque regendum, quod teſtantur exempla Conſtantini, Theodoſii, & aliorum ſimilium; hocque animo perpendendum eſt, quod Populi naturâ ſequuntur mores principum ſuorū. Unde Plato dicere ſolitus fuit; Emendato rege, totū regnum emendatur nulla alia lege accedente: atq; idcirco illius virtus humanū ſenſum etiam ſuperare debet. Quantum ad militiam attinet, conſtat, quod re-

ges bellicoſi deſides ſemper debellarunt, & quamvis ſapientes regna ſua ſemper tutati ſint, non tamen ſemper propagarunt,quin otioſi & ignavi ſemper perdiderunt. Quare dico, regem ſi bellicoſus perhiberi velit, ipſummet in bellum proficiſci debere, maximè quando de victoria certus eſt. Sic Ioab Ammonitarum urbem illam poſt aliquot dierum oppugnationem occupaturus, evocavit regem David, ut ipſe præſtò captæ urbis gloriam reportaret. Sic enim rex à populis ſuis magis admirabitur: ſed in evidentibus periculis, & prœliis rex procul inde faceſſat, ne lucerna Iſrael, ut Ioab Davidi dixit, extinguatur. Id quod vitio vertitur Alexandro Magno, quod ſolus & primus in urbem quandam hoſtilem de mœnibus ſe demiſerit, multaque vulnera acceperit. Nam illo pacto ſub ſua perſona monar-
chiam

chiam totam in periculum dedit. Veteranos propriis ſuis manibus muneretur, & caſtellis atque munimentis præficiat; novos verò tyrones per campos diſcurrere ſinat.

Omnis rex ſceptrum gerens, eſt, quemadmodum Homerus & ipſum quoque Evangelium ſacrum dicit, aut lupus, aut mercenarius, aut denique paſtor. Lupus eſt tyrannus, qui gregem ſuum proprii emolumenti cauſa cuſtodit, ſemperque ditiſſimum, ſapientiſſimum aut fortiſſimum quenque jugulat, ut ſeipſum efferciat, aut ſine periculo dominetur & graſſetur. Et ſi Hiſpania alterutrum horum duorum malorum eſſe voluerit, omnia amittet, ſicut Dionyſij illi Syracuſani, Ezzelinus Patavinus, Caligula, Nero, Vitellius. Mercenarius eſt, qui quidem non trucidat, verùm omne utile, tributum, honorem, & ſer-

vitutem ſuorum militum & vaſallorum ad ſe trahit: haudquaquam illos à rapacibus lupis, falſis ſcilicet doctoribus, nec ab aggreſſoribus ſævis liberat. Veneti fuerunt mercenarij Cypri, quam contra Turcas non tuiti ſunt; & Romani Saguntinorum à quorum cervicibus Annibalem non depulerunt; & Don Philippus Maria vice-comes mercenarius fuit Genuenſium reip. ex qua commoda quidem percepit, verùm eandem non rexit, quod de rege Hiſpaniarum dici nequit, & iſti mercenarij ſubito etiam ſicut præcedentes illi perdunt. Velut perdidit Rex Galliarũ, permittens Calvinum in cathedram aſcendere, & Elector Saxoniæ Lutherum, lupum illum: nam qui animos prædatur, & dirimit corpora ſimul, & in fine etiam fortunas illorum quos ſuſpenſos tenet. Unde inſcitia mera eſt
in

in Principibus permittere ut novæ religiones in regiones ſuas introducantur, quibus animi ſubditorum ſubiguntur. Hinc Saul ſibi ipſi ruinam præſagiebat, quamprimum vidit Davidi animos ſuorum addictos. Et mala Germaniæ, Poloniæ, & Galliæ, poſtquam Lutherus animos inhabitantium ibi prædatus eſt, infinita ſunt. Paſtor eſt rex ille, qui ſe honoribus populi, populum verò exemplo ſuo, doctrina, & rerum omnium abundantia paſcit, atque armis & ſalutaribus legibus tuetur; propterea bonus rex tanto doctior eſſe debet populo, qui infinitis modis brutis præſtat, quanto paſtor doctior eſt grege ſuo muto. Unde princeps, quemadmodum Plato dixit, ſupra humanæ conditionis ſortem, & Deus quidam eſſe debet, aut Chriſtus quidam, aut certè divinus, arte quadam divinitùs illi tributa,

quales ſunt Papa, Epiſcopi, & divinus ille legiſlator Moiſes: aut ſi hoc ipſi denegatum eſt, virtute humana ad minimum, obediat divino legiſlatori, ſicut Carolus Magnus. Hoc quidam perſpicientes, finxerunt ſe divinos eſſe, ſicut Mahomet & Minos, quorum leges populi reveriti ſunt. Et certè, ubi rex ipſe talem ſe præbuerit, univerſus populus bonus evadet, contra verò malus, ſi rex ipſe fuerit malus. Quare rex ſecutus exemplum Papæ & Epiſcoporum ſuorum, ſimilem ſe exhibere debet, nihil abſque illis faciens, ſed regnum ſuum cum illorum Eccleſiâ conjungens unum corpus reip. efficiat, quemadmodum jam dixi; & ordinem Eccleſiaſticum, legesque probè conſtituens venerabilem ſe efficiat, rarò in publicum nec ſine veneratione prodiens, actiones quib. humanâ natura

tura abſtinere non poteſt, ut cibum capere, & ſimiles ſecretus peragat, aut ſi interdum palàm fecerit, curet ſemper ad exemplum Philippomenis Achæorum ducis de pace & bello ſe præſente ſermones haberi. Regi non tam enitendum eſt, ut videatur eſſe virtute præditus, quam ut reverâ ſit. nam ubi ſimulatio ſemel tantum detecta fuerit, nulla illi amplius fides habebitur. Et quia nulla prole ſuperſtite regnum quoque ipſum facile concidere poteſt, det operam quam primum ut liberos ſuſcipiat; & ubi filius adoleverit, & ipſe rex etiamnum juvenis erit, Romam illum mittat, ut in mundanis & religionis negotiis pariter erudiatur, & quo penitiùs dominium Hiſpanicum eccleſiæ incorporetur, habens Cardinales & Papas ipſos à ſuis partibus, & ipſe ſecurus reddatur filium cum baro-

nibus

nibus contra patrem ſuum inſurrecturum non eſſe, quod Philippus noſter de ſuo Carolo ſuſpicatus eſt. Rex ſemper aliquos è domo Auſtriaca deſtinatos habeat, qui ipſi poſſint ſuccedere ſi ſine ſucceſſore decedat. Loquatur ſemper vernaculâ linguâ, illaque loquentibus aures præbeat. In Hiſpania capite imperii perpetuò habitet, neque inde excedat niſi belli causâ, & filio domi relicto, vel ad ſupprimendam aliquam provinciam, aut baronem ſibi ſuſpectum, ad illos diverti debet, ut illi ad inopiam redacti regi ſuo miniſterium militum præbere cogantur, & ipſe rex ſuſpicionis metu liberetur. Cæteros liberos maſculos, qui in ſpem imperii non educantur, Cardinales faciat, neque imperii habenas illis committat, ne deſiderium imperandi illos capiat. Unde apud Turcas uſus invaluit in-

terimere illos: & rex Chinæ conſanguineos ſuos in locos amplos & ſpatioſos, omnique rerum abundantia & ludicris repletos concludit: rex Athiopiæ conſanguineos ſuos in altiſſimum & amœniſſimum montem Amara nomine ablegat, ubi morantur tam diu donec ad ſucceſſionem regni vocentur. Verum neque rex Chinæ aut Æthiopiæ relegando, neque Turca interficiendo, neque Mauri excœcando illos ſtatum ſuum confirmãt, & à ſeditionibus impavidum reddunt. Nam, ut maximè ipſi parentes illorum id æquo & bene compoſito animo ferant; fieri tamen poteſt, ut populus aut proceres regni moti indignatione, furore, aut pœnæ metu, aut deſiderio vindictæ, relegatos illos corrumpant & inſtigent, aut cuſtodiâ illorum oppreſsâ, vi rapiant ex carcere atque ſolio admoveant; ſicut
commu-

communes Hiſpaniæ rebelles Ducem Calabriæ tum temporis in turre Sciattiva captum rapere conati ſunt; & in China multi reges crudeliſſimi tyranni & fœminæ quoque interemtæ ſunt. Et in Æthiopia non ita dudum ad imperium vocatus eſt Abdimalo, non de monte illo Amara, ſed ex Arabia, quò confugerat. Nulla etiam regio eſt, in qua plura bella inteſtina atque rebelliones factæ ſint quam in Mauritaniâ. Reges Ormi, ante quam illa regio in Luſitanorum poteſtatem pervenit, parentes ſuos trucidarũt, quem morem & quidam reges Conſtantinopolis ſecuti ſunt, Tuniſi ſcilicet, Marocci, Feſſæ, & inter Turcas, id quod teſtantur bella Bajazeti cum Zerino, Selini cum Bajezeto ſecundo, ſuo Patre. Igitur crudelitas Turcarum minus ſecuro loco eſt. Nam in cæteris regnis animus honoris & impe-

rii cupidus non aliunde exſtimulatur ad ſeditiones & ad arma corripienda, quam ambitione, quæ variè illos aut alere, aut aliò vertere, aut etiam deterrere poteſt. Sed Ottomannos & Mauros præter ambitionem etiam neceſſitas vitæ ſuæ conſervandæ inſtigat: nam quia ſciunt, imminere ſibi mortem â futuris Imperatoribus, proſpiciunt ſibi omnes, armaque rapientes ſubditorum aut etiam exterorum auxilium implorant. Unde Selim ſolitus fuit dicere, quod eſſet excuſatione dignus, ſi tot ſuos filios, conſanguineos & nepotes interemiſſet; nam minimus ex proſapiâ Ottomannorum, ad dignitatem aliquam evectus ipſi par pari referret. Impium eſt, parumque utile filias familiæ participes facere cum regibus Poloniæ & Galliæ, atque deſpondere illas regi Daniæ, Moſcoviæ, Angliæ & ſimilibus, niſi pro-
miſerint

miſerint ſe Catholicam religionem amplexuros. Quod ſi fiat, duplex eſt bonum. Societatem ineat cum ſapientibus in omni genere ſcientiarum, præſtetque ſe admirabilem in omnibus, tam ſeipſum quam ſuos, ut oculi omnium in illos convertantur, ſeque cum iis conjungant, ideo quod felices & ſecuros illos vident. Sicut omnes populi uſque ad Macchabæos, qui Deum rectorem habuerunt, admirati ſunt Romanos, fœdera cum illis ſancientes, ſubque tutelam illorum confugientes. Qui autem protegit aut adjutat, naturâ dominus fit illius quem protegit aut adjutat; ſicut homo factus eſt dominus equi, dum illum contra cervum adjuvit.

Caput X.

De ſcientiis quibus Monarcha admirabilis efficitur.

OMnes magnates Monarchiam novam inſtituturi mutarunt ſcientias, & ſæpè etiam religionem, ut admirabiles ſuis redderentur, unde etiam concurſus populorum ad illos facti ſunt. Atque ob hanc cauſam Aſſyrii ſub Nino mutarunt religionem Noë, & inſtituerunt illam Iovis Beli, vacaruntque aſtrologiæ, tantæque famæ admiratione ſe illuſtrarunt, ut totum Orientem ſibi ſubjecerint. Idem fecerunt Perſæ ſub Cyro, qui ſe Commiſſarium Dei profeſſus fuit; & naturalem magiam uſque ad id temporis incognitam cum novis & variis mirabilibus ritibus introduxerunt. Macedones ſuum Alexandrum Magnum fece-

fecerunt filium Iovis Ammonis, abolenteſque veteres diſciplinas, Ariſtotelicam, quæ anteriores omnes refutabat, in Scenam produxerunt, adeò ut Philippus pater illius gaudio exultans relicto Iove, Mercurio, Oſiri & aliis antiquiſſimis terrarum dominis, novitatem doctrinæ fundamento futuram filio ſuo amplexatus ſit. Sed Mahumet ad Monarchiam aſpirans novam religionis doctrinam ſecundum palatum & plauſum populi introduxit. Cæſar pontificatu ſuo & & Aſtrologiâ Romanis parum cognitâ, & mutatione ſtili, principium monarchiæ ſuæ dedit. Idem ergò faciendum quoque eſt regi Hiſpaniæ, maximè cum ſummam occaſionem habeat idem faciendi. Novam autem cum non ſemper liceat religionem inſtituere, veterem tanto magis illuſtrare ac ritibus augere debet,

item

item novas ſcientias dignitati ſuæ convenientes in medium producere. Et ante omnia legem ſanciat inter Chriſtianos, Primò ut, ſi quando populus aliquis religionem Romanam mutet, omnes principes ſub pœna amittendi ſtatus ſui obligati ſint illum extirpare, ſicut Devs præcepit Moiſi. Secundò, ut Eccleſiaſtici & in rebus religionis experti, intenti ſint ad ordinandos menſes ac dies, attribuentes ſingulis menſibus ſingula nomina Apoſtolorum, & ſeptem hebdomadis diebus ſeptem ſacramentorum nomina. Nam revera incolæ novi mundi, quando vident in converſationibus Chriſtianis menſes & dies Gentilium in uſu eſſe, in admirationem rapiuntur: atque ſic faciendum in rebus cæteris. Tertiò, cum novæ ſcientiæ novum imperium admirabilius reddant, ſcholæ Platonicorum & Stoicorum

aperiendæ

aperiendæ ſunt, quæ propius ad Chriſtianiſmum accedunt quam Ariſtotelicæ; &, ut ſingulatim de rebus loquamur, Philoſophia Teleſiana eſt præſtantiſſima, cum proximè ad ſanctos patres accedat, & mundo manifeſtum faciat Philoſophos nihil ſciſſe, & quod Ariſtoteles qui animum mortalem, & mundum immortalem eſſe contendit, & providentiam negat, ſupra quam Chriſtianiſmus fundatus eſt, abſurdus ſit cum rationibus ſuis quantum cunque ſpecioſis; quandoquidem aliis fortioribus è naturâ ſimiliter depromptis refellantur. Quartò, ut ingenia literatorum quæſtionibus ſcholaſticis occupet, ne dum, tractando naturales ſcientias, ambitionem ſuam acuunt, ad majora aſpirent. Quintò, ut quæſtiones Theologicas è ſcholis Tranſalpinis eliminet, quia omnes illorum Theologi

hæretici

hæretici evadunt, quoniam in conſtitutionibus Papæ non perſiſtunt, ſed contentiones movent; ideo in quæſtionibus ſcientiæ naturalis ſolùm exercendi ſunt. Sextò, reddat ſe admirabilem, ſicut fecit Iuſtinianus leges Romanas in certum corpus redigendo, & Carolus Magnus aperiendo Scholam Ariſtotelicam, quæ ſola tum fuit inter Chriſtianos; aliæ enim jam dudum à Barbaris conculcatæ jacebant. verum de hoc alibi ſcripſi. Septimò Scholas linguæ Græcæ & Hebraicæ claudat, quia hæ imperio exitiũ tulerunt, atq; hæreſes hodie potiſſimũ illis nituntur, contra verò introducat Arabicam, qua Mahumetani convincantur, & Tranſalpini in coarguendis Turcis, non verò Catholicis occupati fiant. Octavò, inſtituat pariter ſcientias mathematicas; quia novi mundi intereſt hoc fieri, itemque noſtri, quia ſic popu-

lus à nobis infeſtandis depellitur, & ad id quod regi utile eſt inſtigatur. Poſthæc eruditos coſmographos ſibi quærat, alatque qui mundum novum deſcribant, quandoquidem Ptolomæo de his terris parum conſtitit; emendetque errores antiquorum, & librum ſub titulo regis Hiſpaniarum divulget, in quo commendet Chriſtophorum Columbum Magelanum, Americum Veſputium, Ferdinandum Corteſium, Bizarrum, cum aliis ſtrenuis ſuis ducibus, quò cæteris animum addat idem conandi poſteroſque illorum baroniis ornet. In mundum novum doctos aſtrologos amandet, inprimis Tranſalpinos, quò illos ab hæreſibus & ſordibus ſuis abſtrahat, evocetque præmiis ingenia præſtantiſſima è Germania mittatque in mundum novum, ut ibi ſtellas novas orbis antarctici uſque ad Tropicum

capricorni delinient, ſacramque crucem in polo depingant, & in puncto effigies Caroli V. & aliorum Auſtriacæ domus procerum ſiſtat, ad exemplum Græcorum & Ægyptiorum, qui principum & heroum ſuorum imagines eò collocarunt; nam ſic pariter Aſtrologia cum memoria cæli diſcitur: & ſi illuſtres viri cum veneratione ſublimantur, & tales aſtrologi lautis beneficiis honorantur, id non parvo augmento eſt regno: nam univerſus mundus ad talem principem vertetur cum deſiderio illi ſerviendi. Sciendum etiam eſt, novitate doctrinæ ſummum regimen multum promoveri, ſi modo religioni non adverſetur ſicut illa Lutheri; ſed ſi cum illa congruit, ſicut doctrina Theleſii, & qualem ego ex Sanctorum Patrum lectione hauſi; aut quando ad minimum illi non contradicit, ſed etiam amplifi-

cat, eamque admirationi hominum exponit, populoſque exercet, ac retinet, ne in eo quod ad detrimentum regni tendit, occupentur. Ariſtoteles, quamvis in dogmatibus impius, Alexandro nihil nocuit, ergo multo minus nocere poteſt talis doctrina, de qua loquimur. Inſuper curet & Rex hiſtorias univerſales, & annales conſcribi, quales ſunt libri regum Hebræorum, qui exhibeant à principio Romæ uſque in hodiernum diem omnem Monarchiæ illlus progreſſum, & quo tempore Chriſtiana fides illi inſerta ſit, faciantque notum omnibus, reges pios quotquot fuerunt omnes magni æſtimatos & felices fuiſſe, impios verò & ſceleratos infelices. Item breviter deſcribi curet omnes omnium principatuum leges ſuo ordine, nec nō religiones & mores illorum, utaturq; bonis, malas rejiciat, ſedulo tamen cavens, ne leges promul-

promulget, quas natura illius loci non admittat.

Capvt XI.
De legibus bonis & malis.

Rex Hiſpaniarum ob cauſas tam Theologicas quam Politicas nullas novas leges condere poteſt: nam lex Chriſtiana, unà cũ armis & prudentia Romana cui ille ſucceſſit, ipſi congruit. Igitur cavendum illi eſt, ne multas numero pragmaticas ſanctiones faciat, & leges linguâ Hiſpanicâ, quantum fieri poteſt ſcriptæ ſint: nam egregium hoc eſſet, ſi mundus totus linguâ & legibus Hiſpanicis uteretur. Verùm quoniam imperium ejus ſub imperio & religione Romanâ initium cepit, Latina lingua illud non dedecet. Leges ita comparatæ ſint, ut populus eas ſervet cum amore po-

tius quam timore, videns ſcilicet, illas ſibi utiles eſſe. Nam cum leges ſoli Regi aut paucis tantum utiles ſunt, populus illas odit, atque inde prævaricatio fit, oriunturque conſiſcationes bonorum, aut mulctæ & pœnæ, atque exilia. Unde mox novæ leges ob transgreſſores priorum, novæque iterum ob harum transgreſſores erunt condendæ, & ſic numerus legum quidem augetur, obedientia verò minuitur, & ſubditi odio in Principem inſurgunt, aut è regno migrant, maximo ſane Principis damno: quia ſic numerus militum & ſumma cenſuum decreſcit. Igitur omnis tyrannus, qui leges condit ſibi ſoli utiles, ſtolidus eſt; nam ſic ſeipſum conſumit: contra rex ſapiens dum videtur ſibi nocere prodeſt, ipſaque re experimur, principes populares extolli magis quam illos qui paucos

aulicos in amicitiam ſuam admittunt, ſicut Auguſtus & Tiberius. Deinde lex conſuetudini conformis ſit neceſſe eſt; nam populi Septentrionales amant leges humanas, & volunt verecundia potius coërceri quam vi. Propter hanc cauſam Belgium ducem Albanum peſſundedit. Meridionales, ſicut Vandali, ſtrictum jus amant. Itali, item Luſitani & Cantabri mediocritatem expetunt. In mundo novo conſiderandum regi eſt, ſub quo climate populus ſitus ſit: nam qui ſub æquinoctiali moderatâ, qui vero ſub tropicis, ſeverâ & durâ lege opus habent, ſicut etiam illi qui polum verticalem habent; ſed illi qui magis ad zonam frigidam accedunt laxiores deſiderant leges; remotiores verò & tropicis viciniores, velut incolæ regni Siam, leges amant auſteras & cum religione reverendas; at qui in

medio ſiti ſunt, velut Itali naturam ſub æquinoctiali degentibus ſimilem habent. Quando regio aliqua per diverſitatem religionis partem incolarum amittit, confeſtim novæ leges per Epiſcopum aliquem aut inſignem Capitaneum promulgari debent, & colonia illuc mittenda eſt hominum idoneorum, ſcilicet Belgæ in Africam, Itali in Belgium: Hiſpani in mundum novum, & hoc tum demum obtinet, cum armis res agitur: ſed cum ipſi cedunt, paulatim leges mutandæ ſunt, ſicut fieri par eſt in Belgio, cum populi Hiſpanis ſe dedunt, ſed tum linguâ magis quam gladio in regendis illis uti debent, & inquiſitio ibi ſub alio nomine atque prætextu exercenda, pauloque laxius. Verum ſi civitas aut regio Catholicæ religioni addicta occupatur, ſufficit eò ablegare Hiſpanos in munimenta, & viros ſapien-

ſapientes, qui leges pedetentim mutent: ſupremis ac præcipuis muniis præficiat regni ſui cives ac ſubditos: inferioribus loci cujuſque inquilos; id quod Dux Franciſcus Sienæ, & Veneti Patavii fecerunt: ubi verò nomen Hiſpani odioſum eſt, eò mittat miniſtros Italos perſpectæ fidei. Quid verò in ſingulis Hiſpaniæ regnis faciendum ſit, poſtea dicam. Primus legum cuſtos eſto honor; ſecundus, amor; tertius timor: ubi hæc præpoſterè fiunt, res malè cedunt.

Capvt XII.

De Conſilio.

Supremum Conſilium regis paucorum ſapientum ſit, adjunctis quibuſdam è clero. Conſilium Gratiæ de quo ſupra, Conſilio Iuſtitiæ ſublimius reddat. Decreta quæ ibi

 fiunt

fiunt bene ſe habent, ſed majori religione obſervabuntur, ob rationes antea adductas, ſi Eccleſiaſticos ſibi adjunxerint. Sciendum eſt, non quaſvis nationes ad bene conſulendum idoneas eſſe, ſed illas tantum qui norunt conſuetudinem regionis, & ſcientiâ imbuti ſunt, ut Plato: vel naturæ dexteritate pollent, ut Cincinnatus. Et cum Hiſpani ſubtiles ſint in rebus minutis, quæque verbis opus habent, Germani autem in rebus quæ manu geruntur, laboremque requirunt, Itali in rebus ad gubernandum ſpectantibus, enitendum eſt Regi, ut pro hac diverſitate Conſilium quoque ordinet. Dico igitur, Conſilium rem nauticam & maritimam ſpectans, Luſitanis & Genuenſibus potiſſimum deferendum: illud verò quod ad artes mechanicas, ignes artificiales, & machinas ſpectat, Tranſal-

pinis

pinis demandetur; aſt quod rerum gubernacula concernit, Italis: quod vero munimentorum, militarium cuſtodiarum, explorationum itidem atque legationum, aut etiam religionis proprium eſt, ad Hiſpanos deferatur. Et, cum Rex Hiſpaniarum univerſi orbis dominus fieri debeat, omnes gentes ad mores Hiſpanorum induendos pelliceat, id eſt faciat omnes Hiſpanas; & quantum ad regimen, faciat illas militiæ quoque participes, ſicut Romani ſoliti fuerunt facere, & Turca etiamnum: nam abſque hoc Hiſpani minus feroces erunt in armis, non habentes æmulos honoris, neque conſiliarii contendent alius alium acumine & perſpicacitate ingenii ſuperare, ubi viderint exteris nationibus ad Conſilium aſpirare non licere. Igitur dico, quod plerunque, ſed non ſemper, ſoli Hiſpani ad conſilia in Hi-

ſpania admittendi ſint, & maximè religioſi, quorum minus intereſt. In conſilium Italiæ, Hiſpani, qui in Italia aliquandiu vixerunt, cooptandi ſunt, cum Italis, & duobus Belgis. Nam ſic omnes nationes acquieſcent, & conſilia temperabuntur, quia Hiſpani ſemper adverſus Italos concludent, cenſentes, ſibi ſummam dignitatem deberi, cum caput imperii poſſideant: Itali pro Romana libertate bona conſilia ſubminiſtrabunt, diſrumpentes ſævitiam Hiſpanicam, & Belgæ illos mutuo conciliabunt. Conſilium Belgii, quandoquidem jam certum eſt, omnium nationum conſilia in Hiſpania habenda eſſe, ſit temperatum, Hiſpanis, Italis & Belgis ob duas cauſas modo adductas. Conſilium utriuſque Indiæ conſtet ex Hiſpanis, & gentibus qui in illis aliquandiu verſati ſunt; ſive ſint Angli, ſive Genuenſes,

nuenſes, vel alii, modo religioſi in Conſilium ſtatum concernens ſemper admittantur, item barones ſapientiſſimi, aliique qui nationum conſuetudines, religionem, ritus, ſitum itidem & politiam domeſticam ac militarem callent, cujuſcunque etiam ſint nationis. Addo huc rem admirabilem & utiliſſimam, quod ſeptimo quoque anno, & nono, qui fatales ſunt numeri, Rex congregari jubeat omnes regnorum ſuorum barones, quorum quiſque tres ad ſummum ſervos ſecum in aulam Regis adducat, & ſapientiſſimum quemq; in rebus & ſecretis Imperii, & ibi jubeat ſingulos, qui poſſunt, proponere quæ faſtigium regni concernunt, aut ſuam cujuſque provinciam, ſimulque declarare, quales errores uſque ad id temporis ibi ſint commiſſi, quos è medio tolli publicè interſit. Et omnes omnium Conſiliorum

conſi-

conſiliarii ibi præſto ſint, ut quilibet diſcat quæ ad mundum univerſum ſpectant, & perſpiciat, ubi deliquerit illo ſeptennio, laudemque aut reprehenſionem reportet. Nam ſi hoc fiat, conſiliarii cavebunt, ne quid indignum aut inutile conſulant, ſapientiores & circumſpectiores facti, ipſeque rex penitius ſemper introſpiciet nova ſecreta ſtatus ſui, & inde majorem ſe magis magiſque efficiet: barones verò illo ſeptennii ſpatio cogitabunt, quo pacto ſtatus regis ſui magis elevari poſſit, nec in ignorantia priori perſiſtent, & ipſi cum reliquis literatis ambitionis ſuæ virus nõ gladio ſed linguâ exſpuent. Quiſque verò modum reip. ſuæ verbis exprimere nequit, cum nullus philoſophus ſit, qui illam ſuopte ingenio depingere aut conſtituere poſſit. Unde hæreſeos & tumultus ſemina ſparguntur, ſed

hoc

hoc modo cum remunerationem à rege ſperet, ſatius illi videbitur audiri ipſum, aut id perſcribere, atque ita cogitationes ſuas uſque ad illud tempus recondet. Sic etiam rex de obedientia ſuorum principum ſecurior reddetur, & uniuſcujuſque benè aut malè merita cognoſcet, neque ab aulicis aut adulatoribus ſuis decipietur, rationeſque expoſcet à miniſtris ſuis, qui ſuam provinciam male adminiſtrarunt, emendabitque ſimul provincias, aliaque multa bona quæ ipſe recenſere non poſſum conſequetur, redderque Conſilium ſuum prudentius magiſque ſecurum. At barones mundi novi, ſi ipſi comparere non poſſint, mittant alios in ſuum locum. Hoc clerici divinâ quadam ſapientiâ edocti in generalibus ſuis Capitulis conſuevêrunt facere: at Monarcharum ne ulla quidem, exceptis Venetis, quorum

rum legati peregrè domum reverſi res regionis illius in ſenatu referunt. Et quamvis hic de conſiliis & regnis particularibus Hiſpaniæ ſermo fuit; non ideo tamen ſuperſedendum eſt, de generalibus quoque conſiliis verba facere: *Quod plura in ſumma auſpiciis & conſiliis, quam telis & manibus geruntur.* Sed quia diſſertatio hæc nimis, præter inſtitutum, prolixa foret, pauca tantum proferemus. Conſilia nimis ſubtilia & arguta magni æſtimanda non ſunt, quia raro exitum ſortiuntur; ſiquidem quanto major illorum ſubtilitas eſt, tantò exactiorem etiam executionem poſcunt, quod ſummæ eſt difficultatis. Unde Veneti quamvis minus ingenioſi quam Genuenſes, plerumque tamen in ſuis deliberationibus feliciores ſunt; ſicut olim Lacedæmonii fortunatiores etiam hac in parte fuerunt Athenienſibus. Non magno

in pre-

in pretio habenda ſunt pompoſa & magnifica, multo minus vaſta & immenſa conſilia, qualia ordinariè fuerunt Maximiliani Imperatoris, & Leonis X. Papæ, quibus exequendis nec ſumtus, nec vita, nec vires ſufficiebant, qui ſane conatus ſtatui & reip. pernicioſi ſunt. Conſilia audacia itidem ſunt periculoſa, quæ ſæpè deſperatio & miſeria ſequitur. Reſtat igitur, ut conſilia multum facilitatis & ſecuritatis habeant, ſintque benè fundata & matura, rebuſque fortuitis, quantum fieri poteſt, non ſubjecta. Conſilia lenta magnos Principes decent; nam horum eſt magis ſolicitos eſſe de conſervandis, quam propagandis imperii limitibus; promta & expedita magis ſint illa, quæ potius ad acquiſitionem & incrementum, quam ad conſervationem ſpectant: de quo argumento latius alibi ſcripſi.

CAPVT XIII.

De juſtitiâ ejuſq́; contrario.

SI rex juſtus fuerit, omnes miniſtri ejus ſimiliter juſti erunt; & ſi ſummi injuſti erunt, infimi quoque erunt injuſti: ſed nihil tam nocet regi quam virtutis præmium pro favore populi diſtribuere. Quare ubi officia ex favore amicorum dantur, ibi res malè cedunt, tantoq́ue pejus, quod hodie officia minora à primariis miniſtris vendi videmus; nam illi furantur quod ſibi ſuiſque ſatis ſit, & in terris exiguis jus commune non obſervatur, ſiquidem hi, dum ſimulant ſe juriſdictionem regis propagare, in odium illum adducunt, miſeroſq́ue ſubditos deglubunt. Quocirca unuſquiſque paret ſe ad rationem adminiſtrationis ſuæ reddendam populo, qui decimo

quoque

quoque anno regem certiorem faciet, ubi ſibi ſatisfactum ſit, ubi non: caveat ſibi itidem à falſis teſtimoniis, quibus totus mundus ſcatet; curetque ne procuratores fiſci verbis, non dicam verberibus, teſtes adſtringant: Sed præſtaret, pœnam talionis proponi accuſatori non probanti, quia plus hodie calumniarum eſt quam accuſationum, & Doctor qui talem ſubornat, aut accepto pretio leges pervertit, in perpetuum ab officio removeatur. Danda etiam Regi eſt opera, ut judices ſemper ſecundum leges pronuntient, & non prout ratio ſtatus aut boni regiminis, ut loquuntur, poſtulat: & tum Rex aut Vicerex vel alius miniſter regius rigorem juris benignè reſtringat, (exceptâ cauſâ læſæ majeſtatis regiæ immediatè) quò benevolentiam populi magis ſibi conciliet: eradicanduſque eſt mos ille perverſus

ſus judicum, qui tamen in animis ſuperiorum altius inſedit, qui quamvis innocentem in re parvi momenti, quæ tamen diu ſub judice fuit, condemnant, tantum ut, quemadmodum ipſi dicunt, cauſa prægnans ſubeſſe videatur; nam culpa adeò non exaggeranda, ut potius infringenda ſit; illiſque magis danda eſt opera ut juſti ſint, quam ut videantur, cum detrimento populi & ipſius regis: nam hic culpâ illorum injuſtorum judicum DEO hominibuſque inſenſorum amore populi privatur, quod rerum ſuarum primum eſt, & viri boni amiſsâ famâ deſiderant mutare ſtatum ſuum in meliorem, ſicut vulgo uſuvenire ſolet. Nuſquam pernicioſius & occultius peccatur, quam à parvis miniſtris in hac re peccari ſolet: quinetiam, quo majori in exiſtimatione à principibus ſuis habeantur, delicta exaggerare

rare ſolent. Hac igitur in re Commiſſarii decernendi ſunt omni tempore, & quidem ſumptu ipſorum miniſtrorum, qui quotannis certum pretium in arcam communem deponere debent, quæ futuris Commiſſariis detur, ut illorum libri rationum, tempore adminiſtrationis aut poſtea cum res poſtulabit, inſpiciantur. Propter iſtiuſmodi miniſtellos ſæpè integræ provinciæ à Romano imperio deſciverunt: maximè quando ambitione turgidi convincuntur nimium ad fiſcum aut dignitatem cum re familiari augendam propenſi eſſe. Quam ob cauſam Parthi Craſſo aurum liquefactum in os infuderunt; quod ipſum cuidam etiam Hiſpano in novo mundo contigit. Et profectò avaritia & cupiditas auri in propatulo habita, cauſa fuit, quod minus proſperè res in novo mundo in quam tam miraculosè

loſè intrarunt, ceſſerint, quod reliqui populi perſpicientes caverunt ſibi ab Hiſpanis, quorum imperium prius non detrectaverant. Idem modus procedendi uſurpatus in Belgio rebus illius perniciem attulit. Cauſæ criminales tempore pacis protrahantur; (Nulla enim unquam de morte hominis cunctatio longa eſt) minimè vero tempore belli: civiles verò ſine tergiverſatione ac cunctatione dijudicentur & componantur.

Capvt XIV.

De baronibus ac nobilibus imperii Hiſpanici.

REx Hiſpaniarum, ne tam vaſtum regnũ dilabatur, opus habet hominibus in literarum & armorum ſtudio excellentibus, quos poſtea baronatibus remuneretur, qui

qui poſtmodum quaſi participes regni, ſumma opera annitantur, ut illud ſub auſpiciis Regis ſui tutentur: quæ baroniæ ubi ad homines indignos devolutæ ſunt, illos multò pejores efficiunt: devolvuntur autem ad homines indignos, ſi ſcurris aut fiſcalibus miniſtris, qui novos modos graſſandi excogitarunt, dantur: vel etiam cum virū ſapientem quidem & fortem in illis inveſtit, quibus poſtea homines nauci ſuccedunt, ut luxurioſi aut ſuperbi, qui parum ſoliciti ſunt de avita virtute, fruuntur bonis à majoribus ſuis ſibi relictis, avitam nobilitatem jactantes, non ſuam propriam. Hinc fieri ſolet, ut rex viris virtute præditis deſtituatur, dum inutiles augentur. Turca, ut huic poſteriori malo obviam iret, remotis omnibus qui alienæ nobilitati incumbunt, illos ſolum qui ingenita virtute excellebant fovit,

vìt, nec permittit ut filius in ſtatum aut bona patris hæreditario jure ſuccedat, ſed ut ſibi ſoli illa accepta ferat, dum virtutem colit; quod ſi minus facit, ſervit regi in arte quadam ignobili, aut militiâ abjectâ. Priori quivis Rex Hiſpaniarum mederi poteſt, ſi ad illos ſolos qui demeruerunt deferat. Sed ſecundum remedium apud Chriſtianos in uſu non eſt. Remedium illud Turcæ eo ſpectat, ne baroniæ creſcant in uno, qui prima occaſione data ab illo deſciſcat; ſicut faciunt primores Iaponenſium qui potentiâ aucti ſe regi ſuo in urbe Meaco oppoſuerunt. Quod & barones Galli fecerunt, impedientes per id propriam ſuam monarchiam; & Scanderbegus Turcæ; itemque principes Tarentini & Salernitani, cum aliis pluribus hoc idem ſæpe auſi ſunt facere: regibus Andegavenſibus & Arragonenſibus

Neapo-

Neapolitani. Mala, quibus barones populum & per conſequens regem ſuum afficiunt, hæc ſunt; quod Neapolim & in aulam regis veniunt, ibique conſumendo & dilapidando pecunias ſuas ſe oſtentant, & regis amicos demerentur, poſtque inopes domum redeunt, & furantur ubicunque poſſunt, ut damnum illud reſarciant, poſtea redeunt in aulam, idem perpetuo agentes: & videmus terras illorum magis deſertas, quam regias in Italia, vitio ſcilicet ipſorum baronum. Tum ſi populus aut peſtilenti lue, aut à Turcis infeſtatur, petunt à rege tributa fiſcalia in aliquod tempus, quæ ipſi nomine regis magis ſeverè exigunt: id quod princeps Roccellenſis poſt prælium cum Turca initum auſus fuit facere. Denique ſub ſpecie Cameræ, ut vocant, id eſt, quod non tenentur milites hoſpitio excipere ultra myria-

da coronatorum à ſubditis ſuis extorquent; habentque mille alios modos deglubendi miſeros ſubditos, ne ipſis quicquam ad luxum deſit, aut largitionem. Et licet Hiſpani credant, talem prodigalitatem regi prodeſſe, & ſtatum illius ſecurum reddere, quod tales luxui indulgentes non colligant theſauros, qui ſint inſtrumenta rebellionis, reverâ tamen multum nocet: nam populos, unde divitiæ ad regem redeunt, ad incitas redigunt. Cui malo, ut medeatur, expedit conſtitutionem facere, ne baroni plus 30000. reditus annui ſit, & quod ſupereſt illis, non ad alium ſucceſſorem quam fiſcum in poſterum redeat: loquor de baroniis quas dono daturus eſt. Quantum ad præteritas, expedit, ut inter barones competentiæ firmæ ſint, quibus unus alium quaſi per contentionem deprimat: item, ut, ſeptennio ef-

fluxo congregationem, de qua ſuperius dixi, inſtituat: tum, ut baronibus jus incarcerandi auferat: item, ut tot milites & equos regi quolibet triennio ordines alant, quot millia coronatorum annua quiſque habet: item, dividat titulos, & titulatos multos creet; nam paucitas dignitatem illorum non augebit: faciat quoque ut dominia ac prædia nobilia regni Neapolitani, Mediolani, Hiſpaniæ item & Flandriæ ab exteris emantur, id eſt, à Genuenſibus, Florentinis, Gallis etiam & Venetis, quo fiat ut barones indigenæ humilientur, peregrini verò magnos annuos redditus regi de dominatione patriâ pendeant. Unde auſim aſſerere, regem magis Genuæ quam Mediolani dominari: quia Genuæ nulla res abſque illius voluntate determinari aut fieri poteſt, metuentibus ſemper Genuenſibus, ne dominatus

quos in ditione regis Hiſpaniæ habent perdant: ſic neque rex ſolicitus erit de illis alendis ſicut de Mediolanenſibus; ſiquidem illi domi quidem ſuæ alentur, ſed Regi tamen Hiſpanię ſervient, in cujus regno negotiantur. Hoc pacto Florentini ſemper ſervierunt regi Galliarum, in cujus regno mercaturam exercent. Verumenimvero cavendum eſt, ne loca munita unquam baronibus concedantur. Curandum præterea, ut omnes illorum filii magiſtros Hiſpanos habeant, qui hiſpanizare illos doceant in habitu, moribus, & modis Hiſpanicis. Item poſtquam potentes evaſerunt, humiliet illos prætextu honoris ablegando illos ad officium quoddam à dominatu ſuo longè diſſitum, in quo plus conſumant de ſuo quam lucrentur: quin & cum fortè rex Hiſpaniæ evagatur, divertat apud illos, ut ſub titulo ho-

noris magnas expenſas facere cogantur. Lubens itidem populo de illis conquerenti aures præbeat, nec unquam nobilitas plus valeat in conſpectu regis quam virtus; quæ regula cæteras omnes antecedat. Cæterum in omnibus civitatibus metropolitanis regnorum ſuorum, videlicet Olyſippone, Toleti, Antuerpiæ, tam in hoc, quam in altero hemiſphærio, Rex ſub ſpecie honoris quinque, octo, aut decem ſtationes aut ſedes baronum curet erigi, quales ſunt Neapoli, ut cum de rebus ſuis diſponunt, quilibet ad ſedem ſibi aſſignatam digrediatur: Sic enim diviſi nunquam aliquid in præjudicium regis per mutuam ambitionem decernere poterunt; & ubi tres fortè leges contra regem, ſemper octo pro rege ſtatuentur. Ita rex ſecurius regnabit. Eodem modo ipſi populi in diverſas ſtationes poterunt diſpo-

ni:hicq; modus honoratior & ſecurior eſt, quam ſi per inimicitias dirimantur, id quod ſcriptores quidam voluerunt, dicentes: Divide & impera. Semper Rex ſtrenuos ac virtute præſtantes diligat, & ad honores evehat. Sed & in quolibet loco ubi ſenatum Conſilii habet, ei communis utrinque ſecuritatis gratiâ religioſum aliquem è regno ſuo adjungat. Debentque qui in tali dignitate conſtituti ſunt, ſub juramento, vel alio religioſæ alicujus fraternitatis modo coronæ Hiſpaniæ eſſe obſtricti, ut temporibus turbidis ac periculoſis, non tantum aurum argentumque ſuum Regi ad cuſtodiendum tradant in manus, ſed ipſi etiam pro fortuna ac ſalute regni abeant militatum. Quo ipſo Rex, ne forte rebellent præcavebit: & in tali caſu quaſi pignoris loco in manu ſua habebit uſque adeo omnes illorum theſau-

theſauros, ut ne matronæ quidem, quos poſſident annulos, monilia torqueſque aureos & alias res pretioſas (perinde ut apud Romanos, cum ab Hannibale aliiſque hoſtibus urgerentur, factum legimus) apud Regem deponere ſint dubitaturæ. Illi Capitanei pro prꝺſtantiſſimis habendi ſunt, qui & ipſi milites fuerunt, ſicut Antonius de Leva, Gonſalvus de Corduba: & illi pro excellentiſſimis conſiliariis, qui ab infimis muneribus per gradus ad ſumma aſcenderunt. Idcirco rex non multum curabit barones, qui prius non fuerunt ſervi, ut bonorum ducum militarium & conſiliariorum officia illi præſtare queant. Conquirat igitur viros longo uſu atque experientiâ præcellentes. Sed nec parva alicui regno calamitas exiſtit ex ceremonioſis illis præcedentiis, ut vocant, quibus ſæpe contendunt in-

ter ſe barones; quod ſanè in bellis perniciosiſſimum eſt: nam hîc virtus militaris unicè ſpectanda foret. Et quis ſcit, annon hoc ipſum in cauſa fuerit, quod claſſis illa in Angliam anno 88. miſſa, peſſum ierit. Multum vero adjumenti barones regi in hoc ferunt, quod ſi expeditio aliqua culpâ baronum minus proſperè ſuccedit, confeſtim reparari poteſt; id quod Turca nequit præſtare, qui ubi inſigni aliqua clade fuit affectus, protinus viribus exutus, barones nullos reſiduos habet, quorum operâ in integrum reſtituatur: ſicut Darius ab Alexandro Magno, & Sultanus Ægyptius ſemel à Selymo victus prorſus ſuccubuit. Et ſi æmulatio Chriſtianos non inceſſiſſet in memorabili illâ victoria maritima anno 71. à Turcis reportata, Byzantium recuperari & Turca funditus extirpari potuiſſet. Diligenter igitur obſer-

obſervandum eſt regi, in quâ re barones noceant, in qua non; habeatque illos pro ſuis theſaurariis armorum & pecuniarum, ac ſi patroni ſtatus ſui eſſent: quin etiam ex illis theſaurariis Capitaneos facere poteſt, ſi jubeat ſecundogenitos reponere ad ſeminarium virtutis militaris terrâ marique, ut infra dicemus; ſicque ipſos barones illorum genitores quaſi vinctos habebit interventu horum filiorum, uteturque illorum operâ quotieſcunque uſus venerit, ut infra in capite *De navigatione* clarum faciemus.

Capvt XV.

De Militiâ.

Militiâ Hiſpanica, item defenſio & incrementum inde proveniens, duobus modis deficere poteſt; uno, quia mulieres Hiſpanæ ob

nimium calorem parum fœcundæ ſunt, & cum tam in Belgio, quam in Mundo novo & aliis bellis multi Hiſpani occidantur, accidere facilè poteſt ut paucitate militum laboretur. Sicut è contrario Helvetii, & Poloni, atque cæteri Septentrionales populi militibus abundant, propter fœcunditatem mulierum ſuarum, maximè quia pauci apud illos monaſteria ingrediuntur, nec lupanaria tolerant, quibus immane quantum ſeminis humani corrumpitur, & quia liberiores agunt, nec de dote in contrahendis matrimoniis multum ſoliciti ſunt, ideo arte & naturâ multiplicantur. Hinc factum, ut Gothi, Vandali, Longobardi & alii Septentrionales populi ſemper hominum copiâ abundarint; adeò ut etiam per anguſtiam ſuarum regionum coacti fuerint emigrare, & alienas terras cum no-

ſtris occupare, & ad inſtar apium ſubinde colonias deducere, unde videmus nationes Græcas, Italas, Hiſpanicas, & Pannonicas extinctas fuiſſe. Quare Hiſpani pauci numero, ob rationes dictas compulſi fuerunt, loca illa quæ armis vicerunt ab incolis denudare, quod teſtatur Mundus novus, ne ſcilicet perpetuò ipſis timendũ foret, ne victi, numero plures, contra illos arma reſumerent: atq; ob illam quidem cauſam ab ignaris pro crudelibus habentur, Vaſalliq́ue & tributa imminuuntur, regioneſque populoſæ ab illis abhorrent, atque ob hanc cauſam illi Belgium eôdem modo infringere aggreſſi, graviſſimum odium ſibi contraxerunt: quamvis in regno Neàpolitano & Siciliâ iſtud etiamnũ facere cogantur, quandoquidem vix quinquies mille Hiſpani illa tam ampla regna
 in offi-

in officio tenent; & certè dominationes illæ ſolâ opinione ſuſtentantur. Hac ipſa etiam de cauſa coguntur populos exarmare, quod illos in ſuſpicionem tyrannidis & inhumanitatis adducit, multoſque fugat, quemadmodum Solon ad Periandrum Corinthi Tyrannum dixit. Item cum ſuos duriter habeant, coguntur Helvetios cuſtodes corporis ſui ſibi aſſumere, minus fidei ſcilicet habentes illis, qui ipſos exoſi ſunt ob hanc ipſam cauſam, quemadmodum idem Solon ad eundem illum dixit. Alter modus vel cauſa cur Hiſpania propugnatoribus deſtituatur, eſt, quod Hiſpani, ſi quando regionem deliciis diffluentem in poteſtatem ſuam redigunt, in illâ ſe effæminant ac enervant, ferociamque ingenitam abjiciunt, quo fit ut ſibi ſolis ſecurè confidentes, facilè rurſus inde expelli poſſint. Ob hanc

cauſam Romani videntes exercitum ſuum mollitie enervatum eundem in terra laboris ad tolerantiam reformarunt. Hac de cauſſa nullus unquam rex Neapolitanus in ipſa urbe Neapoli habitavit ob aëris mollitiem & luem Veneream, quæ viles homines efficiunt: & exteri nunquam illam retinere potuerunt, quia temporis progreſſu viles efficiuntur & aliorum extraneorum prędа fiunt, ſicut Viſcardi Suevorum, & Suevi Andegavenſium, Andegavenſes Arragonenſium, & in fine Gallorum & Caſtellanorum, qui magno Capitaneo duce etiam Gallos inde excedere coëgerunt. Idem patientur feroces populi Septentrionales, cum in meridiem arma ſua vertent, & mollitie regionum illarum frangentur. Atque hoc pacto Heruli Gothorum præda facti ſunt, & Gothi Græcorum, Longobardi Gallorum, & tan-

& tandem Vandali & Hunni idem paſſi ſunt. Tartari Turcarum ludibrium facti ſunt, & Turcæ jam Septentrionalium populorum præſidio ſe tutantur, hoc modo, quod poſtquam viderunt animoſitatem ſuorum tepeſcere, ſeminaria aliquot militum, qui Serragli i. e. clauſtra appellantur inſtituit, in quæ omnes omnium nationum à ſe victarum præſtantes & robuſtos pueros concludit, ubi aſſuefiunt nullos alios pro parente venerari & colere quam ipſum Turcam, diſcuntque ſimul artes militares & religionem: atque ex his Ianizaros corporis ſui cuſtodes efficit, & ex his Ianizaris facit poſtea Baſſas, id eſt capitaneos & conſiliarios militiæ, item præſides provinciarum & baroniarum, & ex illis, qui apti ad ſtudia fuêre, facit MVFFY & CADI, id eſt, ſacerdotes atque judices. Unde quamvis

genus Turcarum deficiat, tamen nunquam ſtrenuis militibus deſtituitur, quandoquidem omnibus provinciarum ſuarum præſidibus tales educari jubet. Et Romani ut ſemper affatim hominum habeant, propoſuerunt omnibus magnæ dignitatis præmia, qui ad virtutem militarem affectarent viam. Hinc Ventidius, Marius, & alii ſapientes eo modo apud illos emerſerunt, donec totum mundum ſuum fecerunt. Ergo rex Hiſpaniarum, ut hæc duo mala, quibus ut plurimum conflictatur, à militiâ ſuâ expellat, duas has artes potiſſimum obſervet. Primò, quam primum auferat populis quos ſibi ſubjicit bona immobilia, victúmque & veſtitum præbeat, jubeatque terram colere: filios verò illorum milites, aut, ſi minus idonei, agricolas faciat: quod optimum erit facere in regionibus quas certa oc-

caſione

caſione ſubjugavit; ſicut Ioſephus fecit in Ægypto, qui occaſione caritatis ex improviſo ortæ omnia Pharaoni regi ſuo mancipavit, à quo Turcæ hanc artem didicerunt. Sic enim omnis ſtrenuum ſe in militiâ præbebit, ut dives evadat, filiique parentum ſuorum veſtigiis inſiſtent. Sed opus erit homine verè ſapiente, ut hoc probis occaſionibus in noſtrâ regione efficiat, vel ut rex intermedium legiſlatorem conſtituat, qualis fuit Ioſeph in Ægypto, aut Plato à Dionyſio Tyranno in Siciliam vocatus, cujus opera in ſingulis ſuis provinciis trium aut quinque civitatum politiam reformavit, quarum exemplum reliquæ poſtea ultrò ſecutæ, poſtquam viderunt commoda, quæ illa reformatio ſecum traxit. Idcircò ad hoc bonis & ſapientibus prædicatoribus imprimis opus eſt, ipſeque certum ſecretum, quod ad

hanc rem habeo, regi reſervo, aut, ſi modum jam inceptum perſequi in animo habet, (quamvis ille novo Mundo minus expedire videtur) dico illum habito reſpectu ad multitudinem vaſallorum & militum ſuorum procedere debere in hunc modum: Primo benefaciat populis remittendo illis tributa, laxando leges, & ſubtrahendo inferioribus miniſtris materiam graſſandi in bona ſubditorum, & militibus affligendi cives, quam ob rem populi minus dant operam liberis qui inſtar mancipiorum poſtea habeantur. Unde filiæ inopiâ dotis cœnobitæ, aut meretrices fiunt, viri vero, ſacerdotes aut concionatores, aut militatum peregrè abeunt. Quare ſatius eſt benignè illos tractari, pro certoq; credi, pecuniam hominibus imperium in inimicos ſuos non dare, ſed potius prædæ illos exponere. Hinc Hiſpa-

Hiſpania graviter errat, omnia, ſicut monſtrabimus, pretio æſtimans; quum vaſalli & milites dominum te ſuper inimicos tuos conſtituant, non verò nummi: ſed nummi tantum exiguntur ad hoc, ut educentur & cogantur milites. Præſtat ergo milites quam pecuniam regioni alicui imperare; ſic enim milites & ſubditi humanius inter ſe invicem converſabuntur. Quocirca tutius erit conſtituere, ut in Hiſpania & extra eam primogeniti ſolum in familiam ſuccedant, reliqui verò omnes ſtipendia ſub rege faciant, quam magnas pecuniarum ſummas ſeverè extorquere. Secundo, matrimonia foveantur, negatis certis honoribus illis qui milites non ſunt, nec tamen, poſtquam vigeſimum primum annum ætatis attigerunt, uxores ducunt: nam hoc pacto dotes, quæ jam matrimoniorum conditionem

pejorem

pejorem reddunt, imminuentur, quod primum eſt ad rempublicam ſtabiliendam, frequenter à Romanis uſurpatum. Utile quoque foret legibus cavere, ne filię mechanicorum & ruſticorum plus 300. Coronatis dotis nomine maritis afferant: & ſub hac lege comprehendantur etiam illi, qui olim mechanici fuerunt. nam hodie quam primum quis 100. coronatos corraſit, fœnori dat, vultque nobilis ſalutari, valedicens arti ſuæ, atque ita regis tributum minuitur, non ſine detrimento cæterorum vaſallorum. verum circumſpectus legislator hæc omnia præcavet. Tertiò permittat, ut liceat militibus ſuis in Belgio, Angliâ & Africâ mulieres rapere, quas poſtea uxoris loco habeant, prout quemque mutuus amor ad hoc illicit, nutriantque illas ſumptibus regis, qui propter hoc ſtipendia militum augebit. Sed hæc

omnia

omnia fiant hac conditionè, ut Germanæ Hiſpanis nubant, & Africanæ Germanis aut Flandris, & Hiſpanæ Italis. Nam hoc lex naturalis vult, ut Hiſpanicus calor Germanica ſuccoſitate fœcundior reddatur, & Africana vehementia & calor, Belgico frigore & humiditate melius temperetur, ita ut cupiditas Venerea & fœcunditas, ſicut in philoſophiâ meâ ſcripſi, magis intendatur: & quantum ad hoc temperamentum attinet, Itali ad utrumque boni ſunt. Hincque adeo duo naſcuntur bona, quorum unum eſt, ut mulieres Chriſtianam fidem amplectantur: nam mulier nunquam religionem ab illâ, quam maritus ſuus quem amat habet, ſectabitur: velut fœminæ Septentrinales naturâ frigidæ, amant maritos Meridionales quod calidi ſunt: & Sabinæ pacem conciliarunt inter Romanos prædatores

& Sa-

& Sabinos parentes ſuos, qui venerant illas repetitum. Sanctus Paulus inquit, Salvabitur infidelis uxor per fidelem maritum, & contra. Alterum vero bonum eſt, quod rex ſemper militibus abundabit, faciens ipſos quoque militum filios, milites. Iis itaque abundans propter iſtam fœcunditatem quam modo dixi, accendens animos militum ad ſuperandum inimicos, quo formoſas eorum conjuges ſibi habere poſſint: & hoc Platonis ſecretum eſt, ut milites amore ad pugnandum exſtimulentur. Tum etiam volo, ut lege caveatur, ut qui plures mulieres rapuerunt, in caſtella locentur, non verò caſtra ſequi cogantur: quemadmodum milites uxorati Neapoli in arcibus habentur, ſed expedit in novas novi orbis colonias illos ablegare. Tertiò, curet erigi in unoquoque loco, Hiſpaniæ, Neapoleos & Flan-

driæ duo aut quatuor ſeminaria militum, in quæ filii pauperum & naturalium parentum tantum deducantur, ubi aſſuefiant arma tractare, & regem ſolum pro patre agnoſcere, & ut poſtea in numerum recepti mulieres captas matrimonio ſibi jungant; hocque in cauſa erit quo minus pauperes vereantur liberis operam dare, certiores facti, illis non defuturos patrem nutritium, & rex habebit milites fideles. In nationibus verò externis, ſingulis nationibus ſingula ſeminaria conſtituat, ſcilicet ut omnes ſint à Mauris, aut Flandris geniti, quos in diſciplina militari educari curet, ſicut Turca Ianizaros ſuos. Sed & mulieres pauperculas ſimiliter in ſeminariis alat, ut militibus lectos ſternant, aut telas, vela, & ſimiles res texant; tum ne eccleſiæ nimis onerentur: & quò fœcundiores reddantur, Italæ
cum

cum Flandris aut Hiſpanis connubio jungantur. Hoc enim pacto non tot inutiles religioſi fient, quibus ecclesia oneratur; quandoquidem non religione, ſed neceſſitate compulſi hoc genus vitæ elegerunt, ſcandaloque aliis ſunt, ipſeque rex damno afficitur, qui minus vaſallorum & tributorum atque etiam militum ob id habet. Et educari poſſunt in iſtis clauſtris ſive collegiis, ſive utcunque libet vocare, omnis generis homines. Ad illos ſuſtentandos petantur reditus ex xenodochiis & collegiis ſenum, aut aliorum honeſtorum hominum, aut religioſorum, qui concionando quod ſibi ſatis eſt acquirunt; imo & expoſcatur à fœnatoribus, ſicut dicam, ubi de theſauro regio locutus fuero. Ita regis patrimonio nihil detrahetur, adeo ut ſi quid de ſuo eroget, potius lucretur. At verò, ut Hiſpani cum Italis & Flan-

Flandricis mulieribus unam familiam conſtituant, perutile eſt Hiſpaniæ: ſic enim mundus paulatim mores Hiſpanicos induet, & facilius ſub jugum mittetur. Et errant milites Hiſpanici, qui Neapoli agunt, dum quærunt ſolummodò mulieres Hiſpanicas, quas ſibi matrimonio jungant: quapropter Proregis eſt, ut curet Hiſpanicas cum Italis aut Belgis copulari, honorans illos omnibus modis, maximè ſi inter primores & Barones hoc contingat. Nec eſt quod quiſquam putet, clauſtra illa Turcarum eſſe commentum: nam exquiſitiſſima illa ars eſt ab ipſis Apoſtolis in Eccleſiâ inventa, quandoquidem Papa tot collegia habet juvenum Germanorum, Anglorum, Maronitarum, ut ſint ſeminaria fidei: & ordines divi Dominici, Franciſci, & aliorum nihil aliud ſunt, quam ſeminaria militum

apoſto-

apoſtolicorú, quæ linguâ ſolùm ſine armis mundum domant; & hi ſunt ipſiſſimus nervus dominii Eccleſiaſtici. Papa itidem ad dignitatem Sacerdotalem, Epiſcopalem, aut etiam Cardinalitiam omnes omnium nationum homines admittit, nullo diſcrimine habito pauperum & divitum, barbarorum aut Latinorum (ſicut ipſe Apoſtolus ordinavit) modo quis velit eſſe ſapiens, & vir bonus, hincq; dominium illius tam latè diffuſum unitumque eſt, per Hiſpaniam ſcilicet, Mundum novum, Africam, Galliam, non minus quam, per Italiam, idque propter vinculum religionis commune, & corporum animorumque unionem. Idcirco rex, qui non ſolum fortunam, ſed etiam corporum & armorum conjunctionem quærit, niſi religione quoque quæ animorum vinculum eſt, polleat, dominium quaſi abalie-

natum & minus forte habet: conſtatque, Imperatorem Germaniæ, quod populis religione diſſidentibus imperat, minus pollere, quam aut regem noſtrum, aut ducem Bavariæ. Hinc ergo Turcæ damno noſtro ſapiunt, & nos tranſgredimur legem politicam, ut Romanam aut Gentilem obſervemus. Quare rex faceret, quod Chriſtianum decet, ſi curaret inſtitui collegia militum, & ad militares dignitates non Hiſpanos ſolum, ſed quoſvis ſtrenuos eveheret à moribus Hiſpanicis non alienos: ſic enim magis tàm ab extraneis, quam à ſuis amaretur. Non contra S. Thomam fit, ſumere & baptizare liberos hæreticorum & Maurorum, cum in militaria illa collegia recipiuntur; ſed cum pacis tempore vi eripiuntur, ſicut Hebræorum Romæ viventium, quamvis Scotus utrumque concedat. Item

condonet ſeptimo quoque anno elapſo omnibus proſcriptis & mortis reis ſub conditione eundi militatum in Africam aut Mundum novum. Item conſtituat, ut ſingulæ parochiæ ſingulis annis militem ſufficiant, id quod Excellentia veſtra certum quendam ſuum amicum in Hiſpaniâ propoſuiſſe ait; hoc enim pacto ad ſexaginta millia militum & ultra inde haberi poſſent. Expedit igitur valde, unionem prædictam cum Papâ inire. Sed melius eſt, efficere, ut quilibet Baro certo temporis intervallo certum numerum militum ſuppeditet: optimum verò fuerit, ſi & ipſe proficiſcatur in bellum, quando Rex proficiſcitur, id quod non tantum in Hiſpania, ſed & in omnibus regnis Regi ſubditis obſervari fierique debet. Sicut & illud, ut primogeniti ſoli in bona parentum ubique ſuccedant. Verum

enimverò iſtis omnibus regulis locus non eſt, niſi fundamentum Gentium reformetur, ſcilicet in matrimoniis contrahendis, & erigendis ſeminariis militum, qui nutrimento, & veſtitu contenti ſpe emergendi, ſi ſtrenuos ſe præbuerint, exſtimulantur, ut res quantumvis arduas majoreſque quam Turcarum Ianizari ſolent, conficere non dubitent. Hoc ſufficiat dixiſſe, de militibus augendis, & regionibus non depopulandis. Capitaneos quod attinet, creentur non otioſiſſimi illi, quos hodie Nobiles vocant, ſed ſtrenuiſſimi & fideliſſimi quique, magis ad ſeveritatem ſicut Annibal, quam ad benignitatem proni ſicut Scipio; hique ex numero militum eligantur, qui fortiter pugnarunt, & per gradus ad dignitates aſcenderunt, velut Marius, Sylla, Ventidius, Antonius de Leva, Cicala, & Occiali. Verùm

rùm ſi de ſumma Imperii decertetur, opus eſt viro authoritate præcellente, atque ejuſdem cum rege proſapiæ, aut, ſi metus ſubeſt, ne hic talis ad imperium affectet viam, ſumatur ex Baronibus unus, qui ad hoc negotium aptiſſimus ſit, vir magis actionibus quam geſtibus pollens. In hoc quò tutiùs agat Rex, conſilium virorum prudentum, fidelium & religioſorum inſtituat, è quorum manibus milites ſtipendia accipiant, quia nihil in Belgio rebus Regis tam obfuit, quam quod milites ſalario ſuo fuerunt defraudati: ideoque velim hos eſſe Capucinos, quoniam iſti pecuniam minimè omnium curant. Utque ſemper ſint, quibus Capitaneatus demandentur, ſeminaria datâ operâ inſtitui debent ſecundo vel poſtgenitorum ex Baronibus ac Nobilibus prognatorum in unoquoque

regno, qui erudiantur in arte equitandi, jaculandi, fortificandi, oppugnandi & expugnandi, item, acies & obſidiones inſtruendi, pugnandi itidem, & in cohortes dividendi, quomodoque imperandum ſit militibus, & tironibus præmonſtrandum, quemadmodum Annibali nondum nonum annum egreſſo monſtratum fuit. Veruntamen non ſolùm fraus circa ſtipendiorum ſolutionem, ſed & inſolentia ob recentem victoriam, item contemptus ducis minus ſævi occaſionem militibus præbet ſacramenti fidem abjiciendi. Quare ſemper in turmas dividendi, nec unquam congregandi ſunt, niſi cum acies inſtruenda eſt, quia tum timor ex hoſtibus illos concordes duci ſuo facit: hoc neglectum inducit malum illud quod Carthaginenſes poſt primum bellum Punicum experti ſunt, quod-

quodque Romanis ipſis pernitioſum fuit tempore Furii Camilli. Ergo authores militarium tumultuum ſemper illico in præſentiâ militum mortis pœnas luant, ſicut olim Speridius, & quales meruit olim ille, qui exercitum Caroli V. concitavit, ut ex Auſtriâ retrò in Italiam ceſſerit; Nam horum eſt gladiis potius, quam linguâ rem poſſe gerere. Quique ad mortem condemnati ſunt, ipſius exercitus, non verò ducis manibus occumbant, ne iſtum in odium adducant: quin etiam ſæpe ignoſcere reis debet cum univerſi, non verò pauci pro eo intercedunt, ut Papirius, Torquatus & Druſus fecit, quemadmodũ Tit. Livius & Corn. Tacitus docent. Hiſpani boni ſunt pedites, etiam cũ in locis montanis aut muris depugnandum eſt, faciliuſque tutantur, quam acquirunt. Galli & Flandri ex equis

bene pugnant, in aperto campo & primâ coitione. Itali utroque modo præſtarent, niſi naturæ propriæ abuſus ipſos perderet. Populi montani, ut Cantabri, & Helvetii, & Itali Appennium incolentes, Saxones itidem pedites ſtrenuè pugnant, naturaque propenſi ſunt ad libertatem, ſuntque magis ficti quam aſtuti. Campeſtres, ut Vandali, Caſtellani, Auſtriaci, Ungari, & Neapolitani equitatu præſtantes ſunt, & proclives ad imperandum, parum fideles & aſtuti. Has tam exactas conſiderationes dux obſervet, ſi milites arte tractare vult, quod ſi per phyſiognomiam, ſicut Iulius Cæſar, illorum naturam introſpicere nequit, muneribus illos poſtquam quinquageſimum annum attigerunt demulceat, ut diutius in ſervitio perſiſtant, quod ſi ad ſexageſimum quintum pervenerint, caſtellis & ar-

cibus

cibus imponantur, & domum remittantur, ut ibi aut onera portent, aut terram egerant in vallo ſtruendo more Romano, ſi foſſores deſint; Vel conficiant pontes, reficiantque triremes, id quod exercitus Cæſaris in Flandriâ & Angliâ fecit. Et quamvis belli alea non in multitudine conſiſtat, ut docet Alexander Magnus, qui triginta millibus veteranorum totum mundum ſubjugavit, & Scanderbegus, atque item Cæſar cum paucis multos ſubegit: tamen multitudo ſemper multum præeminet. Hinc Turca ſemper quaſi vicit, qui cum numero ſuperior non fuit, imbellem omnem multitudinem in principiis pugnare juſſit, ut ita milites noſtri vires in trucidandis illis conſumant, atque in fine à Ianizaris integris adhuc vincantur. Hic mos quamvis bonus, impius tamen eſt. Quare in mili-

tiam emittendi ſunt homines experti, quique Chriſtianiſmi utilitatem ſibi ante oculos propoſitam habeant, non verò ſuam propriam: neque ob parvi momenti cauſam morti illos exponere decet, & quandoque manu tua propria ſanandi ſunt ſi uſus veniat, quo charior illis fias, & concionatores exercitui præficiendi ſunt, qui illi Deum in mentem & memoriam ponant, exemplo Machabæorum. Quod ſi paucis vincere cupis, neceſſe eſt, ut plures propriós milites, quam auxiliarios habeas, aut etiam mercenarios, vel limitum tuorum cuſtodes, ne in medio collocati fugam capeſſant. Requiruntur huc plures aliæ obſervationes, quas omnes hîc recenſere non poſſum: namque jam id ſolum adduco, quod Hiſpaniam concernit. Sed providendum eſt in militiâ ſupra omnia, ne milites pecorum

inſtar

inſtar tractentur, qui ſi ſtipendia ſuo tempore, ſi medicamenta vulneribus à te ipſo accipiant, ſi gloriâ militari, ſi alloquiis bonorum concionatorum, & præmiis excitabuntur ad virtutem, minimè fugam aut defectionem, quæ duo peſſima mala ſunt, circumſpicient. Religioſi uniuscujusque militis res geſtas ad memoriam poſteritatis ſcriptis recondant, regique ipſi cum remuneratur milites ſuos exponant: hæc enim cauſa eſt, quod barones arma ſumere tergiverſantur, dicentes, Rex ipſe præſtò non eſt, ut magnanima mea geſta coràm inſpiciat, neque etiam perfidæ invidorum Capitaneorum commemorationi ſat fidei habeo. Nec pecuniâ ſolùm numeratâ illos muneretur, ſed quandoque civicâ, aut quercinâ, aut oleagineâ coronâ, quod argumentum honoris illis magnificum, & tibi

onerosum non eſt, conſtantiusque apud te perſiſtent, quippe pecunia alterius comparare & vendere itidem fidem, quam tu ab illis comparaſti, poteſt, non verò honorem; cum igniominioſum ubivis, etiam apud hoſtem ipſum ſit, deſerere regem ſuum. Quare impunè à quovis occidi poteſt, qui primus fugam capeſſit, aut prædatum procurrit ſine ducis ſui licentiâ: quæ res ſæpe victoriam remorata eſt, & qui minimi in acie pretij ſunt, hoc modo diteſcunt, dum fortes ad extremum uſque vitæ ſpiritum pugnant. Qui occupat locum commilitonis interfecti, aut protegit ſervatque illum, accipiat coronam quercinam, civicam dictam. Qui primus in murum evadit, coronam muralem è dente canis (hoc enim nomen herbæ eſt) flexam, è manibus ducis accipiat, cum applauſu & cantu militum,
more

more Romano: nam hæc duo, pœna ſcilicet & præmium militaris diſciplinæ fundamenta ſunt; quorum prius à malefaciendo abſterret, poſterius verò ad benefaciendum inſtigat; illud in rebelles & viles, hoc verò in generoſos & ſtrenuos inventum; illud fræni, hoc verò calcaris inſtar eſt. Alexander magnus in honorem militum ſuorum apud Granicum flumen vitâ functorum ſtatuas marmoreas, magnificum in modum erexit. Rex Siam, ut animos ſuorum ad fortiter pugnandum accenderet, curavit nomina illorum, qui ſtrenuos ſe geſſerunt, in librum deſcribi, & poſtea coram ſe recitari; quod idem & Aſſuerus, ſacrâ ſcripturâ teſte, factitare ſolitus eſt. Cum de vaſtis imperiis acquirendis agitur, Rex ſemper in militiam ipſe proficiſcatur; quandoquidem diligentes Reges ſemper plus

plus acquirunt quam deſides, quod regi in acquirendo gnaviter conſiderandum eſt. Quod ſi de tutando tantum principatu agitur, maneat licet domi, modo Capitaneos fortes & fideles ſuis militibus præficiat. Sed ſemper opinionem bellicoſi de ſe præbeat, ſi contemptui exponi nolit, aut oſtendat palàm, ſe amare bellum. Ut citra periculum vincat, magnum militum numerum ſecum ducat, ut nec exiſtimationem perdat, nec ab hoſtibus contemptui habeatur. Clades ſuorum minus nocent ubi ille ipſe præſens non fuit. Militia maritima in qua Genuenſes, Luſitani & Hollandi excellunt, eſt maximè neceſſaria; nam qui ſe dominum maris efficiet, idem etiam dominus terræ erit.

Capvt XVI.

De Theſauro Hiſpaniæ.

THeſaurus eſt neceſſarius etiam ad exiſtimationem conſervandam: nam ita comparatum eſt hodiè, ut principatuum potentia æſtimetur ex abundantiâ pecuniarum, potius quam magnitudine ſuâ, idque non ſolùm belli, ſed etiam pacis temporibus. Habeat igitur princeps ſemper pecuniam præſentem: difficile enim & periculoſum eſt, præſertim flagrante jam bello, expectare dum nummi colligantur. *Tolle moras, ſemper nocuit differre paratis.* Opus igitur eſt, ut pecunia ſemper in promptu ſit, ad milites illicò conſcribendos, ne, dum tu in conquirendæ pecuniæ ratione occupatus es, hoſtis tuus te præveniat. In hunc finem Auguſtus ærarium militare

inſtituit,

inſtituit, teſte Suetonio, utque perpetuo ac ſine difficultate ſumptus ad colligendos ac ſuſtentandos milites ſuppeterent, novis illud reditibus ac vectigalibus locupletavit. Sanè multi mirantur, quod rex Hiſpaniarum, cum plus quam viginti myriadas auri quotannis percipiat, nondum tamen ſeipſum Monarcham orbis Chriſtiani effecerit, nec Turcas præterea invaſerit: quibus ego citra admirationem reſpondeo, hoc nimirum accidere, quia neſcit occaſionem prehendere, quæ fortunam magnorum imperiorum hactenus ſuſtinuit. Occaſionem quidem dedit conjunctio Caſtiliæ, & Arragoniæ, Neapolis & Mediolani, ſed multo majorem Carolus V. Vir militaris, rex Hiſpaniæ, & electus Imperator Germaniæ, qui his auſpiciis mundum ſibi ſubjicere potuiſſet, modo ſciviſſet

æquè

æquè bene leges victis imponere, ac ſcivit vincere. Hic occupavit Tunetem, & Ariodeno Turcâ inde expulſo, Maliaſſem Maurum regem illius loci conſtituit, non mutato regni ſtatu. Dein vicit Germaniam, hoc eſt, principies proteſtantes, quos dignitate Electorali exuens in eorum locum conſanguineos & fratres illorum ſubſtituit, cæteroquin nihil mutato illorum ſtatu. Cumque Lutherum in manibus & poteſtate ſua habuerit, illum tamen, vanam clementiæ famam aucupans, dimiſit, ut ſcilicet totam Germaniam cum Belgio ſeduceret. Cepit Franciſcum regem Galliarum, illumque libertati ſuæ reſtituit, ut ſcilicet novum ille concitaret bellum, quo conatus illius irritos redderet. Expugnavit Sienam & Florentiam, & dono illas dedit familiæ Mediceæ, ſcilicet, ut illos haberet

infenſos

infenſos inimicos: nam qui ab aliquo ad aliquem potentiæ gradum evectus eſt, id quantumcunque ſervitii, quod illi debet, præſtare gravatur, ideoque occaſiones quærit quibus benefactorem inimicum ſibi reddat; id quod Duces Florentiæ, & Mauritius Elector Saxoniæ adverſus Carolum V. fecerunt. Et beneficia, quæ propter magnitudinem ſui rependi non poſſunt, benefactoris virtutem plerumq; in odium adducunt, ut in modo nominato. Franciſco rege Galliarum, & Carolo V. manifeſtum factum eſt. Cui etiam imputandum cenſeo, quod Philippus patri ſuo nō etiam in bello potuit ſuccedere, & propterea Belgium unâ cum titulis Imperialibus perdidit. Sed ægritudo, quam ex Carolo filio ſuo percepit, ſuperavit omnem aliam; nam ille ejus loco potuiſſet gerere bellum. Quod cum non

non faciat Rex, ſemper cogitur magis tutari regni ſui limites quam propagare: imo in officio continere Capitaneos ſuos, ne deprædentur milites & theſaurum ſuum, in id potius incumbentes, ut rem ſuam familiarem augeant, quam Regis imperium dilatent. Ideo has regulas (quamvis loco huic minus convenientes) do, ut cum regio aliqua nova, & cui ſit religio & ratio gubernandi diverſa, acquiritur, illa habitatoribus denudetur, educendo populos, ut ipſi pro mancipiis habeantur, & baptizando filios illorum, & in clauſtra amandando, aut tranſportando illos in mundum novum: in quorum locum colonia nova ex tuæ regionis hominibus, ſub duce fideli, & prudente mittatur. Id quod Carolum V. Tuneti facere, & Muliaſſem Neapolim deportari par fuiſſet. Imo hoc ipſum etiam

decuiſſet

decuiſſet facere in Germania, nempe Saxoniâ, Marchionatu Brandeburgico, Landgraviatu Haſſiæ, ubi mutatis ducibus novæ Coloniæ inſtituendæ: civitates verò liberæ ademptis privilegiis ſupprimendæ: denique tres Cardinales gubernatores toti Germaniæ imponendi fuerant. Cum autem regio nova dominio ſolùm, non etiam religione diverſa acquiritur, præſides & magiſtratus ſolùm mutentur, nil circa populum mutato: ſintque primarii miniſtri è regiis, inferiores vero è plebe illius loci, cujus itidem leges paulatim mutentur in leges regias, intendendo vel remittendo illas, prout regionis illius ratio poſtulat: authores factionum è medio protinus tollendi ſunt, vel occiſione, ſi ſe tibi oppoſuerunt, vel, ſi tuas parteis foverunt, tranſportatione in Hiſpaniam, ut ibi baronias in præmium accipiant,

accipiant, vel jubeantur commercia in tuo regno exercere. Nunquam capita gentium quas ſubjugaſti, in ſuis locis relinquantur: quod cum Strozzis, Medicis, Capponis, Petrucciis, & aliis factionũ anteſignanis, Sienæ & Florentiæ fieri oportuit. Quin & Galliæ regem Franciſcum ſic coërcitum oportuit, ne in poſterum contra Carolum V. quicquam moliri potuiſſet. Hæreticos verò, & Lutherum confeſtim poſt comitia Auguſtæ habita, ſub alio prætextu technis opprimere, de quibus infra, ſatius fuiſſet. Quod ſi Carolus V. hæc obſervaſſet, neutiquam tantum oneris ad Philippum tranſmiſiſſet, & fortaſſis Carolus filiolus illius adhuc ſuperſtes eſſet, & ipſe in bellum profectus fortaſſis Africam, Macedoniam, Italiam & Angliam ditionibus ſuis adjeciſſet. Sed ille, ut dixi, ſolus horum malorum

lorum cauſa fuit, quæ etiamnum fiunt. Quo minus proinde miror, quod tantâ pecuniæ ſummâ Hiſpanici Imperii limites non propagavit: quin potius miror, quod Rex tam opulentus, tributa illa ad uſus neceſſarios non repoſuit, quod illi perniciem afferre potuit; nam ſi negotiatio maritima illi ſolum in quinquennium aut ſexennium tolleretur, aut claſſis è novo mundo auro & argento onuſta remeans interciperetur, annon tum urgeret ipſum neceſſitas, ut exactionibus nimiis proprios ſuos ſubditos gravet, & ſic odium illorum in ſe derivet, mercaturas evertat, milites ſtipendiis defrandet, atque minimâ quâque occaſione illos amittat? Eſt etiam admiratione dignum, quomodo conſumatur tanta divitiarum vis, cum videamus Regem ferè perpetuo inopiâ laborare, atque etiam ab aliis

mutuo accipere. Unde dico, fieri non poſſe, quin res malè ſuccedant, quamdiu huic malo obviam non itur. Non tamen dico, omnem Regis potentiam ſolum in nummis conſiſtere: regique conſiderandum pecuniâ ſolâ ad vincendum hoſtem parum profici. Certè I. Cæſar experientia militari, & amore militum, etiam pauciſſimorum, univerſum mundum ſubegit. Sed & Saraceni, Tartari & Hunni ſine nummis mundum pene totum ſibi ſubjecerunt. Igitur pecuniæ ut ſeſe ſuſtentet utiliſſimæ ſunt, non itidem ut regiones acquirat. Atque hanc ob cauſam virium ſuarum nervos in alio quam in divitiis ſitos eſſe credat. Nam fides pecuniâ comparata, pecuniâ rurſus vendi poteſt. Et vide quæſo, quomodo Philippus noſter duces Humenã, Ioieusã, Mercurium & Guiſium,

ſium, contra regem Navarriæ, pecuniâ ſuâ ſuſtinuerit, & quo pacto Navarræus eoſdem illos virtute recuperaverit, & ad ſe pertraxerit, poſtquam ille tenacior factus manum clauſit. Item Capitanei & milites militiam Belgicam cauponantur, minimè pugnantes ut vincant, ſed ut lucrum ex arte militari faciant, & arma, quæ inſtrumenta imperii ſunt, avaritiæ & ludicrorum ſuorum inſtrumenta fecerunt. Rex ſeipſum decipit dum avaritiæ indulget, quandoquidem ſatis pecuniarum habet, ſi ſatis militum habet, cum amore reciproco, & mutua virtute; quæ ſi deſunt, ſatis perdit.

Idcirco rex ante omnia animos ſuorum ſibi in theſaurum devinciat, vaſallosque ſuos virtute domeſtica ac militari amicos ſibi reddat, reddens ſe admirabilem (ut ſupra dixi) primò novas ſcientias profitendo &

pro-

ponendo; deinde copulet illorum corpora per matrimonia, honores, & illecebras: tum, divites illos & agriculturæ amantes efficiat, curetque ut ſerificia, lanificia, aliaque opificia ac utiles artes ſedulo exerceantur potiùs, quam quod hodie fieri videmus, quando plerique in arctis territoriis fænori dant operam; in locis vero majoribus ad mercaturam & extorſionem, animum applicant. Papa theſaurizat animos hominum, atque ideò vincit, quia hoc cum eloquentiâ & ſapientiâ conjunctum inſtrumentum eſt, quo alter ille theſaurus acquiritur. Hinc Saraceni linguæ operâ, itemque novarum ſcientiarum & novæ religionis profeſſione victores evaſerunt. Cæſar ſimiliter huic arti operam dedit, virtute ſuâ propriâ militum cujuscunque generis animos ſibi devinciens. Sed Tar-

tari & Hunni per corpora ſola id confecerunt, reddentes illa fœcunda eum in modum, ut numero aucti, nativum ſolum inſtar apum deſeruerint, & alienum occupaverint. Iam verò rex omnes iſtos thezauros ſuo jure exigere poteſt, religionem ſcilicet bonis concionatoribus; amorem ſui, legibus, utilitate & vera juſtitia; multiplicationem eo modo quem ſupra de militibus propoſui: & à ſingulis exigat id, quo abundant; à Germanis populos, ab Hiſpanis milites, ab Italis Capitaneos & veſtes, à mundo novo aurum, non verò contra. Verè affirmare poſſumus, mundum novum quodammodo perdidiſſe mundum veterem; nam mentibus noſtris avaritiam inſevit, & mutuum amorem inter homines extinxit, & quilibet ſolo auri amore flagrat. Hinc illi facti ſunt fraudulenti, fidemque ſæpe pre-

pe pretio vendiderunt & revendiderunt, videntes pecuniam paſſim prævalere & in admiratione haberi, & ſcientias ſacrasque conciones nummis poſtpoſuêrunt, agriculturæque cum cæteris artibus valedixerunt, mancipantes ſeipſos fertilitati pecuniæ, & divitum domibus. Produxit pariter magnam inæqualitatem inter homines, reddens illos aut nimis divites, unde inſolentia, vel nimis pauperes, unde invidia, latrocinia, & aggreſſiones. Hinc pretia frumenti, vini, carnium, olei & veſtimentorum ſupra modum adaucta ſunt, quia nemo illarum mercaturam exercet, unde penuria, & pecuniæ interim expenduntur, adeò ut inopes tantis expenſis haud ſufficientes in ſervitutem ſe præcipitent, vel etiam profugiant aliquò latrocinatum aut militatum, impulſi paupertate, non amore regis aut reli-

gionis;

gionis; ſæpeque etiam ſe aliò convertunt, nec dant operam liberis per legitima matrimonia cum tributa exolvere nequeant, omnemque movent lapidem, ut in cœnobia pro monachis aut concionatoribus recipiantur. Nunc conſiderandum Regi relinquo, annon vincatur ab auro, quod tot malorum cauſa eſt; & propterea dico, multa reformatione hic opus eſſe, ut regis ærarium dives evadat, & plus amoris & fidei illi à ſubditis ſuis præſtetur, id quod fieri poſſet ſi regulæ illæ de augendo numero ſubjectorum, & remittendis aut minuendis tributis & crudelitate obſervarentur; ſique rex ipſe in militiam profectus, ſapientibus & ſtrenuis ſuis ducibus & militibus, ad honorem potiùs quam ad avaritiam viam ſterneret, renovaretque ſcientias, & leges conderet, quibus bonis honos ſuus illibatus

maneret, improbas verò vituperium comitaretur. Utque legibus illis tanto magis obediatur, proponenda ob oculos utilitas quæ inde reſultat, & timor pœnæ, cui hodie abſurdi ſcriptores primum locum attribuunt in ratione ſervandarum legum, qui tempus plus quam religionem conſiderantes timorem magis quam amorem requirunt, quoniam Gentilium rectores illũ huic prætulerunt, atque per hoc impium Machiavellum & alios ſimiles, regulas illas docuerunt. Verùm cum in Hiſpania nihil loci reformationi relictum ſit, neceſſarium eſt, habito reſpectu ad abuſum hodiernum, ut theſauri coacerventur, ne ære alieno in fine obruatur, aut alia damna ingruant, ſi fortè claſſis intra triennium aut quinquennium è novo mundo non rediret: primò exponam regulas uſitatas, & poſt quid de hac re animi

habeam, declarabo. Primò materies ſuggerenda fœnoribus & fœneratoribus, qui certo modo aſtringendi ſunt, ut ſemper à pecunijs inſtructi ſint, ut cum neceſſitas flagitaverit, inde acervatim peti poſſint, quod tam Neapoli & in omnibus primariis urbibus, quam in Hiſpania obſervandum eſt; tum verò exigendi ab illis nummi illi ſunt, cum grave aliquod bellum imminebit, & autoritas Papæ intervenerit, ne rex ipſe in odium apud ſuos inducatur. Deinde vectigal Apuliæ à Ferdinando rege in uſum vocatum introducatur per omnes provincias in illâ ipſâ aut ſimili formâ. Tum, curet omnes barones pecunias ſuas in medium proferre, conſtringens illos nomine religionis & coronæ Hiſpanicæ cui connexi ſunt. Denique, impetret à Papa indulgentias Cruciatæ, in omnibus ſuis regnis,
num-

nummosque inde collectos in ærarium deponat, ut augeantur in eum modum, ut poſſit exercitus ex illis conſcribi, qui in terram ſanctam mittatur. Poſtremò, inducat etiam Papam ut quinquennium integrum omnes Eccleſiæ, monaſteria, epiſcopatus & parochiæ ſuarum provinciarum certam pecuniæ ſummam in ærarium theſauri ſacri, ad bellum contra infideles gerendum, conferant, quinque videlicet pro centum, ex omnibus reditibus ſuis, ſed ita ut ſingulis annis aliquid remittatur, hoc modo; primo anno ſolvant quinque, ſecundo quatuor, & ita deinceps uſque ad finem quinquennij. Sed Veneti decimas exigunt. Hique modi cum Papâ ineantur, prætextu belli contra infideles inſtituendi; poſtea duo Epiſcopi theſauro huic cuſtodiendo præficiantur; poſthæc rex per theſaura-

rios ſuos negotietur mercimoniis in quaque terra uſitatis, velut in Calabriâ ſerico, in Apulia frumento, in Siciliâ oleo: hoc enim modo ſuos à fœnerationibus diverſos ad agriculturam convertet, ingensque lucrum inde conficiet. Præterea emittat in omnes regiones & arces præſertim Neapolitanas unum commiſſarium cum uno conſiliario, homine Clerico, contra uſurarios, qui probent tribus teſtibus, ſe uſuras è conſuetudine regni ſumpſiſſe, ſecus auferant illis omnia bona, & in unum acervum conferant, poſtmodum rex illis dimidium reſtituat: exempli gratiâ; ſi quis uſurariorum corraſit decem millia coronatorum, reſtituantur illi quinque millia; quia hoc genus hominum odioſum vilipenditur, nec eſt quod metuas illos rebellaturos; quin & populus ipſe, cum videt illos peſſundari,

ſundari, lætitiâ perfunditur, nec illos ſequitur; ſed & ipſi uſurarii, cum illis dimidium relinquitur, bene ſecum actum putant. Tu verò cum reliquo coacerves cumulum pietatis, mutuo dando pauperibus ſub pignore, cum hac conditione, ut pignus tibi diſtrahere liceat, niſi illud ſuo tempore redimant. Poſtea cum pecunia inde redactâ negotiari poteris, id quod uſurarij ipſi faciunt, vel clauſtra & ſeminaria militum & mulierum paupercularum, de quibus ſupra, illis ſumptibus ædificentur. Et hic actus religioſorum etiam contra barones, multùm prodeſt animæ, corpori & ſtatui, qui alioquin ſuis artibus totum mundum ad ſe raperent & devorarent. Præterea rationes exigat ab omnibus miniſtris regiis & ſyndicis pro univerſo tempore adminiſtrationis illorũ; quodque ab illis mulctæ nomine exactũ

eſt, in ærarium deferatur, reddaturque illis dimidium, aut etiam minus ſi videbitur, quo facto tam populus quam ipſe rex lætabitur. Item vocet qui ſententiâ aliquâ condemnati, aut etiam infames redditi ſunt, cremarique jubeat judicia à quinque annis retrò contra illos habita, quo facto ſe honoratos ſentient, ſed pro hoc beneficio certam pecuniæ ſummam dependere teneantur. Item ab unoquoque qui primo in aliquam præclaram urbem, qualis eſt Neapolis, aut Præſidium, quale eſt Cotrone, intrat, exigatur aliquid in ipſo introitu ſub prætextu recognoſcendi omnes qui intrant. Vectigal exigatur pro omnibus rebus tam neceſſariis, quam ſuperfluis: ſed pro neceſſariis, ut cibo, potu, oleo & ſimilibus parum; pro ſuperfluis largius, pro chartulis luſoriis duo carolini, pro teſſeris luſoriis unus carolinus,

rolinus, pro chartæ ſcriptoriæ volumine 24. foliorũ unum granum, pro chirothecis dimidium carolini, pro holoſerico, verſicoloribus, ſtragulis & veſtimentis auro ſqualentibus, item pro argento, eligatur quantum regi ſatis eſt; ſed multò plus meretricibus extorqueatur, ſicut Neapoli fieri ſolet, & in omnibus locis fieri debebat, ut ſingula proſtibula ſingulos ſemiducatos numerent, nec balneæ, aut theatra, aut interluſores hinc exempti ſint, nec diverſoria publica aut armaturæ cujuſcunque etiam generis ſint. Servetur autem in omnibus régula modo dicta, Res multùm neceſſariæ multum, parùm verò neceſſariæ parum ſolvant. Similiterque Rex quotieſcunque uſus venerit de pecuniis à ſubditis ſuis in fœnus depoſitis ſumat aliquid cum taxatione & impoſitionibus. Hocque ita fieri juſtum

& æquum eſt: nam ratio vult, ut omne bonum privatum inſerviat bono publico, ſine quo res privatæ ſuſtineri nequeunt. Sed hujuſmodi taxationes non perſonales, ſed reales ſint, id eſt, non in capita hominum, ſed bona fiant, ne totum impoſitionum onus in ſolos pauperes ruat, quod plerumque fieri ſolet: nam nobiles onus quod ipſis injungitur in plebem excutiunt, & civitates primariè in ruſticos, quod omni juri & æquo repugnat. Neque etiam alia bona quam certa & ſtabilia graventur: nam Dux Albæ qui idem in mobilibus & incertis bonis quoque facere tentavit, totum Belgium in ſe concitavit. Quod ſi ſummâ neceſſitate flagitante mobilia & incerta quoq; bona huic oneri ſubjicere vis, haudquaquam diſplicet mihi ut eo modo ad hoc procedas, quo civitates quaſdam Germanicas, Norim-

bergam

bergam ſcilicet, Auguſtam & alias procedere memini, ut hoc committas jurejurando ſubditorum. Iuſtius tamen & magis legitimum eſt illud genus exactionis, quod exercetur in merces quæ importantur aut exportantur: nam rationi convenit, ut qui in noſtro ſolo aut de noſtro lucratur, viciſſim aliquid dependat. Cum verò negotiatores vel ſubditi noſtri vel peregrini ſint, æquum eſt, ut plus à peregrinis quam à noſtris poſtulemus: id quod magnus Turca etiamnum obſervat; dum pro mercimoniis quæ Alexandriâ evehuntur, ab exteris decem pro centum, à ſuis verò tantum quinque exigit. In Angliâ extranei triplo plus ſolvunt quam incolæ: in Daniâ duplo, & denique variè pro varietate locorum. Ut paucis dicam, eò opes omnes confluunt, ubi res ad ſuſtentationem vitæ humanæ, neceſſariæ,

pluri-

plurimùm abundant, ita ut principi omni operâ contendendum ſit, ut ſuos ad agriculturam & omnis generis artes exercendas inducat, de quo alibi fuſiùs. Lucra quæ populus exoſus eſt, fugiantur, aut aliud nomen illis indatur: quomodo Fiſcales ſolutiones minui & ſub alio titulo peti debent. Hinc Auguſtus non regem, ſed tribunum ſeſe appellavit, ſcilicet, quia nomen regis odioſum fuit apud Romanos. Ita tributa nominentur vectigalia aut eleemoſynæ, varienturque nomina perpetuò, quia nomen donativi faſtuoſum & odioſum eſt, populus & rex aboleant illud, aliudque nomen illi indat. Sed in his rebus ſubtilis eſſe nolo, quamvis poſſem. Negotiatio cum Genuenſibus Regi pro theſauro eſt. Sedulo igitur det operam, ut ejuſmodi negotiationes ac commercia quoque cum aliis populis ac

gentibus

gentibus inſtituat. Sunt & aliæ plures utilitates extraordinariæ, quæ principes partim à ſuis, partim etiam ab extraneis percipere poſſunt, ut ſunt caduca, confiſcationes, condemnatio donativorum, portiones, honorantiæ, ut vocant, ſimileſque plures aliæ, de quibus ſingulatim eſſet dicendum, verum conſtitui de illis coram colloqui cum rege.

Caput XVII.

De populi amore & odio, item de conjurationibus.

Videri forſan alicui poſſit, in rebus p. mutuum amorem communis utilitatis causâ inter cives colendum eſſe, quod apud Venetos fieri conſuevit; verùm in regnis monarchicis odium & diſſidium inter ſubditos diſſeminandum eſſe, ne al-

ter alterius injuriam à Rege acceptam vindicatum eat, neve contra regem conjurent, atque ita omnis amor in regem vertatur. Hæc regula pluribus modis abſurdiſſima eſt; Primò quia regem crudeliſſimum tyrannum reddit, qui ſibi ſoli non verò univerſo populo proſpiciat, ita ut per mutuum ſubditorum odium non amor in regem, ſed timor, & invidia accendatur: Secundò, quia dominium naturale concordiam inter populos expoſcit, quò firmius in propulſandis inimicis ſuis perſiſtant, atque unus alium domi militiæque mutuis officiis ſibi devinciat. Quocirca legiſlatores communi conſenſu in hoc incubuerunt, ut ſubditos amore mutuo & unitate religionis quaſi conglutinarent, eoque curarunt ut in templis congregarentur, quò melius perſpicerent cauſam propter quam ſe mutuò a-

mare deberent: nam ignoti nullus amor. Hac de cauſa motus Plato, privata ſacella prohibuit: & Moyſes unum ſolum templum in toto regno Iudaico inſtituit,ita ut omnes in una religione & amore unius ſolius Dei concurrentes amorem mutuum inter ſe uſquequaque adimplerent. In hunc finem præter conjugia inſtitutæ ſunt etiam clientelæ, & alii actus mutuam utilitatem producentes & foventes; item mercaturæ, & officioſæ partitiones honoris aut obſequii cauſâ initæ. Hæc principi utilia ſunt,non verò odium, quod Galliæ pernicioſum fuit. Taleſque contentiones profuerunt Romæ cum plebs ſuperior evaſit: obfuerunt autem, quoties nobilitas vicit. Licet Florentiæ contrarium evenerit:nam ibi plebs victrix non nobilem ſe effecit, ſed contra nobiles ſe humiliarunt, cujus contrarium evenit

Romæ,

Romæ. Quare dico, elaborandum eſſe regi, ut amorem mutuum inter ſuos inducat, ſub unitate religionis, evitans illos qui Zizaniam ſpargere conantur, id quod Belgiam peſſundedit; Secundo, approbans matrimonia Hiſpanorum, cum quavis alia gente; Tertiò, mercaturam & collybum inter diverſas nationes; Quartò, æqualitatem inter illos inducendo: nam hic error jam per totum Chriſtianum orbem invaluit, ut hic ſit pauperrimus, ille verò ditiſſimus, quam rem Plato ſupra modum exoſus fuit, quò è medio tolleret invidiam, rapinam, odium, & mollitiem populi. Unde Moſes inſtituit, ut ſeptimo quoque anno hæreditates ſuis familiis reſtituerentur, & ſervi manumitterentur, ferentes etiam aliquod lucellum ſecum ex domo patroni: idq; legi & voluntati divinæ congruum eſſe docuit. Ob

hoc

hoc eleemoſinæ, item alij actus pii cum Xenodochiis inſtituendi ſunt, quò honor pauperibus conſervetur cum æqualitate aliquâ. Romæ nunquam (teſte Saluſtio) conjurationes factæ ſunt, niſi cum divitias multorum ad ſe pertraxerunt pauci, id eſt, Craſſi, Pompeji, aut Cæſares: & tempore Lutheri & Calvini ruſtici in Germaniâ ſeditionem moliti ſunt, quoniam ſcilicet illi duo conculcatâ veritate evangelicâ zizaniam, ubique & perverſiones ſtatuum ſeminarunt, cum integrorum regnorum ruinâ. Quinimò videmus quoque noſtro tempore, qui centies mille quotannis in reditus accipiant, & mille homines quorum ſinguli centum habent, pro uno millenario: illud omne conſumunt, in canibus, equis & morionibus alendis, & in tegumentis equorum auro ſqualentibus; aut, quod pejus eſt, in

ſcortis. Et ſiquando contra tales actionem inſtituat pauper, adeo jus ſuum perſequi nequit, ut potius illi aut profugiendum aliquò, aut in carcere moriendum ſit: dives autem liberè per omnia graſſatur, quia judices illius gratiam aucupantur, & lites in favorem illius, ſæpe etiam pretio dirimuntur, quod ut plurimum in parvis regionibus fieri conſuevit; quod ſanè longe pernitioſiſſimum eſt principatibus. Vix enim fieri poteſt, ut judex corruptus donis, probè officio ſuo fungatur: nam, (DEO ipſo aſſeverante) munera oculos etiam ſapientum perſtringunt. Quid illum facturum credibile eſt, qui munus judicandi mercatur, intratque in illud non ut in campum ſpinis obſitum, ſed tanquam in meſſem fertiliſſimam & abundantiſſimam? Iccirco hoc quoque, quamvis diverſum ab hoc propoſito

poſito ſit, admoneo ſtudioſos politicæ, pro certo habeant, illum qui officia vendit, velle ut miniſtri ſui fures fiant. Ludovicus XII. Galliarum rex dicere ſolitus fuit, quod illi, qui officia pretio emunt, idem faciant quod mercatores, qui parvo pretio univerſum emunt quod poſtea magno particulatim vendant. Sed, ut ad rem redeamus, etiamſi dives multum ſervis ſuis largiter alendis & ornandis impendat, parum tamen hoc remp. juvat, imò huic potius damno eſt: Primò, quia illos ſibi ſoli devincit, facitque, ut ſe contra quemvis, etiam ipſum regem, ſequantur; id quod Spurius Melius Romanus contra patriam ſuam conatus eſt. Hoc ipſum metuentes Veneti ſine numeroſo famulitio degunt. Deinde quia illos reddit molles & effæminatos, adulatores, ſuperbos, lenones; eoque quaſi ſemi-

ſi ſeminarium fundat hominum viliſſimorum & inertiſſimorum, qui poſtquam uxores duxerunt, aſtutiis ſuis homines vulgares opprimunt, & improbitatis ſuæ virus longe lateque propagant. Hac ratione Pontifices inducti ſapenumero Prælatis ſuis interdixerunt uſum plurium ſervorum, ubi quidem interdictione illa minus opus fuit: nam etiamſi reverâ ſervi illi boni non ſint, credibile tamen eſt, illos tali in loco fieri bonos, dareque minus ſcandali. Quare, regis eſt introducere æqualitatem, coërcendo numeroſa illa ſervitia. Præterea, indulgeat, ut ſubditi decennium integrum, dimidium ſolum tributi ſolvant; à baronibus verò & aliis artificibus alterum dimidium poſcatur. Tùm etiam leges & artes, de quibus ſupra, ubi de baronibus & uſurariis ſermo, verba feci, vocentur in uſum. Sed, quia
omnes

omnes nationes Hiſpanos exoſæ ſunt, præſtat, regem conjugiis, eoſdem amabiles reddere, nec non inſtitutione ſeminariorum, militarium in quæ diverſarum nationum milites recipiantur ac ſuſtententur: ſic enim Rex exercitum habebit tum copioſiorem, tum temperatiorem ac generoſiorem: quemadmodum videmus caſtaneas aliis arboribus inſertas meliores fructus edere. Idem Deo ipſo in more poſitum eſt facere, qui ut nobilitet humanum ſemen, ſæpe homines Septentrionales auſtrum verſus transfert, quod quidem etiam ob alias cauſas facit, quæ nobis præter unam illam atque alteram ſunt incognitæ. Deinde rex Hiſpaniarum hoc agat, ut non tantum ſubditi mutuo amore coaleſcant, ſed etiam, ut ipſe quoque à ſubditis deametur, quod conſequetur promulgando leges utiles, multiplicando

tiplicando ſubditorum numerum, relaxando iis tributa, æqualitatem ubique introducendo, denique non omittendo etiam illa, de quibus ſupra. Etenim nihil tam exitioſum eſt Regi, quam ſi odium ſubditorum in ſe concitet: unde ferè conjurationes contra ipſum & contra ſtatum ſuum oriuntur. Propterea expedit, ut omnes cum ipſo ejuſdem religionis ſint; nam nihil tam homines inter ſe diſcordes reddit, quam diverſitas fidei. Id quod Gallia ſuo malo experta eſt. Verum hîc requiritur, ut princeps duo extrema, Simulationem ſcilicet & Superſtitionem, vitet. DEVS eſt veritas, & vult in veritate coli, atque animo ſimplici adorari: Efficiat ergo Princeps noſter, ut pium aç religioſum ſe pręſtet ſine hyprocriſi: quæ Tiberio Cæſari multum obfuit. Verum nihil principem tàm commendat populo,

quàm

quàm domeſticæ & militares illius virtutes, quæ omnes omnis generis ſubditos illi fideles efficiunt, cum ſint fundamentum omnium principatuum. Nam, ſicut elementa, & corpora ex his compoſita, motionibus cæleſtibus ſine ulla tergiverſatione obſecundantur, ob naturæ præſtantiam, ſibi ingenitam; & inter revolutiones ipſarum ſphærarum cœleſtium admiranda quædam harmonia elucet; ſic homines lubentes ſe ſubmittunt Principi, in quo eximiæ virtutes elucent. Nam ita comparatum eſt, ut nemo inferior ſuperioris ac præſtantioris imperium detrectet. Æternæ quippe naturæ lege receptum eſt, ut inferiores præſtantioribus pareant, & vinculum fidei eſt (inquit Livius) melioribus parere: & patienda meliorum imperia, ait alter ille. Et Ariſtoteles naturalem rationem expoſcere ait, ut præ-

ſtantioribus ingenio & judicio minus præſtantes ſerviant. Virtus igitur in Principe emicans amorem illi conciliat, præſertim ubi oſtenderit, ſe ſubditos ſuos amore paterno complecti, admittens illos ad mutuum colloquium & aſpectum, inſpiciensque rationes miniſtrorum inferiorum, proniores que aures pauperibus quam divitibus præbeat, ipſeque per ſe ignoſcat & munera diſtribuat, pœnas verò per alios infligat, ſupprimatque uſurarios & barones illos mercenarios, de quibus ſupra; immunemque ſe ab omnibus flagitiis exhibeat, faciatque ſe per religionem & aſſeſſores religioſos venerabilem, ſancteque amandum propter ſtrictiſſimum vinculum quod ipſi cum Papâ & Eccleſiâ intercedit, imiteturque per omnia Davidem, Conſtantinum, Theodoſium, Trajanum, Auguſtum, Martianum,

tianum, Carolum Magnum: qui omnes dictis virtutibus & ſcientiis prædìti feliciùs imperarunt, quam Iulianus, Fridericus, Henricus, Tiberius, Nero, & Philippus cognomento pulcher, qui Carolo M. ſe oppoſuit. Prætereà ſubditi honore & præmiis ad æmulationem virtutis & ſcientiarum invitentur, unde novæ ſcientiæ inveniuntur. Luſus etiam inHiſpania multum adjumenti affert, ut plebes à curioſitate rerum, ad Statum pertinentium, divertatur, vel etiam ut facultatibus ludendo perditis militatum abire cogatur: verum cum iſta perditio ſit cauſa rapacitatis, avaritiæ, odii ſociorum, amoris pecuniarum; plus nocumēti iſta ludendi techna affert, quam emolumenti. Quare præſtat, ſuos inter ſubditos ludicra certamina, & velitationes ſcientificas: inter extraneos verò luſus chartularum &

teſſerarum adhibitis ad hanc rem illorum legatis, inſtituere, quò illi in ignavo otio marceſcant: quin etiam proponantur illis quæſtiones mathematicæ, philoſophicæ & politicæ, ut ab hæreſibus avocentur. Optimè fecerit Rex, ne qui contra ipſum conjurent, ſi bonum, venerabilem & juſtum ſe exhibuerit. Defectus primæ illius virtutis exitium tulit Neroni & Zelimo: ſecundæ, Sardanapalo, & Vitellio: tertiæ verò, Philippo regi Macedonum, qui juſtitiæ adminiſtrationem Pauſaniæ denegavit, & ob hoc ab eodem trucidatus eſt. Inæqualitas etiam ipſam Romam perdidit. Quod ſi ab uno ſolo Principi inſidiæ ſtruantur, præſentiſſimum remedium eſt, ut obſerventur & excutiantur omnes qui ad illum intrant, ne arma occulta ſub veſtimentis inferant: nam inſidiæ ab uno ſolo paratæ difficulter

vitari queunt. Vnde Henricus rex Galliæ, rex Moab, & Philippus Macedo à ſingulis interempti ſunt: primus propter religionis diverſitatem: ſecundus, propter ſævitiam: & tertius, propter juſtitiam denegatam. Sin plures ſint qui Principi inſidias ſtruunt, fieri non poteſt, quin intra decimum quintum aut vigeſimùm diem detegantur, ſi prius in effectum deductæ non ſunt, aut ſi conjurati non amore juſtitiæ, pietatis, aut publicæ utilitatis ad hoc proceſſerunt, ſitque conjuratum contra Tyrannum, & à viris honeſtis tantummodo: nam quilibet laborat, operá principis utcunque ſaltem tolerabilis emergere, dum illi aperit inſidias. Hinc conjuratio Abſalonis contra Davidem, & Catilinæ contra Patriam palam factę ſunt, quia conjurati ipſi homines nauci fuerunt. Per ſervos itidem conjura-

tiones facilè & citò deteguntur, ſi non properè in actum deducantur: ſicut illa Laurentii de Medicis contra ducem Alexandrum plus unâ nocte non fuit ſuſpenſa. Quando contra ſæviſſimum tyrannum aliquem homines honeſti conjurant, etiam ſi illi cunctentur, tamen nullum periculum ſubeſt, ne palàm fiat: atque propterea conjuratio Iohannis Procidæ & baronum Siculorum contrà Gallos & Carolum Andegavenſem qui incolas miſerè affligebant, plus quam integrum annum celata fuit, conſciis etiam Imperatore, Papâ, & Petro Arragonio exteris: cujus rei unica cauſa fuit, quod viri nobiles, & quorum interfuit, contra tyrannicos regentes idem machinarentur. Similis fuit conjuratio inita contra Focadam, Levitas, & Athaliam. Sin autem non pauci quidem, ſed nec probi ſint qui conjurant, quamvis contra

contra tyrannum, tamen ſi propoſitum non confeſtim executioni mandant, propalatur: quod probat conjuratio contra Neronem inita, in quam quidem & ipſe Seneca condeſcendit; & contra Coſmum de Medicis ab impiis Strozzis facta, qui illo multò pejores fuerunt. Quod ſi aliquis ſolus ad principatum aliquem aſpirans, aſſeclis ſuis perſuadeat, ſe aliud moliri, & interea illorum amorem in ſe derivat, hic certò potietur auſo. Sic Cæſar viam ſibi ad Imperium ſtruens, id clam animo ſuo abſcondit, ſolitus, etiam adoleſcens, dicere, Si violandum eſt jus, regnandi gratia violandum eſt: fecitque ſibi hujus conatus duo fundamenta, religionem videlicet, & amorem militum, quibus demum in fine voluntatem ſuam ſub alio prætextu patefecit. Contra Catilina idem conatus, omnes conju-

ratos conſcios & participes fecit, nullum ſibi prius fundamentum ſingulare jaciens, qua de cauſa etiam, magno ſuo malo fuit fruſtratus. Cujus exemplo Cæſar edoctus, cautiùs illud idem aggreſſus eſt. Rex itaque animos ſubditorum, & ſervorum ſuorum, quomodo erga ipſum affecti ſint, quid agant vel inſtituant, diligenter exploret, & ſi animadvertit, quidnam deſideretur, ipſis mox ſatisfaciat, quin & muneretur clam & ſine ſuſpicionis metu præcipuum aliquem ex ipſis inſidiatoribus, qui hoc modo delinitus ipſũ faciat certiorem de omnibus quæ à ſubditis ſuis geruntur. Si nuncietur ipſi, eſſe quoſdam, qui palàm multos menſes ante conjurarint contra ipſum; irrideat licet. Nam qui talia deferunt, aut ſtulti, aut rerum ignari, aut deniq; falſarii ſunt, qui dum talia fingunt regis gratiam aucupantur.

tur. Sic olim Perſeus fratrem Demetrium falsò detulit initæ conjurationis contra patrem Philippum regem Macedoniæ. Et tempore Tiberii & Neronis quotidie extiterunt, qui alios falsò accuſarent ob crimen læſæ majeſtatis. Quod ſanè perquam flagitioſum: nam hoc pacto ipſe princeps ſuſpectum ſe reddit, adeò ut ſubditi id, quod ſuſpicatur ille, aut verè committant, aut innocentes ultimo ſupplicio afficiantur, quod utrumque regi pernitioſum eſt. Quin potius diſſimulet ſi non probentur ejuſmodi accuſationes, quamvis veræ, modo ad ipſam religionem non pertineant: nam hoc faciendo probat ſe juſtum & bonum, planeque indignum cui tales ſtruantur inſidiæ; ipſique conjurati abjiciunt pravam opinionem quam de illo conceperunt. Pejus tamen eſt, ſubditos rebellionis & con-

conjurationis ſuſpectos reddere, cauſa non probatâ: nam illi infamiæ metu inducti rerum mutationem deſiderabunt, & inimicis via ad invaſionem ſternetur, quod ſæpiusculè in Flandriâ & Galliâ accidit: & quamvis ſpes lucri alicujus inde affulgeat, ſcilicet quod occaſio inde ſumi poteſt, populum arctius frænandi, quam modo dictus Coſmus ſcitè apprehendẽs, pacis conditiones cum Florentinis initas rupit; & Rex noſter hac occaſione frænum attraxit Arragonenſibus, inſimulans illos conſpirationis cum Antonio Perez initæ: tamen reverâ plus damni quam emolumenti inde exiſtit. Proinde magis ſtabilire & confirmare principatum ſibi poteſt, ſi mutuo amore & beneficentiâ populum deliniat, ne ſuſpitiones ejuſmodi de ipſo concipiat. Quid? quod & populi ipſi aut illorum poſteri memo-

riam infamiæ talis conſervant & in tempus opportunum rejiciunt, quo oblato, extraneorum ope palàm defectionem meditantur, adeoque profectò his artibus conjuratio non aufertur ſed differtur. Hinc Nero ex primâ conjuratione & damno populi utilitatem privatam ſperans, non ſuſtulit, ſed diſtulit conjurationem, quam poſtea ſenatores cautiùs repetiverunt: id quod Tiberio quoque & aliis ſceleratis contigit. Quod ſi ergo ejuſmodi quid contigit, beneficiis potius quam ſuppliciis memoriam rebellionis oblitteret, ſimul ſubditis tali prætextu frænum injiciens, & nihilominus delitioſè illos paſcens. Adeò nempe bonitas principis omnibus locis & temporibus præſtantior eſt quam aſtutia. Equidem verum eſt, conjurationem periculoſiſſimam eſſe, quæ novam religionem inducere parat, aut cum

ſeditioſus aliquis concionator ipſum ſtatum ſuggillat. Quare jam nobis aliquid de concionatoribus probis & improbis, & poſtea etiam de regnorum regionumque confœderatione ac diſſidio & quæ huic materiæ conjuncta ſunt, diſſerendum. Quod hoc loco reſtat, ſupplicia conjuratorum uno omnino eodemq; die decerni & poſtea paulatim executioni mandari debent. Et ne barones conjurare poſſint, expedit obſervare illa, quæ ſuperius adducta ſunt: nam hæreſis nulla, niſi auxilio Clericorum; finem ſuum conſequi poteſt, id quod alibi demonſtravi. Quantum ad vice-reges, ipſi arces & propugnacula ſervare non poſſunt, niſi gubernatores qui illis impoſiti ſunt, cum illis concordes ſint: ideò baronibus talia gubernacula committenda ſunt, qui ſciant periculum ſe adire amittendarum

baroniarum ſuarum, ſi non probè officio ſuo fuerint functi. Hoc fine Hiſpani in Italiam, & viceverſa Itali in Hiſpaniam, ubi iſtis partibus fungantur, ſunt mittendi.

Caput XVIII.

De Concionatoribus & prophetiis.

Certò conſtat, populos, tot præcipuè regnorum, plus poſſe, quam ipſum regem cum amicis & militibus ſuis, in orbe Chriſtiano ſcilicet, quamvis id in Turciâ adhuc incertum ſit. Idcirco neceſſe eſt, cauſas aliquas in medium producere propter quas populus contra regem ſuum non ob quamvis cauſam inſurgat, & jugum excutiat: illæ verò ſunt, ſi populi illi diverſi minus ſint coaliti, aut ſi viles ſint, nec

nec caput ad rebellandum habeant, in quod confidentiam & ſpem ſuam ponant. Iam verò manifeſtum eſt, tales cauſas ab argutis concionatoribus originem ducere, quibus apud ſuos fides eſt, eoque magis, quod illis bona æterna ſpondent, quæ, ſpernendo temporalia, acquirere poſſunt, dicentes, Voluntati divinæ congruum eſſe, ut regi obedientia præſtetur, quodque ferendo afflictiones præmia ab ipſo DEO obtinebunt: ſimulque humilitatem illis cum cæteris virtutibus inculcantes, graviterque comminantes latronibus, homicidis, ſcortatoribus & ſeditioſis; præmonſtrantes item ſupplicia, quæ illis ab hominibus, ipſoque DEO imminent: contrà verò bonos conſolantes iiſque fœliciſſima quæque promittentes. Ita fiet, ut eorum verba pronis auribus accepta auditorum animos vincant. Sic ſceleſtiſſi-

leſtiſſimus quiſque quatietur forâs cum ſuâ perfidiâ, nec militem penes quem omne robur perverſis ſuis moribus inficere poterit, nec ullo modo ad rebellionem impellere. Ergò primum inſtrumentum bene imperandi, lingua eſt; ſecundum vero gladius: hocque ex vitio illi oppoſito optimè omnium dignoſci poterit. Nam ubi prædicatores aliquot ſeditioſi contra Regem inſurgunt, populos diſſentientes in unum cogent, ſeditioſiſſimo cuique animum addent, ſeque ipſos anteſignanos & duces ſeditionis facient: quod principes ſæpe ad incitas redegit, & quod plus eſt, vitâ ipsâ privavit. Hujus rei exemplum eſt Mahumet qui populum concitavit contra Heraclium Imperatorem; item Calvinus & Lutherus, qui contra infinitos principes, & plus mali linguâ ſuâ operati ſunt, quam aut Marcus

Sciarra aut NenusMartinus machærâ. Contra verò Menenius Agrippa plebem Romanam tumultuantem ſolâ linguâ compeſcuit, Senatuique reſtituit, à quo turpiter deſciverat. Papâ ſæpè per prædicatores rebelliones gliſcentes compeſcuit; imò Imperium Occidentale ſtabiliit, ſanctæque linguæ ſuæ ſuadelâ Attilam ab Italiæ ruinâ divertens, domum redire coëgit. Sed & Achab lingua Eliæ peſſundatus eſt, & Roboam Achiæ. Quamobrem concionatores ſacri in magna exiſtimatione habendi ſunt, præſertim ſi boni viri ſunt, & miraculis, atque validis rationibus, id quod dicunt, confirmare queunt: ſicut Moyſes contudit Pharaonem, Papa Imperatores Fridericum, & Henricum, & imperator Conſtantinus perfecit id quod divina ſua mente conceperat. Quare profectò tumultus excitari

poſſunt eloquentia illorum, qui authoritate apud populum valent, atque dignitate: iſtos verò revereri par eſt, ſive boni ſint, ſive mali, amicitiaque illorum expetenda; nam ſi tales boni fuerint, divina autoritate adeo pollent, ut ne obſiſti illis poſſit. Adſpice Samuëlem, qui Saulum ſolio impoſuit, rurſuſque depoſuit, electo Davide. Papa verò quid ejuſmodi non inſtituit, valuitque? Nam ſumma authoritas cum concionibus conjuncta plus fidei obtinet: Epiſcopi verò hic plurimum poſſunt, ſi ipſi concionatorum munere fungantur. Iohannes Chryſoſtomus quantum nocuit furiis Eudoxiæ Imperatricis, ejuſque aſſeclis! Divus etiam Bernardus ipſis Cardinalibus & Pontificibus max: formidabilis fuit, diremitque aut uniit principes & ſubditos ſuo arbitratu, quod Epiſtolæ illius ſatis teſtantur.

Et

Et mihi quidem videtur, quod ſi omnes principes & populi omnia ſua auxilia conferant ad ſolvendum papatum, nihil tamen efficient: ſiquidem Chriſtus hoc quoq; Eccleſiæ ſuæ ſpopondit, Quicquid ligaveris & ſolveris, &c. &, Portæ inferorum non ſuperabunt eam. Quod ſi expeditio crucigerorũ ſaltẽ unica indiceretur, omnes ubique religioſis quorum multæ ſanè myriades, ad arma provolarent, mundo univerſo lingua gladiisque reſtituri ac terrorem incuſſuri: neque enim populi contra homines ſacros arma inferre eſſent auſuri, atque ſi non omnes, maxima tamen pars illorum ſuccubitura, cæteri verò ſic exterriti animum remiſſuri. Vide sîs Moyſen, qui ſolus cum Levitis & ſacerdotibus arma contra populum Iſraëliticum rebellantem induit, & contra principes, qui cum uxoribus ſuis mi-
riadem

riadem numero exceſſerant, & armis unius tribus ſacerdotalis trigeſies ter mille homines una die trucidavit, reliquosque in rectam viam reduxit. Nam ubi vera religio ſimul cum prædicatione arma induit, nulla potentia tanta eſt, quæ illi poſſit obſiſtere. Romani quam primum vim novæ religionis Chriſtianæ perceperunt, arma illicò contra illam corripuerunt, trucidantesque & vincentes, paſſim tamen ſuccubuerunt, adeò ut & ipſi tandem ſub Conſtantino Imperatore Chriſtianam fidem amplexi ſint. Atque etiamſi Epiſcopus ipſe aut Papa ſceleratus ſit homo; tamen princeps gladium in illum ſtringens vincetur etiam vincens, id quod in Rogerio Guiſcardo rege Neapolitano manifeſtum factum eſt, qui prælio vincens, Papæ pedibus tamẽ oſculũ figere coactus fuit. Cujus rei remedium reges quidam,

dam, inter quos Henricus V I I I. rex Angliæ, ſe repperiſſe credentes ad apoſtaſiam confugerunt, nihilo tamen minus & ipſi perierunt, hocque Hiſpaniæ certiorem ruinam adferret, ut ſupra innui. Alii utile fore rati ſunt, ſi Papas in vincula conjicerent, id quod Philippus Galliarum rex in Bonifacio V I I I. auſus eſt: atque Imperator Arcadius Sanctum Chryſoſtomum in exilium pepulit. Quod utrumque utrique exitioſum fuit: nam Chryſoſtomus majori authoritate in integrum reſtitutus eſt, Guaina Gothorum rege arma contra dictum Imperatorem ſumente, qui & ipſe tandem agnoſcens delictum ſuum ad Eccleſiæ gremium confugit, & Chryſoſtomi religionem amplexus eſt. Et alter ille, rex Galliarum, electo papa Gallo poſt devictum Bonifacium, ſperans hoc modo peccatum ſuum in-

ultum

ultum manſurum, fovit diſſidium in Eccleſia tunc ortum, electumque Clementem V. Avenionem habitatum miſit, ſed fruſtra: nam ille ipſe Clemens conſilio Cardinalis Bratei, eluſit regem ſuum, non ſervans promiſſa illi data, & ex illo quidem tempore regnum Galliæ ſemper ad occaſum vergere viſum eſt, ut ex Hiſtoriis apparet. Profanum ergo remedium eſt, in perſonam ſacerdotis manum extendere. Alii Anti-papas elegerunt, ſicut Dux ille Bavarus, quod ipſos pejus afflixit. Alii Epiſcopos & Papas pravos, inimicos ſibi, ad Concilium generale provocarunt, quod inventum Papa deludens, legem promulgari curavit, quâ Concilio omnis authoritas in Papam adempta eſt, interdictumque, ne ullum Concilium niſi à ſolo Papâ congregari poſſit. Quam ob cauſam Leo X. Cardinales, qui

Piſano

Piſano concilio interfuerunt, perdidit; neque principes, illorum amici, obtinuerunt id quod voluerunt: Eccleſiaſtici principes ſemper ſapientiores fuerunt ſecularibus. Alii, cedendo & ſubmittendo ſe, huic malo medelam invenerunt; ſicut Theodoſius Imperator humiliavit ſe coram Ambroſio bono Paſtore, & Gothorum reges omiſſa Româ Ravennam petierunt, locum dantes Papis tam bonis quam malis. Et rex ille Angliæ, cujus juſſu epiſcopus S. Thomas nomine interemptus eſt, pacis conditiones cum Papâ inire quam regnum perdere maluit, ſolvitque Papæ quadrageſies mille marcas auri, teſtamentoque Papam regni ſui hæredem reliquit. Horum ad exemplum regi Hiſpaniarũ convenit cedere Papæ, ſive bonus ſive malus ſit, cauſaſque ſuas, ſi quas habet, differre, Epiſcopoſque, inimicos

micos ſuos, papæ caſtigandos relinquat, uniens ſe cum illo modis ſupra dictis. Alexander rex Iudæorum in odium Phariſæorum adductus, moriens uxori (ut teſtatur Flav. Ioſephus) ſuæ ſuaſit, ut ipſum de feneſtrâ præcipitem det, ſatisfactura illo modo iræ Phariſæorum, qui illam ubi hoc fecerit, in regno ſuccedere permiſſuri ſint: prædicens etiam, ut caveat inimicitiam cum ullis religioſis hominibus habere, ne idem, quod ipſe, patiatur. Sed ſi homines nullius authoritatis, quales fuerunt Arrius, Savonarola & Lutherus contra aliquem ſtatum inſurgunt, id verò pernitioſum eſt: tumque videndum, utrum tales homines Papam adjutorem ſibi habeant vel non: ſi enim habeant, neque ille contradicat, tum malum propemodum incurabile redditur: ſin verò non habeant, remedium eſt

præ-

præſentiſſimum. Præterea hic requiritur, ut introſpiciatur, boninè an mali illi ſint: nam ambo exitiales ſunt. Quocirca mali eradicandi ſunt authoritate Pontificiali: boni verò ad Synodum generalem citandi, authoritate Pontificis etiam interveniente, ut palàm vincantur; ſicut Berengarius convictus erroris locum dedit veritati, ceſſitque; hocque fieri debet, ſi verè boni, & non hypocritæ ſunt: verùm ſi bonam cauſam foveant, emendandi ſunt errores, in quos illi in concionibus ſuis invecti ſunt, mittendique ſunt Romam, ut ibi ætatem exigant; ſicut Bartholomeus Miranda Archiepiſcopus Toletanus, & Epiſcopus Curzolanus à Venetis expulſus. Quod ſi Laici ſint, ut Iohannes Leidenſis, & Philippus Melanchthon, nihil mali ab illis timendum eſt: nam hi duo poſt rupturam à Luthe-

ro jam factam demum ſurrexerunt, & poſtquam ille prior jam erroneam religionem ſacerdotiumque in Germania ſtabiliverat. In noſtris autem regionibus nemo quiſquam laicus tale quid patraret ſine auxilio Clerici alicujus. Regula eſt infallibilis, nullam unquam religionem terræ cuiquam nocuiſſe, niſi ipſe Princeps regionis patrocinium illi præſtiterit, quemadmodum in Monarchia papali oſtendi. Igitur præcavendum eſt Principi, ne nobiles quoque ſui illa hæreſi inficiantur, nempe aliis negotiis illos occupando & reprimendo prout ſupra præſcripſi. Hæ verò regulæ contra prædictos hæreticos diligenter obſervandæ ſunt, ne cum illis de argutis Theologiæ quæſtiunculis in arenam deſcendatur, ſed ut jubeantur ſolum vocationem ſuam docere ac nomina authorum ſuorum edere, ita: Quis vos

juſſit hæc publicè docere? ſuntne illi diaboli an homines, quod minimè credendum? Si verò Deus hoc fecit, oſtendant id per miracula, qualibus ille legatos ſuos, Moiſen ſcilicet, Eliam & Aaronem munivit. Quod ſi hoc præſtare nequeunt, exurantur licet, atque infames reddantur. Diſputationes Grammaticales, & argutiæ Logicæ vitentur, ſed Divina Logica obſervanda eſt; id quod ſanctus Franciſcus in Ægypto fecit, & Sanctus Iohannes Guidalbertus, egoque ipſe probavi in meis dialogis contra Lutheri & Calvini ſectatores, docens, quomodo illi Apoſtolico & Politico more convincendi ſint, ne verboſitate futili lites ex litibus procreentur, quod perverſis ingeniis victoriæ inſtar eſt. Damnentur etiam rogo ex conſtitutionibus Imperialibus; quia virorum in authoritate conſtitutorum

famam

ſamam & bona lacerant, qualis eſt Papa, & alii religioſi ac pii, qui fidem ſuam Eccleſiæ approbarunt & ſanguine ſuo obſignarunt, quod quidem omni theſauro pretioſius eſt; proinde qui talibus refragatur alioſque ſeducit, merito puniri debet. Altera regula eſt, dare operam, ne virus hoc latius ſerpat, dum illi progeniem producunt, ad quod conficiendum expedit, viros ingenio præſtantes epiſcopatibus decorare; cogitandumque tibi eſt, quod tales utiles tibi futuri ſint, nec unquam peſtiferas tales opiniones ſparſuri, quales Cato & Socrates inter Gentiles, Sanctus verò Leonhardus & Thomas inter Chriſtianos fuerunt. Reperire etiam eſt alios viros bonos, in utramque partem plurimùm valentes, quales fuerunt apud paganos Alcibiades & Coriolanus, qui patriæ ſuæ multùm profuerunt &

obſuerunt, prout res & occaſio tulit: apud Chriſtianos verò Lutherus & Sergius, qui pòſt quaſi per palinodiam recantarunt quod antea rectè prædicarant. Quare doctis omnibus faventem & gratioſum ſe præſtet Rex, dum ingenium illorum introſpici nequit; detque operam omnibus modis, ut ſciat, quinam in ſua regione doctrinâ aliòs ſuperent, illosque ad ſe pertractos in ſuis negotiis occupatos reddat, magis illos beneficiis demulcens, quam ipſe Papa, inſtigetque illos contra infideles. Unus ſolus monachus totam Angliam ad fidem Chriſtianam convertit: & Carolus Magnus ſummus virorum & religioſorum doctorum fautor, Gothiam, Norwegiam & Daniam cum magnâ parte Germaniæ illorum operâ acquiſivit: & in acquiſitione mundi novi religioſi plus præſtiterunt quam milites.

tes. Idem etiam præſtari poteſt in China, Æthiopia, & Perſia. Quare ſcientiæ novæ ibi introducendæ & ſectæ Phyſicorum quaſi ab inferis revocandæ ſunt, unà cum Mathematicâ & linguâ Arabicâ (poſtquam Hebræorum & Græcorum imperia abolita ſunt) ut Turci illarum beneficio erroris convincantur. Inſtituantur item congregationes religioſorum, ſapientum itidem laicorum, ad deliberandum de rebus ad ſtatum pertinentibus, ut ingenia illorũ in harum rerum meditatione diſtineantur, ut tibi ſoli ſerviant, nec damno ſint, ambitionem ſuam omnem in tuum favorem, & non contra oſtentantes, detque operam ut multos hujus generis eoſque probos habeat. Nã ſi maximè multi, attales ſint, quales fovit Ieſabel; illos omnes unus facilè Elias contriverit, ad nihilumque redegerit. Etiam An-

tiochus ſcholas Græcas Hieroſolymæ inſtituit, ſcilicet ut aboleret ſalutarem doctrinam Moſaicam; verùm incaſſum, quandoquidem Macchabæi ſe illi oppoſuerunt. Ad hunc modum multæ Chriſtianæ Catholicæ ſcholæ aperiendæ ſunt Regi, idque contra religionis inimicos: nam quando hoc facit, tam à Papâ quam ab aliis ſuis inimicis tutus erit, ſimulque ſubjiciet ſibi Belgium, ſicut ſupra demonſtravi. Sed nec hoc prætermittendum eſt, ut ſcilicet per omnes provincias collegia inſtituantur, in quæ omnes ingenioſi pueri deducantur, quique tales ſint ex præceptoribus primorum rudimentorum & Grammatices ſciri poteſt; & ſelecti illi ex omnibus ſcholis Regis ſumptibus alantur & educentur, fiatque ex illis novus ordo, qualis fuit Dominici, dicaturque ordo Auſtriæ: & poſt-

quam

quam decimum octavum annum attigerunt, jubeantur ſuggeſtum conſcendere & conciones ad populum habere; vocenturque tales, Prædicatores regii, & ablegentur partim in Germaniam, partim in Angliam: qui ſi re bene geſtâ domum redierint, ornentur epiſcopatibus regiis, qui nomine juris patronatus veniunt: nam hoc faciendo ſecurum ſe ipſum reddet adverſus Papam & perfidos concionatores & hæreticos, & regias impenſas conſument illi tantum qui illius commodis inſerviunt, neque verbis exprimi poteſt utilitas quæ inde proventura eſt: nam hæretici toto cælo à veritate aberrantes ſunt diſcipuli Calvini, qui belli ſemina ſpargunt quocunque vadunt pacemque ab angelis annuntiatam, & à Chriſto ipſo prædicatam profligant, atque ob hoc parum ſolliciti de doctrinâ & au-

thoritate ſanctorum, ſectam ſuam vnicè armis Turcarum ritu defendunt. Hic opus eſt medicina quæ quidem efficaciſſima ſit contra hoc genus hominum; illa verò eſt, Obſtare principiis, quod quidem in omnibus malis obſervandum eſt; & poſt demum remedia ſuperius adducta applicanda, in convertendis illis ſcilicet, ad quod boni & ſeduli operarii adhibendi ſunt, qui doctrinæ puritate, & vitæ ſanctimoniâ alliciant atque reducant oves illas, errantes à veritatis viâ, Rex Luſitaniæ, in primis verò Iohannes III. in India collegia & ſeminaria erexit, in quibus magnus numerus adoleſcentulorum omnis generis ſub diſciplinâ Ieſuitarum educatur, qui etiam Germaniæ & novo mundo hoc modo plurimùm profuerunt. Nam civitates Germaniæ in quibus Ieſuitæ vivunt, ſemper perſtiterunt in fide,

& illæ

& illæ quæ hæreſeos veneno jam infectæ ſunt, illorum ope ſanantur. Quod ſi verò ſpes nulla eſt illos in veram viam reduci poſſe, ut doctrinæ & dominio tuo ſubjici velint; tunc amplectendum eſt conſilium, quod Terentius Varro Hoſtilio dedit, ad Tuſcos in fide & pace continendum, ſcilicet efficiat ne poſſint excutere jugum, quantumvis etiam velint. Hoc autem tribus modis perfici poteſt, ſi viles, ſi debiles, ſi denique loco disjunctos illos reddat; nam audacia jactandi jugum proficiſcitur vel à generoſitate animi, vel à viribus, vel etiam à multitudine. Verùm priuſquam ad ſevera illa remedia veniatur, expedit plus quam verbis exprimi poteſt, ſi liberis infidelium adhibeantur magiſtri artium & exercitiorum liberaliorum & ingenuo homine dignorum; ſic enim unâ eâdemque viâ

parentes cum liberis nobis devinciemus. Paranda itaque, ut dixi, nobis ſunt ſeminaria linguarum & militiæ, futuri imperij inſtrumenta: illa, ut ſubditi infideles & hæretici cum bonâ pace ad veram viam reducantur, & ad unitatem fidei; hæc, ut planè enerventur, atque omni potentiâ priventur, ſi ſponte ad veram fidem reduci nolent, de quo alibi locuti ſumus.

CAPVT XIX.

De regnis Hiſpanorum propriis; deq; regnis hoſtilibus unitis & diſcordibus.

QUidam arbitrantur, impoſſibile eſſe, ut regnum Hiſpanicum diu perſiſtat; tum quia omnes ferè cæteras nationes ſibi inimicas aut adverſas habeat, tum etiam quia

regiones illius partim in novo mundo, partim per inſulas huc illuc diſperſæ ſunt, velut in Italiâ, Germaniâ inferiore, & Africâ, quæ omnes diverſiſſimæ ſunt linguâ, ſitu & cæli temperie: contra verò Turca, qui imperium totius mundi ſibi vendicat, regna ſua arctiſſimè copulata habet, & ſi ad bellum ſe accingit, imitatur morem Romanorum, qui circuitionibus uſi ſunt: neq; odium inimicarum gentium illi obeſſe poteſt; quia educat penes ſe omnis generis liberos, quibus deinceps prò militibus utatur, & ipſius imperium ferè uihil eſt aliud quam reſpublica militaris; neque etiam religio illi obſtare poteſt, illiuſque præſides merum & mixtum imperium cum jurisdictione habent, ita ut nec populos ſine armis degentes timeant, cùm illorum ipſorũ liberis in compeſcendis illis utantur. Qui magnus

evadere Monarcha cupit, illũ oportet omnes circum ſe habitantes populos uſque & uſque armis aggredi, & in poteſtatem ſuam redigere: ſicut Romani primo omnium Sabinos & Latinos bello aggreſſi ſunt; deinde Æquicolis, Pelignis, Vejentibus, Lucanis & Tuſcis arma intulerunt, ſemper uſi circuitionibus, donec tandem ſubjugatâ totâ Italiâ trajecerunt in Sardiniam, Siciliam, Hiſpaniam, Galliam, atque Germaniam. Idem factitarunt Babylonij erga Aſiaticos, & Perſas. Macedones ſimiliter primò Thebanos, Epirotas, Laconas, cum Achæis & Ætolis bello adorti ſunt: deinde in Aſiam progreſſi, totam eam armis compleverunt, adeò, ut in fine etiam, quemadmodum Livius & Plutarchus ſcribunt, gloriâ victoriarum ſuarum elati etiam Romanis & Carthaginenſibus ſe oppoſuerint. Et

niſi

niſi præmatura mors Alexandrum Magnum è medio ſuſtuliſſet, procul dubio, etiam cum Romanis, arma conſeruiſſet. Ajo Turcam idem hodiè conari, quod olim maxima Imperia feceruut: nam primò victâ Aſiâ minore in Europam trajecit, & Græciam circum circa vicit; poſtea Syriam, Ægyptum, & Armeniam, donec tandem progreſſus eſt in Macedoniam, Epirum, & Hungariam: ubi poſtquam provincias aliquot Chriſtianas ditionis ſuæ fecit, & Chriſtiani ad arma conclamantes contra illum ſeſe conjungunt, metu perculſus mox pacis conditiones vel inducias ſubdolè ac inſidiosè cum iis pangit: interim dum Chriſtiani mutua ſua diſſidia armis finire contendunt, Turca quietè dominatur & arma victricia in reges Perſarum aut Georgianos vertit, donec Chriſtianos rurſum in-

ter ſe diſcordare videt, tum perinde cum Perſis aut aliis ſuis hoſtibus inducias faciens, omnes vires iterum in Chriſtianos convertit, eoſque quantum poteſt armis oppugnat. Et dum illi conſultando tempus terunt, Turca progreditur & modò hunc, modò alium locum in poteſtatem ſuam redigit. Tanta nimirum & tam pernitioſa ſunt odia illa inteſtina Chriſtianorum! Verùm rex Hiſpaniarum uno eodemque tempore bellum cum pluribus gerit, nec unquam omnes vires ſuas in aperto campo conjunctas habet, quo ſe ipſum ſuo jugulat gladio. Proficiſcitur militatum in remotiſſimas regiones, cum tamen circumcirca in viciniâ ſuâ hoſtes habeat Anglos, Gallos, Belgas & forſan ipſos etiam Italos. Unde videtur, ſibi ipſi adverſas & parum utiles vias ad propagandum Imperium

rium ſuum inire. Ad quod ego reſpondeo, concedendo hæc ex parte: nam ars Turcæ manifeſta eſt, qui vel uno ſolo adverſo prælio illoque magno devinci poteſt, ut ſupra innui, nullos regulos aut barones habens, quorum armis in integrum reſtitui poſſit. Quod de rege Hiſpaniarum dici non poteſt: Nam Papa & Itali propter religionis communionem ipſi cito ſuppetias ferrent. Item ajo, illum nulla inſigni clade, niſi à grandi aliqua potentiâ qualem Turca habet, affici poſſe, qui cum longius remotus ſit, ſicut olim Alexander M. fuit, tam ſubito illum obruere non poteſt: ſed contra, quævis concordia Chriſtianorum, ſolida modo & ſtabilis, Turcam totum opprimere poſſet. Deinde dico, etiamſi rex Philippus regna ſejuncta habet, tamen inimicorum ſuorum regna ſunt ſejunctiſſima; atque ob

hanc cauſam æmuli ejus Itali, Tuſci & Veneti nunquam facile contra eum conjurabunt, niſi datâ operâ prius ab illo læſi & magnâ injuriâ affecti: nec enim Papa unquam fieri permittet, ut hoſtile quid in Regem Catholicum attentent: imo certum eſt, Principes Catholicos, propter metum ab hæreticis & authoritatem Pontificis, hoc nunquam auſuros. Contra verò hæretici plurimùm inter ſe diſſident atque diſcordant, atque ob hanc cauſam Germania in reſpublicas diſſecta exiguas nihil nocumenti illi afferre poteſt, domuique Auſtriacæ & Archiducibus per Imperatores partim ſubjecta eſt; partim etiam Archiepiſcopis, qui ſimul & ſeculari potentia præſtant, quales ſunt Moguntinus, Colonienſis, Trevirenſis, Salisburgenſis, Argentinenſis & Bambergenſis; partim etiam ducibus Bavariæ: adeò, ut

ut Proteſtantes hæretici nullo modo contra regem Hiſpaniarum inſurgere queant. Ipſa etiam Germania inferior in plures reſpublicas dirempta eſt, quæ omnes adverſus regem Hiſpaniarum arma geſtant ac præmonſtrant, ſolùm ut ſe defendant, non ut illum offendant. Ex horum numero ſunt Hollandia, Friſia, & Zelandia. Quid? quod Germania inferiòr & ſuperior religione maximè diſſentiunt: quod idem de Danis quoque Norwegis, Tranſſylvanis, Gothis, Polonis, Gallis, Helvetiis & Griſonibus affirmari poteſt, ita, ut nulla prorſus conſpiratio ab illis Regi timenda ſit: ſed, quod plus eſt, rex ſtipendiis numeratis magnam partem illorum in amicitiam ſuam pertraxit, & Rex Poloniæ & Dux Tranſylvaniæ interventu conjugiorum & fœderum mutuam amicitiam cum ipſo co-

lunt.

ſunt. Adeò ut à ſolo rege Galliarum & rege magnæ Britanniæ ipſi timendum ſit, qui per religionis diverſitatem nunquam concordes eſſe poſſunt. Etſi verò Rex Hiſpaniæ Gallias non potuit ſuam in poteſtatem redigere, ejus tamē haud parum intereſt, quod Rex Galliarum à Papa abſolutus ad Eccleſiæ obedientiam rediit. Nam alioquin omnium hæreticorum in Germania caput factus non ſine Regis noſtri & Papæ detrimento in Italiam tranſiiſſet, quod nemo hæreticorum in hunc uſque diem auſus eſt, inopia ſcilicet ducis. Tum etiam in Gallia ſchiſma eſt inter Catholicos & hæreticos. Et quod præcipuum eſt, ſunt in regno illo multi potentes Epiſcopi, qui ruinam Hiſpaniarum haudquaquam deſiderant. Denique regis noſtri ſubditi non haſtis, gladiis aut equis concurrunt, quod Galli amant

facere,

facere, ſed jaculis & robore pollent, armis nimirum ad defendenda munimenta, non ad congrediendum aperto Marte aptis. Unde Galli conatibus Hiſpanorũ obviam quidem ire poſſunt, opprimere verò illos nõ poſſunt: quia ipſi etiam Principes & Reſpub. Italiæ, quæ ad hoc uſque tempus à partibus Gallorum ſteterunt, tranſirent ad Hiſpanos; quæquè ipſæ duas has nationes in æquilibrio continuo conſervant, ne una oppreſſa alterius præda fiant: id quod Hiero rex Syracuſarum inter Romanos & Pœnos aggreſſus eſt facere, ſed incaſſum. Item rex Galliarum in Hiſpanias, propter intermedia munimenta & arces ab Hiſpanis depugnandi peritis inſeſſa, tranſire non poteſt: neque Mediolanum aut Neapolin tam citò adoriri bello poteſt, ut non multò citius Hiſpani in Galliam cum armis irruant,

ruant, illumque properè domum redire cogant, & proprium defendere regnum. Neque vero ille unquam in Italiam trangreſſus eſt niſi adjutus à Papa, quod expeditio Caroli Andegavenſis teſtatur, aut niſi à Principe aliquo Italo vel Repub. eò vocatus, ſicut Carolus VIII. à Duce Mediolanenſi vocatus fuit. Quod hodiè vix fieri poteſt: verentur enim Itali, ne illi ſimul novam religionem inducant. Fieri etiam ſolet, ut ille, qui primus exteros in auxiliũ ſuum vocavit, primus quoq; ſuccumbat: neceſſe enim eſt, ut talis peregrinos milites hoſpitio excipiat, qui poſtquam vicerunt partem adverſam, adjunctа ſibi plebe expellunt etiam illum qui eos in exitium hoſtis advocavit, quod experti ſunt Vicecomites, Sfortii, Caſtruccii, Florentinique, cum multis aliis, & ipſe etiam Papa, quamvis authoritas Papalis

palis illum in integrum reſtituit. Quare à rege Galliæ non admodum timendum eſt Hiſpano, minus verò ab Anglis cum inſula illi concluſi ſint, nec cœlum continentis exteri ferre poſſint. Hinc ſat illis eſt, ſuis frui, & naves ſolum prædatum emittere, cui tamē malo remedium mox afferam. Caveat ſibi itidem Hiſpania, ne ſinat claſſe Hollandicas, Scoticas, Danicas, Norwegicas, Gedanicaſque vires ſuas conjungere: ſic enim totam Hiſpaniam invadere poſſent, ſicut olim Alani, Gothi, & Vandali. Quandoquidem autem iſtæ nationes in religione diſſentiunt, & Rex Hiſpaniæ aſtutè nova diſcordiæ ſemina inter illas ſpargit, non adeo timendum eſt, ne ſuas vires conjungant. Videamus jam, quid boni Hiſpania in ſe contineat, & quibus mediis major exiſtere poſſit. Omne dominium ſtabile neceſſario

requirit

requirit mutuum amorem primò inter ſubditos ipſos, deinde inter principem & ſubditos, tanquam membra & caput unius corporis; ſocietas naturalis conſiſtit primò in marito & uxore, deinde in patrefamiliâs, liberis, & familia conjuncti, tū in iis etiam, qui vinculo conſanguinitatis aut affinitatis conjuncti ſunt; item in ſimili corporis diſpoſitione, in convenientia morum, conſuetudinum, & ſtudiorum. Quò pertinet communis lingua, & unum idemque genus veſtitus. Nec leve ſocietatis vinculum eſt ipſa humanitatis ratio, nimirum quod omnes homines ſunt: & ubi plura horum vinculorum concurrunt, ibi etiam firmior ſocietas initur. Hinc Itali cum Hiſpanis faciliùs coëunt in unum, tum quia alter alterius linguam intelligit, & ſimiles ſunt moribus, corporibus, & ritibus eccleſiaſticis;

ſiaſticis; quod in Gallis non fit, qui lingua & moribus diverſis utuntur, ut taceam, quod diverſi quoque ſunt conſtitutione naturali. Sic Hiſpani faciliùs ſocietatem atque amicitiam contrahent cum Africanis quam cum Belgis, qui ab illis plurimùm differunt. Nam Hiſpani ſunt naturâ calidi ac ſicci, eoque macilenti, ſtatura brevi, fuſci, aſtuti & garruli; Belgæ verò, frigidi, corpulenti & craſſi, ſtupidi, & pauci ſermonis. Qui igitur diverſas regiones regere atque in officio continere vult, reddat illas, quantum fieri poteſt, ſibi mutuò ſimiles. Atque iſtam hominum unionem Deus ipſe Politiæ author homines docuit. Sũt autem tres unionis hujus ſpecies; Prima eſt animorum profecta à religione, quæ quidem omnium fortiſſima eſt; copulat quippe nationes plurimum inter ſe diſtantes: ab hac depen-

dependet voluntas, & actiones: tum linguæ, & arma in hac uniuntur: per hanc Papa dominatur Europæ, Aſiæ, Africæ, Americæ, & ut uno verbo eloquar, omnibus Chriſtianis hujus mundi. Contrà verò Imperator Germanorum hac deſtitutus ſolam Germaniam vix frænari poteſt, cum diverſiſſima ſit corporibus, ritibus atque conſuetudinibus, adeò, ut de illis verè dici queat: Quot homines, tot ſententiæ. Hanc ob cauſam Angli & Helvetii unam tantùm, aut ad ſummum duas religiones ſuis concedunt, ſicque fœliciùs degunt: nam tritum illud, *Divide & impera,* hîc locum non habet; at bene contrarium, *Divide & perdes.* Catharina Medicea, regina Galliarum, ut contra legem Salicam clavo imperii admoveretur, modò à Catholicorum, modò ab Hugenotarum partibus ſtetit: Verùm hoc

facto exitium ſibi & filiis peperit, quorum unus à monacho ordinis Dominici fuit interemptus. Quantum ad hoc attinet, Hiſpania feliciſſima eſt omnium regnorum, cujus regna quamvis ſitu disjuncta, religione tamen omnia conjuncta ſunt: atque hoc ipſo etiam Turcæ præſtat, & omnibus principibus aliis, cum omnes ad unam fidem convertat, ut ſupra oſtenſum. Secunda unio eſt corporum; atque hac Turca cæteris omnibus præſtat, qui imperat Mahumetanis, Chriſtianis & Iudæis religione diverſiſſimis, quod rebus ſuis parum obeſt, quia filios illorum ipſe ſibi in ſpem militiæ educat, illos verò qui religione ab ipſo diſſident enervat viribus, atque exarmat. Verùm ſi illis partem reip. ſuæ adminiſtrandam committeret, & non deſpotico, ſed politico dominio in illos uteretur,

citò ad incitas ab illis redigeretur, exemplo multorum principum Germaniæ; aut ſaltem via illi ad dilatandum imperium intercluderetur, veluti Imperatori ac regi Poloniæ contigit. Si inter mancipia Turcæ quis oriretur generoſo indole præditus, regno ejus fortè interitum afferre poſſet, ſicut facturus erat Scanderbegus ille, ſi Chriſtianorũ auxilium ad hoc ipſum promptum habuiſſet, & non potius impedimentum Genuenſium, qui in propium ſuum atque Huniadis Ungari detrimentũ Mahumetanis Aſiaticis quadraginta millibus, pro totidem coronatis tranſitum vendiderant; atque niſi Europæi auxilium tuliſſent Amurathi jam peſſundato, qui poſtea ope illius auxilii dimidiatæ Europæ dominus evaſit. Omitto hîc dicere de Moyſe, contra Pharaonem, ad cujus exemplum contingere poteſt,

poteſt, ut Deus mancipium aliquod Chriſtianum contra ipſum Turcam excitet. Similis ejuſmodi diviſio exitium Hiſpaniæ afferre poteſt. Tertia unio eſt pecuniarum & facultatum, cujus vi Turca in Raguſienſes, alioquin liberos, imperium habet, qui, quia bona illorum in terris Turcarum ſita ſunt, & in confinio regni Turcici habitant, certâ tributi ſummâ libertatem ſuam illis vendunt; quoniam hæc rerum humanarum conditio eſt, ut fortior imperium habeat in infirmum. Per hanc tertiam unionis ſpeciem Rex Hiſpaniarum Genuenſibus dominatur, quoniam merces & baronias in terris illius habent ſitas. Unde dico regi qui dominia ſua ſejuncta habet, primò omnium laborandum eſſe, ut illa conſtringat vinculo naturali, deinde politia. Ad naturale vinculum quod attinet, conjungat Hiſpanos,

quamvis pleriſque omnibus nationibus odioſos, cum cæteris per media ſupra adducta: nam Hiſpanus ſervitio jam oppreſſus ſatis humilis eſt, moresque ſuos ſub domino exuit; eſt præterea etiam jactator, & aſtutus in rebus nauci, non verò in illis quæ alicujus momenti ſunt, ſatisque etiam apparet, linguam modumque veſtiendi Hiſpanicum pleriſque omnibus placere; illorum autem modum agendi, faſtuoſoſque titulos, cum ambitione primum locum in conventibus occupandi, & exquiſito nimis inceſſu omnibus diſplicere. Et quia vitia hæc nationi huic natura inhærent, quamvis virtutes illorum, patientiam ſcilicet, religionem, virilitatemque cum eloquentia maculent; tamẽ illa omnino tolli non poſſunt, ſed opus eſt, ut ceteri in illorũ mores tranſeant, inſtar arborum, quæ aliis inſeruntur. Quare dico

re dico utiliſſimum fore, ſi militibus & baronibus Hiſpanis in exteris regionibus degentibus exteræ quoque mulieres matrimonio jungantur: viciſſimque peregrinos connubiis & officiis in Hiſpaniam perliciendi artes à me præmonſtratæ eò diligentiorem conſiderationem merentur, quia plus habent in receſſu quam in fronte promittunt: idque clarius patebit, ubi de ſingulis nationibus ſingulatim locutus fuero. Quantum ad politicam unionem attinet, danda eſt Regi opera, ut ſuam nationem cum aliis conjungat, religione ſcilicet, quod eſt arctiſſimum copulandi vinculum, beneficio Concionatorum theologicorum, atque exoticarum artium & linguarum, ut jam dixi, quæ omnes gentes in admirationem rapiunt. Bellumq; ſemper prius vicinis quam remotis inferat, ipſeque ibi præſens

adſit. Denique, ut reliquas omnes nationes inducat, vel invitet, ut navigantes in mundum novum in ſuâ terrâ theſauros colligant, quod videmus à Genuenſibus hodie fieri. Itaque omnia moderetur, ut ſemper unum regnum alterius operâ & auxilio opus habeat, ut maneant hoc modo quaſi convincta: moveatque omnem lapidem, ut inimici illius è contrario disjuncti maneant, religione, induciis, moribus, ſcientiis, conditionibus, mercaturâ, & omnibus rebus neceſſariis: fœduſque ineat cum illis, qui ipſi nocere poſſunt, quæ omnia ut melius perſpiciantur, ſingulatim de omnibus gentibus quę illi commodo aut incommodo eſſe poſſunt, diſſeram, in medium producens modos quibus uniri poſſunt: cum hoc extra dubium ſit, quodlibet ſcilicet Imperium vaſtum ſed unitum, ab hoſtium incurſibus tutius

tius eſſe, quia non ſolum magnum & unitum, verum etiam firmum & potens eſt.

Caput XX.

De Hiſpaniâ.

AD modò dicta notandum, quod, cum in Hiſpaniis diverſi populi ſint, maxime illos, qui ad dignitates affectant viam, unanimes eſſe conveniat. Ideo Caſtilienſes, Arragonenſes & Luſitanos inprimis concordes efficiat Rex, omnibuſque æqualia officia in aulis diſtribuat, Luſitanoſque in Caſtilia, Caſtilienſes autem in Luſitaniâ muneribus decoret, matrimoniiſque & navigationibus illos invicem quaſi conſtringat: idemque fieri par eſt inter montanos Biſcajenſes, & Leonenſes, itemque Aſtures & Gallæcos, & inter incolas vallium Valuz-

zianarum & Valentinarum, familiares ut invicem fiant, quamvis loci intercapedine disjuncti: introducanturque inter illos collegia & ſeminaria militum togatorum & armatorum, quibus tuti reddantur, tam ipſi quam rex: dandaque eſt opera, ut mulieres externas connubio ſibi jungant, liberoſque ex illis ſuſcipiant, qui, ſi fortè bella ingruant ſubſidio illis ſint, prout natura cujuſque, non prout fors tulerit: paulatimque veteres illorum mores abolendæ ſunt, non verò repentè, doceanturque in Italiâ potius quam in Belgio officia adminiſtrare. In Hiſpaniâ verò Itali permixti Hiſpanis officia ſubeant, & in eâdem, cum ſit ſedes totius regni, apices omnium virtutum & ſcientiarum, juſtitiæ ſcilicet & religionis, eſſe debent, quò promptiùs reliqui Hiſpanos ſequantur, imbibentes il-

lorum mores, quos vident bene beateque agere. Verum ſi illi profligatæ vitæ & moribus incivilibus erunt, omnibus nationibus abominationi erunt: ut taceam, quod gravitate & conſtantia morum cæteros omnes ſuperare debent, quia domi habent unde diſcant. Inprimis verò neceſſarium eſt, ut fidem conſtanter colant tam pacis quam belli tempore, id quod docendo & formando illos in dictis ſeminariis effici poteſt, ubi diſcunt obedire & ſervire Regi. Et ſiquidem rex ſtrenuum ſe militem virtutisque ſtudioſum oſtendit, dignior habetur qui ametur & colatur. Munitiones & arces in Galliam obverſæ ſint munitiſſimæ, itemque illæ quæ Corrugnæ, & in littore ſeptentrionali Angliam ſpectant, eoque præcavendum ne ab hoſtibus impetantur. Verum tamen claſſis mille navium hac in

parte plus valebit, ut mox oſtendam. Hiſpani doceant etiam incolas Africæ & utriuſque Indiæ ad illos tranſlatos aut ſponte tranſmigrantes artes mechanicas: ipſi verò ſolis armis ſtudeant, & quidem magis quam literis: peregrini verò ad literarum potius quam armorum ſtudium admoveantur. Videmus enim Athenas doctas à bellicoſa Lacedæmone bello victas fuiſſe, quæ tamen ambæ poſtea in Macedonum manus & poteſtatem inciderunt, utpote qui à Philippo rege ſuo, & patre Alexandri, arma tractare fuerant aſſueti. Sufficit ergo, ſi ſeminaria artium & linguarum Auſtriacarum in gentibus tibi ſubjectis extruantur, & ut reliquorum non magna cura habeatur, qui ſcientiis & artibus relinqui poſſunt: ſed in Hiſpania peropus eſt, ut omnes tam extra quam intra Seminaria educati

armorum ſcientiâ exercitati ſint. Aperiendæ etiam ſunt ſcholæ pro ſecundo-genitis Nobilium Hiſpanorum, unde ſumantur fideles duces ad expeditiones tam maritimas quã terreſtres, de quo etiam ſupra. Neque eſt quod quiſquam faſtidio aut tædio Hiſpaniæ afficiatur quod regio eſt ſterilis: nam hæc culpa non ſolo, ſed paucitati cultorum imputanda eſt, quia ſolum per ſe fertiliſſimum eſt, & omnia ad ſuſtentationem vitæ ſpectantia abundè profundit, & ſi diligentius coleretur, infinito hominum numero alendo ſufficeret, ſicut olim ingentes Carthaginenſium & Romanorum exercitus aluit, cum ſuis incolis propriis, neque ulla provincia majori vi aut diutius vires Romanas eluſit; neque unquam exercitum occidione amiſit, quin ſtatim repararit alium majorem. Verum, ut antiqua omit-

tam, tradunt recentiores, regem Granatæ in bellum adverſus Ferdinandum quinquaginta millia equitum, ſecum adduxiſſe, qui numerus, haud ſcio, an hodie in Hiſpania & Luſitaniâ ſimul reperiretur, nõ quod natura regionum mutata ſit, aut cœli temperies, ſed quia numerus incolarum imminutus eſt, atque agricultura intermiſſa. Incolarum autem multitudo hodie minor eſt, primò, propter bellum, per quod Mauri Hiſpanis ſuperiores evaſerũt: ſiquidem in illo bello ſpātio trium menſium ad ſepties centena millia hominum interierunt: inſecutum eſt deinde bellum, quod ſeptingentes ſeptuaginta octo annos duravit, quo gens illa Maurorum univerſa in Hiſpania eradicata eſt; intra quod tẽpus incredibilis vis hominum ab utraq; parte occidit, adeò ut multæ urbes, imò multi integri terræ tractus de-

ſerti manſerint. Vixque finitum hoc bellum fuit, cum ſubito ſe rurſus ad Africam, Neapolin, Mediolanum, & novum orbem ipſum invadendum accinxerunt, & his ſubjugatis ad Belgium quoque recuperandum ſe expedierunt, in quibus expeditionibus etiam ingens numerus hominum obiit, bello & aliis calamitatibus, quæ bellum utplurimum ſequuntur, oppreſſi, atque etiamnunc quotidie homines infinitos in modo dictas regiones deducunt, partim quaſi ad colonias, partim ut ibi negotientur aut in præſidiis ſint. Agriculturæ igitur ſtudium in Hiſpania intermiſſum jacuit, quia illius regionis homines ad ſtudium armorum naturâ propenſi ſunt, magiſque honorem & utilitatem ex militia atque ſtipendiis, quam aliis rebus aucupantur. Verum Hiſpani non in

agricultura ſolum, ſed etiam in artibus mechanicis exercendis ſegnes ſunt: unde fit, ut Hiſpania mechanicis deſtituatur, & lanæ, ſera, aliaque mercimonia peregrè tranſportentur; & quicquid materiæ rudis in regione hac manet, ab Italis fere ſolis in opus traducitur, agri verò & vineæ Gallis colendæ relinquuntur. Et ſi diligenter perſcrutari velimus cauſas, propter quas Hiſpania tam diuturno temporis ſpatio profundiſſima pace & ſumma tranquillitate gaudet, cum Gallia perpetuis bellorum motibus fluctuet, inveniemus hoc non aliunde proficiſci, quam quod Hiſpania partim impedita eſt externis bellis in India, in Belgio, hæreticis domandis, in Turcis & Mauris profligandis, ubi Hiſpani manibus mentibusque laborant, quod dum faciunt patria quieta manet, & illi omne ſeditionis virus in

alios

alios evomunt. Quare haud omiſerim dicere, illos inopiâ militum ſæpiuſculè coactos fuiſſe imitari Finlandos, qui in bellum contra Moſcovitas magnum numerum canum efferatorum atque rabidorum ſecum educunt, qui ſanè illos quandoque multum juvant. Quod idem Vaſco Nugnezius in mundo novo haud ſine miſerorum incolarum ruina perpetravit, ſæpe hoc modo in fugam illos conjiciens. Sed ſatis jam diu in Hiſpania commorati ſumus.

Caput XXI.

De Italiâ.

Hiſpania neminem ſibi amiciorem habet quam Italiam, quæ illam in parte propugnat atque ſuſtentat. Par igitur & æquum eſt, ut Neapolitanos & Mediolanenſes

ita

ita beneficiis demulceant, ut cæteræ gentes harum duarum regionum felicitatem admirentur, illarumque fortunam ſibi quoque expetant, id quod confieri poteſt, ſi Hiſpania operam dabit, ut tributa utrique minuantur, numerusque hominum in utroque illarum tractu augeatur, inſtituanturque apud utramque ſeminaria, ex quibus, tanquam ex equo Trojano prodeant viri liberalium & militarium artium periti, religionis Catholicæ retinentiſſimi, de quo etiam ſupra. Quæ ſane res exteros in ſtuporem & admirationem rapit, neque, ut quibuſdam videtur, quicquam ea ratione opibus regis decedit. Item modus ineatur cohibendorum uſurariorum, inſtituanturque publicæ domus, in quibus tenuis fortunæ civibus pecuniæ ſub pignoribus mutuo dentur; coerceantur etiam incrementa Nobilium.

Præterea viſitentur carceres baronum, qui ſæpe nimium ſunt crudeles, neque cuiquam permittatur captivare quenquam propria authoritate, niſi eos qui crimen violatæ pacis publicæ, aut etiam majeſtatis commiſerunt, curentque captivos humanius ſolito; quippe ſævitia ſua inſatiabili regem in infamiam tyrannidis adduxerunt, præſertim in regno Neapolitano. Videtur etiam non parum facere ad favorem vulgi Regi conciliandum, ſi unum ſaltem Commiſſarium inſtituat, qui aſſumptis Clericis, publicos carceres adeat atque viſitet, & ſimul uſurarios & inferiores miniſtros obſervet: Item ſi proſcriptis clementiam præſtet ſub prætextu eos in Africam amandandi; reipſa vero ſeptimo quoque anno tales in mundum novum transportet: milites, qui ad hunc uſque diem ſubditis impoſiti

ſunt,

ſunt, dimittat, & eorum loco tanto plures triremes inſtruat, quæ omnẽ maritimam oram obeuntes Regis provincias à Turcarum invaſionibus ſecuras reddant: nam milites inſolentes, crudeles in populum, inertes contra Turcam, invitique ad maritimas expeditiones prodeũt, atque etiam cum inde reditum eſt, ſtrenuis civibus mancipia ſuâ manu capta etiam fuſtium ictibus extorquent, poſteaque Turcas iſtos quaſi à ſe captos Thraſonico more oſtentant: quod ſanè indigniſſimum factum quotidie tamen in Calabria fieri videmus. Præſtat itaque, populum ipſum arma contra Turcas corripere, dimidiumque pretii captivorum illis relinqui: ſic enim Rex validos & divites propugnatores ſimul habebit, neque metuet ne illi, exoſi militum ſævitiam, de novis dominis ſibi proſpiciant. Porrò inhibeat

hibeat pravam fiſcalium ſuorum diligentiam, qui, ut regem divitem efficiant, nullum ſævitiæ genus in pauperes ſubditos omittunt, detinentes illos captivos, extorquentesque illis pecunias nullâ ſatis manifeſtâ cauſâ. Sed de his eorumque remediis ſatis ſupra, ubi de juſtitia verba fecimus. Expeditiones illæ maritimæ regem tam ab hoſtibus quam à ſuis tutum reddunt: cum contrà miles ruſticis impoſitus prius parum, poſterius verò omnino non præſtet. Præcipuè maritima loca præſidiis firmentur, populusque in benevolo timore Regis ſui retineatur. Ea Italiæ pars (nam potiſſimæ, ut ſunt regnum Neapolitanum & ducatus Mediolanenſis Regi Catholico ſubjectæ ſunt) quæ principibus ſuis qualibuſcunq; paret, ad odium Hiſpanorum inſtigatur: unde Regi duo minari conſueverunt, ſcilicet

ſe evocaturos & incitaturos Gallos contra ſtatum Mediolanenſem: cui tamen malo facilè à Rege occurri poteſt, ſi limites illius ducatus præſidiis firmet, pagosque immunitos, qui palanti hoſti plerumque in prædam cedunt, tollat & eradicet, curetque more Hungarorum omne frumentum cum bonis ſubditorum in urbes munitas deferri, cum inſtrumentis mechanicis, ut illi qui in eas confugerunt, tempore obſidionis aut incurſionis habeant ad vitam & ad operandum neceſſaria. Verum Genua accommodatiſſima eſt ad auxilium ferendum, & Neapolis etiam, ſi modo rex claſſem modo dictam in mare deducere volet; ſiquidem longa experientia teſtatur, illum, qui maris dominus eſt, ſimul quoque continenti leges dare; poſſunt milites, quotiescunque & ubicunque res id exigere videbitur, in ter-

in terram exponi, id quod rex Galliarum invocatus præſtare nequit. Conſultum eſt ergo regi Hiſpaniarum, ut rex confines ſuos Helvetios & Griſones confœderationibus ſibi devinciat, eligatque ſibi ex illis triginta millia militum, qui interim dimidiato ſtipendio contenti vivant, ad imitationem Venetorum, utaturque illorum viribus majori alicui potentiæ propulſandæ. Verùm ne ejuſmodi populi numero aucti ipſum ducatum Mediolanenſem invadant, id quod temporibus Romanorum accidiſſe vidimus; pars illius in Belgium, pars Neapolim, pars etiam in mundum novum disjiciatur, ſervetque rex pro ſeipſo quantum ſatis eſt. Et certè ſi hic populus bene coaleſceret, Italiam facili negotio in ſuam poteſtatem redigeret: verùm dum diverſi diverſis regibus & rebuſp. militant, metuendum

dum non eſt, ne hoc eveniat, atque perutile eſt, ut parti illius eo modo quo dictum eſt frœnum injiciatur. Alterum, quod Itali Hiſpanis minantur, eſt, ne forte unionem cum Papa & Gallo ineant in præjudicium Hiſpaniæ. Sed & hæc aſtutia facile à Rege deludi poteſt; quia nullus illorum abſque Papâ & Gallo facere audet, cum ſibi ſoli propugnando nullus illorum ſufficiat, (quamvis ſolus acquirere poſſit) niſi maxima fortunæ mutatione, ſicut eo tempore, quando Pontifices Romani bellum cum Imperatoribus habuerunt, & Tranſalpini in Italiam tranſire auſi ſunt; Veneti in libertatem ſe vindicarunt. Igitur modò Rex Papam à ſuis partibus habeat, non eſt, quod timeat; neque enim ulla dominatio in Italiâ permutatur ſine illius interventu: & Papa ſolus cauſa fuit omnium mutatio-

tationum quæ unquam aut in Italia, aut inNeapoli contigerunt: & ſi Papæ placet arma ſumere contra partem aut remp. aliquam Italiæ, ſtatim vincit, arripiens conſueta ſibi remedia, qualia ſunt, elargiri indulgentias contra illam, ſubditoſque juris jurandi vinculo ab illa diſſolvere, & alios contra illos in auxilium vocare: quod Iulius II. fecit, tum, cum Venetos excommunicaret, quo tempore illi prorſus ſuccubuerunt. Iam verò ſuadeo Regi, ut Papæ cedat, executioniq́ue mandet, quod jam olim Conſtantinus Imperator fieri voluit, nempe ut Papa ſummam authoritatem in ultimis appellationibus habeat, ut duo Epiſcopi cum Rege, qui tum Clerici locum occupat, judices ſint in omnibus cauſis per ultimam appellationem ad ſe devolutis, ineatque pactum cum Papâ, ut reliqui omnes, qui

hoc facere detrectant, authoritate ſua priventur. Nam ſi aliqui aut etiam omnes principes Italiæ ſimul Papæ cedere nolent, Rex Pontificalis authoritatis vindex, crucigerorũ expeditionibus & aliis pontificalibus auxiliis nixus, paulatim omnes ſucceſſivè peſſundabit, aut ſibi ſubjiciet, qui, dum Papæ cedit, animo & viribus augetur. Hoc quandoque locum habere poteſt: ſed, prout hodiernus rerum ſtatus comparatus eſt, elaborandum eſt Regi, ut principum Italicorum diſſidia alat, Parmenſem vel alium ſibi devinciens, cæteros verò nihili æſtimans: appellet etiam Venetos patres Italiæ, petatque ab illis viros quos judices in Flandria conſtituat; quandoquidem gens illa libentius Italos admittit, quam Hiſpanos, & inter Italos maximè Venetos: honoret ſimul illos baronatibus, cum hoc certò conſtet,

ſtet, quod illi juſti, nec faſtuoſi ſint, eoque aptiores, ſi non ad acquirendum, certè ad conſervandum: Inſuper curet, ut Hollandi à Venetis leges petant, ut infra dicetur. Quod ſi hac arte eoſdem inducere poſſet, ut Alexandriam & Syriam prætervecti in mundum novum negotiatum abirent, ad imitationem Luſitanorum, hoc ſanè modo Venetorum dominus evaderet, æquè ac Genuenſium. Ut autem ſecurus à Venetis quoque ſit, præſtabit illa modo dicta claſſis, item Archidux Carinthiæ, cum Griſonibus confinibus ſuis, ſi operâ illorum utatur in bello, quo magis Veneti abſterreantur. Deinde omnes à Florentinis ac Venetianis proſcriptos hoſpitio excipiat, eorumque opera in bello utatur, imò muneribus eoſdem afficiat, quò etiam alios attrahant & ei contra ſuam ipſorum patriam

M operam

operam ſuam collocent. Quod quidem Dux Mediolanenſis facere conſuevit ſæpè; item rex Galliarum non rarò, quùm exules Genuenſium & Florentinorũ ad ſe vocavit, ob hanc eandem cauſam. Hac ratione noſtro quoque tempore Piccolominæus, Strozzi, & Dominus Petrus de Medicis Magno Florentinorum Duci haud parvum metum incutere poſſent. Quod ſi verò rex mavult, ut illi disjuncti maneant, caveat ne metum illis incutiat. nam metus vires Italiæ in unum cogit: qua de causâ diſſimulet ſe illis ſuccenſere. Quod ſi disjunctos illos cupit, per ſchiſma religionis minimè omnium dirimantur (neque enim poſſunt) ſed beneficiis, ut modo oſtenſum eſt. Quod ſi Auſtriacorum quis in Papam eligeretur, actum eſſet Italiâ. Optimum foret, ſi cum Genuenſibus commercia

mercia exerceret: nam Genua quaſi ærarium Regis eſt, & barones Italiæ ſupprimit: ut taceam, quod Genenſes etiam ad navigationem multum illi conferunt: verum hi arte tractandi, ne videantur neceſſitate coacti, ſed amore illecti paruiſſe. nam univerſo tumultu orto, poſſent arma ſua cum reliquis contra regem vertere. Caveat igitur ad ſummam ille, ne quoquam oculos à florentiſſimis illis duabus civitatibus, Venetorum ſcilicet & Genuenſium, divertat, quarum prior, Genuenſium illam & dignitate & potentia longè ſuperat, cujus rei cauſæ eſt, quod Veneti exercendo mercaturam, rem ſuam familiarem auxerunt multum, rem verò publicam in infinitum: contra verò Genuenſes collybo exercendo res ſuas domeſticas ſupra modum auxerunt, publicas verò afflixerunt; quo conſiderato rex cum di-

verſis his rebuſpublicis diverſo modo procedet.

CAPVT XXII.

De Siciliâ & Sardinia.

SIculis & Sardis, cum inſulani ſint, & Africæ viciniores, conveniunt etiam leges magis ſtrictæ quam Italis, ſufficitque ad illos in officio continendos, ſi portus illorum occupentur juxtà cum turribus mari imminentibus. Hi loci verò in tuto ponentur, ſi claſſis paulò ante dicta inſtruatur ac perpetuo conſervetur, quæ non univerſa, ſed diviſa Italiam cum his inſulis ambiens utriſque magnam ſecuritatem præſtabit, cujus milites ſi paganis imponendi forent, plus mali quam boni efficerent, numeruſque illorum augendus eſſet. At iſta ratione ex præ-

ex præda Mauris & Turcis extorta nutriuntur, regiſque facultates augent, ipſamque Africam ſecuram reddunt, & ſi fortè Tunetani aut Algierenſes tumultuarentur, parati eſſent milites, qui Chriſtianis illic ſuppetias ferrent, navigantes in regnum Oran: poteſtque mercatura cum illis populis holoſerico, frumento & aliis mercimoniis ſecurè per mare Adriaticum exerceri, nullo Venetorum, Turcarum aut piratarum metu. In his inſulis pulcherrima militum ſeminaria inſtitui poſſunt, ex filiis & mulieribus, Turcis & Mauris ereptis, docerique inibi poteſt lingua Arabica, cœnobiis Clericorum ſimul erectis, ut ſupra innuimus. Hîc illud obſervandum eſt, ut in commutandis mercibus cum Anglis, Turcis aut Mauris ſemper religioſi adſint, nequis peregrinâ hæreſi inficiatur; nam Inſulæ ob

commoditatem recipiendi omnis generis homines, mutationibus valdè obnoxiæ ſunt, id quod ipſe quoque Plato vidit & affirmat. Populi maritimi per nimiam converſationem cum peregrinis (qua de cauſâ Plato mare magiſtrum improbitatis vocavit) plerumque ſunt verſuti, ſagaces, & providi, quique ſciant negotia fori. Mediterranei contra ſinceri, juſti, paucoq́ue contenti ſunt. Etiam urbes magnæ ipſæ tibi uſui eſſe poſſunt, qualis eſt Syracuſa in Sicilia, quæ, teſte Cicerone, quatuor in partes diviſa, totidem veras urbes conſtituere potuiſſet. Hodie verò Panormo ibidem, elegantibus templis, & palatiis exornata eſt; in quibus duo ſunt memoratu digna; unum, platea tranſverſim totam civitatem in duas quaſi partes ſecans, quæ recta, ampla, longa & ædificiis variis exornata eſt, ut haud ſciam an

ulla

ulla ſimilis in tota Italia inveniatur: alterum eſt, ipſa urbis forma, pretii inæſtimabilis ac ideo portus illius urbis perquam ſpatioſus eſt, opus ſane magnificum, quale à Romanis olim ſtrui ſolitum. Inſulæ plerunque tyrannorum niduli fuerunt, ut ait Plato. De portubus neceſſariis, item de navigationibus ſuo loco dicam. Populos iſtos quod attinet, rebus neceſſariis minime fraudandi, aut arctius conſtringendi ſunt: ſed opus habent, ut in fœneratores inter illos latentes, & in carceres Tyrannorum inquiratur, ut ſupra dictum. Poſſunt ibidem etiam ſeminaria nautica inſtitui, & quotannis certus numerus juvenum illic mitti cum triremibus, ut diſcant artem nauticam, prout Venetis in more poſitum eſt: idque tanto magis, quod rex maxime omnium nautica pube opus habet: ſed cum hac Tranſal-

pini augendæ illius cauſâ conjungendi ſunt, de quo jam dictum. Poſſunt etiam duo genera equitum maritimorum inſtitui, ad exemplum illorum de Malta: neque reditus D. Iacobi, aliorumve equeſtrium ordinum hominibus otioſis dentur; quod ſanè ita fieri neceſſe eſt, ne Rex ſemper auxiliaribus nautis opus habeat, aut etiam mercenariis, quales ſunt Genuenſes. In talibus inſulis barones magis quam alibi ſupprimendi ſunt, cum ſitus locorum illis majorem quam alibi anſam novandarum rerum præbeat; & ingenio ad tyrannidem proclives ſunt. Quare præſtat barones ex aliis nationibus huc tranſmittere; ad id verò convenientiores reliquis ſunt Hiſpani, cum ſint ſub eôdem climate poſiti, illiſque tam officia, quam negotiationes committendæ, una cum miniſteriis militaribus, quibus &

Tranſal-

Tranſalpini adjungendi ſunt, neque vel nuda aliqua petra indigenis nobilibus ſolis committenda eſt: nam illi plerunque duces & authores ſunt tumultuum, maximè contra Gallos, quamvis hi poſtea Aragonenſibus ob ſimilitudinem morum fideles fuerunt. Nihil ergo magis neceſſarium eſt ad feliciter regnandum, quam ingenia, naturam, inclinationem ſubditorum perſpectam habere; ſiquidem juxta hæc forma regni ineunda eſt.

Caput XXIII.

De Germaniâ.

Verba facturis nobis de gentibus regi Hiſpaniarum inimicis, quamvis certo reſpectu etiam obnoxiis, primi ſe offerunt Germani, quorum ſanè minimè illum pudeat, cum domus Auſtriaca in Ger-

maniâ potentiſſima aſpirarit ad hoc magnitudinis & potentiæ, per connubia continua & ſucceſſiones hæreditarias, atque affinitates. Nam Maximilianus provincias Germaniæ inferioris à Mariâ filiâ Caroli Burgundiorum Ducis ultimò defuncti habuit, cujus filius, nomine Philippus, Hiſpaniam cum appendicibus ſuis à Iohannâ filiâ Ferdinandi & Iſabellæ in dotem accepit, in quibus regnis Carolus illius filius ſucceſſit: hiſque noſtris temporibus filius digniſſimus patre tali, Philippus hæreditario jure Luſitaniam cum appendicibus ſuis, qui ſanè maximi ſunt, accepit, reſpectu matris ſuæ Iſabellæ, à qua etiam ipſa domo deſcendit nomē regis Hiſpaniarum. Unde ſciendum Auſtriam ſolos Catholicos principes ſibi amicos habere, qualis eſt Dux Bavariæ, cum Archiducibus, & Epiſcopis, pauciſque

aliis: neceſſariumque ideò eſt, ut hi ſemper magis magiſque copulentur, non ſolum religione, ſed etiam connubiis, aliiſque rationibus, quæ certè via ut juſtiſſima, ita & tutiſſima eſt, cæteriſque omnibus longè firmior & durabilior. Adhibenda verò etiam ſumma opera eſt ut ſpargantur perpetua diſcordiæ ſemina inter Marchionem Brandeburgicum, Landgravium Haſſiæ, Ducem Saxoniæ, Brunſwigæ, Palatinum ad Rhenum, Ducem item Wirtebergenſem, & minutas illas reſpublicas Germaniæ: quod facilè fieri poteſt, ſi præeminentiæ quæſtio ipſis moveatur, quod reſpublicas illas ſemper ſuſpenſas tenuit, hincque factum, ut nunquam ſatis feſtini auxilium Imperatoribus tulerint; primò, quia hi Hungariam non imperio Romano, ſed domui Auſtriacæ ſubjicere ſatagunt: deinde, quia

timent ne Imperator viribus in eum modum auctus, ipſis quoque jugum imponere conetur. Unde pro capite quidem unionis ſuæ illum agnoſcunt, ſervitia verò præſtare illi nolunt, cuduntque ſibi ipſæ novas leges & religionem, cujus rei exemplum vel Norimberga, Spira, Argentina & Francofurtum præbent, quod ſanè plus ſatis eſt. Adde quod tale diſſidium Regi Hiſpaniarum certo reſpectu & prodeſt, & obeſt, ſicut in omnibus peregrinis uſuvenire ſolet. Turca enim domui Auſtriacæ Boſniam, Croatiam & Hungariam eripuit, per quam, periculum eſt, ne ſibi quoque aliquando viam in Auſtriam patefaciat. Quod ſi jam Germania ſub auſpiciis domus hujus ſemper perderet, poſſet fieri ut hæreticum ſibi Imperatorem eligeret, illâ repulsâ; quod profectò multorum majorum malorum

cauſa eſſet. Quare claborandum eſſe duco regi Hiſpaniarum, ut imperator ipſe, aut Maximilianus frater illius cum Duce Tranſſylvaniæ ſe conjungat, vel etiam cum Moſcovitis, in necem ſcilicet Turcarum, faciatque Imperator pactum cum proteſtantibus, & civitatibus liberis, atque etiam cum Bavaro, ut omnia quæ acquirit imperii ſint, poſtmodum in ipſo bello Imperator omnes terrarum liberarum primores, id eſt, omnes miſſos ab illis terris feudorum largitionibus, aliiſque modis, ſibi potius quam patriæ illorum obſtringat: quemadmodum Cæſar exercitum etiam contra ipſam Romam ſibi devinxit, ſed hoc ſolus aliquis fortis Auſtriacus, nec ullus alius præſtare poteſt, qui victis Turcis arma victricia confeſtim in Germaniam inferat, adjungens ſibi etiam partem Hiſpanorum atque Italorum.

rum. hoc ni fit, periculum ſubeſt, ne quid detrimenti rex accipiat. Providendum igitur illi eſt, ut in Imperatorem eligatur, & ut jus electionis Cæſareæ amicis, velut Bavaro, & Archiduci deferatur: nam Galliarum rex in Imperatorem electus rebus illius multum incommodi adferre poteſt. Sed qua aſtutia impelli poſſint Proteſtantes, ut ſine dubio nullum alium quàm ipſum regem Hiſpaniarum eligant, coram Regi declarabo, neque enim chartæ committere hoc volo. Quod ſi rex Germaniam occupare vult, neceſſe eſt, ut prius fiat Imperator, atque deinde ſub ſpecie oppugnandi Turcam in Ungariam tendat, ſicque ex improviſò Proteſtantes oſcitantes opprimat cum civitatibus Imperialibus, ſumma celeritate, ne illi prius ſe ad opponendum expediant; id quod Carolus V. affabrè perfecit,

cit: faciatque colonias novas, cum novis legibus, & miniſtris Italis, quandoquidem clima illud Hiſpanos non fert, neque id alio modo fieri poteſt. A Weſtphaliâ, Saxoniâ & ſimilibus locis nihil timendum eſt. Verùm res Hungaricæ magno auxilio opus habent; nam Viennâ captâ Turca mox in Forum Iulium ſeu Carinthiam penetrare poteſt, cui malo quomodo occurrendum ſit, dicam, ubi de Turca dicere inſtituero. Is in principibus Chriſtianis debellandis ſemper tali uſus eſt arte, ut nunquam cum uno ſolo diu continuaret bellum, ſed modò hunc, modò illum adortus, iſti hanc, alii aliam regionem, ſæpè etiam integrum regnum eripueret: & ne exercitati fierent in armis, pacis aut induciarum conditiones cum illis iniit, atque è veſtigio aliis arma intulit, ne quidem ſatis ſpatii ad cogi-

tandum aut ſe parandum ipſis relinquens; ſed unicâ urbe aut loco capto pacem aut inducias etiam ipſis conceſſit. Quo modo exercitus ejus omnes ex veteranis; noſtri verò ex tironibus compoſiti fuerunt: nam ille ſemper cum aliquo bellum geſſit, nullus verò prædictorum Principum ſemper in armis fuit. Hinc etiam factum, ut ille perpetuo aliquid profecerit, aut acquirendo, aut acquiſita ſtabiliendo. Sed tempus eſt ut redeamus eò, unde digreſſi ſumus. Dico igitur etiamnum, regno Hiſpanico eſſe utile, ut amici ejus, ſint uniti, inimici vero, præſertim in Germania, disjuncti & ſibi mutuo adverſi; idque ut fiat, omnem lapidem eſſe movendum. Egregia vero via ad humiliandos hæreticos, eoſque diſtrahendos, etiam hæc eſt, nimirum aperire ſcholas philoſophicas & mathematicas in Germa-

niâ, ut ejuſmodi ſpeculationibus juventus immergatur potius, quàm hæreticis ſtudiis vacet. Cæteri occupati reddantur in fabricandis machinis bellicis, nauticis aliisque pluribus: ingeniaque præſtantia lautis ſtipendiis ad aſtrologiam in mundo novo exercendam pelliciantur. Verùm ſtupenda illa via ſeparandi illos invicem, mihi perplacet, quæ bipartita eſt; & una quidem, ſi dementent ur, atque omnis voluntas atque occaſio coëundi illis auferatur, ſuſpitiones & ſimultates inter illos alendo, ſic quidem, ne unus alteri mentem ſuam declarare, aut quicquam ſecreti in ſinum alterius deponere audeat. Hoc aſtu uſus eſt Carolus M. qui certum judicem in Weſtphalia pretio illexit plus quam reliquos ſuos miniſtros, cujus explorationibus & operâ adjutus Anabaptiſtis Weſtphaliæ quanquam baptizatis

ptizatis, diſſolutè tamen nihilominus viventibus atque ideo ſuſpectis frœnum injiceret. Altera via eſt, intercludere illis aditum ad committendum quid, quod vergat in præjudicium ſtatus. Quod fit, ſi affinitates, leges, confœderationes inter primores illius populi impediantur: ſecundò ne relinquatur ibi vir in magnâ exſtimatione conſtitutus, ſed tranſportetur aliò. Hoc modo Carolus Magnus ad evitandos tumultus Saxoniæ nobiles illius loci in Galliam transire juſſit. Nec denique permittatur, ut illorum Conſilia, Magiſtratus, & Collegia ſine exploratoribus atque delatoribus ſint.

CAPVT XXIV.

De Galliâ.

QUandoquidem nullum regnũ Chriſtianum Monarchiæ Hiſpanicæ

ſpanicæ plus obſiſtere poteſt, quam Gallia, (loquor autem hîc de regnis unitis, unoque corpore comprehenſis) quæ eſt omnium grandiſſima, ditiſſima, & populoſiſſima; quippe ea vigenti ſeptem millia Eccleſiarũ parochialium habet, paſcitq; circa centum ac quinquaginta myriadas hominum, tamque fertilis eſt naturâ, tam dives, per induſtriam incolarum ſuarum, ut nulli alii regioni facile cedat. Huc accedit, quod ab Hiſpania non procul diſtat, ejuſque incolæ naturâ Hiſpanis infenſi ſunt, ac virtute bellica præſtantes, & unum ſolum caput habent: quæ omnes conditiones in nullo alio populo, quamvis Hiſpanis etiam infenſo, conjunctæ reperiuntur. Alii enim aut longius remoti ſunt, ut Turcæ & Angli, aut imbelles, ſicut Itali; aut inter ſe diviſi ſunt, ſicut Germani. Quare de

Gallis

Gallis paulò exactius mihi loquendum eſſe intelligo; dicamque quantum hac in re ſuperioribus annis peccatum ſit, ut erga iſtum populum in poſterum ſimus cautiores. Gens Gallica à Iaphet per Gomer genus ducens, vi armorum, religioneque magnos ſucceſſus habuit, adeo ut ſub auſpiciis Caroli M. & Pipini ad tantam monarchiam adſcenderit. Et certe cæteri omnes Chriſtiani Principes regnum Galliæ ſuſpiciunt: & ſi illud impietatem Mahumeticam, dum adhuc in herba fuit, eradicaſſet, facile totius orbis Monarchiam in ſe transferre potuiſſet: idque tanto facilius, quod Hiſpani Gallorum æmuli in plura regna diviſi erant, belloque cum Mauris diſtinebantur, qui illorum regionem invaſerant, quo tempore Gallos à ſuo propoſito minimè depellere potuiſſent, ſicut Galli hoc

noſtro tempore ipſos à ſuo depellere conantur. Verùm, quia ipſi ſibi moderari nequeunt in exteris gubernandis, ſed nimis ſunt impatientes atque indiſcreti, ad tantum iſtud faſtigium potentiæ adſcendere nunquam potuerunt, cum nimium ſibi ipſis tribuunt, nullaque gravitate ſubditis quæcunque libet facere permittunt, illosque nimis inhumaniter modo, & modo nimis clementer tractant, nullâ curâ habitâ propriorum defectuum. Unde factum, ut cum multa acquiſierint, nihil tamen ſervaverint: nam unâ veſpera Siciliam, & minori temporis ſpatio regnum Neapolitanum amiſerunt, unà cum ducatu Mediolanenſi, non aliam ob cauſam, quam quod neſciverunt ineſcare illam gentem ad ſe amandum: quæ, poſtquam vidit parùm aut nihil libertatis ſuæ intereſſe, Gallo an Hiſpano pareant,

arma

arma in hujus favorem corripuerunt. Hac eadem de cauſa Rex Galliarum, & Dux Mediolanenſis dominium in Genuenſes ſæpius amiſerunt: ad quam etiam, quantum ad Gallum attinet, acceſſit diſſidium inter filios ſuos, quod unus Italiæ, alius Germaniæ, & rurſus alius Galliæ rex eſſe voluit, & impotentia nobilium Gallorum qui ſinguli liberi eſſe voluerunt, ſineq; capite degere, ſicut Dux Burgundiæ, Comes Flandriæ, Dux item Britanniæ, Delfinatus, Savoiæ, Palatinus ad Rhenum, cum aliis pluribus: quorum quiſque abſolutus dominus eſſe voluit. Ita ut tum propter has rationes, tum propter ſchiſma religionis, tam à fato, quam à Deo ipſo à Monarchia orbis terrarum excluſi eſſe videantur. Proinde illa ſummi Imperii Majeſtas ad Hiſpanos magis inclinare præſumitur, tum quia fatum ipſum

ipſum hoc illis deſtinaſſe, tum & patientiæ & diſcretioni ipſorum idem deberi videatur. Sed quia ſitus ipſe regionis, ratio armorum, & inſita inimicitia poſcere videtur, ut Gallia cum Hiſpania perpetuo armis decertet, ipſiusque gloriæ obſtrepet, quæ & olim florens ſub Carolo V. à Franciſco rege Galliarum impedita fuit, & hodiè ſub imperio Philippi ab hæreticis Gallis & Henrico IV. viro militari impediri poteſt; neceſſe habet rationes Gallorum probè ſecum reputare, occaſioneque datâ ſtrenue labefactare illos, quacunque parte debiles ſunt, ut illâ parte quâ plus valent, ſua ſponto cadant: & quoniam ingenio non armis debiles ſunt, bellum cum illis gerendum eſt hunc in modum; primò omnium poſtquam fortuna, quæ modo nominatum Franciſcum & Germaniam Carolo V. in manus & po-

& poteſtatem dederat, oſtendit, quo pacto illos æmulos ſuos repellere poſſit, quem arma victricia in Galliam intuliſſe, & auxilio Germanorum qui ſemper Gallis iniquiores, Gallorum faſtum repreſſiſſe, primo impetu oportuit: poſtque illorum arcibus & munimentis Hiſpanos impoſuiſſet, legeſque & tribunalia illorum Italis temperaſſet, & Galliam ſibi aut prorſus ſubjugaſſet, aut Regulis adminiſtrandam dediſſet, ſeque caput Chriſtiani orbis declaraſſet. Sed is ad futile affinitatis remedium confugit, vicinum æmulum comitate demulcere malens, quod niſi cum remotis minimè faciendum eſt, minimeque omnium cum tam potentibus regni æmulis. Nam Galli ante Hiſpanos viam ad univerſalem Monarchiam affectarunt, poſtque illis inviderunt. Secunda occaſio continendi Galliam

ne

ne Hiſpaniæ nocere aut obſiſtere poſſit, oblata fuit Philippo illius filio, ſi modo ſciviſſet prehendere illam & retinere: nam Henrico III. à Dominicano quodam occiſo ob diſſidium religionis diviſa fuit inter Catholicos & Hugenotas, multique provinciarum gubernatores paratos ſe oſtenderunt, velut Monmorancius in Languedokiâ, Dux de Eſpernone in Provinciâ, aliique diverſi quiſque in ſuâ regione. Tertiò cum altercabatur de rege eligendo, Valeſiorum ſtirpe exſtinctâ, & Navarræo ceu hæretico in faſtidium & odium omnium adducto tam apud plebem, quam apud partem nobilium, Philippus tum quinque occaſiones habuit, quarum ſingulæ ad vincendum ſatis fuerunt, aut ſaltem ad enervandum Galliam, ut taceam de omnibus ſimul ſumptis. Tamen, ſi verum fatendum eſt, non

per illum ſtetit, quominus id faceret: vidit enim, magnis copiis militaribus, quas verò tunc temporis non habebat, opus eſſe, ad dividendos, & in ſe mutuò irritandos nobiles illius regni; tum etiam ſcopus illius fuiſſet detectus. Nam primò, ſenſit filiam ſuam Guiſio, vel Umenenſi, vel Palatino ad Rhenum, aut ſimili alicui prępotenti, matrimonio clam prius jungendam eſſe, vel connivendum, ſi quis etiam inferiorum principum Gallorum ſceptrum arripuiſſet, quem ille poſtęa affinitate ſibi junxiſſet; cæteriſque ſpem faciendam, quemque ſuæ provinciæ proprietarium futurū, Monmorancium Languedocenſis, Epernonem, provinciæ Narbonenſis, aliis verò dominia alia promittenda quod quiſque affectaſſet: hiſque omnibus ſuppeditandas eſſe pecunias quibus ſe ad Navarræo reſiſtendum inſtruerent:

rent: ineundum inſuper fœdus quoque fuiſſet cum Papa, & reliquis Catholicis, ut junctis omnium viribus Navarræum oppugnarent, religione ab illis diſſentientem: præter hæc omnia Epiſcopi & concionatores Galli ampliſſimis honorariis & præbendis ad hoc idem illiciendi fuiſſent: quibus omnibus perfectis, Regi ipſi, aut ſi ipſe noluiſſet, per filium, aut Parmenſem, Gallia ingenti exercitu, ex Germanis, Italis & Hiſpanis conflato, invadenda fuiſſet, continuoque emittendi, qui per Sabaudiam, Navarriam & Piccardiam excurſiones in Galliam facerent. Hæc verò omnia ſumma ſolicitudine in opus deducenda fuiſſent: ſic enim viciſſet & Galliam, aut eam ſuo regno adjeciſſet, aut, in plures baronias & reſpublicas partitus fuiſſet, more Germaniæ, ſicque nihil mali ab illis pati potuiſ-

 ſet.

ſet. Verùm bonus ille Philippus non ſatis approperabat, atque præterea à nobilibus Gallis, qui ferè omnes ad Navarræum tranſierunt, eluſus fuit: quod, ſi ille feſtinaſſet, nunquam eveniſſet. Sic enim fieri ſolet, ut unuſquiſque primò ſui proprii, & tunc demum communis commodi cauſa in ejuſmodi turbis exſtimuletur. Hìc verò cum ſinguli viderent, bonum publicum conſiſtere in ſingulorum bonis, & viceverſa, elegerũt id, quod publicè prodeſt: ſicq́, licet nobiles illi ab initio nummis regis Hiſpaniarum & pollicitationibus ingentibus accenſi fuiſſent, ad rem in factum deducendam: tamen perſpicientes in fine, coronâ amiſſâ aut diſcerptâ ad ſe ipſos ſigillatim redundaturum damnum, dum Rex Hiſpaniarum poſtmodum ſingulos ſibi ſine ulla difficultate poſſet ſubjicere, ipſis diviſis ad de-

ſenſionem

ſenſionem ſui expedire ſe haud valentibus: & verò Galliam ipſam tantopere ab omnibus gentibus laudatam contemptui iiſdem futuram, ſibique omnibus aditum ad coronam intercluſum iri, futurumque adeo, ut ab Hiſpanis deinde etiam irrideantur; magis è re ſua eſſe duxerunt, fovere partes Navarræi, quod ſane ſtatim à principio, ſcilicet, inèſcati ac decepti falſa ſpe pecuniarum Hiſpanicarum non ita perpendiſſent, ſicut demum in fine fecerunt, poſtquã ſcilicet exitum animo prius, deinde & Regis modũ agendi oculis perſpexerunt, ac tum demum artem arte eluſerunt. Præterea Galli perſpicientes incommoda ex bello Hiſpanico prognata, libentius & promptius ad creandũ Regem proceſſerunt, quod perſuaſũ ſibi habuerunt, electo Rege mala etiam illa ceſſatura, quæ ipſi ab initio parvi

duxerunt. Cæterum rex Hiſpaniarum alium adhuc errorem circa hanc rem commiſit, quod cunctatione ſuâ Navarræo ſpatium dedit, Principes Italiæ Papamque ipſum ſibi conciliandi, & in partes ſuas traducendi, faciendo illis ſpem ſe abjuratâ religione Catholicum futurũ: proſpexeruntq; Principes illi animo, ſe Hiſpanis Imperii univerſalis avidis, ſubjugata Galliâ prædæ expoſitũ iri. Hæc eadem cunctatio fecit, ut Hiſpanus lucraretur minus, dependeret verò plus, atque etiam, tanquam alienis inhians, odioſus redderetur. Adeò verum eſt tritum illud, Nullũ locum inexpugnabilem eſſe in quem aſinus auro onuſtus intrare poteſt. His etiam illud addendum, illum aſinum aureum vel auro onuſtũ multos equos ferro oneratos ſubſequi debere, ut civibus in illo pendendo & numerando occupatis,

tu

tu interea ferro adoperari poſſis ad domandum & ſubjugandum illum locum. Adde quod & Capitanei Hiſpani cum Capitaneis Gallicis colluſerunt, & pro lucro non pro victoriâ dimicarunt: idque contigit propterea, quod Rex ipſe aut filius Regis præſens non fuit: neque Parmenſis aperto Marte ſine juſſu regis rem in caſum dare auſus fuit, ſtatim in primordio belli: quo datum eſt tempus Navarræo nobilitatem Gallicam falſâ ſpe ab Hiſpanis illectam, virtutis ſuæ militaris opinione ad ſe revocare: qui in hoc imitatus eſt fortiſſimos illos Principes, qui ſat habuerunt, plebe omiſſà, nobiles ſolum ad ſe pertrahere, id quod Polonis, Perſis atque Gallis in more poſitum eſt: & quia nobiles nimis abjectum putant, pedeſtrem militiam ſequi, inde factum, ut illæ ipſæ nationes equitatu ſemper præpol-
 luerint

luerint, & peditatu contra ſemper poſteriores tulerint. Et quia res in eum locum jam reducta eſt, ut rex Galliarum, ſuorum Papæque animum ſibi devinxerit, in eoque plus acquiſiverit, quam ſi ab ipſo Hiſpaniarum rege victoriam reportaſſet; ideo verendum eſt, ne ille ipſe aliquando etiam partem aliquam Hiſpaniæ occupare conetur: eſt enim ingenio inquieto neque Galli morari poſſunt dum regionem aliquam recens occupatam ſibi confirment, ſed ſemper progredi conantur, idque hîc tanto magis, quod ille facultatibus exhauſtus, neceſſe habeat aliunde rapere quo ſuos remuneretur. Unde neceſſarium eſt, fines Hiſpaniæ Ducatumque Mediolanenſem præſidiis & munimentis firmare, probeque obſervare regulas ſequentes: quarum prima eſt, ut amicitiam contrahat cum Gallis illius

lius æmulis: ſecunda, ut impediat ne illis ab Anglis aut Italis auxilium feratur; quod utrumque unâ eâdemque via confici poteſt, ſi ſcilicet Papæ perſuadeat, regem Galliæ hæreticis opitulatum ire, quodque Italiam ſemel modo ingreſſus, hæreſeos ſuæ virus ubique ſparſurus ſit, quodque Tuſcana & Venetia primo ſedes belli, deinde prædæ illi futuræ ſint. Agat igitur cum Papa, ut interdicat illi, ne amicitiam cum regina Angliæ contrahat; neve cum reliquis hæreticis, quales ſunt Genevenſes, Helvetii, & Caninefates, hodie Griſones, dicti: hi enim plurimum illum adjuvare poſſent. Iuramento etiam illum adſtringat, ad tranſeundum in terram ſanctam, ibique Chriſtianam fidem cum Italis propugnandum. Sed optimum foret, ſi unio inter primores Galliæ & Italiæ fieret, tranſmitterenturque

in Græciam; atque item alia Unio inter domũ Auſtriacam ſolam contra reliquos hæreticos. Nam principibus Chriſtianis hoc modo diſtrictis & diremptis, Neapolis cum Hiſpania & ducatu Mediolanenſi non haberent quod formidarent, ſed ab omni parte ſecuri eſſent; atque interea Hiſpaniarum rex vias diſpicere poſſet expugnandi Belgium, qua victoria & militari gloria perculſi illi modo nominati, nunquam auderent ſe illi opponere etiamſi victores ex Aſia redirent. Etenim licet Pompejus in Aſia victoriam obtinuerit, Cæſari tamen Belgicas domanti haud par fuit: ſiquidem Belgæ ob ferociam militarem Cæſari multo plus negotii faceſſiverunt quam Aſiatici Pompejo, qui propterea etiam potentia fuit Cæſare inferior. Quod ſi vero contingat jam, ut Henricus II. diem ſuum

obiret, quippe qui jam in declivi ætate eſt, nec ſucceſſorem aut uxorem habet, atque etiamſi duceret, ac filium decedens relinqueret, impubes tamen ille foret, ſicque Condæus adminiſtrator regni fieret, cujus majores hæreticorum Gallorum ſemper duces & authores fuerunt, immane quantum ſanguinis Catholici profundentes; tum opus profectò eſt, ut rex Hiſpaniarum norit prehendere occaſionem iſtam, proponendo Catholicis ad perpendendum, velintné Condæum in regem Galliarum eligere necnè, etiamſi is religionem Catholicam amplecteretur, cujus pater tantam crudelitatem in Catholicos exercuit, quam hic cum lacte nutricis ſimul ſuxit. Procurandum illi item eſt, ut rex Galliarum per electionem fiat; vel ſi id obtineri non poteſt, ut ſaltem regnum Galliæ in partes diſcedat ac
 divi-

dividatur. Hæque artes inſtituendæ cum celeritate, quæ in Philippo fuit deſiderata. Et modus ille eligendi regis, ſub conditione ſi ſit Catholicus, Italis multò gratiſſimus foret, in quem etiam principes Galliæ ipſi libenter conſentirent, quod quilibet inde ſpem hauriret, ad coronam perveniendi. Quod ſi contingeret, Galliarum vires multùm infringerentur: nam ſi fortè thronus vacaret, graviſſimæ & longæ diſcordiæ oborirentur, fierique poſſet ut rex Hiſpaniarum vocatus ab aliquo ſe admiſceret. Deinde quia reges electitii de propagandis imperii finibus plerumque parum ſoliciti ſunt, cum ſciant, filios ſuos ſucceſſores non eſſe: ob quam cauſam nec periculis ſe objicere volet rex, cum omnis inde utilitas ad alios redundatura ſit. Hæcque unica cauſa eſt, quod Imperatores Germaniæ

nun-

nunquam de acquirendo laborent, neque rex Poloniæ, niſi ſit animo valde bellicoſo, quales fuerunt Stephanus & Sigiſmundus cognomento Battorius, qui cum Moſcovitis & Tartaris de Principatu Boruſſiæ aliarumque terrarum decertarunt, quod ſperabant, filios ſuos in illis ad minimum ſucceſſuros. Iſta ars prodeſt quoque ad militarem gloriam acquirendam, ipſamque patriam ſibi ſubjiciendam victoriarum magnitudine, & militum propriorum favore, quod ſuperius dixi Imperatori Germaniæ faciendum eſſe, ad imitationem Iulii Cæſaris. Veruntamen aſtutia hæc cognita à Gallis, fecit, ut omnem acquirendi cupiditatem depoſuerint, ſuſpicione tanti mali: atque hæc ſuſpitio in cauſa eſt, quo minus Veneti Duces ſuos in militiam mittant, malintque uti miniſterio Capitaneorum peregri-

norum,

norum, parvo lucro contenti. nam in re illa haud parum periculi adierunt, ſub Carmagnola & Ludovico Urſino. Et Franciſcus Sforza miles Venetorum mercenarius victor domum reverſus Ducem ſe fecit Mediolanenſium. Ob eandem hanc cauſam habuerunt Tarquinios reges ſuos electitios Romani, ad id uſque temporis: hocque ipſum Ducem Athenienſium Florentiæ electum peſſundedit. Nec tamen occaſio idem præſtandi Gallis hodiernis deeſt: nam etiamſi quies illorum ab exteris minimè interturbatur, tamen quietis impatientes contra ſeipſos inſurgunt, vel ſub ſolo prætextu hæreſis Calvinianæ, novique neſcio cujus Evangelii, quod ubicunque annuntiatur, non lætitiam ſed luctū infert, non pacem ſed horrenda bella; animoſque hominum non dulcedine aut comitate, ſed furore & ra-

bie complet. In tempore igitur huic malo obviam eundum eſt, quandoquidem lues hæc jam ultra ducenta millia hominum infecit: nam ſi latius ſerpſerit, atque etiam nobiles & primores regni corripuerit, verendum eſt, ne Gallia perpetuò perierit, id quod Germania jam patitur, ſub Ducibus Saxoniæ, Haſſiæ, & aliis. Nam, ſicut videmus, regna nobilibus hominibus abundantia, immortalia quaſi fieri; id quod in Gallia & Perſia clare videtur: (nam Gallia olim ab Anglorum rege propemodum tota occupata, induſtriâ & operâ equeſtris ordinis priori & nativo ſuo domino reſtituta eſt: & Perſia modò à Tartaris, modò à Saracenis vexata per nobiles tamen ſemper defenſa eſt, quo minus ſub illorum poteſtatem caderet.) Ita viceverſa illa eadem propter magnates abominando in-

teritui obnoxia ſunt, cum illi ſubſidium & refugium promptum ſint hominibus rerum novandarum mutandæque religionis ſtudioſis.

CAPVT XXV.

De Angliâ, Scotiâ, & Hiberniâ.

QUamvis Anglus minimè omnium Monarchiam Univerſalem affectare videatur: tamen, Hiſpaniæ illud molienti multum obſtat; id quod exemplum novæ illius Iſabellæ clarum facit, quæ odia inter regem Catholicum & Chriſtianiſſimum orta quantum potuit intendit, hæreticoſque conſiliis & impenſis propriis juvit, quia inſulam navibus & militibus abundantem habet, quæ quicquid Hiſpania in Septentrione habet deprædantur, atque uſque ad mundum novum

evagantur: ubi quamvis propter munimenta littoribus impoſita fundare regnum nequeunt, tamen damnum haud mediocre illi inferunt. Nam Draco ille Anglus gyrum orbis univerſi quinquies circuivit, id quod Megalanes quoque & ante illum præſtitit: poteſtque accidere, ut regnum Bavalas Anglis vicinius, & ob cœli temperiem commodius aliquando ab illis devincatur. Certo conſtat, regem Hiſpaniarum ſi ſolam Angliam cum Belgio domare poſſet, totius Europæ magnæque partis mundi novi Monarcham citò evaſurum. Et quia ille inſulam hanc in poteſtatem ſuam redigere nequit, cum ſitu & hominibus, Hiſpanis infenſis, moribuſque & religione ab illis diſſidentibus plurimum polleat; neceſſe habet ſe defendere, & regiones illis opportunas præſidiis munire, ne iis in prædam cedant;

ſunt verò illæ Corugna, latus Galitiæ, Leona, Biſcaja, & quicquid ſub altero Hemiſphærio incurſionibus expoſitum eſt, prout inferius demonſtrabitur. Omnino id agat, ut Anglorum vires infringat : ad quod efficiendum naves Hollandiæ & Friſiæ ſufficerent, ſi nimirum claſſi Anglicæ opponerentur, ut infra palam fiet. Verùm cum tantum abſit, ut hoc fiat, ut etiam naves claſſis Hiſpanicæ ab illis navibus ſæpiuſculè damnum patiantur; unicum eſt remedium, ut ingentes naves exſtruantur, ponanturque in Corugnam aut Liſabonam, ut cum claſſis Hiſpanica ex Indiâ remeat, auxiliatum illi prodeant, eamque deducant; vel mittantur palàm, ad Angliam vel Hiberniam infeſtandam, quo illi divertantur ab inſidiis Hiſpanis ſtruendis. Et quia rex Hiſpaniarum imperium maris obtinet,

net, omnino requiritur, ut multas urbes ligneas, id eſt, ingentes claſſes extruat, ut extra periculum ſit perdendorum novi mundi theſaurorum. Utile etiam foret, vel integra myriade auri ſtrenuiſſimos quoſque Hollandos conducere, ut in mari ſeptentrionali tutarentur claſſem regiam, vel etiam tranſigere cum iis populis, qui in re nautica ac militari ipſis Anglis magis exercitati ſunt, nempe cum Dantiſcanis, intercedente Polono affine Auſtriacorum, item cum Gothis, Suecis, Finlandis, reliquiſq; populis Scandinaviæ, Daniæ, Pomeraniæ, & Boruſſiæ, ut vel Anglis ſe opponerent, vel inſulas illorum, vel etiam Angliam ipſam invaderent, ut illos à claſſe Hiſpanica invadenda diverterent; aut, ſi mallet rex, ut ipſam claſſem Anglicam bello adorirentur. Si, inquam, tanta mercede

præ-

prædictas nationes illiceret, atque inſuper ſpolia Anglis erepta illis largiretur, facilè obtineret quod vult, taliſque inimicitiæ ſemina ſemel ſparſa, latiùs evagarentur, neque unquam enecarentur. Itaque mihi quidem videntur nummi ſoli ſufficere, ad diſcordes illos inter ſe efficiendos. Et certum eſt, Angliam nullas gentes tam timere, quam illas modo adductas, propterea quod ferociores, populoſiores, & in mari potentiores ſint ipſis Anglis. Nam Hiſpania, niſi certa arte, ſe illi opponere nequit, cum ſit magis experta in illo mari, pluresque homines aſtutos & ſedulos nutriat: quæque mari ſimul & terra muniſſima eſt, Hiſpaniæque infenſiſſima, ob diverſitatem religionis, nec non jus quoddam in illud regnum propter lineam Caſtilianam, per domum Lincaſtriam ductam, quin

quin & reges priores Angliæ, Iorcicæ aliarumque familiarum conſanguinei fuere. Iam verò ad enervandos Anglos nihil tam conducit, quam diſſenſio & diſcordia inter illos excitata, perpetuoque nutrita, quod cito occaſiones meliores ſuppeditabit. Ad religionem regionis quod ſpectat, obtinet quidem Calviniana, attamen moderata nec tam prava, ut Genevenſium eſt, quæ tamen facilè reſtingui non poteſt, niſi aperiantur ſcholæ in Flandriâ, quæ gens cum Anglis multum conſentit, interventuque illarum ſpargantur ſemina ſchiſmatum in ſcientiis naturalibus, Stoicis videlicet, Ariſtotelicis, & Platonicis, Tileſianis, quibus errores Calviniſtarum fiant manifeſti, qui politicæ è diametro repugnant; ſiquidem docent, hominem ſive bene ſive malè agat, impulſu divino id omne agere: quod

Pla-

Plato contra Homerum, omni ſaniori politicæ adverſari demonſtrat, quæ vult, quod homo liberum arbitrium habeat, bene vel malè agendi, ut ita præcepta obſervare vel non obſervare penes nos ſit, indeque præmia aut pœnas expectemus; quemadmodum in Dialogo meo politico breviter ad oculum demonſtravi. Subtilius verò hodierni Calviniani loquuntur, rerumque novarum ſunt cupidi, atque ideo inconſtantes. Quantum ad dominia & privatas facultates ſpectat, Angli inter ſe agunt diviſi, unde prima occaſio arripi poteſt: nam in Hiberniam & Angliam partiti ſunt: hæcque rurſus in Angliam & Scotiam: Scotiaque ipſa multas inſulas habet minores, Orcades dictas; unde etiam ſemper duo reges fuerunt, unus Angliæ, alter Scotiæ, quique ob nimiam vicinitatem fere ſemper bel-

bella ſibi mutuò intulerunt, cum unico rivulo, & montibus aliquibus diſterminentur. Verùm hodiernus rex Scotiæ Angliæ regno imminet tum per lineam familiæ Iorcenſis; mater enim hujus Henrici VIII. Angliæ regis neptis fuit, & Elizabetha hodierna filia eſt hujus Henrici; tum propter vicinitatem; & ſi verum fatendum eſt, neminem propiorem habet regnum hoc. Ergo prope jam eſt, ut poſt obitum Elizabethæ modò dictæ, quæ jam provectiſſimæ ætatis eſt, regnum Angliæ ad Scotos derivetur. Huc accedit, quod optimates, qui conjunctim illorum linguâ Parliamentum vocantur, in magnâ poteſtate ſunt, adeò ut videantur velle ſtatum oligarchicum, vel optimatum inſtituere, ad imitationem Hollandorum: nam populi Septentrionales quaſi naturâ impatientes

ſunt

ſunt regni, atque reges Angliæ Parliamento ſemper ſubjecti fuerunt, niſi quod poſterioribus annis obtentu novæ religionis liberius imperium acquiſiverunt. Verùm anterioribus ſæculis totum regnum Angliæ in quatuor minora regna diviſum fuit, ſicut & Hiſpania in plura, quæ tamen ambo poſtea in duo regna contracta ſunt: verùm Angliæ regum potentia ſemper minor fuit quam illa Hiſpaniarum. Igitur à rege Hiſpaniæ ſubornandi ſunt mercatores Florentini ſagaces & circumſpecti, qui Antwerpiæ negotiantur & Anglis minus inviſi ſunt quam Hiſpani, qui agant clam cum Anglis priorum regum poſteris, & promittant ſingulis ſeorſim cæteriſque ignorantibus, quam maxima Hiſpanorum auxilia, quibus in majorum ſuorum locum reſtituantur, quantum fieri poteſt, &, abducen-

tes illos à ſcopo, hoc ſolum ab illis petant, ne conferant vires ſuas ad claſſem à mundo novo remeantem invadendum: hoc enim modo ſinguli Scotiæ regnum moleſtabunt. Mittat etiam Rex ſecretò ad Iacobum regem Scotiæ, pollicens & ſpondens illi regnum Angliæ, ſub conditione ſi ille Catholicam religionem, cujus amore Stuarda mater ipſius vitam & ſanguinem profundere non detrectavit, revocet, aut, ad minimum, ut dictam claſſem Hiſpanicam malo non afficiat. Verum, ab alia parte inſtiget primores Comitiorum aut Parliamenti, ut Angliam in formam reiplublicæ reducant: crudelem enim fore Scotum, ubi ſemel imperium in illos obtinuerit, tenens altâ mente repoſtum, quanta injuriâ Angli Scotos ſuperioribus illis annis affecerint. Præterea in ſuſpitionem addu-

cat amicos Eliſabethæ, ſæpiuſque ingerat Iacobo, neminem alium ſupereſſe, qui injuriam illam vindicaturus ſit, & quod mater illius jam moriens illum religionis Pontificiæ debitæque matri pietatis ſeriò admonuerit. Exaſperandi etiam ſunt animi Epiſcoporum Anglicorum, proponendo illis, Regem Scotiæ Calviniſmum amplexum eſſe ſpe & cupiditate regni, adactumque vi à baronibus hæreticis: quòd ſi verò regnum Angliæ etiam obtineat, tum illum cito priorem religionem revocaturum eſſe, quandoquidem non ſolum mater defuncta, verum etiam rex ipſe Galliarum ſummopere ei illam commendarit. Quibus modis ſemina belli inexplicabilis inter Angliam & Scotiam jacientur, ita ut neutra ſpatium habitura ſit ad diſturbandas res Hiſpanicas: vel etiamſi rex Iacobus regno hoc potietur, ut

 tamen

tamen futurus ſit amicus Hiſpaniæ, aut inſulam totam in plura dominia dividat, aut ut regnum illud electitium faciat. Hac ratione enim Rex illius minus ſolicitus erit de acquirendis aliis regionibus & cum Angliâ conjungendis, neque, ut maximè velit, id perficere valebit, ſicut jam oſtendi cum de Gallia mihi ſermo fuit: aut inſula hæc reducetur in formam reipublicæ quæ perpetuas inimicitias cum Scotiâ gerat, actioneſque ſuas non niſi lentè perficiet, eoque minus damni Angliæ inferet. Animi etiam Catholicorum è ſomno quaſi excitandi ac ſtimulandi ſũt: ſic Hiſpanus, quam primum thronus vacabit, prætextu juvandi illos intrabit in Angliam. Conſilia etiam cum quibuſdam magnatibus ineat, quibus abſolutam & plenam poteſtatem in ſuis quiſque locis conſequantur, ſegregentque ſua conſilia

 à con-

à conſiliis Anglorum, quod jam olim quoque factum fuiſſe legimus. Tentandi quoque ſunt principes Hiberniæ, ut, defunctâ reginâ ſtatum reipublicæ aut regni particularis inter ſe forment; auxiliaque ſingulis ſeorſim promittenda; idque tantò magis, quod regnum illud monachos ordinis Franciſci deamat, atque propenſius eſt ad Hiſpaniam quam Angliam ob vicinitatem loci & aëris temperiem, ſuntque inibi multi homines vagabundi, patriâ profugi, imperiique impatientiſſimi, & tamen boni Catholici, qui bona ſervitia in hoc genere, quemadmodum jam oſtenſum, præſtare poſſunt. Sed hoc genus hominum etiam in Angliâ & Scotiâ rarum non eſt. Hæc & ſimilia longâ manu præparari poſſunt, ut, mortuâ Elizabethâ ſine mora in actum traducantur: quippe omnes ſciunt bella in-

la inteſtina, altercationes & mutationes, quæ in Angliâ diſtinctis temporibus fuerint, ita ut quod propoſui minimè novum aut impoſſibile futurum ſit.

Capvt XXVI.

De Poloniâ, Moſcoviâ, & Tranſſylvaniâ.

Regnum Polonicũ noſtro tempore omnium regnorum Septentrionalium potentiſſimum eſt, adeò, ut ſi per diverſitatem religionis in ſe diviſum non eſſet, regnumque hæreditarium, atque rex ex indigenarum & non extraneorum numero eligeretur, Turcarum Imperatori metum ſatis magnum incuteret, præſertim, ſi cum Magno Duce Moſcoviæ ſe conjungeret. Verum Palatini illius regni penes quos

electio potentiam Regis metuunt, & ob hanc cauſam frœna illi magis attrahunt. Quare providendum eſt regi Hiſpaniarum, ut non niſi Catholicæ religioni addictus inibi in Regem aſſumatur, ſicut ad hunc uſque diem obſervatum eſt: nam diverſæ religionis rex facilè induci poſſet, ut authoritatem ſuam hæreticis Septentrionalibus impertiret, qui in hoc uno omnes conveniunt (licet in aliis quibuſdã diſſentiant,) Papam videlicet eſſe Antichriſtum, & Auſtriæ Archiduces eſſe Antichriſti propugnatores. Quare ob quamvis etiam minimam cauſam conſpirarent contra illos, atque etiam contra Imperatorem ipſum, ſi potentem aliquem authorem & ducem nanciſcerentur, quod ſolus Poloniæ rex præſtare poteſt. Nam Danus debilis eſt, & Suecus nimis eſt diſſitus, marique à Germania diviſus.

Deinde

Deinde neceſſariò incumbendum eſt in id, ut unus ex domo Auſtriacâ ad ſceptrum Poloniæ admoveatur, vel, qui ad minimum domui Auſtricæ affinitate conjunctus ſit, qualis eſt hodiernus. Poſtremò, ut ſemper Turcis confinibus ſuis opponatur, fœdusque cum Moſcovitis in pernitiem Turcarum ineat quibuſcunque rationibus poteſt. Præter hæc ſagaces & illuſtres legati Cracoviam ablegandi ſunt qui authoritatem & pondus unioni Hiſpanicæ addant penes electores Polonicos, impetrentque ut unus ex filiis regis Hiſpaniarum natu minoribus in regem Poloniæ eligatur: nam hic nunquam tam fatuus erit, aut inſipiens, ut conetur regnum Poloniæ pro ſuo arbitrio regere, id quod conatus eſt filius regis Galliarum. Inſuper agendum cum populo Scandinavenſi & Dantiſcano, interve-

niente rege Polonorum qui & Suecorum, ut claſſis contra Anglos ſolos in mare deducatur, de quo ſupra. Sic enim rex Hiſpaniarum tanti ſumptus dimidiam partem non expendet, quantum lucri inde ad illum redundaturum eſt. Danda eſt etiam opera, ut Transſylvanus ſimili modo fœdus ineat cum Polonis, vel, ut ipſe, aut Moſcovita rex Polonorum creetur. Nam cum hi non ſolum vicini, ſed etiam naturâ Turcis infenſi ſint, facile illis poterunt frœnum injicere. Ego equidem perſuaſum habeo, nullam majorem vim Turcis à Septentrione opponi poſſe, quam Moſcovitarum, qui conjuncti cum Tartaris & Polonis Byzantium uſque excurſiones facere poſſunt; neque Macedonia, aut Moldavia, aut Bulgaria, vel Tracia unquam pejorem peſtem habuit quam Moſcowitas. Si connubii

quoque,

quoque, aut religionis vinculo, pronubis ſcilicet Ieſuitis, rex Hiſpaniarum cum Moſcovita ſe jungeret, magnam utilitatem inde conſequeretur: & quia aurum Hiſpanicum plus ponderis apud hanc gentem habet, quam quævis alia res, laborandum eſt omni modo, quam primum animi illorum propenſi ſunt, ut inſignis aliqua expeditio ab illis fiat, antequam ipſos pœnitere incipiat: quoniam ſemper Hiſpanis mora pernitioſa fuit, quia aſtutia illorum ſociis intra cunctationis tempus ſuboluit: atque ita ſupervacaneas & inutiles expenſas facere ſolent. Bohemi, cum Transſylvanis Regis Hiſpaniæ ac Papæ collatitiâ pecuniâ contra Turcam in armis foveri poſſent, quia cum domo Auſtriaca concordant: tamen utut hoc ſit, nunquam quicquam magni momenti in hac parte effectum dabitur

 abſque

abſque auxilio Polonorum & Moſcowitarum, & ſi Imperator ipſe ſe virum fortem & ſtrenuum non præbeat, ut ſupra cum de Germaniâ loquerer dixi, atque principiis omni conatu obſtet, ſiquidem mala per longas invaleſcunt moras.

CAPVT XXVII.

De Flandria, & Germaniâ inferiori.

REx Hiſpaniarum non immeritò omnibus modis Germaniam inferiorem rebellem recuperare conatur, quæ jam plus ſanguinis humani abſorpſit, quam aquæ illius ſunt, conſumpſitq; plus auri, quam lapidum ibi ſunt. Neque hoc adeò mirum eſt, cum univerſi orbis terrarum dominus nullo negotio evadere poſſet, ſi unicam hanc regio-

nem

nem prius in poteſtatem ſuam redigeret: nam Gallia & Germania volentes nolentes citò ſequerentur, ipſaque Anglia in lapidum cumulum redigeretur, atque omnes Septentrionales populi enervarentur atque inutiles ad reſiſtendum redderentur. Videmus enim Belgis à Cæſare victis, omnem Septentrionem brevi in poteſtatem illius ceſſiſſe, à quo in Angliam poſtea tranſgreſſus eſt. Equidem nulla opportunior aut major potentia eſt ad opprimendam claſſem Anglicam, quã potentia Hollandiæ & Zelandiæ; nam hæ non ſolum navium numero, ſed etiam experientiâ maritimâ omnes alias multis paraſangis antecedunt, ut taceam jam de ferociâ & divitiis gentium harum. Habent autem diverſas civitates & urbes in ipsâ aquâ extructas, ad modum Venetiæ, quibus & claſſem Anglicam

repellere, & Hiſpanicam ab omni formidine liberare, atque ſic colonias eò deducere & debellatis multis populis, mercaturam liberè exercere poſſent. Omni igitur modo providendum eſt Hiſpaniæ, ut hâc in parte vincat, quod quidem per incogitantiam gubernantium redditum eſt difficile factu. Quare operæ pretium duco, recenſere errores ab Hiſpanis in hac re commiſſos, ut in poſterum cautiores eſſe diſcant: quin etiam ſubtiles rationes & modos oſtendam, quibus populi illi devinci poſſint: quandoquidem ingenium Septentrionalium naturâ proclive eſt ad libertatem licentioſam, ita, ut nullus unquam Princeps imperio illos regere potuerit, ſine artibus politicis, & remiſſione quadam authoritatis ſuæ, quia illi ob naturalem fœcunditatem multi numero ſunt, omnis autem multi-

tudo difficulter compeſcitur: ſunt etiam ingenio truces utpote ſub frigido cælo prognati, cujuſmodi homines calidum naturale intra ſe concluſum ſervant, nec cum partibus ſubtilioribus emittunt; unde ſanguine abundant, fiuntque corpulenti, & ſpirituum pleni, forteſque, & Bacchi quam Veneris magis amantes, habentque propter inſitam ſibi fuliginem cogitationes interruptas, & propter copiam ſpirituum ad omnem licentiam ſunt effuſi, ſuſpicaces, &, ob ebrietatem parùm graves. Tum etiam populi Septentrionales (non loquor de illis qui extremas oras Septentrionis incolunt) animoſi ſunt citra omnem aſtutiam: Meridionales contra aſtuti & ſubtiles, ſed meticuloſi ſunt. Septentrionalibus eadem diſpoſitio eſt corporum quæ animorum; ſcilicet magni ſunt & craſſi, ſanguine-
que

que ac vigore repleti: Meridionales contra aſtuti & ſubtiles, citò terga vertunt, minimeque adverſo corpore pugnant. Illi animo non fucato & ſimplici ſunt: iſti moribus ſubdolis & malitioſi ſunt. Illi leonis, hi vulpis pellem induunt. Illi lenti, ſed conſtantes in ſuis actionibus: hi verò impetuoſi & leves ſunt. Illi hilares ſunt, iſti melancholici: illi Baccho, hi Veneri indulgent: illi magnanimi, hi vecordes: illi per licentiam effuſi, hi reſtricti ſunt. Quare leges laxæ illis proponendæ ſunt: nam animi illorum ſolutiores ſunt, quam ut legibus conſtringi poſſint, illique propriis viribus freti dominos ſuperiores non multum curant. Quæ omnia in Meridionalibus planè contrario modo ſe habent, maximè verò in Hiſpanis qui magis antiſcii ſunt. Idcirco dixerim ego, illos libertatem religionis eò avidius amplexos

plexos

plexos fuiſſe, tum quia vino indulgent, compotationesque & convivia amant, cum leges religionis velint, ut jejuniis & abſtinentiæ vacent; tum etiam quia paſſionibus vehementibus obnoxii ſunt, & minus credunt ſe voluptatibus illis poſſe moderari. Unde Calvino & Luthero citius ab illis fides habita, quod negarunt hominem habere liberum arbitrium faciendi bene vel male, dicentes, Deum ipſum in hominibus bona & mala operari, quod illi credentes perſuaſum habent, ſe nequaquam habere libertatem non bibendi, aut à mulieribus abſtinendi. Adde quod etiam geſtierunt dari ſibi occaſionem opponendi ſe Papæ & Principibus in quos Lutherus in concionibus ſuis acriter fuit invectus. Qui ſanè modus agendi è diametro pugnat cum illo inter alios populos recepto, qui

facile

facile viderunt, quantas turbas dederit religio recens introducta. Hæreſes inter Meridionales ortæ ſpeculationum plenæ, multum ſubtilitatis continent; ſicut è contrario illæ quæ apud Septentrionales ortæ ſunt, multum craſſitici. Quidam Meridionalium negarunt divinitatem, alii humanitem, & quidam cum humanitate etiam pluralitatem voluntatum in Chriſto: quidam verò proceſſionem Spiritus S. à verbo, ſimilesque alias res ſublimes & myſterii plenas. At Septentrionales omiſſis cogitationibus arduis exploſerunt jejunia, vigilias, pœnitentiam cum confeſſione, & omnibus illis dogmatibus, quæ multiplicationem ſanguinis impediunt; ad quæ accedit etiam cælibatus Sanctimonialium, pluraque hujus generis alia, quæ, quamvis cum ratione & evangelio probè congruant, tamen carni

& ſen-

& ſenſibus humanis quibus illi toti mancipati ſunt, repugnant. Oppugnatur etiam ab illis authoritas vicarii Chriſti: nam, cum magnanimi ſint, libertatem ſimiliter mordicus retinent. Et quemadmodum in temporalibus per reſpublicas aut principes electitios pro ſuo proprio placito reguntur: ita quoque in ſpiritualibus non niſi ſimile imperium ferre volunt. Atque quemadmodum apud Septentrionales, duces belli vi & armis plus pollent, quam aſtutiâ & arte: ita & concionatores ibidem plus maledicentiâ quam ratione efficiunt. Hinc illi ſub prætextu libertatis conſcientiæ libertatem dominandi aucupantur, quæ ipſis magis placet. Unde primò omnium in illo erratum eſt, quod Lutherus in Comitiis Wormatienſibus & Auguſtanis vivus dimiſſus fuit. Quod quamvis, ut quidam dicunt,

cunt, Carolus V. fecit adductus politicâ ratione, ſcilicet, ut haberet Papa quem timeret, & conſtringeretur ſemper ab Imperatoris partibus ſtare, adjutans illum uſque pecuniis atque indulgentiis donec ad Monarchiam univerſalem perveniret, pronuntians etiam, omnia bella ab ipſo, jure ſuſcepta eſſe, metuensque niſi hæc fecerit, ne Lutheri æmuli ſui partes Imperator voveat; tamen, eventus docuit, id contra omnem rationem politicam factum eſſe. nam Papâ enervato, totus Chriſtianus mundus debilitatur, hæreſique ſemel inductâ, omnes ſubditi ſub nomine libertatis conſcientiarum jugum excuſſerunt: id quod Germania & Belgium clarè teſtantur. Unde rectè concluditur, illum generoſa quadam pietate deceptum fuiſſe, quod ſperavit, ſe Germaniam, quando & quoties cunque

ipſi

ipſi libuerit, unà cum Principibus Proteſtantibus, totoque adeò mundo victurum. Quæ imaginatio eundem pariter fefellit in expeditionibus contra Tuniſi &Galliam. Quare dico, quod rectè quidem promiſſa Luthero ſervavit in ipſis Comitiis, at poſt in domuitione illum eundem opprimere debuiſſet, atque Principes Proteſtantes jam ſuppreſſos prorſus extinguere: ita hæreſis tota, etiamnum in herba eradicata fuiſſet, neq; Calvinus cum aliis ſubſecutus fuiſſet, qui Germaniam utramque polluit, neque Proteſtantes in Belgio & ad Rhenum habuiſſent, cujus veſtigiis inſiſterent, contranitendo Carolo. Alter error in diſtrictu Rheni commiſſus fuit, quod crediderunt, ſe populum illum cui fræna jam injecerant, modo moreque Hiſpanorum domituros, introducendo ſcilicet inquiſitionem Hiſpanicam

ſpanicam per Albanum. Videmus enim faces jactatas creſcere magis, non verò extingui. Cum igitur modò nominati ad libertatem conſcientiæ proclamarint, ut hoc prætextu jugum ſervitutis excuterent, prorſus alio modo obviam illis itum oportuit: & quia non armis, nec vi, aut legibus convenientibus repreſſi fuerunt, in plures reſpublicas ſe diffuderunt, & ſibi ipſi elegerunt duces ad bellum contra Hiſpanos gerendum, factumque ut ingenioſiſſimus & fortiſſimus quiſque inter illos emergeret, partim concionando, partim pugnando. Inſecuta deinde ſunt bella contra Hiſpaniam, in quibus populi illi ducem ſibi conſtituerunt Wilhelmum Comitem Naſſovienſem, & Ducem Vraniæ, qui ove quidem timidior, at vulpe aſtutior fuit: cui jam ſucceſſit filius natu major, juvenis bellicoſus & victor,

victor, clariſque factis jam celebris. Hos, cum duces ſe libertatis profiterentur, populus effusè ſecutus eſt, ſupraque modum exaltavit, atque illi, ut ſcilicet majori odio Hiſpanorum accenderentur populi, Calviniſmũ introduxerunt, Papæ & Hiſpanis magis repugnantem, quàm iſtæ nationes à ſe invicem vel moribus, vel corporum atque animorum diſpoſitione. Nam Belgæ, ut quoque ſupra dictum, candido colore ſunt, proceri, licentioſi, vinolenti, epulones, impatientes, indiſcreti, ſanguinei & liberales: at hi, Hiſpani ſcilicet, nigri, aſtuti, circumſpecti, ſobrii, continentes, patientes, diſcreti, melancholici, avari, truculenti & graves, atque, ut uno verbo dicam, plane diverſi: ita, ut impoſſibile ſit, in tanta diſſimilitudine corporum & morum ſimilitudinem animorum introducere, quam ſola

& uni-

& unica religio & poteſtas prius ſuſtinuit: quâ ſublatâ, diſſimilitudo & inimicitia uno impetu prorupit. Hinc evenit, ut Belgæ jam magis deteſtentur ſervitutem Hiſpanicam, quam propriam ſuam vitam ament; & viceverſa Hiſpani illos ipſo diabolo pejus oderunt, quamvis odium melius abdere queant quam Belgæ, nec tamen deſtiterunt, omnibus peſſimis malis illos afficere, quò ultionem ſuam explerent, non cogitantes hiſce modis regna peſſundari, non autem propagari. Ex his liquet, Regi non illico ad inquiſitionem cum illis properandum eſſe, nec tributa extraordinaria extorquenda, aut bello victos perterrendos eſſe: Sed properè valida præſidia magnis urbibus imponenda ſunt, viriq́ue fortes & præſtantes ſeditioſæ civitatis aliò ſub ſpecie vocationis militaris tranſmittendi, authoréſque

réſque hæreſium eradicandi, in illorumque locum concionatores probi & religioni Catholicæ addicti ſubſtituendi ſunt, qui ſint ex illa ipſa regione oriundi: atque tum demum inquiſitio introducenda eſt operâ Epiſcoporum, ſed ſub alio nomine, poſt quæ etiam ab omnibus tributorum exactionibus abſtinendum eſt, ut palam fiat, per religionem ſalutem illorum quæri, non verò utilitatem regis. Imponendi illis etiam ſunt: Magiſtratus ex Germanis aut Italis, quandoquidem ab Hiſpanis abhorrent, atque hi in cuſtodienda ſolum, non etiam in regenda urbe occupati ſint, ſiquidem ſeveri & ceremonioſi ſunt, cum illi remiſſiores & largiores requirant. His erroribus adjuncti fuerunt alii, circa belli adminiſtrationem commiſſi: nam Rex ipſe, quamvis ab illis maximè amatus, nunquam tamen ipſe in bel-

lum

lum profectus eſt, ſed Capitaneos Hiſpanos ſævos illisque infenſiſſimos ſuo loco exire juſſit. Apparuitque, quod præoptarunt caput ex domo Auſtriacâ, ob quam rem Matthiam Archiducem expetiverunt: poſt hunc deinde expetiverunt alium, Franciſcum ſcilicet filium regis Galliarum, qui, cum certo quodam die conſtituiſſet, civitatem Antverpienſem ex improviſo opprimere, cum ſuo equitatu, nullo prius fundamento religionis aut politiæ jacto, nec animis ſingulorum præoccupatis; à mechanicis & mercatoribus, ſubitò fuit urbe expulſus, atque in tanto tumultu tantum non occiſus, præter jacturam exiſtimationis & principatus. Et quamvis Margarita Auſtriaca terræ huic etiam aliquandiu præfuerit; & quidem cum amore & benevolentia ſubditorum; tamen ſubjugare illam nullo

modo

modo potuit, quia hæreſis in illâ jam radices nimis altas egerat, & quia illi perſuaſum habebant, illam id agere, ut reducat & ſubjiciat ipſos de novo ſceptro Hiſpanico, quo titulo duces ſeditionis illius primatus & libertatis deſiderium quo flagrabant, texerunt. Deus tamen ipſe oſtendit poſtmodum viam quâ illi vinci potuerunt, cum ipſi per ſectas in diverſas partes diſceſſerunt, craſſi ſcilicet Lutheri, ſubtilis Calvini, diſſoluti Zwinglii & Mennonis; adeò ut vix ulla domus ibi terrarum inveniatur, in qua non diverſæ hæreſes foveantur: nec aliud deſit nobis, quam ſcientia apprehendendi & uſurpandi tam exoptatam occaſionem. Omne enim regnum in ſe diviſum deſolabitur; & unio firma difficilem ſemper habet nodum: Verùm ne hic quidem nodus nobis adhuc profuit, non quia

illi non offendunt, ſed quia nos offendimus illos. Hocque certum eſt, quod propter diverſitatem religionis nullus illorum tantum fidei proximo ſuo habet, ut audeant ad caput belli eligendum procedere, &, ſi unquam aliàs, certè hoc caſu illud verum eſt: Quot capita tot ſententiæ: Loquor autem hîc de bello externo, acquirendi cauſa excitato: nam unuſquiſque ſuſpicaretur, ne talis dux belli authoritatem ſibi ſumeret omnem religionem diverſam à ſuâ, extirpandi; univerſique metuerent, ne talis abſolutam in ſe poteſtatem arriperet. Sicque bellum, Mauritio duce ab illis geſtum, animat illos ſolùm ad unionem in bello defenſivo, non etiam offenſivo. Iam verò ad poſtremum omnium plura intercidunt mala, quæ impediunt, quo minus Hiſpanus hoc dominio potiatur: quorum

unum

unum eſt, quod tales hoſtes in propriis ſuis ſedibus oppugnantur, quibus terra, ſitus & firmitudo patriæ, & denique ipſa cœli temperies accommodior eſt, quæ omnia Hiſpanis adverſantur. Secundum, quod gens iſta intelligit, quæ incommoda ex bello Hiſpanico oriantur, nec ſine cauſa odio proſequitur Hiſpanos belli authores: & certè, Pax una triumphis innumeris potior. Et ſi rabidi illi Hiſpani, toties ab illis deluſi, victores evaderēt, Devs bone quantam lanienam efficerent! qui nunc infinitis malis afficiunt miſeros illos, quorum urbes expugnant. Tertium, quod Capitanei Hiſpani pugnant ſolum, ut pugnent, non ut vincant, cauponantes hoc modo bellum, quo imperium defenſum aut etiam propagatum oportuit, quòdque hi inter ſe colludunt, ut hac ratione emergant. Nam &

ipſe Comes Mauritius quo diutius illam authoritatem ſuam retineat, trahit bellum, & ut paulatim vincens principatum regionis obtinere queat, cujus veſtigia & cæteri officiales atque hæreſiarchæ ſedulò ſequuntur. Capitanei verò Hiſpani ducunt bellum, ut ſtipendia illorum cum authoritate prolongentur, faciuntque idem quòd Carolus Spinello in Abbruzzo cum hoſte Marco Sciarra fecit, cum quo colludens bellum protraxit, ut Vicerex Neapolitanus illum gubernatorem loci conſtitueret, mitterétque ampla quæ illi promiſerat, ſtipendia; ipſéque Sciarra ab altera parte maxima eidem dona miſit, ſcilicet ne illum urgeret. Sic ergo duplici accepto ſalario dominus regionis illius diu & ſine periculo manſit. Unde mirum non eſt, quod rex Philippus tantis opibus in hoc bello Flandrico profuſis,

fuſis, non modo nihil profecit, ſed hoſtem ſuum etiam magis irritavit, atque in armis exercitatum reddidit, majorémque virtutis militaris famam æmulo ſuo Mauritio circumpoſuit, fecitque, ut inimici ſui, ſua ſponte per religionem inter ſe diviſi, tamen metu Hiſpanorum in unionem coirent. Facit hoc ut credam, Hiſpaniam hodie plus detrimenti percipere ipſam, & contra Hollandis plus boni impertire, quod armis cum illis decertat, quam ſi illos quietos relinqueret. Sic enim Saluſtius & poſt illum Auguſtinus affirmat, Romanos continuis vicinorum bellis vexatos, illuſtriores quotidie extitiſſe, factumque eſſe per tyrannidem Tarquinii & aliorum, ut ſe perpetuò magis magisque unierint, cum viceverſa ſibi ipſis relicti crebrò bella civilia moverint, donec orbe terrarum ſubacto, &

 Car-

Carthagine ſolo æquatâ, omni externo metu liberati, per æmulationem, mutuam in diverſas partes diſtracti exitium ſibi ipſis reique publicæ ſuæ peperere, quod demonſtrant exempla Syllæ, Marii, Cæſaris & Pompeji. Adeò magnum prudentiæ militaris argumentum eſt, vicinos in armis non diu detinere, ne exercitati & ſtrenui evadant. Sic enim Ageſilao à Thebanis victo objectum deinde fuit, meritam ipſum mercedem ab illis reportaſſe, quos diuturno bello arma tractare docuiſſet. Sed ſupremum illius caput eſt, bellum cum ſubditis minimè continuare, præſertim ſi naturales & indigenæ ſint: ſic enim exacerbantur, & ſe magis magisque ſubducunt, & quod ab initio ſimultas tantum fuit, tractu temporis in manifeſtam rebellionem erumpit; id quod Sigiſmundus in bello contra Bohemos

expertus

expertus eſt. Neque enim ullum populum videas adeò diſſolutum, qui uno & primo impetu in principem ſuum inſurgat, cum rebellionis atque perfidiæ nomen infame odioſumque ſit. Verùm gladiis ſemel cruentatis, rupto velamento, & projectâ juſtitiæ curâ, palàm ſe deſciſcere adverſarique oſtendunt. Alexander rex Iudæorũ pertæſus diuturni belli, in quo etiam quinquaginta millia hominum perdiderat, interrogavit inimicos ſuos, quo pacto pax bona introduci poſſit, reſponſumque tulit, non alio quam ſuâ morte, ſicque ſerò fecit quod in primordio factum oportuit. Adducerem hic & alia plura exempla in hanc rem, ni mihi à propoſitâ ſemel brevitate non recedere conſtitutum eſſet. Hinc, ut ad propoſitum meum redeam, obſervatum habeo, illos, qui domi ſuæ pro uxori-

bus, & liberis, pro aris fociſque pugnant, ſemper fortiores eſſe illis qui regionem externam oppugnatum eunt: nam oppugnatio quæ primo die ad finem optatum perducta non eſt, ſenſim fit debilior, obſeſſiſque animos etiam adauget. Etenim obſidentes præter damna bellis involuta per ſe, quæ ſane haud levia ſunt, aër ipſe peregrinus & locus fatigat. Quod, ſi Hannibal intellexiſſet, aut conſideraſſet, & poſt primam ſtatim victoriam apud Trebiam reportatam, Romam ipſam oppugnatum perrexiſſit, facilè tunc totum Romanum imperium ſolviſſet: aut ad minimum poſt cladem Caudinam, quæ multo major fuit, Romanis nullum ſpatium novas colligendi vires relinquere debuiſſet, ſed, ſecutus conſilium Maherbalis, ſtatim Romam ipſam adortus fuiſſet. Sic Abſalon etiam, ſi ex conſilio

conſilio Ahitophelis, Davidem ſtatim in primo tumultu oppreſſiſſet, Iudæâ totâ potitus fuiſſet, neque ſpatium illi reliquiſſet, animum & copias ſuas colligendi, in ſuam ſcilicet pernitiem. Populi igitur aut in primordio ſtatim opprimendi, ne vires ſuas conjungant, aut quoquo modo è regione ſuâ eliciendi ſunt, ſicut Hercules Anteum regem Libyæ elicuit, atque de ſolio ſuo deturbavit. Ita ut vanum & abſurdum mihi videatur, Belgas, qui in exordio belli oppreſſi non ſunt, diutiùs domi ſuæ oppugnare, cum hoc illorum potentiam etiam augeat. Quare, duo remedia adhuc ſuperſunt ad hanc rem, quorum prius eſt, diviſionis ſemina inter illos ſpargere; poſterius, illos de finibus ſuis elicere. Cadmus Thebanum regnum molitus, primùm Serpentem occidit, quo denotabatur defenſio The-

 barum:

barum: deinde dentes ſerpentis illius diſſeminavit, id eſt, ſparſit venenum diſcordiæ & cupidinis rerum novandarum, atque diſſenſionis circa ſcientias & artes novas, quas ille ſecum peregrè advexerat: inde nati milites, qui ſe mutuò per diſcordias interfecerunt, & quorum reliquiæ cum Cadmo capite & duce ſuo ſe conjunxerunt. Hæc eadem media regem Hiſpaniarum arripere oportuiſſe ajo, & non diu armis ſolis certaſſe. Et certè, ſi unquam Meridionales in Septentrione aut imperium fundare, aut vincere volunt, quandoquidem vires ad hoc efficiendum illis deſunt, ad artes Cadmi aut Iaſonis confugere debent: quorum tamen Iaſon ſagacior fuit, qui primo Medeam, id eſt, mulierum Septentrionalium corda animoſque ad ſui amorem convertit, quandoquidem illæ viros Meri-

dionales

dionales propter inſitum calorem facilè amant: neque Belgæ tantum Hiſpanos oderunt, quantum uxores illorum eoſdem amant. Deinde per incantationes Medeæ ſerpentem, id eſt cuſtodes regni, quales ſunt bellicoſi & fortes viri cum concionatoribus interemit. Poſthæc beſtias, juvencos & tauros ignivomos veneficiis ſuis ſub jugum miſit, id eſt, amicitia & donis barones & nobiles regni illius ſibi devinxit. Tandẽ per illos dentes Draconis, id eſt, diſcordiarum atque inimicitiarum circa religionem, artes & præeminentias ſemina ſparſit. Unde ultimo prognati milites ſeditioſi, quales fuerunt Guelfi & Gibellini, Pontificii & Imperialiſtæ; item Lutherani & Catholici ſe invicem trucidarunt: qui verò reſidui manſerunt, Iaſonem pro capite & Duce ſuo elegerunt, qui quamvis pauci, tamen vel-

lus aureum, id eſt, Imperium obtinuerunt, & ſecum aſportarunt. Hanc fabulam ideo propoſui & expoſui, ut oſtenderem Regi Hiſpaniæ, quid ſibi faciendum ſit, quandoquidem ſe incaſſum tantos labores ſuſcepiſſe, & tantum militum amiſiſſe videt, ut ſcilicet exemplo Cadmi ſerpentem occidat. Nimirum ante omnia Rex ipſe, aut filia vel filius ejus, vel Antuerpiam, vel Bruxellas, vel, ſi mavult, Gandavum habitatum eat, ut præſentia illius ſubditorum animi augeantur, præſentiaque ejus exteri alliciantur, planè ad exemplum Cadmi, qui amiſſis ſuis ad fontem, propè quem ſerpens ille cuſtodiam velleris aurei habuit, progreſſus eſt. Deinde populis vicinis ſuſpicionem belli Hiſpanici adimat, ſinatque illos aliquandiu pace & otio frui, & tanta humanitate ſuos tractet, ut exteris

id aſpicientibus oculi doleant, accendanturque deſiderio eadem felicitate fruendi. Tertiò, ut populis federatis tributum relaxet, neque plus exigat quam regiæ familiæ alendæ, & præſidialibus ſolvendis ſufficiat: ſed in hujus vicem quotannis certum numerum militum pedeſtrium poſcat, quos in mundum novum traducat, maxime verò bellicoſos ad ſe vocet, tum, ut impetum illorum cohibeat, tum etiam, ut illos in inimicos & hoſtes inſtiget. Præſtat enim à locis quæ hominibus abundent, milites potius exigere quam nummos: nam hoc regi utilius, & populis ipſis gratius eſt. Quartò, ſingulis annis inſtituat convivium generale certo die, quo quælibet regio ſponte domui Auſtriacæ ſe ſubmiſerit, in quo quidem convivio minime ſumptibus parcendum; nihil enim populum

inter

inter ſe & cum aliis tam conſtringit, quam ſi ad minimum ſemel in anno inebrietur, quod primum à Minoe legiſlatore inſtitutū fuit. Quintò, ut inquiſitionis nomē è medio tollatur ipſa verò inquiſitio ſub alio nomine ab Epiſcopis exerceatur, ſed majori facilitate, & lingua magis quâ pavore, contra quam Romæ aut in Hiſpania fieri ſolet. Sextò, ut ſub nomine expeditionis crucigeræ, indulgentiæ & diſpenſationes à Papa quoad jejunia & abſtinentiam certorum ciborum impetrentur. Septimò, ut præſidia militibus Hiſpanis firmet, ſed Epiſcopos judices ibidem faciat, in provinciis verò Cardinales provectæ ætatis & ſapientiâ conſpicuos, poſteaque nobiles Venetos judices ordinet: nam hoc modo Itali & Belgæ invicem conciliabuntur, cum ſe mutuo magis ament quam Hiſpanos. Octavò, ut à rebellibus

Belgis duces ad externa bella lautis ſtipendiis evocentur, mulieres corrumpantur, abſtractæque à maritis, Hiſpanis elocentur, baronumque hæreticorum uxores cum baronibus Catholicis conglutinentur: nam, ut ſupra oſtenſum, iſtiuſmodi mulieres hujuſmodi maritorum amori libenter cedunt. mirum verò eſt, quantum principibus conducant matrimonia inter indigenas & victas gentes inita. Nam Alexander Magnus Roxanem mulierem Perſicam ipſe ſibi matrimonio jungens, & centum alias ejuſdem nationis Macedonibus ſuis in uxores dans ſummam ſibi benevolentiam apud Perſas acquiſivit, perſuadentes ſibi propter hoc, ſe Alexandrum benignum & facilem dominum habituros. De Capuanis verò Livius ſcribit, quod nihil eos à conjuratione cum Annibale ineunda tam cohibuerit, quam affini-

tas cum Romanis contracta. Nonò, diminuantur capita factionum, inferendo illis bellum à diverſis partibus, diligenſque adhibeatur opera, ut magis magiſque in diverſum diſtrahantur, ſinaſque illos diſcordiis inteſtinis, & invidia mutuæ hoſtium concordiæ & proſperitatis marceſcere. Hic modus, ex incommodo hoſtium ſuum parere commodum multò omnium utiliſſimus eſt, & Eliſabethæ Anglicanæ valde uſitatus. Decimò, quia ſola formido ex Hiſpanis & inprimis deteſtatio Papæ illos unit, quod omnes magno conſenſu credunt illum eſſe Antichriſtum, quamvis in aliis opinionibus ſint diverſiſſimi, danda eſt opera, ut illud in controverſiam vocetur, & publicis diſquiſitionibus ſubjiciatur, à quo omnes dependent. Non argutationes illis proponendæ, nec frivola objicienda ſunt, quale

eſt illud. de novitate vocationis ſuæ, de quo ſatis in dialogo meo contra illos diſſerui. Undecimo, unanimiter contra illos diſputandum eſt, omnes commentarios biblicos tam Catholicorum quam hæreticorum, qui unquam poſt tempora D. Auguſtini prodierunt, eſſe ſuſpectos, ſoloſque recipiendos ſancti Clementis Romani, Sancti Cypriani, Clementis Alexandrini, S. Chryſoſtomi, Baſilii & Tertulliani: nam hæreſis ſervi arbitrii apud antiquos odioſior fuit quam apud recentiores, quod ex Clemente Romano manifeſtè liquet. Ventiletur igitur controverſia de origine mali, quæ Epicurum & alios movit, ut negaverint eſſe Devm, perſuaſerunt enim ſibi, illum, propter malum excludi: alii, ex quorum numero Manes & Pythagoras, duos crediderunt, eſſe Deos: alii, Libertini ſcilicet,

audacter profeſſi ſunt, nihil malum aut peccatum eſſe: alii docuerunt, Deum eſſe cauſam malorum atque tyrannum, atque hujus farinæ ſunt Calvinus, Zwinglius, Bullingerus, Martinus, Beza, ſcilicet, ut alterum illum ſuum errorem confirment, DEUM nimirum facere omnia; quæ ſanè opinio, ut Cicero & Plato etiam docent, omnem bene conſtitutam rempublicam turbat, cum auferat hominibus libertatem bene vel male faciendi, omnemque adeo legem & diſciplinam. hocque dogma diutius & acuratius à Tranſalpinis perpenſum, reddidit illos omnes atheiſtas & Epicureos, qui negarunt eſſe DEUM, eo ipſo quod in ſervitutem Pontificis Romani conſentire noluerunt. Quod facit ut arbitrer, in præſentiâ virorum doctorum rationibus & argumentis è Politica depromptis cum illis diſputandum

ſputandum eſſe: coram vulgo verò poſcendum ab illis, unde vocationem ſuam habeant? quod latius deduxi in Dialogo & Quæſtionibus Politicis & Theologicis, à me contra illos promulgatis. Nam multiplicatio librorum, & litium prolongatio authoritatem dant cauſæ iniquæ, & in victoriã quaſi cedunt. Duodecimo, poſtquam illi hæretici nova biblia introduxerunt, & patres cum hiſtoriis diſtorquentes pro ſuo libitu interpretati ſunt, in hunc finem linguæ Græcæ & Hebraicæ dederunt operam, nugasque Grammaticales multis & ingentibus voluminibus ſcriptis foverunt, ſic, ut totus ferè Septentrio hodie Grammaticale, non ſpirituale bellum nobis inferat, nobis, inquam, qui linguis jam dudum valediximus, ex quo Hebræos, Græcos, & Latinos vicimus, omnibus aut Chriſtiani-
ſmo

ſmo ſubjectis, aut à politico & ſacerdotali munere repulſis, quod in Iudæis hodiernis patet. Unde ſophiſticatiunculas & Grãmaticales quæſtiunculas nihil amplius curamus, ingenioq; noſtro confiſi, prolixitatem diſciplinarum, cũ tædio craſſos ſcribendi libros abjicimus, atque interim illi altercationibus ſuis fatigant nos non verò profligant. Quocirca ego exiſtimo, illos homines ab hæreſibus Grammaticalibus deducendos eſſe, novis videlicet artibus, quibus nos præpollemus, atque in hunc finem Rex in civitatibus ſuis ſcholas in quibus Arabica lingua docetur, aperire debet, ut ſui habiles reddantur ad diſceptandum cum Turcis, Mauris & Perſis, qui illius linguæ miniſterio Mahumetiſmum fovent: nobis verò excolendæ ſunt ſcholæ Latinæ, ad Chriſtianiſmum propugnandum, per quod ſtudium
ſubditi

ſubditi à bellis inteſtinis diverſi ad externa convertuntur. Erigendæ ſunt etiam ſcholæ Mathematicæ & Aſtrologicæ, quibus Septentrionales præmiis etiam propoſitis invitentur ad ſidera & conſtellationes novi mundi detegendas & contemplandas ex quo decor & utilitas ad Imperium redundat. Revocandæ itidem ſunt ſcholæ antiquiſſimorum Philoſophorum Platonicorum & Stoicorum, & inter illas Tileſii illa recentior, ut populi à Theologicis quæſtionibus abducti ad Philoſophicas convertantur; nam illæ propius ad fidem Chriſtianam accedunt quam Ariſtoteles. Rex verò iſta faciens imitatus fuerit Herculem, qui, quò facilius Antheum ſuperaret, illum è finibus ſuis provocavit, & Cadmum qui novas ſcientias ſecum in Bœotiam importavit, & beneficio illarum princeps regionis illius evaſit.

evaſit. Atque hoc modo hæreſiarchæ, videntes plus commodi & utilitatis illic eſſe quam hic, repudiatis hæreſibus anteſignanos philoſophicarum & aſtrologicarum artium facerent, imò, ut favorem noſtrum conſequerentur, cornua in inimicos obverterent, & contra impietatem Turcicam ſe armarent, quæ ſenſim in Germaniam irrepſit, quia multum congruit cum Calviniſmo. Erigenda ſunt etiam paſſim ergaſteria & officinæ mechanicarum artium, ad quas populus ille imprimis habilis eſt, ſicque promovebitur negotiatio maritima, cum ratione obſidendi urbes, & artificioſis ignibus eas expugnandi. Per hæc talia quaſi media homines à Theologia avocantur, & à ſe invicem ſegregantur, cum emolumento Regis & regni Hiſpanici, cui plurimi officia ſua deferent, imperioque,
quod

quod jam contemptibile atque etiam odioſum redditum eſt, priſtinus ſuus honos reſtituetur, populique illi imbelles & minus feroces efficientur. Decimo tertio, inter nobiles & primores reipublicę mutuæ contentiones & odia excitanda ſunt, & ei parti, quæ rebus Hiſpanicis maximè favet, ſuppetiæ ferendæ ac munera conferenda, ut reliqui certatim accurrant, ſeque ad idem præſtandum accingant: quod ſi hoc fieri nõ poſſit, capita eorum è medio tollenda ſunt, aut ſi nullam occaſionem cædis præbuerint, imminuenda eſt ſolum illorum exiſtimatio, (nam injuſtitia nunquam altas radices egit) aut ipſi alio tranſportandi ſunt. Paulus Æmilius, ut Macedonia quietam & tranquillam relinqueret, perſuaſit magnatibus, ut unà cum liberis ſuis in Italiam tranſirent. Et Carolus M. ut tumultus Saxoniæ ſedaret, confu-

confuſionemque omnem tolleret, nobiles illius regionis in Galliam traduxit. Decimoquarto, excitandi ſunt illi, ut in mundum novum tranſnavigent, hortandique, ut, junctis ſuis claſſibus cum Luſitanicâ in Arabiam & Palæſtinam per mare rubrum irrumpant, in pernitiem ſcilicet Turcarum, quos impellent, ut evagantes aliena oppugnatum eant, ut ita ab Hiſpanis, hac in re illis multo præſtantioribus opprimantur. Decimo quintò, æmulationum ſemina inter illos ſpargenda, ut ad exemplum fratrum illorum Cadmeorum, ſeſe mutuò ipſi conſumant: & pauci qui cladi illi ſuperſtites fuerint, ad ſervitium ſuum poſtmodum adhibendi. Sed tum maximè opus eſt, ut ſerpens ſeditionis, Comes ſcilicet Mauritius, interimatur, non verò per bellum diuturnum copia illi danda eſt magis

magiſque ſuccreſcendi, ſed inprimis, ut dixi, novæ literæ & linguæ ad exemplum Cadmi introducendæ ſunt, mulieresque ab illis abſtrahendæ, itidem ut fecit Iaſon. Decimo ſextò Hollandi millione auri conducendi ſunt quotannis, ut claſſem è mundo novo remeantem ab Anglis tutam reddant, jubeanturque duces illius expeditionis proprios filios obſides dare, donec ipſi re perfecta redierint: nam hi auro ineſcati facilè contra Angliam ſe conduci patientur, extabitque, in fine aliquis ſummus illorum, qui claſſem cum Hollandiâ ipſa Hiſpanis prodat. Quod ſi æmulationum & invidiæ ſemina inter nobiles & duces rerumpublicarum hoc modo diſſeminarentur, certè nunquā tantum contra Hiſpanos proficerent, quantum illos quotidie proficere videmus: atque illi qui controverſias

literales cum Papâ ſuſtentant, tantum authoritatis non conſequerentur, Rexque ipſe imperium maris & bellorum terreſtrium ſibi firmaret, populóſque ad ſe perduceret. Decimoſeptimo, populi illi miraculis & admiratione virtutis mirè ducuntur, ita ut Sancti & ſapientes viri arte ſuâ facile illos illiciant. Igitur ſedulis operariis opus eſt, qui doctrinâ & vitæ ſanctimoniâ pecudes illas exorbitantes in veritatis viam reducant. Quod ſi DEVS ad hoc genus officii meipſum vocaret, ego &c. Decimo octavò, illis jam diviſis & debilitatis, ſubitò inferenda ſunt arma: nam mora plus ad rem confundendam, quam ordinandam confert, (nocuit ſemper differre paratis:) magnus verò & validus exercitus immittendus eſt illis, ipſo Rege duce, arteque aliqua inuſitatâ: nam abſque hac omnis impetus ir-

ritus erit. Subornandus verò eſt dux aliquis ſtrenuus & catus ab ipſo Rege Hiſpaniarum, qui ſimulans defectionem transfugiat ad hoſtes, inſinuetque ſe apud Status generales, ut dux belli ab illis conſtituatur, quomodo Zopyrus Dario Babylonem prodidit, ad quam ſimulavit ſe confugere, naſo, auribus, & labiis ſibi ipſi abſciſſis, mentienſque apud hoſtes Darium crudelitatis illius autorem: quodque Sinon Trojanis fecit, & Tarquinius Sextus, fingens apud Ardeas ſe à patre aufugiſſe, qui poſtea illi imperium illius civitatis in pretium doli & victoriæ dedit. Ad quod pariter conficiendum Hiſpania opus habet viro fideliſſimo, militari & ſapiente; non qualis fuit perfidus ille Antonius Perez. Decimononò, cum urbes Belgii ſuperioribus ſæculis & ante bellum frequentiſſimæ omnium emporiorum

totius Europæ fuerint, idque nulla magis de cauſa, quam quod vectigalia mercium quæ importabantur & exportabantur (fuerunt autem hæ genere & numero infinitæ) parva erant; ideo opus eſt, ut Rex, dum ſtudet populos illos ſibi reconciliare, antiquum illum morem revocet, &, ut uno verbo eloquar, felicitatem Belgarum perpetuam & incontaminatam reddat, qui, quamvis nullas auri nec argentifodinas habeant, nihilominus tamen, dum ſtetêre tranquilli variis & inæſtimabilibus ſuis operibus tantum auri corraſerunt, ut metallifodinis illis Ungaricis aut Tranſſylvanis nihil invideant: neque fuit regio ſplendidior, ditior, aut magis frequentata, non dicam in Europâ, ſed in univerſo mundo, ſic, ut, reſpectu theſauri inexhauſti quem Carolus V. inde capiebat, meritò à certis

quibuſdam appellata fuerit, India majeſtatis regiæ. Intereſt igitur Regis ut populos illos ſibi reconciliet, & ut res ad primum ſtatum & naturam ſuam, quod facillimè fieri ſolet, revertatur, qua in re nullis vel ſumptibus, vel operi, conſilio & induſtriæ parcendum. Vigeſimò, diligens juſtitiæ adminiſtratio cum pace & rerum affluentiâ ſingularem utilitatem ad hanc rem affert: religioſi & literati inter cætera membra quaſi capita ſunt: hos igitur qui à partibus ſuis habet, is reliquos ad ſe facile trahit. Nam religioſi conſcientias populorum poſſident, literati verò ingenia, & virtute præditi facultates & vires reliquorum ſuæ poteſtatis faciunt, quique ex ſingulis hiſce, conſtituuntur judices, authoritate apud omnes plurimum pollent: illi propter pietatem & religionem, hi propter doctrinam &

ſapientiam: illi propter reverentiam, hi propter æſtimationem. Hinc fit, ut quicquid illi faciant aut dicant, pro oraculo habeatur, dignumque quod omnes ſequantur & amplectentur. Vigeſimo primò clementiæ quoque non diſſolutæ fama ſatis multum prodeſt, adeo quidem, ut omnibus innoteſcat, facilitatem & conniventiam in Principibus procedere à naturâ, punitionem verò à neceſſitate, zelo erga juſtitiam, & amore publicæ tranquillitatis. Sic Nero in primordio regni ſui, ſimulatione clementiæ, mirum amorem & benevolentiam apud populum Romanum ſibi acquiſivit, cui cum aliquando ſententia condemnatoria in quendam à Iudicibus lata afferretur, ut illi ſubſcriberet, ſuſpirans dixit, O quam vellem literas non didiciſſe. Vigeſimoſecundo, multum hic juvant virtutis aliquæ ſcin-
tillæ,

tillæ, quibus non ſolum proprii ſubditi, verum etiam inimici ad amorem & benevolentiam alliciuntur: ſicut in Alexandro & Scipione patuit, qui ambo ſingularis continentiæ teſtimonium de ſe præbuêre; item in Camillo & Fabritio qui animi ſui magnitudinem declararunt, ille in Faliſcis, hic in rege Pyrrho: emicuerunt illæ ſimiliter in Conrado Imperatore, in bello contra Miſiconem, item in Carolo M. qui præter obſervantiam religionis, & ſtudium promovendarum literarum inſignem etiam laudem liberalitatis in ſummos, medios & infimos atque adeò in omnes ſibi acquiſivit. Et certè nullum eſt amabilius aut fortius vinculum ad hominum animos ſibi obligandos, quam liberalitas,& beneficentia. Vigeſimo tertiò, omne feret punctum qui primum pacta & conventiones cum illis ſemel

mel initas ſervat, quod Hiſpani in propriam ſuam necem facere neglexerunt: nam nihil tam animos naturalium & acquiſititiorum ſubditorum offendit atque abalienat, quam cum vident, capitulationes ut vocant, ſemel ſecum initas à dominis alterari & mutari. Hoc cum non obſervaret Dux ille Albanus, homo avarus & injuſtus, rebuſque ſuis augendis ſolum invigilans, totum Belgium turbavit, & in Regem rebellare fecit. Contra vero fide ac promiſſis ſtando, quod quidem infallibile argumentũ eſt animi conſtantis, & judicii præſtantis, inſigne virtutis apud Belgas exemplum edidit Alexander FarneſiusDux Parmenſis, qui ſanè dux fuit militaris omnibus numeris abſolutus, atque ſub juſtiſſimo Rege perpetuo duxit exercitum in ſervitium Eccleſiæ & DEI, jam Fabium, jam Marcellum imi-

tatus. Vigeſimoquarto, non eſt etiam res parvi momenti, linguam Hiſpanicam in illos locos introducere & excolere, ad exemplum ſcilicet Romanorum, qui linguam latinam in locos à ſe ſubjugatos introduxerunt, & Romanos ſecuti Arabes, qui linguam ſuam excolendam dederunt in magna parte Africæ & Hiſpaniæ: & Wilhelmus dux Normandiæ cognomento Victor idem ante quingentos annos in Angliâ conatus eſt. Sed ad linguam aliquam introducendam primò omnium opus eſt, ut leges illius in illa linguâ deſcribantur, utque coram judiciis & tribunalibus illâ linguâ diſceptetur, item commiſſiones, programmata, libelli ſupplices nulla aliâ promulgentur aut ſcribantur linguâ. Fecit hoc Carolus M. qui potitus exarchatu Ravennenſi quem Eccleſiæ donavit, Romaniam

illum appellari voluit, ut ita paulatim linguam & mores Græcorum, quibus illa gens antehac ſubjecta fuerat aboleret, & Eccleſiæ, Romæque & Pontificis Romani amorem illi implantaret. Turca etiam ipſe non permittit incolis Natoliæ aliâ linguâ uti quam Turcicâ, præterquam in rebus ſuis ſacris. Vigeſimoquinto, Educatio etiam non parum huc facit, cum reverâ ſit altera quædam natura, cujus interventu populi peregrini efficiuntur quaſi naturales. Sumat ergo Rex Hiſpaniæ liberos magnatum & primorum, ingenio præcellentes, curetque illos educari ſuo modo, quantum fieri poteſt, detrudens illos in ſeminaria militaria & diſciplinarum, quæ in Hiſpania ad hoc extructa ſint. Alexander M. perſpiciens hanc utilitatem, juſſit ſuos triginta adoleſcentulos Perſas

eligere,

eligere, illoſque in habitu, moribus, armis & literis Macedonico more educare, quod ſperavit ſe non minorem utilitatem ex illis adultis capturum quam ex Macedonibus ipſis. Ad eundem modum Magnus Turca educat Ianizaros, ſubditorum ſuorum à ſe devictorum liberos, aut etiam ab exteris & Chriſtianis prognatos, qui fiunt poſtea fideliſſimi illius milites quos unquam habuit, hique ſunt, quibus cuſtodia & incolumitas Imperatoris commiſſa eſt, & quorum operâ Turca in ſummis negotiis utitur, in quibus fide & viribus maximè opus eſt. Hujus educationis medio Turca duas res graviſſimas obtinet; nam & ſubditos infideles viribus privat, & illorum viribus proprias ſuas vires confirmat. Vigeſimo ſexto, ne ſuſque deque ferat Rex noſter qualeſcunque nobilium & ſubditorum

ſuorum diſſolutiones: nam omnia mala in principio parva ſunt, quæ tamen in fine exitium inferunt, perinde ut videmus tenuiſſimas nubeculas horribiles procellas in fine producere. Vigeſimo ſeptimo, ne conſentiat Rex in rem ullam, quæ novitatem ſecum inducit: nam eo ipſo quod de illa deliberari ſinit, authoritatem & exiſtimationem rei illi circundat. Omnes & Belgii & Galliæ turbæ à duobus memoratu dignis initium ſumpſerunt, quorum unum à Caſpare Colignio Franciſco II. exhibitum eſt: alterum à domino de Brederode Duciſſæ Parmenſi oblatum eſt. Vigeſimo octavo caveat ſibi Rex, ne unquam in populos illos potentiam ſuam abſolutam exerceat, in quibus ordinaria locum habere poteſt. nam ille modus agendi, tyrannorum proprius eſt; hic verò, bonorum regum; & abſoluta

potеſtas

poteſtas potius tempeſtas quam poteſtas eſt. Vigeſimo nono, adhibeatur diligentia in regionibus illis circa miniſtros eligendos, ut ſumantur ſemper qui oneri illi pares ſint, non verò majores aut inferiores; quod diligenter à Tiberio obſervatum legimus: nam majores rem ſibi commiſſam neglectui habent; & alii minores ſunt, quam ut illam ſuſtinere poſſint. Ultimò nunquam tantum paci credat, ut arma omittat: nam pax inermis ſimiliter debilis eſt. Conſtantinus M. in profunda pace ſui temporis agens, milites limitaneos dimiſit, quo facto porta Barbaris ad irrumpendum patefacta eſt: & Maximilianus primus nimium fidens induciis cum Turca pactis, omittensque arma, multos Chriſtianos peſſundedit. Diſſeruimus hiſce de rebus, quantum anguſtia chartæ pati potuit; nam reliqua

magis ſecreta & notatu digna, mutuo colloquio reſervo, ubi & quando majeſtati ſuæ placuerit. Interim tamen non omittenda ſunt, illa quæ in medium produximus: niſi enim dictis mediis bona affectio populorum verſus regem ſuum excitetur & alatur, imperium ejus in illis regionibus erit quaſi planta ſine radice. Nam ut minima quæque procella arborem nullis radicibus fixum proſternit: ſic leviſſima omnis occaſio ſubditos erga principes ſuos malè animatos projicit, & à dominis propriis divertit, ut à fortuna circumacti mox huic, mox alii adhæreant: hincque naſcuntur mutationes regnorum & ſtatuum, quod in regno Gallico inprimis manifeſtatum eſt.

Caput XXVIII.

De Africa.

Turca poſſidet in Africâ Ægyptum, Algierim & Tunetem. Regnum Fezzanũ proprium ſuum regem habet, qui tamen nullo negotio à ſolio deturbari poteſt, quod Mahumetiſmus ibi terrarum in plus quam ſexaginta hæreſes diremptus eſt. Reliqui reges parvæ ſunt potentiæ; excepto rege Abyſſinorum, qui vocatur Presbyter Iohannes, qui habet ultra quinquaginta regna ſub ſe, ipſe autem Chriſtianus eſt, quamvis religionem Catholicam incontaminatam non habeat. Neceſſarium ergò eſt, ut illorum vires in Hiſpaniam deriventur, cum tranſitus ultro citroque facilis ſit: nam rex noſter regnum Oran illic poſſidet, ubi perpetuo decertatur

cum

cum Mauris, qui una ſolâ incurſione Germanorum facilè debellari poſſent. Neque dubium eſt aut metuendum, ne illi homines Monarchiam Hiſpanicam impediant: ſunt enim aptiores ad ſerviendum quam imperandum, & nunquam Septentrionales ſubegerunt, at fuerunt quidem ſubacti ab illis. Carthago Tyri colonia à Romanis fuit extincta. Et Arabes ex Africa in Hiſpaniam tranſierunt, & octingentis annis poſt itidem fuerunt deleti: neque unquam extiterunt Africani, quin novo genere armorum, & religione Mahumetanâ mox fuerint extincti: & illi qui hodie reſtant infirmi debileſque ſunt, & quia ingenio invidi, aſtuti & ſerviles ſunt, Rex Hiſpaniarum interventu unius ex illorū Regulis brevi in penitiſſimam illorum regionem irrumpere poteſt, ſicut olim Romani interve-

niente Maſiniſſa fecerunt. Quare ſapienter fecit Sebaſtianus rex Luſitaniæ, qui miniſterio filiorum regis Fezzani uſus eſt in occupando & acquirendo illorum regno. Profectò quia filii illorum regum unus alterum occidit, faciles ſunt ad ſubjugandum, ſi unius illorum opera eligatur. at quia valde inter ſe diviſi ſunt, nihil omnino ab illis metuendum eſt.

Cum igitur Rex Hiſpaniarum ſatis commoditatis habeat ad penitius in Africam penetrandum, cum munimenta habeat in omnibus ſuis Occidentalibus & Meridionalibus portubus, ad ſinum uſque Arabicum, habeatque prædictum Presbyterum Iohannem, quem aſtutè illis opponat, facillimumque ſit ipſi amicitiam illius ſibi conciliare per Ieſuitas, qui ad illum profecturi ſint, eumque obedientiæ Pontifici Maximo

mo debitæ per legatos ſuos admonere, quod etiam ante factum fuit temporibus Eugenii IV. & Clementis VII. Luſitanis id procurantibus. Mittanturque ad illos magiſtri artium & religionis cujus expertes ſunt: converti enim facilè poterunt, tantoque facilius, quod perhibent ſibi à certa quadam propheteſſa ſua, nomine Sinoda, prædictum fuiſſe, quod ipſi cum Latinis prædeſtinati ſint ad extirpandum Turcam & liberandum ſacrum ſepulchrum Chriſti. Cum igitur Rex dominus ſit omnium littorum in Africa, providendũ eſt illi, ne quiſquam per mare Africanum naviget, ſed ut dicto Presbytero Iohanni liberum ſervetur cum ſuis Luſitanis, quandocunque illi libuerit per ſinum Arabicum in Palæſtinam navigare in pernitiem Turcarum. Suppeditandi illi etiam ſunt modi & media,

media, quibus Turcam ſuperare poſſit: nam ſi Mahumetiſmus unquam in regnum illius introduceretur, fieret hoc cum magno detrimento orbis Chriſtiani & præcipuè Hiſpaniæ. Poteſt etiam per Ægyptum Turco obviare. Si autem claſſis valida Neapoli in littora Africana Septentrionem ſpectantia excurreret, facile illa in poteſtatem ſuam redigeret, invitaretque mancipia in Algiero & Cyrene detenta ad rebellionem in favorem Hiſpaniæ: poſſet etiam claſſis talis ſolis continuis prædis ſuſtentari, ſecuram ſe de Italia reddens, & reliqua quæ monarchiæ Hiſpanicæ impedimento ſunt occupans.

Caput XXIX.

De Perſiâ & Cataio.

Regi omnibus artibus adlaborandum eſt, ne Perſæ aut Trapolani

polani claſſes in mare deducant, vel etiam Arabes: nam illi navigationibus ejus in Indiam Orientalem procul dubio multum obſtarent, atque novos ibidem Chriſtianos Mahumetiſmo inficerent. Quare valida caſtella littoribus Africæ & Ægypti imponenda ſunt, item in finibus ſinus Perſici, & in inſulis Meridionalibus circa Africam & Aſiam, fœduſque Regi cum Perſis ineundum eſt adverſus Turcam, neque tamen curare debet, ut Turca omnimodè extirpetur: nam uter horum alterum devincens tantas acquireret vires, ut totum orbem Chriſtianum vincere, & ſic monarchiam Hiſpanicam impedire poſſet: tantumque noceret, Turcam occidione ab alio non Chriſtiano, deleri, quantum prodeſſet, ſi à ſolis Chriſtianis ſubjugaretur. Uerum quia per Hungariam, Africam, & Dalmatiam multum

tum damni nobis infert, prudentis foret artis, Perſas in illum inſtigare, providereque, ut ſclopetis & tormentis bellicis in oppugnando illo utatur: nam defectus horum armorum in cauſa fuit, cur ille Armeniam propè totam perdiderit, jamque Turca in Oriente tantum invaluit, ut ſibi parum ab illo metuat. Et dum Chriſtianos in Occidente oppugnat, nihil mali ab Aſiâ timet, indieſque magis ac magis contra nos progreditur. Expedit igitur fœdus cum Perſâ inire, maximè propter navigationem, quòd in itinere verſus Indiam Orientalem regio ejus objacet. Quin & idem tentandum aio cũ rege Calicut, Narſingæ, Caramaniæ, ſed his tormenta bellica ſubminiſtranda non ſunt: typographiæ quidẽ & ſcientiæ Chriſtianorum illis communicari poſſunt, ut hi in admiratione apud illos habean-

tur,

tur, præoccupenturque ſic per artes ingenuas, ut armis poſtea à noſtris ſubjugari poſſint, quia ambo non exercuerunt. Hinc Pallas Calliopen vicit cum Marte, propterea quod illius artes, & hujus arma ſimul in poteſtate ſuâ habet. Eodem modo procedendum eſt cum Trapolanis, Chinenſibus, & Iaponenſibus, impertiendo illis ſcientias, typographias, picturas, ſimileſque res, quæ illos in admirationem rapiunt, & quibus ſenſim deliniri & ad Chriſtianiſmum perduci poſſunt. Verum in his omnibus ab avaritiâ & crudelitate abſtinendum eſt, ne irritati, & contra nos uniti, Hiſpanorum conatibus obſtent. Non eſt quod hîc de Magno Cam in Cataio verba faciamus, cum ab itinere Hiſpanorum in Indiam regio illius longius abſit: quamvis Perſis & Turcis ab illo metuendum ſit, conſtétque Tartaros

ſæpe totam Aſiam inundaſſe, Chriſtianosque factos Hieruſalem nobis donaſſe. Verum poſtquam viderunt, nos adeò diſſolutos, ut quamvis omnes Chriſtianam fidem profiteamur, tamen quotidie armis inter nos decertemus, abnegato rurſus Chriſtianiſmo Mahumetiſmum qui tum ſummo per Orientem in honore habebatur amplexi ſunt: ſicque à Perſis & Turcis impugnandis deſiſtentes, quietem illis quamvis ſæpè à ſe antè victis indulſerunt: à Chriſtiana verò fide & Chriſtianis perpetuò inter ſe diſcordantibus magis ac magis abalienati ſunt. Credo tamen, ſi Hiſpania totius orbis monarchiá hodie potiretur, illos denuò quaſi miraculo motum iri, ut Chriſtianiſmũ recipiant, præſertim ſi bellũ in Oriente etiam moveretur: idq; tanto magis, quod Macon jam in plures ſectas diremptus eſt; tum

etiam

etiam incolæ Calicut & Goæ ſunt Chriſtiani Neſtoriani, qui facilè ad verum & primogenium Chriſtianiſmum revocari poſſent, ſi conſiderandum illis proponeretur, quod DEUS Eccleſiam Romanam in ſua ſede ſemper conſervarit, cum è contrario omnes illorum hæreſes Imperio deſtitutæ fuerint, ut patuit in Arrio, Neſtorio, Macedonio, Apollinari, & aliis hæreſiarchis. Nihil ego reperio, quod remotiſſima illa regna admiratione noſtri tam afficere queat, illorumque incolas à ſuperſtitionibus ſuis abſtrahere, atque ad bella tam debilitare poſſit, quam ſi ab Occidente artes liberales, linguarum, Philoſophiæ item, & Mathematicæ ſcientiæ ad illos deferantur. Quia minuit vires nervosque Minerva. Curet igitur Rex, ut extranei in ſcientiis ſolis umbratilibus detineantur, dum ſui in armis

& ſcien-

& ſcientiis illis ſimul ſe mutuo exercent. Poſtremò, ut redeamus ad auxilia Perſarum contra Turcas, hi, quia multitudine & equitatui ſuo ſemper ſummas tribuerunt, atque interim tamen, dum in aperto campo vicerunt, urbes ſuas ſæpè amiſerunt, admonendi ſunt, ut urbes ſuas caſtellis, arcibus & præſidiis firment: nam Turca, quamvis non rarò ab illis profligatus, munimentis tamen paulatim ſe vallans idque in locis opportunis, magnam partem regionis illorum acquiſivit, & in fine magnam etiam illam urbem Tauriſium: docendi igitur, ut eadem arte ſe tutentur, quâ jam ſæpius fuerunt capti.

Caput XXX.

De magno Turcâ, ejuſq; Imperio.

Quibus modis Turca ad Imperium mundi pervenire nita-

tur, ſupra jam ſatis declaratum fuiſſe arbitror: ille verò jam etiam Dominus univerſalis ſalutari vult, quemadmodum Hiſpanus Catholicus, ita ut hi duo de univerſali mundi totius Imperio inter ſe dimicēt. Quocirca operæ pretiū eſt perpendere, qua in re alter altero inferior aut ſuperior ſit. Turca dominus abſolutiſſimus & omnium Imperii ſui bonorum hæres eſt, nec ſolum bonorum, ſed etiam corporum; & in hoc pejor Tyranno, quod omnia ſibi arrogat; & cum populos ſuos pro filiis ſuis habeat, tamen hæreditatem illis inſtar patris non dividit, ſed unicuique quantum ipſi libet quotannis erogat, miniſteriaque aſſignat. Habet etiam religionem ad ſuum ſolius votum ſine pontifice ſummo: militiam juxtà fortiſſimam, cum generoſiſſimos liberos in ſeminariis ad hoc factis educet, quorum operâ

foris

foris in militiâ domique in pace utitur faciens quoſdam milites, quoſdam judices, & quoſdam etiam nobiles: neque barones ad ſeditiones movendas, neque filios ad inſidiandum & dividendum imperium habet: nam natu maximus poſteriores omnes è medio tollit. Sed nec laborat inopiâ hominum, cum ſuis permittat ſingulis plures uxores ducere, ita ut nec hæreditas nec virginitas procreationi hominum in ſua regione obſtet. Solet etiam circumcirca eundo bellum gerere, nihil hoſtile à tergo relinquens, neque longius ab una regione mundi recedit quam ab alterâ, quod ſupra jam innuimus. Atque in differendis bellis arte utitur admirabili, perpetuò propriam utilitatem aucupans, genuſque ſuum à Iaphet per Magog deducit, & leges Sem per Iſmaëlem ad ſe derivatas habet, unde natus eſt

Mahumetiſmus. De Iſmaële verò DEVS ipſe Agar matri illius prædixit, Manus ejus contra omnes, & manus omnium contra eum & è regione fratrum figet tabernacula. Hinc palam videmus, illum in extremo Europæ angulo Conſtantinopoli caſtra ſua metatum eſſe, contra nos, qui ſumus fratres illius deſcendentes ab Iſaac Iſmaëlis legitimo & naturali. Nam ſicut Hiſpani à Tubal, ita Turcæ à Magog deſcendunt, qui ambo filii fuerunt Iaphet. Et revera Turca manum ſuam paſſim extendit contra omnes non ſolum Chriſtianos, ſed etiam Turcas, ſemperque victor evadit. Utitur autem ſimul hac calliditate, ut quam primum nos unitos videt ilicò ad inducias confugiat, quas ſtatim tamen rurſus rumpit, ubi nos diviſos videt. Sed & victoriã nunc à Perſis, nunc ab Æthiopibus reportat, ut ſu-

pra à nobis relatum eſt. Et quidem iſthac ſua verſutia ſepulchrum Chriſti nobis rurſus eripuit, & plus quam ducentorum regnorum dominus factus eſt. denique vincit ſemper nec unquam perdit. Hæc tamen omnia cum ita ſint, rex quoque ipſe Hiſpaniarum dominium regni illius aut ſaltem partis ſibi arrogat, propter fraternitatē tum carnalem à Iaphet, tum etiam legalem ab Abrahamo procedentem: ſed reſpectu poſterioris hujus Turcam antecedit, ſiquidem genus ſuum ducit ab Iſaaco à quo Chriſtus ſummus legiſlator, & generalem promiſſionem habet de univerſali Imperio: & quia benedictus eſt in Abrahamo, noviſſimum Sanctorum regnum quod quatuor monarchias ſequetur & de quo Daniel prædixit, ipſi debetur. Iſmaël verò, à quo Mahometus Turcarum legiſlator, non aliam promiſ-

ſionem habuit, quam quod dominus abſolutus, & inſignis bellator futurus ſit. Præterea ambo hi Principes pars ſunt Romani Imperij; nam poſt Monarchiam Romanam nulla alia reſtat quam Hiſpanica, ſecundum Eſdram. Et Germanus, qui eſt hodiè Hiſpanus, ut ſupra oſtendimus, eſt dextrum, Turca verò eſt ſiniſtrum caput aquilæ Imperialis, poſtquam Mahometus ab Heraclio Imperatore deſcivit, ſub cujus Imperio aquila illa diviſa fuit, cui nihil aliud promiſſum eſt, quam quod devoraturus ſit caput intermedium, nempe Conſtantinopolitanum: Hiſpanus verò promiſſum hoc habet, quod devoraturus ſit caput ſiniſtrũ, quo denotatur Turca, ut ſupra innuimus. Et quamvis Hiſpanus ſacerdotem gladio temporali armatum ſupra ſe habeat: hoc tamen illi etiam prodeſt, tam ratione fati,
quam

quam ſtatus, ut ſupra ſcriptum eſt, cum Hiſpanus ad exemplum Cyri monarchiam ſanctorum ſub ſe unitam habeat, Papaque illi fortiſſimum præſidium ſit, cujus ope inimicis ſuis illudat, armis ſpiritualibus, & temporalibus; atque etiam ut ſic ſuſpicionem avaritię & profanitatis effugiat. Quod ad imperium abſolutum attinet, Turca quidem Hiſpano ſuperior eſt; ſed oſtendi jam, inopiam nobilium illum adeò infirmum reddere, ut unum ſolum prælium Martis aperti peſſundare illum, & ita proſternere poſſit, ut reſurgere nequeat, quod Hiſpaniæ accidere non poteſt, cum nobiles, Epiſcopi, & Papa ipſe in tali calamitate auxilium illi properè ſint laturi. Turca primores Imperii ſui ſupprimit, ne res novas moliri aut Monarchiæ illius obſiſtere poſſint. Sicut Galliæ primores olim fece-

runt: ſed interim illos ita enervat, ut illi, cum neceſſitas ipſa flagitat, auxilii nihil ferre poſſint; atque his de cauſis, ut jam dixi, potentia militaris Turcarum minor eſt quam Hiſpanorum. Atque ideo, ſummopere enitendum eſt regi, ut illos hac viâ ſuperet; quod ſi etiam ipſe in bellum proficiſci volet, nihilo Turcarum Imperatore inferior erit. Quod ad multitudinem hominum & militum attinet, Turca potior eſt, cum etiam in graviſſimis ſuis expeditionibus ſemper multitudine magis quam fortitudine vicerit. Habet tamen populos per religionem inter ſe diviſos & diſcordes: tum prædia & agri totius regionis ſolis militiæ præfectis in feudum dantur. Rex autem Hiſpaniarum pauciores quidem numero, ſed magis concordes inter ſe populos habet: verum jam oſtendi, quomodo diverſarum

gentium

gentium connubiis numerus ſubditorum augeri poſſit, & quod inſtitutione ſeminariorum literalium & militarium fortitudo militum intendi poſſit: quorum mediorum intermiſſio facit, ut in hac parte Turcæ nobis palmam præripiant. Quod ad rem pecuniariam attinet, parum aut nihil alterum alteri cedere exiſtimaverim. At ſi rex Hiſpaniarum eâdem libertate procedendi uti vellet, quâ Turca utitur in ſuos, facile illum divitiis ſuperaret: deſunt quidem nummi, ſed ſupra monſtravi, quibus rationibus pecuniæ ad bellum contra Turcam gerendum corradi poſſint, qui incredibili celeritate utitur in propoſitis ſuis exequendis, cum theſauro ſuo non parcat, præſentaneamque pecuniam confeſtim numeret militibus, & armis comparandis: mox aliam colligens, ut ſemper habeat, unde ad uſus ne-

ceſſarios depromat, nec tamen unquam penitus exhauriatur: ad quod perficiendum ſæpe etiam novas contributiones ac vectigalia populis ſuis imperat. Neceſſitas circumcirca bellum inferendi, Turcæ peculiaris quodammodo eſt; cum omnes inimicos habeat: non eadem verò Hiſpaniæ eſt conditio; nam inter Mediolanum & Neapolim Papa cum Tuſcis interjacent, qui illi per religionem amicitiæ nexu conjuncti ſunt. Quantum verò ad Imperium ſpectat à Belgio & novo mundo nimis eſt remotus, quod tamen ipſum admirabiliorem illum reddit, cum reſpectu navigationis illis quaſi propinquus ſit, & illius interventu & beneficio reliquam quoque partem mundi quæ illi nunc deeſt acquirere poteſt, quemadmodum infra oſtendemus: accedit quod illæ regiones quamvis multú disjunctæ,

tamen per religionem Hiſpaniæ connexæ ſunt. Poſtremo, quod in Turciâ filii Imperatorum natu majores, minores interficiunt, hoc illis crudelitatis infamiam impingit, facileque accidere poteſt, ut unus ex poſtgenitis fugâ ſibi conſulat, atque poſt fratri ſuo bellum inferat; cujus rei propè exemplum extitit Zemes ille, frater Solimanni, qui poſt fugam fratri maximum damnum intuliſſet, nî arte Solimanni & perfidiâ Chriſtianorum veneno interceptus fuiſſet, poſtquam jam propoſuerat ſibi Chriſtianos in Græciam traducere. Et Selimus non quidem viam ad imperium affectavit, ſed tamen maximas vires ſibi circundedit, primo ne occideretur; deinde oblata occaſione patrem & fratrem ſimul imperio exuit, atque utrumque necari juſſit: quo tempore Imperium illud funditus potuiſſet

deleri. Non omiſerim hîc addere, Turcico Imperio totalis ruinæ periculum ab hoc ſolo imminere, quod in chariſſima ſua pignora & conſanguineos crudeliſſimè, ſæviunt. Nam cum Ottomanni uxores ducant, quot ipſis libeat, atque infinitos numero filios ex illis ſuſcipiant, qui tamen omnes certo certius ſciunt ſe trucidatum iri quamprimum natu maximus ad rerum ſummam admovebitur, valde verendum eſt, ne tandem in regno illo bellum inteſtinum oriatur, quibus illud aut omnino infringatur, aut in plures partes dirimatur, quo pacto via inimicis illius ſternatur ad illud oppugnandum & expugnandum. Nec eſt quod quiſquam miretur, hoc in hunc uſque diem nondum factum eſſe, cum Imperium hoc non adeo diu adhuc ſteterit, quia Ottomanus qui illud fundavit, an-

no 1328. tempore Benedicti II. diem ſuum obiit: ſcimus tamen, jam bella cruenta inter illos geſta fuiſſe, quæ noſtram hanc prognoſticationem eò firmiorem reddunt; facitque illud quo magis fidē habeam aſtrologo Arquato, qui prædixit, fore, ut tempore decimi ſexti Imperatoris Turcici Imperium Turcicum corruat, quando nimirum luna illius inſigne incipiet decreſcere, id eſt, in duo cornua quaſi dividi, duobus Turcæ filiis in duas partes abeuntibus, & regnū diſtrahentibus, quorū unus Chriſtianus factus, ad Chriſtrianos tranſiturus eſt. Duo illa cornua duo regna denotant: ſolent enim inſignia ſæpenumero eſſe fatalia, ut Apocalypſis divi Iohannis docet, quæ regna à ſuis inſignibus vel ſymbolis modò dracones, modò aquilas, modò etiam leones vocat: & Ieremias regnū Aſſyriorum vocat columbam, quod

quod in inſignibus ſuis columbam preferebāt. Hac verò in re Hiſpanus Turcâ multo fælicior eſt, quia filii illius ob talem cauſam ſibi mutuo haudquaquam infenſi ſunt: imò videmus hodie, Auſtriacos ob hanc ipſam cauſam quia fratres ſunt & conſanguinei, multo magis inter ſe concordare, & cæteras principum hæreticorum familias tantò infenſius obſervare. Vix plures fratres aut conſanguineos in ulla Principum domo invenias quam ſunt in Auſtriaca; nec hi tamen unquam conſanguinitatis jus inter ſe violarunt, aut per ambitionem rempublicam ſuam perturbarunt; quin unus alteri jus ſuum illibatum libenter relinquit, adeoque concorditer inter ſe agunt, ut videantur multa corpora uno ſpiritu animata, atque una voluntate directa. Adde quod etiam ſecundogeniti poſſunt aut in Cardinales

eligi,

eligi, aut in Reges Poloniæ aut aliarum regionum exterarum promoveri; ſicque domus Auſtriaca propter multitudinem filiorum majus incrementum capit, cum illa Ottomannorum propter eandem cauſam magis magiſque decreſcat: Ut taceam nunc, quod ſubditos etiam tyrannide ſua graviter offendit. Experientia quoque teſtatur, fœminas Auſtriacas per hæreditates rem Auſtriacam multum & variè auxiſſe, Imperiumque miris modis adjuviſſe: imò etiam animos maritorum & vaſallorum ſuorum ſemper ad Regem noſtrum inclinarunt, quod hodie quoque clarè videmus in uxore Ducis Tranſſylvaniæ, Sabaudiæ & Regis Poloniæ. Et ſunt illæ mulieres è domo Auſtriaca magnanimæ, virtutiſque & gravitatis dotibus ornatæ: at Turca contra pellices ſuas mancipiis & Baſſis ſuis, ut vocantur,

tur, elocans, nihil conſequitur præter benevolentiam illorum. Qua de cauſa, mea quidem ſententia expedit, ne rex Hiſpaniarum unquam mulierem ex domo Auſtriacâ matrimonio ſibi jungat, niſi cum illius interventu hæres fit novæ alicujus regionis, cum multò potius præſtet, ut tales exteris Principibus deſpondeantur, quò illorum animos & propinquam voluntatem Reges Hiſpaniarum acquirant. Cæterum quandoquidem ſupra dictum eſt, Turcam extendere manum ſuam contra omnes, quo facit, ut omnes viciſſim manus ſuas contra ipſum extendant, quos tamen omnes pactis induciis frequenter deludit, cum fidem nemini ſervet; igitur diligenter hîc conſiderandum eſt, quomodo perfidiæ illius obviam iri debeat. Quod ut facilius fiat, rex Hiſpaniarum magnum numerum Perſarum

in Arabiam immittere debet, factâ illis ſpe ditionem ſuam longe lateque propagandi, & perſuaſione hac injectâ, Turcam communem eſſe hoſtem cui utrinque omnibus viribus reſiſtendum, ne nobis devictis etiam ipſi mox vincantur. Prætenſo item zelo religionis, urbem Mecham, ubi ſepulcrum impuri Mahometi, adeoque Imperii Turcici primaria ſedes eſt, occupandi: quo initio feliciter facto cætera omnia fore facilia. Curet etiam Rex Hiſpaniæ, ut fœdus inter Perſas & Presbyterum Iohannem ineatur, ut & hic ingentes copias, quas Luſitani per mare rubrum, vel etiam continenti educere poſſent, in territorium Turcæ, communis hoſtis, infundat, idque cum acquirendæ regionis imperiique amplificandi gratiâ, tũ vel maximè propter religionem, ad Hieroſolyma ſcilicet, ubi Chriſti

Chriſti ſervatoris noſtri ſepulcrum eſt, quod unà cum Mauris tot jam ſeculis deſideramus, recuperandum. Utraq; igitur gens ſimul ſuas eò vires intendere debet. Conſultum etiam eſt, ut eodem tempore Moſchi, quibus cum de hac re per Oratores Polonos antè poteſt tranſigi, in Bulgariam & Moldaviam cum exercitu ingrediantur. Inſuper Rex provideat, ut uno eodemque tempore Imperator ac Tranſſylvanus in Macedoniam ac Myſiam irruant, quo ita perplexus Turca, neſciat, cui loco primum ſit ferendum auxilium. Ad hanc unionem univerſalem amplectendam etiam Georgiani per mercatores Venetos clam induci poſſent, ut in Trebiſondam & minorem Aſiam, vel Cappadociam pedem ſuum inferrent. Et ad hoc promovendum utile videtur, ut quod quiſque occupaverit, ſibi pro-

prium

prium retineat, exceptis ſolum Hieroſolymis, quæ Regi Hiſpaniæ cedant, in quam terram ipſe pòſt paulatim, uſus commoditate maris rubri, ponere pedem poſſet. Quin etiam, ut eodem tempore Hiſpani ac Veneti mutuo fœdere obligati, in Moream, Cyprum aut Ægyptum irruptionem faciant, cui uſui accommodatiſſimus fuerit exercitus Neapolitanus, cuius ſupra factà mentio. Poſtea, ut regiones bellò captas locaque acquiſita inter ſe invicem dividant, conſtituentes Papam ſuper hac re judicem atque arbitrum. Et talis quidem confæderatio cum memoratis Principibus inita ad decem annos definiatur ac vigeat. Nam hac ratione Turcà domi implicatus à bello in Occidenti gerendo avocaretur, magno domus Auſtriacæ incremento. Ad hanc rem verò inprimis conducibile eſt

fœdus

fœdus cum Perſis & Presbytero Iohanne ſancitum, ſiquidem hi in Occidenti magna inferrent damna. Et hoc ipſum Venetis haud adverſum accideret, utpote qui ſibi à Turca nō parum timent: quem, quia vires non habent ei reſiſtendi, benevolentiâ ac ſervitiis placare ſtudent. Sunt qui duobus modis utiliter, vel ſaltem cum ſpe alicujus effectus, contra Turcam conſpirationem vel fœdus iniri poſſe arbitrentur. Uno quidem; ſi omnes Principes, quorum regiones limitaneæ ſunt Turciæ, uno eodemque tempore eum aggrederentur, irruentes à ſua parte quiſque non certo aliquo militum numero, ſed coactis omnibus copiis ac viribus: ita enim æquali potirentur fructu ac lucro. Altero verò, eoq; nobiliori; ſi quam plurimi ſimul Principes, propter gloriam Dei & Eccleſiæ incrementum, ab una pluribuſvè

buſvè partibus eum adorirentur atque impugnarent: prout priſtinis heroicis ſeculis factum, quando complures magnanimi Principes Germaniæ, Belgii, Galliæ & Italiæ, territoriis ſuis partim divenditis, partim oppignoratis ultra quadringenta millia virorum colligentes & in Orientem ducentes, Turcis Niceæ, Perſis Antiochiæ, & Saracenis Hieroſolymis, profligatis ac devictis, mox totum Orientem devaſtarunt, ac brevi tempore terram ſanctam recuperarunt. Et hoc inprimis notatu dignum eſt, quod neque rex aliquis, nec Cæſar ipſe, illius expeditionis dux vel comes fuerit: & licet poſt demum reges Galliæ Angliæque, nec non Conradus ac Fridericus Imperatores, non quidem acquirendi, ſed acquiſita conſervandi ac tutandi causâ novas expeditiones ſuſceperint: nihil tamen ſingulare ac memo-

memoratu dignum effecerunt. Verum opus eſt in hac re, ut æqualitas lucri adſit, quæ niſi intercedat, omnis conatus evadit irritus: nam ſicut in horologio una rota exorbitans aut delirans totam harmoniam & congruentiam diſſipat; ita in conventionibus ſi una pars fidem frangat, tota unio diſrumpitur, id quod patuit in fædere, inter Paulum tertium, Pium V. & regem Catholicum Venetoſque facto, quod licet ferventiſſimo partium ſtudio, & cum incredibili victoriá adminiſtratum fuerit: tamen nihil omnino in fine effectum eſt, ob hanc unicam ſcilicet cauſam, quia emolumentum inde redundans non æqualiter inter principes fuit diviſum: nam Hiſpania non multum utilitatis percipit ex conatibus contra Orientales factis, quæ tamen Venetis utiliſſimæ ſunt; neque hi magnum fructum

percipiunt

percipiunt ab expeditionibus contra Africanos factis, quæ Hiſpanis ſunt magnopere neceſſarii. Hinc Veneti metuentes vires Turcæ quas habet in Levante; & Hiſpani timentes ſibi ab Algierenſibus ſuis vicinis, nunquam æquo paſſu poſſunt in hoſtem procedere: atque interim Papa ſedens in medio magnas expenſas facere cogitur ſine ullo fructu. Sed ut redeam unde digreſſus ſum, alter modus circumveniendi Turcam, eſt, ſi aliquis ſuorum militarium ducum, qui primò Chriſtianus fuit, quales fuerunt Cicala, Occhiali & Scanderbegus, ingentibus promiſſis, puta regni alicujus Chriſtiani, corrumpatur, ut exercitum ſibi à Turca commiſſum ad nos traducat; vel etiam promittatur illi viceregnum Tunetanum, aut Algieri. Nam dubium non eſt, quin talis malit eſſe dominus abſolutus regni alicujus,

cum

cum ſpe tranſmittendi illud ad poſteros ſuos, quam nobile Turcæ mancipium, qui ſuis nec vivus quicquam dare, nec moriens quicquam relinquere poteſt. Ego certè nihil talium virorum rebellioni tam obſiſtere credo, quam quod deſperant, ſe conata ſua poſſe exequi, dubitantes de Chriſtianorum auxilio & fide, cum quibus tamen ſi ſincerè & bona fide ageretur, facilè id quod volumus, obtineri poſſet. Fieri etiam poteſt, ut generoſus aliquis vindex in ſervitio illius naſcatur, qualis fuit Moiſes contra Pharaonem; illi ſi rex authoritatem ſuam cum fide impertiret, Turcæ procul dubio inſignem calamitatem inferre poſſet. Poſſet etiam unio generalis inter Chriſtianos fieri, qua ille ad apertum prælium provocatus, (ut paulò ante diximus) poſt unam aut alteram inſignem plagam ita terræ affligeretur,

tur, ut reſurgere nequiret, quippe nullos nobiles habens, qui illum relevarent. Idque eò facilius fieri poſſet, quod magnum numerum Iudæorum & Chriſtianorum in ſuo Imperio habet, qui ſi illum ſemel tantum proſtratum viderent, è veſtigio ad nos tranſirent. Ad quam tamen unionem impetrandam neceſſe foret, ut Papâ & Rex pátientiſſimos viros ſe præſtarent, aut, ut ſumma neceſſitas partes utrorumque eo adigeret, neceſſariumque eſſet mutuis pactis ſe invicem obſtringere, ut cuique rata pars ejus quod acquiritur reſtituatur; & ut illi qui ſuam obtinuerunt, reliquos quoque in eadem impetranda adjuvent, ad exemplum Ruben & Dan, qui poſtquam citeriorem Iordanis regionem occupaſſent ſibi, auxilium etiam tulere fratribus ſuis in parte ulteriori ſubigenda. Perſuadendum

eſt etiam omnibus & ſingulis, Turcam per regem Aſſyriorum nobis præfiguratum fuiſſe, qui poſt expugnatum regnum Iſraëlis, id eſt, regnum Orientale, quod eſt Byzantium, oppugnaturus quoque ſit regnum Iudæ, id eſt, Occidentale, niſi pœnitentiam fecerint, atque in gremium Eccleſiæ Romanæ, quæ eſt Hieruſalem noſtra, redierint; quemadmodum ego in Monarchiâ meâ Chriſtianâ ſcripſi, atque imperium cum Sacerdotio ſimul interiturum, nî ita fecerint, illudque in mundum novum tranſiturum, ut ratione politicâ præmonſtravi, & fortaſſis ita etiam futurum eſt. Turcâ autem, qui typicus Cyrus eſt, extincto, Eccleſia renovabitur. Eſt igitur ſummè neceſſarium, ut omnes in perniciem lupi hujus rapacis ſe uniant, qui viribus & verſutia ſua nobis duo Imperia, & ducenta regna

gna eripuit, dum mutuis inter nos diſcordiis agitamur. Quod ſi hoc fieri non poteſt, ſolicitanda eſt Perſia, cum Æthiopiâ, Moſcoviâ & Poloniâ, ut ſupra. Credo etiam barones ac Vaſallos citò à Turcâ deſcituros, modò fidem habeant, ſe dominos abſolutos factum iri illius quod quiſque poſſidet, quæ omnes res in mortem Mahumeti illi conſtitui debent, cum numerus ille ſit fatalis. Occupandi & intercipiendi etiam ſunt filii naturales Magni Turcæ, ne à fratre natu maximo trucidentur, quod Veneti per mercatores ſuos opportunè perficere poſſunt; imò etiam per captivos Chriſtianos idem executioni mandari poteſt. Vtile etiam eſt, ut in hoc Imperium, debilitatum jam & diviſum, introducantur concionatores, qui incolas illius erroris convincant. Providendum ſimul omnibus

modis, ut Typographiæ in Turciam invehantur, quorũ beneficio homines illi ab armis ad literas divertãtur, atq; per diſputationes Theologicas, & Philoſophicas, Peripateticorum, Stoicorum, Platonicorum & Tileſianorum ab invicem diſſipentur atque enerventur. Nam qui literis ſolis navat operam, in prædam cedit illi qui arma cum literis ſimul exercet, quod videmus uſuveniſſe in Thebanis, qui Lacedæmoniorum præda facti fuerunt, & quam utramque gentem Philippus Macedo poſtremò ſtrenuis ſuis militibus in poteſtatem ſuam redegit, edoctus prius ab Epaminondâ quomodo hoc fieri poſſet. Cato dicere ſolebat, Romanos amiſſuros eſſe Imperium, cum primum animum ad Græcarum literarum ſtudium appulſuri eſſent. Hoc Turca nobis prudentior probè perſpexit, qui præelegit arma, tormenta bel-

ta bellica, & mancipia, id eſt, Iudæos à Ferdinando, ultimo rege Aragonenſi, ad illum tranſmiſſos: optimè enim novit, qualis & quanta utilitas è mancipiis percipi poſſit, & quod liberi ab illis prognati ad uſum militarem educandi ſint: At typographias Arabicas à Magno Duce Ethruriæ ad illum demiſſas, excluſit; quod noluit magnum librorum numerum habere, quibus virtus militaris enervatur, & Mahumetiſmus diſputationibus quotidianis facilè confundi poſſet. Nocuit verò nobis plurimum, quod legem nullam habemus, qua jubeamur aliquid celare alios, quæ ſanè utiliſſima foret. at jam in Germania omnia propalantur & divulgantur, unde factum eſt inibi, ut quilibet ſibi nova biblia cudat, ſicut etiam in Angliâ: & niſi metus ex Catholicis Belgas in armis detinuiſſet, tam ef-

fæminati hodie eſſent, quam ſunt Germani, aut Angli, ut ſperandum ſit, illos, ni bello forſan orto exerceantur, cito interituros omnes, poſtquam molles, imbelles & diſcordes facti fuerint, ut ſupra docuimus; tantoque magis quod hæreſis illorum, liberum arbitrium negans omni rationi politicæ repugnet. Omnis hæreſis cum ad atheiſmum delapſa eſt, per ſapientem prophetam quales in Italiâ fuerunt Thomas, Dominicus, Scotus & alii, in veritatis viam reducitur: habent enim hęreſes periodum ſuam ad modum Rerumpublicarũ quę à regibus in tyrannidem, à tyrannide in ſtatum optimatium & inde in oligarchiam, atque tandem in Democratiam, & in fine rurſus in ſtatum regium aut etiam tyrannicum circumaguntur, ac revolvuntur.

Caput XXXI.

De altero Hemiſphærio & Mundo novo.

FEcit Mundi novi admirabilis inventio, (à Sta. Brigittâ prævíſa, à Seneca in Medeâ claris verbis prædicta, & à Sibylla ſuis coloribus & nominibus depicta) ut hemiſphærium noſtrum in ſumma admiratione haberetur: nam antiquiſſimorum Philoſophorum quidam, è quorum numero Xenophanes, crediderunt hemiſphærium illud alterum totum aquis eſſe coopertum; alii ut Lactantius & D. Auguſtinus perhibuerunt, illam partem mundi æternis tenebris damnatam à Sole non illuminari: alii etiam crediderunt velut Dantes, regiones illas eſſe inhabitabiles, & terreſtrem quendam paradiſum: quidam de eo du-

bitarunt, ut Ariſtoteles: quidam verò aſſeverarunt, verum ibi eſſe orbem, ex quibus Plato & Origenes. Unde merito omnes Monarchiam Hiſpanicam admirantur, ut audacem & dignitate præpollentem, quæ tot maria ſubegit, & brevi temporis ſpatio totius terrarum orbis gyrum emenſa eſt, quod nec Carthago, nec Tyrus præſtare potuit, aut ſapientiſſimus Salomon, cujus claſſis in Goam & Taprobanam miſſa integrum triennium in itinere illo perficiendo conſumpſit, quod hodie noſtri trium menſium curriculo abſolvunt; ita ut quamvis maxima loci intercapedo Monarchiam hanc debilem efficiat, tamen admiranda & compendioſa navigandi peritia cum aliis Hiſpanorum artibus quibus quotidie utuntur, aut ſi libet, uti poſſunt, eandem mirè illuſtrat, ita ut nulli monarchiæ facilè cedat, ſed

cunctas

cunctas potius antecedat, ac magis magiſq; incrementa capiat. Verum ut non ſolum retineat quod habet, ſed etiam augmentet, libet in medium producere errores, qui hactenus circa eam commiſſi ſunt, quique è medio quamprimum tollendi ſunt, additis modis quibus illa augeri etiamnum poteſt. Poſtquam Hiſpani primò per Occidentem in Mundum novum penetrarunt, incolæ illius attoniti cum ſtupore illos intuiti ſunt, adeò ut ignari & expertes noſtri orbis illos cœlitus delapſos crediderint, illoſque filios eſſe nubium exiſtimaverint, qui per tormenta ſua bellica tonitrua edant, audieruntque cum pavore chartas & ſcripturas loquentes, quæ omnia nos quoque ab initio admirati fuimus: neque omnia ſubito, ſimul & uno temporis momento nobis oblata fuerunt ſicut illis: denique illi

omnes ſe ultrò Hiſpanis quos Deos eſſe ſibi perſuadebant, tradidiſſent, niſi ipſi vitâ ſuâ diſſolutâ & corruptâ omnem divinitatis opinionem procul à ſe removiſſent, avaro modo & crudeliter auro, quod illi negligebant, inhiando, adeò ut incolæ illi coacti fuerint ad montes recurrere, & ad defendendum ſe expedire: atque hoc in cauſa fuit, quò minus Hiſpani univerſæ regionis Peruvianæ, quæ altera parte Africam magnitudine ſuperare dicitur, domini evaſerint, ſolamque oram maritimam planam & apertam teneant, nec Septentrionem verſus ultra Floridam, Hiſpaniam, novam Galliam, Moriam, Baccalaos & Mexicanam regionem perrumpere potuerint, ſemper à barbaris repulſi. Unde liquet, illos primò omnium exiſtimationem, quam illi de eis conceperant, vitâ inculpatâ fovere

debuiſſe:

debuiſſe: ſic enim omnia in poteſtatem ſuam conceſſiſſent, imò palàm profiteri & prædicare debuiſſent, ſe reverâ filios eſſe ipſius Dei, non nubium, ſemineque multò nobiliori & immortali creatos, & quod Devs cœlum & terram condidit, omniaque ſublunaria ſuo ſolius arbitrio diſponit atque gubernat; & quantò nobilior unaquæque creatura, ut ſunt liberi ipſius, tantò majorem ejus curam gerere, ſibique eam magis commendatam habere quam cœtera: item quod omnes terrigenæ per peccatum in primo illorum parente commiſſum à Deo deſciverint, proniorеſque jam ad malum quam ab bonum; tamen à Deo patre omnium uſque adeo adamati fuerint, ut media quæſierit revocandi illos ad ſuum cultum, & tandem, in ipſum cœlum ad ſe tranſportandi, mittens illis docto-
 res

res Abelem, Enoch & alios; verum quod illi in pejus ſemper ruendo Deum patrem ſuum irritaverint, qui univerſali diluvio omnes unicâ exceptâ familiâ ſubitò deleverit; quodque idem interpoſitis aquis illorum orbem à noſtro ſeparaverit, quod idem & Plato in Atlantico ſuo aſſeruit; quódque Noachus, per fretum Aratti, item per Chinam & Iapponem colonias in illorum regionem miſerit, illamque totam cũ Peru uſque ad Baccalaos habitatoribus compleverit, quodque poſtmodum tota progenies Noë ſub qua etiam ipſi comprehenſi, peccarint, paucis exceptis; miſſosque poſtea à Deo fuiſſe novos magiſtros, veluti Moiſen & alios, quibus, cum mundus parum fidei haberet, Deum ipſum aſſumpſiſſe carnem humanam, flagrantique noſtri amore, naturam noſtram induiſſe, ut illo quaſi

inſtrumento docere nos poſſit, quâ viâ nobis ad cœlum gradiendum ſit, quomodoque veritas colenda ſit: atque hęc omnia per amicas perſuaſiones, non armorum, violentiâ: denique quod Devs ipſe ſuo proprio exemplo comprobaverit ea quę docuit, atque demonſtraverit, quo modo nobis hîc ſuper terram converſandum ſit; & quod, poſtquam nos docuit, ne mortis quidem terrore à Deo cultuve divino recedendum nobis eſſe, ipſe primus mortem, à crudelibus tyrannis occiſus ſubierit ut illius veſtigiis inſiſtamus; quòdque tertio die à mortuis reſuſcitatus in cœlum aſcenderit, relicto in terris ſuo Vicario, quem Papam vocant, qui in illius tribunali ſedet, cœleſti ſapientiâ imbutus, cum multis fortiſſimis Principibus, qui veritatem divinam propugnent, inter quos rex Hiſpaniarum primas

tenet:

tenet: denique DEVM miſericordiâ erga illos motum, cum eſſent idololatræ, violantes legem naturæ, ipſorum fratres miſerit, qui illos in veritatis viam reducant, & per Papam & regem Hiſpaniæ ad ſe pertrahant, in quem finem orbis ille ab illo altero per diluvium ſeparatus ſit, ſcilicet ut illos ad ſe invitet, quodque nobis ſcientiam largitus ſit fabricandi naves, mariſque & equorum domandorum, quoque modo chartæ vocales faciendæ ſint, ut illi hæc omnia intuentes fidem nobis adhibeant; quodque nos præter hæc multa alia miracula edere poſſimus, quæ ipſe in hoc mundo edidit, qualia ſunt, ſanare ægrotos, & reſuſcitare mortuos, ſi modo ſanctiſſimis illius præceptis obedierimus, & aquâ in nomine DEI unius baptizati & inviſibili gratiâ à peccatis mundati fuerimus: quodque arma

hæc nobis dederit ad ſumendam vindictam de omnibus, qui legi naturæ & veritati huic repugnant. Hoc proœmium in demulcendis illis ſumptum oportuit, multoſque ex illis qui per Phyſiognomiam idonei viſi fuiſſent, eligere, atque in hac doctrinâ erudire: poſteaque mittere eos, tanquam Samaritanam illam, ad vocandos populares & cives ſuos, omni comitate atque manſuetudine, ſine crudelitate atque avaritiâ, eiſque perſuadere, aurum nos non plus curare quam ipſos: quodque illo ſolum utamur ad permutationes rerum, expetamuſque id ſine omni avaritia, oſtendentes nos in vicem auri ferrum ad illos deportare, quod omni auro utilius eſt ad excolendam terram, vitamque ipſam protegendam. Quibus omnibus perfectis magnum numerum illius gentis in naves impoſitum oportuit,

portuit, quaſi juſſu divino, Papæ & regi Hiſpaniarum patefacto, in quorum regiones eos exportare & per colonias Africæ dividere, indeque in Hiſpaniam transferri oportuit, ut laborarent, terram colerent, atque artes mechanicas exercerent, dum Hiſpani rei militari operam dant, atque paulatim univerſam illorum regionem ſibi ſubjiciunt. Sed Hiſpani qui primò ibi intrarunt rudes & meri milites fuerunt, neſcientes, quantum opinio divinitatis in animis hominum valet, ad ſubjugandos illos, ſed confeſtim, quaſi in propinquorum hoſtium fines ingreſſi, cœperunt diripere aurum, palàm præ ſe ferentes, ſalutem illorum parum ſibi curæ eſſe, minitanteſque nullo præmiſſo præcepto, ut baptizari ſe ſinant, credantque Chriſtum pro ſe fuiſſe crucifixum. Quæ res primo ſanè intuitu abſurdiſſimæ ſunt, nimirum

mirum quod aqua quenquam in cœlum perducere, & quod Deus mori poſſit, ſtatimque ab initio offendiculo omnibus fuerunt, ut loquitur Apoſtolus Paulus, non obſervantes canonem Apoſtolicum, *Prædicate hominibus.* Sic igitur à populo illo, repulſi inceperunt eos occidere, quibus in montes deinde confugientibus Hiſpani diſcurrerunt ad homines venandos, non ſecus ac ſi feras beſtias venarentur, domumque reverſi, ſinguli gloriabantur quot quiſque interfeciſſet: hocque modo terram illam ad tria millia millenariorum ab omni humano cultu deſertam reddiderunt, non colligentes ab ipſa ſpecie humanâ, hos fratres ſuos eſſe, noſque omnes genus atq; originem ducere à Noë, illoſque qui baptizati non ſunt, non ideo pro beſtiis eſſe habendos. Unde miſeri illi videntes aurum ab Hi-

ſpanis

ſpanis maximi pendi, & quidem majoris quam ipſos homines, offenſi fuerunt, dicentes, illos moliri imperium ſupra ipſos ſub parvò aquæ aſpergine, (id eſt, baptiſmi,) non aliter quam lupi dominium in cæteras pecudes affectare, eaſque dilacerare ſolent. Retroceſſerunt ergo in montes, atque aliquoties cum Hiſpanis congreſſi vicerunt illos, ita ut etiamnum edocti illos ſuperare, adverſis armis procurrant, non ut deos illos reverentes; ſed ut lupos rapaces repellentes. Unde aliud malum natum eſt, ſcilicet, ut Hiſpania laborans ipſa inopiâ hominum, colonias in illas regiones mittere jam cogatur: &, ſi palàm dicendum quod res eſt, milites illi, tam pauci numero regionem tam vaſtam retinere vix potuiſſent, cui metui ut mederentur, ad necandum progreſſi ſunt, quod ſummæ ignorantiæ

rantiæ & ſævitiæ eſt. Unde judico, Regi Hiſpaniarum magis laborandum eſſe, ut regionem illam prius hominibus frequentem reddat, quã aurum vel argentum inde abſtrahat, ſi lucrum inde obtinere, & dominus terræ permanere vult. Inprimis verò curet Catechiſmum illis præſcribi, ſuâ linguâ, qui illos ante omnia, legis naturalis & providentiæ divinæ principia edoceat; deinde hiſtoriam mundi uſque ad Chriſtum natum & noſtra tempora, via perquam compendioſa & brevi; ſicuti formulam quandam in proœmio ſupra propoſui; & ſicut ſancti Patres qui paganos ad fidem Chriſtianam converteruut, ejuſmodi methodo brevi quoque uſi ſunt, nempe Clemens & Lactantius, non verò prolixa, quali hodierni ſcriptores noſtri utuntur. Eligendi etiam ſunt ex illa gente qui in fide Chri-

ſtiana edocti ſacerdotum & concionatorum munere fungantur, ablegenturque ad reliquos ſuos conterraneos, montes incolentes, ad quos Hiſpani prædicatores pervenire nequeunt, ut ipſis fraternitatem ſuam offerant, indicentque quæ Papa & Rex Hiſpaniarum nomine Divino nunciari volunt, quamque ſevere Deus noſtrum orbem hæreſibus & Mahumetiſmo afflixerit, propter inhumanitatẽ ſcilicet priorum militum. Regem igitur jam ſecunda vice ad ipſos mittere, qui eos comiter & ſine moleſtia ad fidẽ Chriſtianam invitent. Adjungendi autem illis aliqui etiam ex noſtris ſunt, qui, ubi ſe præclarè geſſerunt, ad Epiſcopalem dignitatem, vel ad Abbatias promoveantur, ſcilicet, ut cæteri ad ſimiliter ſe gerendum inſtigentur, & ut populi illi ſciant, magnos honores à nobis propoſitos

eſſe magiſtris, qui ad docendos illos ablegantur. Omnino autem neceſſarium videtur; inſtitui aliquem ordinem prædicatorum novi mundi, cum hoc titulo expreſſo, cum ipſa res hoc flagitet. Tum etiam regi Hiſpaniarum providendum eſt potius, quomodo terra illa populoſa & plena incolis reddatur, quā quomodo incolæ illius exterminentur. Ex illis verò, qui converti nolunt, faciat ſervos, ad imitationem Romanorum, & Luculli, qui ſolus quadraginta millia mancipiorum habuit, quorum opera uſus eſt ad montes novem ſolo æquandos: poteſt illos etiam Rex ad triremes adhibere. Illos verò, qui converti ſe patiuntur, ad operas mechanicas & fabriles admovere licet, ut Hiſpani ſolis armis vacare neceſſe habeant: imitatus in hoc Crœſum Lydorum regem qui omnes quotquot armis vicit, ad

operas fabriles; ſuos verò perpetuò in armis habuit. Quare cenſeo magnum Indorum numerum in Hiſpaniam atque Africam tranſportandum eſſe, atque in oris Africæ & Aſiæ urbes populoſas extruendas, quarum propugnacula & tribunalia Hiſpanis, agriculturæ verò cum artibus mechanicis Indis committendæ ſunt; aut aliis ſimilibus mancipiis, atque ad fidem noſtram converſis: regibus verò illorum converſis & in Hiſpaniam tranſportatis baroniæ dentur, ut Imperium per illos illuſtre fiat, utque populi illi aſſueſcant amare nos, & regiones noſtras. Quod ſi rex hæc omnia obſervaſſet, plus terrarum hodie in Africa atque Aſia haberet, atque Hiſpania magis eſſet frequens, & fortis, mundusque novus multo ditior. Quare abſurdiſſimum eſt, terram illam facere promptuarium auri atque argenti,

& non

& non potius hominum, cum hi multò pretioſiores ſint. Atque ex illis Indis artificibus, & progreſſu temporis Hiſpanizatis poſſunt etiam fieri milites, quod Turcæ in more poſitum eſt facere cum noſtris. Deinde in ſingulis provinciis novi mundi inſtituantur ſeminaria militum, qui neminem alium pro patre agnoſcant, præterquam Regem: item ſeminarium mulierum, & aliud nautarum, de quo infra. Sic fiet intra triginta annos, ut Rex domeſticis & fidelibus abundans, auxiliariis & mercenariis militibus opus non habeat, conciliabitque animos Indorum, videntium liberos ſuos tam liberaliter & honeſtè educari, neque tam ſordidos eſſe quam fuerunt ante, faciliuſque in ſervitium Hiſpanorum conſentient. Poſtremò, quando quidem illa pars mundi à noſtra longè diſtat, neceſſe erit

illas quantum fieri poteſt uniri, cum omne Imperium abſque unione mancum ſit. Prima ſpecies unionis eſt vera religio, propter quam cauſam omnibus portubus & fluminum oſtiis validæ turres imponendæ ſunt, ne Angli perrumpentes hæreſin importent, qua omnis intentio Hiſpanica aboleretur. Neque quicquam tam reverenter coram hoc populo habendum eſt, quam nomen Papæ, quò firmius ille religioni noſtræ adhæreat, neceſſeque habeat regulam vitæ temporalis, & modum, ſalutem æternam conſequendi, à nobis petere. Secundo ut Rex abſolutus dominus ſit: nam ſi alius quis Chriſtianus in illa parte mundi in regem eligeretur, actum eſſet illico de Rege noſtro: nemo autem eſt à quo hoc verendum ſit, niſi magnus aliquis baro, præcipuè ſi à Columbo, qui primus in terram illam ingreſſus

greſſus eſt, aut Corteſio originem ducat, vel pirata aliquis, ita ut neceſſarium ſit, heroas, qui actus tam inſignes prçſtiterunt, maximis honoribus & dignitatibus extollere, ſed extra illam regionem, quam acquiſiverunt, ſicut Marchio Vaglienſis, nepos Columbi, qui, parum abfuit aliquando, quin in regem eligeretur: imò ipſi Vice-reges, ut vocant, imperium ſibi arrogare poſſent. Quare non niſi baro aliquis potens in Hiſpaniâ aut Italiâ, novo mundo præponendus eſt, vel ad minimum Cardinalis aut Epiſcopus aliquis, qui multos apud nos conſanguineos habeat. Munimenta etiam cum arcibus, Præſidibus committenda ſunt talibus, qui remunerationem à Rege ſperant; ac Vicereges non in arcibus, ſed in urbibus habitent. Regionibus à Luſitanis devictis Hiſpani præſides præficiendi ſunt, &

vice verſa, curandumq; ut Præſides ac Vicereges perpetuò inter ſe diſcordes ſint: nam ſic regnũ felicius & tutius adminiſtrabitur. Sępe etiam mittantur Clerici ad munimenta inſpicienda, ante omnes autem Capucini. Coërcenda etiam eſt authoritas illorum, nec omnibus permittendum, ut in rebus magni momenti ſententiam dicere queant, ſed ut omnes conjuncti aut per literas id faciant, prout res Italicæ Statum attinentes optimè intelligi creduntur ab Ambaſſatore Romæ, & Vicerege Neapoli degente. Tertia unio, eſt bonorum: unde ego quidem judico, regi terram omnem recens occupatam imbelli turbæ, infirmiſque Hiſpanis ex lege Agrariâ diſpertiendâ eſſe, adjunctis Africanis & Indis nuper eò tranſportatis, cum hac ſcilicet conditione, ne quiſquam illorum quicquam ut proprium poſſideat,

deat, ſed omnia ſint regis, exceptis ſacerdotiis; campi, artes & officia crebrò mutanda ſunt, ut omnes in ſolum regem intenti ſint, qui hæc omnia donat, fructus tamen qui è terra colliguntur, ſibi retineant, conſtitutis ex Clericis judicibus, qui cuique ſuum ita aſſignent, ut pars, his alendis, pars militibus ſuſtinendis, pars etiam tributo regio adjudicetur, Hiſpanique domini loci, & milites nihil præter arma poſſideant, vel etiam hortum aliquem recreandi animi causâ, alanturque publicis ſumptibus: filii autem illorum ad arma inepti ad ſtivam ablegentur, in eorumque loco agricolæ maximè ad hoc idonei in armis exerceantur. Sic regio ex voto regis adminiſtrabitur, ipſéque Rex ante omnia amabitur, neque ſubditi poſſeſſiones amplas deſiderabunt, quæ in ſolo ſervitio militari ſitæ ſunt, per quod

illæ quotidie augentur. Cumque expedire videbitur, vites aliarumq; rerum ſemina illis mittenda ſunt, ut habeant quibus ſe delectent: ſed tamen ita habeantur, ut ſemper auxilio noſtro indigeant ad ſuſtentandum ſe; quibus ſi vinearum, agrorum & armorum cultus, cum uſu typographiarum, ſtructurâque navium denegaretur, Rex in ſuſpicionem tyrannidis facilè incideret. In locis commodis illius hemiſphærii erigendæ ſunt Scholæ aſtronomicæ, mathematicæ, mechanicæ atque aliæ, prout ſupra indicatum, ut conſtellationes, maria regionesque illius loci pernoſcantur. Reges Caucquique illius terræ minimè trucidandi, ſed in Hiſpaniam transportandi ſunt: hoc enim majeſtatem imperii, magis adaugebit, & ad conciliandum incolarum favorem non parum faciet.

Capvt XXXII.

De navigatione.

Verum, ad retinendum mundum illum novum in fide opus eſt, ut complures urbes ligneæ fabricentur, atque in mare deducantur, quæ mercibus onuſtæ perpetuo ultro citroque remeent, continuoque circum eundo impediant Anglos alioſque, ne idem facere conentur; ad quam rem regi Hiſpaniarum multis & magnis navibus opus eſt, quæ ſufficiente numero nautarum inſtructæ ſint, ad illas ſcitè regendas & deducendas, novumque mundum totum cum Africâ, Aſiâ, Calicut, China Iapponiaque, & inſulas ſubjugandas: modus verò perficiendi hæc omnia facilis eſt, ſi modo ille magis hominibus, quam pecuniis colligendis incumbere voluerit,

luerit, poſtquam manifeſtò apparuit, illum in expeditionibus ſuis contra Angliam, Belgiũ & Galliam factis per nimiam divitiarum fiduciam & bonorũ militum penuriam deceptũ fuiſſe. Idcirco in omnibus inſulis, Siciliæ, Sardiniæ, Canariæ, Archipelagi & D. Lazari, in Hiſpanicis itidem & Philippinis quamprimum ſeminaria nautarum inſtituenda eſſe, armamentariaq́ue in oris Hiſpaniæ maritimis ædificanda, in qui bus pueri diſcant naves & triremes conſtruere, ſtellas diſcernere, acus nauticæ & tabularum maritimarum rationem pernoſcere, quod à quolibet etiam craſſi ingenii præſtari poteſt: & ſicubi locum aliquem vaſtat, majorem rationem captivorum, quam ſpoliorum, habere debet, ſapientior videlicet factus & aurum atque argentum meliori pretio permutans. Secundò quocunque terrarum claſ-

ſis illius

ſis illius appellitur, portus & armamentaria fabricanda, inprimis in oſtiis fluminum, naves & triremes conſtruendæ, in quarum deductione nautarum in modò dictis ſeminariis educatorum operâ utilis fiet. Tertiò auctus multitudine hominum, agat cum Luſitanis & Genuenſibus, ut liberè liceat utriq; parti naves & triremes fabricare, mundumque novum qui totus jam ferè Hiſpani eſt, illis circuire, portus intrare, oppida & caſtella expugnare, omnemq; prædam inde aggeſtam ſibi ſervare, modo Regi illa loca ipſa reſtituant, cum omnibus utriuſque ſexus liberis natu minoribus ad complenda ſeminaria: cum verò magnam aliquam integram regionem occupant, baronatus totos in remunerationis pretium accipiant. Hoc modo & Rex ditabitur, & Genuenſes inſtrumenta fient regni illius confirmandi & di-

latandi, qui adeò divitiis abundant, ut poſſint ſeorſim integras claſſes contra Turcam in mare deducere, regioneſq; quam plurimas ſibi ipſis acquirere; igitur armatæ regiæ, ut vocantur, ſemper majores atque inſtructiores eſſe debent. Quartò, Hollandi, Dantiſcani & Gothi amicè, ut ſupra, compellandi ſunt, ad idem præſtandum, liberis illorum in obſides datis, ſe locos occupatos nec ditioni ſuæ aſcripturos, nec hæreſin introducturos. Hocque modò citius in Regis poteſtatem cederent, ad exemplum Genuenſium, etiam ſine armis, totusque mundus Hiſpanos mores indueret. Quintò, ſeptimo quoquo anno evocandi ſunt damnati ad mortem, & ſub ſpecie alterius pœnæ in mundum novum deportandi, liberique hæreticorum, aliorumque recens in Belgio aut Africâ ſubjugatorum conquirendi ſemina-

minariisque imponendi, ut poſtmodo utilem Regi operam militiæ domique, in nauticis & agriculturis præſtent. Et, ut probe ſciat Rex, nullâ re magis opus habet, quam hominibus, & viro inprimis aliquo experientiſſimo & præſtantiſſimo, qualis fuit Lycurgus, aut Solon, cujus generis hodie plures quàm olim inveniuntur, ſed invidię obnoxii parum agnoſcuntur. Mittendi etiam per univerſum mundum Mathematici Belgæ & Germani, ad dignoſcendos ſiderum motus, conſtellationes, & terrarum ſitus, profunditates marium, cum illorum æſtuationibus & refluxibus, & quæ 25. die menſis creſcunt, & 26. rurſus decreſcunt, quæque æſtivis navigationibus commodiora, quę hibernis, & ſub quo ſidere, quibus in partibus aquæ illorum craſſæ & denſæ, quibus contra tenues & ſubtiles,

quænam frigore conglacientur, quæ non, cum omnibus illorum ſcopulis, inſulis, & brevibus: nam ſcientia horum monarchiam Hiſpanicam magis quam quidvis aliud promovebit. Nam Deus ipſe vult, ut hæc opera ejus cognoſcantur, revelatque ea iis qui huiuscemodi ſcientiæ deſiderio flagrant. Annotandi etiam diligenter ſunt loci habitabiles, cælique temperati, ubi terrarũ Pigmæi, ubi Gigantes, ubi nigri, ubi rubicundi, ubi albi, ubi virides, & ſub quo climate unaquæque harum gentium vivat. Nam perfecta mundi cognitio eſt medietatis illius quaſi poſſeſſio. Deusque ipſe Hiſpanis mundum poſſidendum dedit, quia ferventiori deſiderio huius cognoſcendi tenentur, atque Columbum honoribus & dignitatibus decoravit, quia concupivit mundum, Dei ſcilicet partum, cognoſcere. Quin

& mo-

& modus hic utilis eſt ad Septentrionales admiratione Hiſpaniarum ſubjugandos atque enervandos. Utque naves perpetuò curſu huc illuc ſecurè perducantur, inſtituendi ſunt à Rege duo ordines equitum maritimorum, ad imitationem Maltenſium, qui in duo capita atque collegia diviſi, Orientale ſcilicèt & Occidentale, artem nauticam diſcant, atque tirocinia faciant, dato juramento ſe mari perpetuò circuituros, atque regno Hiſpanico protegendo atque augendo omnem ſuam operam impenſuros: ad quod præcipuè adhibendi ſunt ſecundo geniti baronum, qui in pelago officiis ducum & militum pariter fungantur. Quod ſi rex hæc omnia præſtare in animum induxerit, non ſolum Anglis quos hodie Turcæ & Perſæ quoque metuunt, ſed univerſo mundo formidabilis evadet, atque omni-

bus Principibus ſpem omnem adimet claſſium, in mare deducendarum ſimulque Præbendæ quas homines inertes jam intercipiunt, ad hujuſmodi heroas derivabuntur. Proponenda etiam ſtrenuis illis patriæ propagatoribus, qualis Corteſe fuit, præmia non pecuniaria, nam hæc avaritiam olent, & munera ſimilia faciunt venalia, ſed maximè honores ut more Romanorũ triumphent, intrentque in Hiſpaniam per arcus triumphales, in quibus loca recens occupata depicta ſint, cum modis quibus heroes illi in occupandis illis uſi ſunt: erigendæ etiam ſtatuæ ſunt in honorem illorum, ſubjectis ſtellis novi mundi: nec verbis exprimi poteſt, quantum hoc proſit ad diſciplinam militarẽ conſervandam, ad excitandos omnium animos ad egregium aliquod facinus audendum. Multum etiam referret

ferret ad propoſitum, ſi Rex juberet in acta referri egregia facinora non ſolum ducum, ſed militū quoque, addito uniuscujuſque nomine; nam hoc quaſi ſtimulo excitarentur reliqui. Cum enim monumenta brevesque inſcriptiones in ſacellulis famæ cupidine vivos ad virtutis ſtudium accendant, quid creditis futurum, ſi multi videant nomina ſua in annalibus vel hiſtoriis deſcripta per univerſum terrarum orbem delatum atque æternum celebratum iri? Quâ certè in re à Caſtellanis noſtris perversè erratum eſt, qui cum memoratu digniſſima præſtiterint facta, qualia ſunt tot marium circuitiones, tot inſularum & continentium detectiones, &, quod maximum omnium eſt, ipſius novi mundi repertio, nemine tamen idoneo hoc negotii dederunt, ut geſta ſua, Græcorum atque Romanorum
geſta

geſta multis modis ſuperantia, literis deſcripta, &, ad poſteros transmiſſa, æternitatis memoriæ conſecraret. In hac verò parte Luſitani omnibus reliquis præſtant, non ſolum Hiſpanis: illi enim invenerunt, quorum induſtriâ virtutes ſuæ propalarentur, tam Latinâ, quam ſuâ vernaculâ linguâ. Secundum præmium ſpectet ad utilitatem, ſitque baronatus ſummus illius regni, cuius rex in Hiſpaniam transportatus fide catholicâ imbuendus eſt, deturque ei baronatus in Hiſpaniâ poſſidendus, quò illa illuſtrior reddatur, certioresque fiant reliqui principes regni recens acquiſiti, reges religionem noſtram amplectentes non interfici, ut Motecuma, Artabalipa, cæterique Carequi, ſed comiter excipi, benigneque haberi: ſiquidem metus internecionis illos ad arma contra Hiſpaniam excitat. Status Hiſpa-

Hiſpaniæ certum quid in ſe continet, quod ignoratum cætera omnia difficilia atque futilia reddit, perinde ac in navigando alii vela expandunt, alii remigant, alii Saburram ingerunt vel egerunt, & tamen hæc omnia fruſtra, niſi prudens gubernator accedens, perito regimine cæterorum omnium labores promoveat. Quare Hiſpania maximopere opus habet viro ſapiente, qui, in qua re regni clavus ſitus ſit, norit, abſque quo omnes machinationes, labores, expenſæ & conſultationes ad nihilum recident. Poſtquam Clemens VIII. Pontifex Romanus clerum reformare aggreſſus eſt, omnes operam ſuam ingerebant, ad cudendas novas leges, ordines, ceremonias & jejunia, cum veſtimentis, quæ unusquiſque induere debuerat. Ego verò tum temporis S[tæ] Sabinæ degens, palàm dixi, omnia com-

commiſſariorum conata vana eſſe, cum norma Eccleſiaſtica ad omnia illa præſtanda ſufficiat, neque illi ſciant, in quibus cardo rei verſetur: addidique, totius reformationis momentum in hoc conſiſtere, ne ullus cœnobitarum propriam clavem aut ſeram cellulæ ſuæ ſervet, ſed ut una dormitorii clavis, omnium thecas atque cubicula aperiat, ſicque unâ operâ proprietatibus, libris laſcivis, donis, & poëſi obſcœnæ finem impoſitum iri. Sed poſtquam capita & Priores huius navis perſpexerunt, ſuum quoque detrimentum illa in re verſari, nullus ad caput rei accedere voluit: nam in novitios ſolum & fidei tirones leges conſtitui voluerunt, non in ſe quoque: ita bona intentio Papæ intercidit. Ergo Hiſpania ſapiente quodam Palinuro opus habet, cuius ductu omnia præſcripto modo ritè admini-

miniſtrentur. Quod certè majeſtatem Imperii magis adaugebit, quam Machiavelli ſuggeſtiones & cautelæ, quæ nihil bonæ conſcientiæ in ſe continent, diſſimulant inſuper etiam tyrannidem, & crudelitatem principum, armando illos lege majeſtatis, aut ſimilibus, etiam mulierculis non tolerandis, ne dicam populis, libertati aſſuetis. Unde ſatis mirari nequeo, extitiſſe, qui authorem hunc impium cum ſuis conſiliis in cœlum uſque evehant, ac ſi norma & idea quædam eſſent, bene & feliciter regendi: at illud non tam miror, quam indignor, videns, receptam eſſe perverſiſſimam opinionem quorundam, qui dicunt, quædam illicita licita eſſe reſpectu ſtatus, alia reſpectu conſcientiæ, quâ opinione profectò nihil magis abſurdum aut impium ne excogitari quidem poteſt. Nam qui Conſcientiæ univerſalem

ſuam

ſuam jurisdictionem in omnes res humanas tam publicas, quam privatas ſubtrahit, oſtendit, ſe nullum certum vitæ tramitem ſibi propoſuiſſe, neque Deum ipſum, multo minus creaturas viventes inſtinctu quodam naturali duci, ad res utiles, atque ab inutilibus abduci. Lux rationis, & dictamen conſcientiæ homini eſt datum, ut ſciat bonum à malo diſcernere, qui illo modo cœcutiret in rebus publicis quæque maximi ſunt momenti. Sæpe neſcio quæ cupido me ſubeat, ſcriptis oſtendere, in quibus author ille cenſoriâ virgulâ coërcendus ſit, tam ipſe, quam aſſeclæ illius, Principum conſiliarii, & regni participes, ſiquidem omnia ſcandala Eccleſiæ Dei & perturbationes orbis terrarum inde orta ſunt, quam tamen recondidi in aliud tempus, poſtquam vidi alios hoc eodem de ſubjecto fuſius

ſcripſiſſe,

ſcripſiſſe, remque ipſam per ſe ſatis claram eſſe: ſicque aliud in manus ſumſi, quo majeſtatem Imperii Hiſpanici illuſtrarem, & quam conſervare, majoris eſt operis quàm acquirere. Nam res humanæ quaſi naturâ ſuâ modo creſcunt, modo decreſcunt, more lunæ, cui illæ ſubjectæ ſunt. Quare ſingularis & incredibilis momenti res eſt, firmiter illas retinere, ſemelque auctas conſervare, ne in pejus ruant. nam in acquirendo occaſio, fortuna, & hoſtium diſcordiæ plurimum juvant, quæ tamen extra hominem ſita ſunt; ſed tueri parta, excellentis ingenii eſt, ſummæque prudentiæ. Fortitudo ad acquirendum, ſed prudentia ad conſervandum prodeſt. In turbas & diſcordias peſſimo cuique maxima vis, pax & quies bonis artibus indigent. Lacedæmonii ut oſtenderent, rem majoris momenti eſſe

eſſe conſervare ſua, quam occupare aliena, illos ſolum punierunt, qui clypeum in acie amiſerant, nõ etiam illos, qui amiſerant gladium: atque inter Germanos ſcutum reliquiſſe præcipuum flagitium, nec intereſſe ſacris aut conſilium inire ignominioſo fas. Romani quoque ſoliti fuêrunt Fabium Maximum clypeum reipublicæ ſuæ appellare, Mar. Marcellum verò gladium: nunc verò conſtat, illos pluris feciſſe Fabium quam Marcellum. Hanc opinionem Ariſtoteles quoque habuit, qui in Politicâ ſuâ aſſeveravit, officium legiſlatoris non in hoc conſiſtere, ut conſtituat & formet civitates, ſed in eo, quomodo illæ quam diutiſſimè perſiſtere poſſint. Nec illud nos moveat, quod propagatores regnorum ſemper maioris æſtimati fuerunt, quam conſervatores: nam hoc ideò fit, quia effectus illorum

rum magis in oculos hominum incurrunt, majorem plauſum ſtrepitumque excitant, pluſque oſtentationis & novitatis hominibus amicæ in ſe complectuntur. Atque hæc cauſa eſt, quod omnes expeditiones majori plauſu & delectatione proſequuntur, quam pacificas illas conſervandi artes, quæ tamen, quantò plus tranquillitatis habent, tanto majus judicium & ingenium arguūt illius qui illis uti ſcit: & quemadmodum flumina perrennia nobiliora ſunt multò torrentibus, ex fortuitis pluviis collectis, propter quos tamen plures cum admiratione contemplandos ſubſiſtunt, quam ad flumina quietè decurrentia: ita ſimiliter in majori admiratione habetur qui acquirit, quam qui conſervat. Revera tamen difficilius eſt (ut Florus dixit) provinciam ſuſtinere quam facere: viribus parantur, jure retinentur.

nentur. Concludimus ergo dicto illo Poëtæ, *Non minor eſt virtus, quam quærere parta tueri*. Satis diſſeruiſſe mihi videor, de prudentiâ & occaſione, qua Regi Hiſpaniarum utendum eſt, tam in generali quam particulari, licet decennali miſeriâ detentus, & ægrotus, nec relationibus inſtrui, nec libris aut ſcientiis ullis adjuvari potui, quin & ipſa S S. biblia mihi adempta fuerunt, ut ignoſcendum mihi ſit, ſicubi delirans quædam non ſuo loco aut etiam bis dixi. Facimus ut poſſumus, quia ut volumus non licet: quæ tamen omnia meliori occaſioni reſervo. Leget igitur V. S. hæc interea, quæ ſpero ad proximum Paſchatis feſtum ad incudem à me revocatum iri, tumque plus induſtriæ adhibebo, auferens vel addens ubi opus fuerit. Habet & ſæculum noſtrum ſuos Solones, Lycurgos, &

Ioſe-

Ioſephos, à Deo ipſo miſſos, verùm illi opprimuntur, neque à principibus admittuntur: falſiſſimumque eſt quod vulgo dicitur, nullos noſtra ætate Solones aut Ariſtoteles naſci, imo naſcuntur & hodie illis etiam præſtantiores, ſed latent dum gentiles in admiratione ſunt, Chriſtiani verò invidiâ laborant. Hæc ſecretis auribus commiſſa ſint: poſt enim renovata majoris æſtimabuntur, quam folia Sibyllæ à Romanis, æſtimata fuerunt. Invidia, quo minus hæc dicam, deterrere me haud poteſt; nam illis probatis & oſtenſis, Hiſpania ſciet, quid ſibi agendum ſit, perſpicietque meum illam adjuvandi ſtudium. Pro captu lectoris habent ſua fata libelli. Hiſce valeat V. S. cujus honoribus & meritis felicem longævitatem & incrementum à Deo oro & opto.

FINIS.

APPENDIX AD MONARCHIAM HISPANICAM THOM. CAMPANELLÆ.

Ubi hæc quæſtio tractatur:

Utrum ſit optandum, univerſum orbem Chriſtianum ab uno ſolo Capite ac Monarcha regi ac gubernari?

INter complures arduas & curioſas quæſtiones multorum ingenia mirè vexantes, & quibus Deo quaſi præſcribitur, quâ ratione mundum is gubernare debeat, haudquaquam infimum locum obtinet hæc: Expediatnè, univerſum terrarum, aut ſaltem Chriſtianum orbem uni

ſoli Monarchæ ſubjectum eſſe; à quo reliqui omnes Principes aut opprimantur, atque è medio tollantur, vel ad minimum, illi tanquam vaſalli ſubjiciantur?

Deinde, an illi omnes, qui orbis Chriſtiani ſalutem atque incrementum ſeriò expetunt, in id totis corporis animique viribus incumbere debeant, ut ejuſmodi Monarchia univerſalis introducatur? An verò optandum potius, illum in plures principatus ac reſpublicas, prout hodie videtur, diſpertitum relinqui, ſalvis ſuis præeminentiis & dignitatibus, nec ullus alterum revereri aut reſpicere teneatur, niſi quantum naturalis vicinitatis & amicitiæ ratio poſtulat?

Catholicorum quidem maxima pars ad hoc proclivis eſt, ut tale Imperium univerſale introducatur, quin etiam ſunt qui dicant, ipſum funda-

mentum externamque diſciplinam Eccleſiæ hoc expoſcere, ut, quemadmodum in firmamento cœli duo ſolum ſunt luminaria magna: ita etiam duæ poteſtates, Eccleſiaſtica & Secularis, à duobus ſolis & ſummis capitibus regantur. Hanc autem opinionem non Catholici ſolum fovent, ſed etiam Reformatorum quidam judicant, præſtare, omnia ab uno ſolo domino regi atque gubernari. *Mich. Piccart. Profeſſor Noric. orat. Acad.* 15.

Atque hujus quidem opinionis rationes multi longiſſimè deducunt, dicentes, quod, quamvis omnipotens DEVS ab omnibus viſibilibus creaturis totaliter & infinitis modis diſtet, omnium tamen animis certus quidam character impreſſus ſit, à quo ad imitandum quadantenas creatorem ſuum moveantur & excitentur. Unde factum à mundi

uſque

uſque primordio, ut unum regnum aliud ſubigere & ſibi ſubjicere conatum ſit, naturali ſcilicet inſtinctu ad Monarchiam univerſalem, (quæ gubernationi divinæ quam ſimilima eſt) aſpirans. Quod tamen nulli niſi à Deo ipſo ad hoc prædeſtinato, obtingere quivit. *Tobias Adami, in præfat. Philoſ. inſtaur. à principio.*

Cum itaque ſemper ſimile aliquod Imperium univerſale in mundo repertum ſit (quod nemo, vel mediocriter in hiſtoriis verſatus negare poteſt) quod plus quam humana prudentia erectum & conſervatum reliqua quoque quamvis potentia regna in ſuam poteſtatem redegit, & tandem ad præfixum terminum & ſummum faſtigium ſuum devolutum rurſus ex improviſo quaſi corruit, atque palam ferè & in oculis hominum omnem ſuam poteſtatem omneſque opes, divino,

ut ita dicam, impulſu alii populo tradidit: quæ quidem origines & viciſſitudines paſſim in ſacris literis, evidentiſſimè verò in prophetâ Daniele prædictæ fuerunt: quibus monarchiis ſapientiſſimus DEVS quandoque ad caſtigandos ſuos, quandoque etiam ad protegendos uſus eſt. Cum verò nihil à DEO ipſo inſtitutum, quod non valde bonum, atque omni mendo careat, omniumque gentium conſenſu & moribus comprobatum ſit, imò ipſi ratione conſentaneum videatur, ut tale aliquod imperium ſit; illa certè tempora infæliciſſima judicanda ſunt, quæ more divino nullum univerſalem Monarcham aut habuerunt, aut etiamnum habent.

Illis rationibus inducti non pauci arbitrati ſunt, ultimum hoc ſæculum (per pedes ſtatuæ, à Daniele multis ſeculis præviſæ, denotatum) eò con-

eò confuſius, inconſtantius & ultimæ rerum lineæ vicinius eſſe, quod partes ejus minimè cohærent, ſed ut ferrum & lutum ſemper diverſæ atque diſcordes agant.

Illud verò hoc in loco præmonendum eſt, Theologos atque Hiſtoricos per Monarchiæ vocabulum non ut Politicos, intelligere rempublicam aut regionem, in qua omnis poteſtas uni ſoli delata eſt: ſed per Monarchiam ejuſmodi hîc regnum intelligitur, quod vaſtitate, potentia & majeſtate reliqua omnia ſuperat, cuique cætera non reverentiam ſolum atque honorem, ſed etiam tributa atque obedientiam præſtant, ut, quemadmodum Politici per ſtatum Monarchicum denotant illum, quem unus ſolus regit; ita hîc intelligatur illud ſolum regnum eſſe Monarchicum, quod ſplendore ſuo alia omnia obſcura

reddit, non ſecus atque ſol reliquas ſtellas; quòdque propemodum ſolum ſupereſt, & cui cætera parent, aut ad minimum non contradicunt. *Frid. Tileman. Diſc. ſing. de 4. Monarchiis, contra Bodinum, & idem vol. 1. diſp. ad Pand. diſp. 2. theſ. 11. Herm. Kirchnerus, diſp. de Rep. 3. th. 6. Henricus Velſtenius dec. 7. th. 2.* Ita ut ejuſmodi Monarchia etiam Democratiã admittat; ut mox, cum de Romanis loquemur, indicabitur. Hujuſmodi verò imperia à primordio mundi ad hæc noſtra uſque tempora quatuor tantum numerantur, Aſſyrium ſive Chaldaicum, Perſicum, Macedonicum atque Romanum, idque teſtantur non ſolù moderni Hiſtorici, qui integra Chronica conſcripſerunt, quales ſunt Sleidanus lib. de 4. Monarchiis, ReinerusReineccius in hiſtoriâ Iuliâ. Gabriel de Barlieti, & Chriſtophorus Helvicus in tractati-

bus

bus de 4. ſummis imperiis, qui extant in Politic. Imperialib. Goldaſti Latin. part. 8. verùm etiam Dionyſius Halicarnaſſæus (qui imperante Auguſto Romanam Hiſtoriam idiomate Gręco cõſcripſit) in primo ſuo libro ſtatim in exordio abundè teſtatur, dum imperia illa Illuſtriſſimorum nomine indigitat, quæ cætera omnia infinitis modis ſuperarunt.

Aſſyriorum, ſive Babyloniorum ſive, Chaldæorum illa, propter ſummam ſuam antiquitatem parum nobis nota eſt; ideoque etiam parvi à quibuſdam æſtimatur, qui illius poteſtatem neque magnam neque latè extenſam fuiſſe credunt; tamen ſi prophetam Danielem penitius introſpexerimus, atque conſideraverimus, quod ille ipſe regnum hoc per aureum caput viſæ à ſe ſtatuæ denotare voluit, confiteri cogemur, illud ſicut tempore, ita etiam digni-

tate poſterioribus omnibus anteſerendum fuiſſe; tantoque magis, quod conſtat, omnes artes ſcientiasque humanas à Chaldæis fuiſſe inventas, & apud illos ſolos tum temporis domicilium quaſi conſtituiſſe; atque inde per continuam doctorum hominum ſeriem, ad nos transmiſſum eſſe, quicquid eximii eſt, ſolâ SS. ſcripturâ ejuſque divinâ explicatione exceptâ: cæteras verò ſcientias quas aliunde habemus, reſpectu illarum mera deliria atque inſomnia eſſe. Daniel Nabuchodonoſerum regem vocat omnium regum, c. 2. verſ. 37. cui Deus cœli & terræ imperium, potentiam, roburque & honorem elargitus eſt apud omnes qui uſquam habitant: quin etiam pecora campi omnia, cum volatilibus cœli in manus tuas tradidit. atque cap. 5. verſ. 18. idem de eo aſſeritur.

Et hæc quidem potentia divinitus illi donata, formidabilem illum atque venerandum omnibus terræ incolis reddidit, ita ut pro ſuo libitu evexerit, depreſſerit, afflixerit aut etiam occiderit quoſcunque libuit: qui tamen poſtquam ſuſtulit animos ſuperbus inſolenſque factus omni honore cum ipſo regio exutus eſt, hominumque conſortium inſanus vitans, inter feras beſtias degere, gramine veſci, atque ſub dio agere cœpit, donec agnovit faſſuſque eſt, Devm eſſe qui Imperia humana ſuo arbitrio hominibus diſpertit. Vel ſolum hoc exemplum arguit, Monarchias non fortuitò, multò minus aſtu diaboli (ſicut olim Manichæi, & nunc quoque multi fanatici ſomniarunt) ſed à Deo ipſo inſtitutas eſſe, & vero ſimile eſt, Monarcham modo dictum hac caſtigatione ad cognitionem divinæ veri-

 tatis

tatis adductum fuiſſe.

Ad hæc, monarchiæ huius majeſtas & potentia plus quam ſatis demonſtrat id ſolùm, quod de metropoli illius Babylone antiqui Hiſtorici tradunt, quæ omnia à Barnaba Briſſonio. lib. 1. de regio Perſarum principatu, & à Iulio Cæſare Bulengero Eclog. ad Arnob. l. 2. c. 3. in unum faſciculum collecta leguntur. Diodorus Siculus tradit, reginam Semiramidem ad ædificationem huius urbis vigeſies centena millia hominum coegiſſe: Ioſephus tamen tradit, huius operam neutiquam comparandam fuiſſe cum illâ, quam Nabuchodonoſor in amplificatione & illuſtratione ejuſdem urbis exhibuit. Et reverâ, amplitudo illius & multitudo ædificiorum tanta fuit, ut non unius ſolius urbis, ſed integræ regionis nomen mereretur. Unde Ariſtoteles l. 3. c. 2. polit. affirmat,

affirmat, urbe hac ab hoſtibus certo tempore captâ, diverſas fuiſſe regiones intra mœnia, ad quas fama occupatæ urbis tertio demum die pervolaverit. Quod ſi urbis huius vaſtitatem & præſtantiam ex fide dignis autoribus, deſcribere jam vellem, fide omni majora aggrederer. At nihilominus, potentes luce clarius hinc perſpicere poſſunt, Deum mirabili & incredibili modo aliquid in immenſum extollere, & rurſus ſolo affligere poſſe. Ieremias propheta capite 50. urbi huic tam excellenti, &, ut tum temporis videbatur, omni adverſæ fortunæ majori, interminatus eſt deſolationem & excidium, divinitus illi imminens, & quidem tantum, ut omnes Babyloniam hanc prætervecti, ſumma cum admiratione exſibilaturi illam ſint; Explodite Babyloniam, inquit Propheta, quotquot circa illam ha-
 bitatis,

bitatis, dedat ſe neceſſe eſt, fundamenta illius labefactata, mœnia illius collapſa ſunt: hæcque vindicta eſt Domini. Vindictam in illam exercete, par pari referte. Hem! ſiccine malleus totius mundi fractus & ruptus eſt? ſiccine Babylonia in deſertum gentilium converſa eſt? laqueum tibi poſui Babylonia, inquit Dominus, quo tu ex improviſo capta es; habes, capta es, quia Dominum irritaſti: habitatio fiet ferarum, volucrum, & pullorum Struthiorum, jacebitque deſerta atque inculta in omne ævum.

Hoc, ut videmus, exactiſſimè perfectum eſt omne: atteſtanturque *Benjamin Tudelenſis*, natione Iudæus, qui quadringentis ab hinc annis orbem ferè totum circuivit, nec non *Leonhardus Rauwolf*, & *Iohannes Cotovicus* qui noſtra memoria præſens illum ipſum locum antiquiſſimæ

huius

huius Babylonis inſpexit, nè veſtigium quidem urbis ibidem amplius apparere, omneque circumcirca ſolum aridum & ita deſertum jacere, ut mirari alicui & dubitare ſubire queat, an unquàm regio illa habitata fuerit, niſi reliquiæ vetuſtiſſimæ & præclariſſimæ illud oſtenderent, qualis eſt, pons ille vetus, (cuius adhuc aliquot fruſta & fornices extant) quo Euphrates tum temporis fuit junctus, extructus lapidibus coctis, tantâ firmitudine, & longitudine ut in admirationem rapiat intuentes: eſt enim fluvius ille non ſolum profundus, ſed etiam ad dimidium milliare dilatatus: Item arx, vel arcis rudera in colle prominente undique patentis campi ſita, à qua non procul famoſa illa turris Babylonica ædificata fuit, quæ olim dimidiatum milliare in circuitu ſuo complexa, hodiè tamen tota col-

lapſa reptilibus tantum habitatur. Adeò, ut Ludovicus Gujon Tom. 2. diverſ. Lect. Gallic. lib. 1. c. 19. totâ erret viâ, aſſeverans, contra authoritatem Prophetæ, & fidem reliquiarum, antiquiſſimam illam Babyloniam hoc noſtro etiamnũ tempore inhabitari.

Poſtquam monarchia hæc exſpiravit, DEUS omnipotens Medicam & Perſicam ſuſcitavit, & quidem, ut videtur, in hunc præcipuè finem, ut primam illa opprimeretur Eſai. 13. Unde capite 45. idem Eſaias de Cyro authore ſecundæ Monarchiæ vaticinatus eſt in hunc modum: Apprehendit DEUS unctum ſuum Cyrum dextra, ut Ethnicos ſibi ſubjiciat, regeſque exarmet, ut fores ipſi pateant, nec portæ ullæ illi objiciantur: huic, inquit Dominus, præibo, omneſque colles terræ æquabo, portas æneas conteram,

poſteſque

poſteſque ferreos confringam; huic theſauros abſconditos, & monilia abſtruſa tradã, ut cognoſcat, Deum Iſraelis ipſum nominatim vocaſſe, idque propter Iacobum ſervum, & Iſraëlem electum ſuum. Enimvero, inquit Deus, vocavi te nomine tuo, compellaviq́ue te, quo tempore me nondum noviſti. Excitavi eum in juſtitiâ, & omnes vias illius complanabo, ædificet, ſaxo, urbem meam, captivoſque meos liberabit, mercatores Ægyptii, negotiatores Maurorum & procerorum Sebanorum ſeipſos tibi permittent, ſubjectiq́ue tibi te ſequentur compedibus & manicis vincti, ad pedes tuos procident plorantes; quoniam Deum à latere tuo habes. Quæ omnia Cyrus & agnovit, & amplexus eſt, atque per univerſum ſuum regnum verbis & ſcriptis proclamari curavit, 1. Eſr. cap. 1. verſ. 2. in hunc

hunc modum: Sic dicit Cores rex Perſarum, DEVS cœli omnia regna in manus meas tradidit, mandavitque mihi, ædem illi ædificare in Hieroſolyma Iudææ. Haud omiſerim hoc in loco, quod Garcias Silva Figveroa, ante triennium Hiſpaniæ ad Perſas legatus, in quadam ſuâ Latinâ epiſtolâ Antwerpiæ impreſſa affirmat, hodie quidem in regno Perſiæ nihil reſtare tam præclarum, quod vel cum minimi momenti rebus Europæ comparari queat: rudera tamen arcis regiæ in Perſepoli, metropoli olim Perſarum ſatis oſtendere, ædificium illud præſtantius fuiſſe quam ut verbis exprimi queat, omnemque omnium regiorum monumentorum excellentiam longè ſuperaſſe. Reperiuntur ibidem, inquit, muri integri ex marmore & jaſpide facti, columnæ ſtupendæ magnitudinis, in quibus omnis

nis generis figuræ artificioſiſſimæ inciſæ viſuntur, & quidem lapide adeò duro atque ſplendenti, ac ſi recens cæſæ fuiſſent. Poſtquam & Perſica Monarchia curriculum & opus, ad quod D e v s illam deſtinaverat perfecit, atque ſimul peccatorum ſuorum cumulum complevit, fortuna ſimul & vires hanc quoque deſtituerunt, adeòque Græcis impar facta eſt, ut vel Athenæ ſolæ ad ejuſmodi Monarchiam anhelaverint, ad eamque obtinendam, claſſe validiſſima Siciliam adortæ ſint, qua devicta Italiam quoque, Carthaginem & Hiſpaniam facilè ſe ſuperaturos ſperarunt, pluraque ficulnea conſilia ſibi fabricati ſunt (de quibus Alcibiades proſcriptus prolixa oratione apud Lacedæmonios diſſeruit, ut Thucyd. libro 6. refert) quæ omnia ad nihilum reciderunt. Aliter enim D e v s jam pridem

pridem autea conſtituerat, atque per Prophetam ſuum Danielem prædixerat, fore, ut Græcus quidem, ſed non Athenis ortus tertiam Monarchiam condat, de cujus regno idem Daniel cap. 2. verſ. 39. prædixit, quod omnia reliqua ſuperaturum ſit, idque poſt in 8. capite multò clarius manifeſtat, cum inquit, Hircum illum, quem ait ſe vidiſſe arietem Perſicum conculcare, prænotare regem Græciæ, atque cornu ingens inter duos illius oculos eſſe primum illius regni regem: quod verò quatuor alia in primi illius confracti locum ſuccreverint, nihil aliud eſſe, quam quod quatuor diverſa regna in populo illo oritura ſint, non tamen tam præſtantia, quam primum illud fuit, quæ omnia ſuo tempore examuſſim accompleta fuerunt. Quippe Alexander Magnus incredibili celeritate & fœ-

licitate,

licitate, non ſolum Perſas effœminatos jam, ſed & multas alias provincias, longè remotas nullo negotio ſuperavit, atque univerſam Græciam in ſuam poteſtatem redegit; quam primum verò ab exceſſu ejus unio dirempta atque in diverſas partes itum eſt, regnumque unicum antea, inquatuor diſtincta mox diremptum fuit, Monarchia illa pariter ad occaſum vergere incepit: præſertim, poſtquam duo potentiſſimi populi, Romani nimirum & Carthaginenſes, de univerſi orbis terrarum imperio diu & ambiguè dimicarunt, ut ex Tito Livio liquet atque ex Silio Italico, apud quem in principio de belloPunico hi leguntur verſus:

Gens Cadmæa ſuper regno certamina movit,
Quæſitumq́ diu, qua tandem poneret arce

Ter-

Terrarum fortuna caput.

Subactis ergo & funditus everſis Carthaginienſibus, Antiochoque cũ reliquis Alexandri M. ſucceſſoribus profligato, Romani ſe ipſos etiam ante Iulii Cæſaris tempora rerum dominos vocarunt *Liv. dec.4. lib.6.* nam, ut Petronius ait,

> *Orbem jam totum victor Romanus habebat.*

Adeò ut multæ barbaræ notiones, Romanis non ſubjectæ, reges ſibi ex arbitrio Senatus populique Romani elegerint. nam Appianus de Armeniâ majori idem tradit, quod Tacitus libro 4. Annal. de Parthis, & libro 11. Annal. de Cheruſcis: quibus addi poteſt Thomas Stapletonus l.2. de Magn. Rom. Eccl. c.1. à principio. Unde Suetonius c.48. de Auguſto ſcribit, Illum reges ſocios, non aliter univerſos, quam membra

membra parteſque Imperij curæ habuiſſe.

Cæterùm Monarchia iſta ſub imperio Trajani potentiſſima fuit, occupans ex trecentis illis gradibus in quos orbis terrarum ab Aſtronomis & Coſmographis deſcribitur, nonaginta in longitudinem, in latitudinem verò quadraginta quinque.

Quod verò etiam Romana hæc Monarchia ex providentia & voluntate divina exordium & incrementa ſumpſerit, atque tandem ad id majeſtatis pervenerit, non ſolum Chriſtiani, ſed ipſi etiam Gentiles agnoverunt, ut docet Bernardus Aldretes Canonicus Cordovenſis libr. 1. des varias antiquetades. c. 2. ſcilicet ut regna diremta rurſus coëant, ut homines efferati cicurentur, atque contentiones ex diviſione illa ortæ rurſus componantur. Plinius libro ſuo 3. c. 5. de hoc ſæpe iam nomi-

nato

nato imperio repoſuit iſtud: Omnium terrarum alumna eadem & parens, numine Deum electá, quæ cœlum ipſum clarius faceret, ſparſa congregaret imperiá, ritusque molliret, & tot populorum diſcordes ferasque linguas, ſermonis commercio contraheret ad colloquia, & humanitatem homini daret; breviterque una cunctarum gentium in toto orbe patria fieret.

Hoc verò ſolo monarchia hæc ſe ſupra omnes alias efferre poteſt, quod unigenitus Dei Filius ſub illa non ſolum naſci, ſed etiam inter Romanum populum cenſeri ſe dignatus eſt. Hocque præcipuè ab Oroſio lib. 6. cap. ult. & lib. 7. c. 1. animadverſum eſt, dũ ſcripſit: Tunc igitur natus eſt Chriſtus, Romano cenſui ſtatim adſcriptus ut natus eſt. Hæc eſt prima illa clariſſimaque profeſſio, quæ Cæſarem, omnium

prin-

principem, Romanosque rerum dominos, ſingillatim cunctorum hominum edita aſſcriptione ſignavit, in qua ſe, & ipſe, qui cunctos homines fecit, inveniri hominem, adſcribique inter homines voluit. Quod nunquam penitus ab orbe condito, atque ab exordio generis humani in hunc modum ne Babylonio quidem, nec Macedonico, ut non dicam minori cuiquam regno conceſſum fuit. Nec dubium, quin omnium cognitioni, fidei, inſpectionique pateat, quod Dominus noſter Ieſus Chriſtus hanc urbem nutu ſuo auctam, defenſamque in hunc rerum apicem provexerit, cujus potiſſimum voluit eſſe cum venit, dicendus utique civis Romanus cenſuſque profeſſione Romanus.

Priſci quoque Eccleſiaſtici ſcriptores unanimiter affirmant, interfuiſſe fidei Chriſtianæ, propagationiſque

niſque verbi divini, hanc monarchiam longè lateque diffuſam eſſe. Sic enim beatus Eucherius Epiſcopus Lugdunenſis in Epiſtola parænetica ad Valerianum de contemptu mundi fol. m. 28. ſcribit: Nationes & regna putaſne ob aliud in ditionem ac jus ceſſiſſe Romanum, & ob aliud magnam partem generis humani in unum tranſiiſſe populum, niſi ut facilius, tanquam medicamentum per corpus unum, ita per unam gentem fides infuſa penetraret: & ut capiti ingeſta, velociter ſe per membra diffunderet? Alioqui non ita cucurriſſet, inter crebras & diſcrepantes ritibus linguiſque gentes, nec tam longè per novorum ſemper graduum objecta transiiſſet. Atque cum hoc conſentit etiam antiquiſſimus poëta Chriſtianus Aurelius Prudentius, lib. 2. contra Symmachum, his verſibus:

Vis

Vis dicam, quæ cauſa tuos Romane labores,
In tantum extulerit? Queîs gloria fortibus aucta
Sic cluat, impoſitis ut mundum fræ-net habenis?
Diſcordes linguis populos, & diſſona cultu
Regna volens ſociare Devs, *ſub-jungier uni*
Imperio, quicquid tractabile moribus eſſet,
Concordique jugo retinacula mollia ferre,
Conſtituit, quo corda hominum con-juncta teneret
Relligionis amor: nec enim ſit copula Chriſto
Digna, niſi implicitas ſociet mens unica gentes.

Quibus oſtendere voluit, Devm per propagationem Imperii Roma-

 ni,

ni, Evangelio ſuo viam quaſi ſternere voluiſſe, reducendo gentes moribus, legibus & linguis diverſas in unam veluti formam atque efferatos hominum animos demulcendo, atque mutuo amore ſibi invicem devinciendo: vixque fieri potuiſſe, ut religio Chriſtiana diffunderetur, niſi populis per animorum conjunctionem in politia quoque copulatis: quod & D. Leo videtur perſpexiſſe, Serm. 1. in Natal. Apoſtolorum Petri & Pauli, ita inquiens; Ut autem hujus inenarrabilis gratiæ per totum mundum diffunderetur effectus, Romanum regnum divina providentia præparavit: Cujus ad eos limites incrementa perducta ſunt, quibus cunctarum undique gentium vicina & contigua eſſet univerſitas. Diſpoſitio namque divinitus operi maximè congruebat, ut multa regna uno confœderarentur

tur

tur Imperio, & cito pervios haberet populos prædicatio generalis, quos unius teneret regimen civitatis.

Riſerit forſan hîc aliquis, & abſurdum duxerit propagationem nominis divini opus habuiſſe auxilio politico: qui ſi temporis illius hiſtorias penitus introſpexerit, atque omnes circumſtantias & eventus rerum diligenter in animo ſuo perpenderit, quibus res Romana tam mirabiliter atque contra omnium ſpem aucta eſt, fateri cogetur, Deum longè aliud quid, & illud ipſum quod allegati ſcriptores innuerunt, propoſitum ſibi habuiſſe.

Inprimis verò hiſtoria Eccleſiaſtica (qui liber à Sacroſanctis Bibliis facilè ſecundum locum obtinet) de pietate quorundam Imperatorum erga Eccleſiam, puta Conſtantini Magni, Theodoſii, Iuſtinia-

ni & aliorum teſtatur, ut facile appareat, etiam in his primo, & verò in ſequentibus Francis & priſcis Germanis Imperatoribus completum fuiſſe, quod Deus pridem per Eſaiam prophetam capite 49. verſu vigeſimo ſecundo promiſit, hiſce verbis: Ecce, manum meam verſus gentiles tollam, vexillumque meum verſus populos, adferentque filios tuos in ulnis, filiasque tuas in humeris, regesque tutores tui erunt, & principes nutrices tui, procident ad genua tua in faciem, lingentque pulverem pedum tuorum: atque tum reipſa experieris, me eſſe Dominum, in quo nemo confundetur, confidens in eum &c. Et capite ſexageſimo inquit: Gentiles ambulabunt in luce tua, & reges in ſplendore oriente ſupra te: peregrini exſtruent muros tuos, & reges illorum tibi ſervient: è gentilibus lac ſuges,

& reges

& reges illorum tibi mammas dabunt. Hæ & ſimiles prophetiæ, paſſim per vetus Teſtamentū ſparſæ, arguunt, ſub novo quoque Teſtamento datum iri potentes reges, in locum Ethnicorum, qui Eccleſiam protecturi & aucturi ſint. Et quamvis moderni Germaniæ Imperatores antiquis illis Romanis potentiâ & dignitate longè inferiores ſint: multum tamen adjumenti tulerunt ad propagationem fidei Chriſtianæ; quippe quorum armis Sclavonicæ ſeu Vandalicæ provinciæ, Pomerania videlicet, ager Megalopolitanus, Livonia, Boruſſia cum parte Miſniæ, tractus item Brandeburgicus & Magdeburgenſis aliique finitimi loci, primum armis victi, deinde piorum Epiſcoporum aliorumque ſanctorum virorū induſtria ad religionem Chriſtianam converſi ſunt. *Crantzius in ſua Wandalia paſſim.*

Verbis exprimi nequit, quantum mundus floruerit, quoties bonos Imperatores nactus eſt, quorum proviſu pax paſſim introducta, & bella inter minores Duces flagrantia ſedata aut profligata fuerunt. Unde Strabo de Romanis & Barbaris illorum vicinis, mutuis odiis & certaminibus inter ſe conflagrantibus, eleganter ſcripſit: Suis ſimultatibus ſunt permiſſi, donec malorum pertæſi, in gratiam ipſi rediêre, &c.

Auguſtus Cæſar, aliique Romani illo antiquiores, intimare volentes univerſum Imperium Romanum in pace & tranquillitate agere, templum Iani clauſeruut, *Cardin. Baron. in Annal. Anno Chr.* 1. quæ pax uſque in ſequentium Imperatorum tempora duravit, atque, ut Tacitus ait, Immota pax, aut certè modicè laceſſita. Atque beneficio talis Monarchiæ contigit, ut omnes Imperio

Romano

Romano ſubjecti jure & privilegiis civium Romanorum gauderent, atque viciſſim illi unis iiſdemque legibus recti, atque tutò ultro citroque commeantes urbem Romam pro communi patria agnoverunt. Unde Claudianus adulatorio & poëtico more, quod Imperio Romano ſoli tribuendum erat, Stiliconi aſſcripſit his verſibus:

Huius pacificis debemus moribus omnes
Quod veluti patriis regionibus utitur hoſpes,
Quod ſedem mutare licet, quod cernere Thylen,
Rurſus & horrendos quondam penetrare receſſus:
Quod bibimus paſſim Rhodanum, potamus Orontem
Quod cuncti gens una ſumus, &c.

Experientia frequens teſtatur, quanta confuſio non ſolum Italiam atque

que Germaniam, verùm etiam alias regiones invaſerit, poſtquam unaquæque illarum commune jugum excutere atque ſui juris eſſe voluit: atque illæ etiam quæ in obſequio Imperatoris perſtantes privilegiis lautiſſimis ornatæ ſunt, ut ſingularia per ſe regna eſſe videantur. Neque hîc in diſquiſitionem vocabo, annon illi qui Imperio Romano ſemet ſubduxerunt in pejus vinculum inciderint, tritum illud Gallicum rem ſatis declarat, N'eſtans plus ſoubs l'Empire, ſe ſont empirez: ac ſi quis dicat, è flamma in ignem tranſilierunt.

Quod autem attinet ad illos, qui etiam nunc majeſtatem Imperii Romani venerantur, atque nomine tenus illi ſe obnoxios profitentur, illi rem eò perduxerunt privilegiis, exemptionibus atque aliis ſuis titulis recens excuſis, (in quorum in-

vidiam

vidiam catus aliquis non injuriâ ſummo ſuo magiſtratui præcavens, ita ſcripſit. Non obſtantibus omnibus magiſtratibus, ſummis, imis, ſuperis, inferis, jam natis aut poſt naſcituris,) ut quilibet etiam mediocris ſtatus iam omnia pro ſuo arbitrio agere, & ea conari audeat, quæ olim Monarcha vix auſus fuiſſet. Hoc non aliunde fit, quam quia reverentia erga magiſtratus abjecta eſt, & remedia omnia ſummorum magiſtratuum auxilia per ſupplicationes atque appellationes impetrandi adempta, aut ad minimum difficillima effecta ſunt. Unde etiam oriuntur quotidie bella & internecio- nes, ſanguisque humanus inſtar aquæ immundæ profunditur: unde fides & charitas undiquaque exulant, atque odia ac diſcordiæ regnant. Hic contemptus monarchiæ Germaniam omnium reliquarum

nationum riſui atque contemptui expoſuit, ſoluſque in cauſa fuit, quod infenſus Chriſtiani nominis hoſtis ad hunc uſque diem vinci non potuit: imò etiam verendum eſt ne per has diſſolutiones in penitiſſimam Germaniam irrepens medullam illius & ſanguinem omnem exſugat.

Et ut illud ſolum ſcelus exempli loco hîc allegemus, quod hodiè cum luctu & gemitu omnium bonorum, circa monetas excudendas committitur, dum pauci quidam contra jus naturale, charitatem Chriſtianam, atque contra conſuetudinem omnium gentium, denique contra expreſſiſſimas conſtitutiones Imperatorias atque receſſus Imperii, ſub prætextu pernitioſiſſimi privilegii monetam cudendi, acervos nummorum adulterinorum procuderunt; quo faciendo ipſi divites ef-

ſecti, argentum noſtrum in detrimenta & ſpumam converſum eſt, quod ipſum propheta Eſaias c. 1. v. 22. ceu ſingularem pœnam minaciter prædixit: quo & omnia commercia labefactata atque confuſa ſunt, innumeræ artes oppreſſæ jacent, graſſandique latiſſima porta fæneratoribus, uſurariis atque aliis huius farinæ hominibus patefacta eſt, ita ut exteris nationibus omnis fere cum Germanis negotiandi occaſio interempta ſit, ut illi quorum reditus aut ſalaria in pecunia numerata conſiſtit, ad inopiam redigantur, atque ut rerum pretia ad id faſtigii aſcenderint, ut ſequioris ſortis homines ad ſuſtentandam vitam vel ſummè neceſſaria ſibi comparando haud ſint, ſed ægram animam inter continuas miſerias exſpirent. Huic tamen malo jus Canonicum quod à ſciolis quibuſdam naſo ſu-

ſpenditur, remedium præſentiſſimum affert, dum dicit, Peccatum non remittitur, niſi reſtituatur ablatum, ita ut non ſufficiat ad ſalutem, in agone dicere; Miſerere mei Deus: neque hoc ſinceræ pœnitentiæ indicium eſt, niſi quis etiam bona per fas nefaſque erepta prioribus dominis reſtituat, aut ad pios uſus leget, ſed ad hæredes ſuos transmittat, ut habeant unde ſuperbiant, atque ſtatum ſuum adornent.

Verùm, cum dicta hæc jam obſoleta, magni quidem facienda, & inſtar antiquiſſimorum nummorum habenda ſunt, qui ad hoc reponuntur, ut raritatis cauſa oſtendantur, non etiam ut in vulgum ſpargantur: ideo optandum eſt, ut vi quadam externa malo huic, & damnis inde naſcituris occurratur, quod tamen in hac Cyclopicâ vivendi ratione minime ſperare licet, imò etiam verendum,

rendum, ne, (quod clementiſſimus Deus averruncet) hoc in maius erumpat malum, quam vel ullus hoſtis inferre, vel aliter quam ruinâ Germaniæ diſcordis reſtingui poſſit.

Maximæ monarchiæ minoribus imperiis in hoc etiam præferendæ ſunt; quod ſub magno rege vivere maxima ſit libertas: & hiſtoriæ ipſæ teſtantur, Germaniam nunquam tam floruiſſe, quam cum Romani Imperatoris ſceptrum maximè venerata eſt; cum contra minores regiones, ſuo arbitrio, & abſque externo metu aſtutè agentes rarò non exorbitent. Et cum ſummorũ quorundam Politicorum opinio hæc fuerit, Turcam hactenus invictum manſiſſe, non quod potentia ipſius tanta, ſed quod orbis Chriſtianus uno capite non regitur, à cujus nutu omnes dependeant; tum quod fœdera plurium contra unum ſolum

inita

inita rarò proſperum eventum ſortiantur: hujuſq; rei veritas in omnibus Italorum contra Turcas expeditionibus emicuit, atque à Renato de Luſinga in Tract. de increm. Imperior. ad oculum demonſtratum eſt. Hinc magnates quidem occaſionem arripuerunt, Monarchiam ſimilem condendi, ſub prætextu eundi in Turciam, è quorum numero præcipuus fuit Carolus vltimus Burgundiorum dux, qui Belgium nobile quietus poſſedit, aliquotque Galliæ provincias ſibi ſubjecit, ac tandem in Germaniam ingreſſus, Helvetiam cum Alſatiâ & Lotharingia ſe facilè occupaturum ſibi imaginatus eſt, & Sabaudiæ jam inhians principatus ſui limites ab uno mari ad aliud extendere, atque his etiam majora ſibi propoſuerat. Pari ferociâ Carolus VIII. rex Galliarum, ſperavit, ut Cominæus

teſtatur,

teſtatur, ſe poſt victum regnum Neapolitanum Galliæ & Italiæ liberè imperaturum, imò etiam gloriatus eſt, ſe reliquos Chriſtianos in Græcia degentes à tyrannide Turcicâ liberaturum. Utriuſque tamen conſilia (procul dubio ex ambitione magis quam pietatis zelo orta) eventum planè contrarium ſortita ſunt.

Sunt qui exiſtimant, poteſtatem Papæ etiam huc politicè collimare, ut Chriſtianis regibus & principibus frænum injiciatur: atque etiamſi nemo illorum imperium in alterum haberet, vel nullo fœderis jure ſibi invicem obligati eſſent; tamen vel ſolo communis religionis vinculo coërceri, atque à moderatore totius Eccleſiæ, à conſcientiâ propriâ, quæ mille teſtes, & denique metu horribilis excommunicationis ab injuſta effuſione ſanguinis Chriſtiani reprimi debent, atque concordiam

colere,

colere, ſiquę neceſſitas flagitet conjunctis viribus Chriſtiani nominis hoſtes debellare. Multi etiam miſerandum caſum regni Græçi magna ex parte Orientali Eccleſiæ imputandum cenſent, quæ ab Occidentali ſeu Romanâ ſeceſſionem fecit: hoc enim pacto Oriens ab Occaſu diviſus, uterque utrique diffidere cæpit, atque ſic concordiæ illud vinculum abruptum, & Imperium Orientale auxilio denudatum fuit. Neque etiam Eccleſia illa Græca unquam ſummum aliquod caput habuit, quod principes Græciæ ad mutuam concordiam coëgiſſet, illoſque à Turcis & Saracenis in auxilium advocandis cohibuiſſet. Reliqui verò Romanæ ſedi addicti (vel mutuâ invidiâ atque præeminentiâ diſcordes, vel, culpâ quorundam, poteſtate divinitus illis data abutentium,) modò dictam expeditionem
neque

neque ipſi ſuſcipere, neque ſi ſuſcepiſſent, tantum præſtare potuiſſent, quantum univerſalis Monarchia præſtaret. Hinc omnes fermè Iuriſconſulti (qui quidem hac in parte non omnino inſulſi politici fuere, & fortè arcanum aliquod ſtatus reſpexére) pro regulâ certâ & infallibili habuerunt, Quod imperator Romanus ſit, vel de jure debeat eſſe Dominus totius mundi. *Guerin. Piſo Soacius, de Roman. & Venetor. Magiſtrat. Comparat. n. 16. Marta, tract. de Iuriſd. p.1. cap. 27. Lancell. Conrad. in Templ. omni Iudic. lib. 1. cap. 1. §. 1. fol. 38.* ac, ut Iohan Igneus alicubi ait, tota Canoniſtarum & Legiſtarum Schola in Italia cenſuit, Imperatorem eſſe dominum totius mundi, addatur Azorius *lib. 10. c. 2. q. 4. §. 2.* imò celeberrimus Bartolus *ad l. hoſtes. num. 7. ff. de cap. & poſtl. rev.* notat, illos pro hæreticis

hæreticis & erroneis habendos eſſe, qui negant Imperatorem dominum eſſe totius mundi. Et quidem ſi vel Germania; vel Italia ſola concors eſſet (quod niſi ſub uno capite vix fieri poteſt) Monarchiæ univerſalis nomen mereretur, atque toti reliquo orbi metum incuteret. Conſtat ſiquidem; quot populos Romani ſoli armis vicerint: De Germania verò omnes, qui ſtatum illius, præcipuè verò hodiernum norunt; affirmabunt ſcio, quod ſi illa ab uno Principe, & ſub una fide, quouſque linguæ Teutonicæ idioma protenditur, atque hodie in uſu eſt, regeretur, non ſolum ab omni externo metu libera eſſet, ſed brevi tempore Monarchiam ipſa per ſe inſtituere poſſet. Itali enim ſoli affirmant, ſibi plus timendum fore à Germania ſi uniretur, quam ab ipſo Turca. *Henning. Arniſ. relection. politic.*

lib.

lib. 2. *cap.* 2. *Sect.* 7. *n.* 18. *&c.* *fol.* 234. At jam, cum Germani, ut Turcarum aliquis Imperator dixit, gregi canum diverſigenorum rectè comparentur, quorum quiſque ſibi ſingularem tramitem eligit, haud magnum metum extraneis incutiunt, quin potius ipſa ſibi ab illis metuendum habet. Ipſorumque Germanorum non pauci verentur, ne, quemadmodum olim Romanum imperium à Gallis ad Germanos tranſlatum eſt: ita viciſſim ab illâ diſcordante ad aliam nationẽ transmittatur. Et certum eſt, ſucceſſores Caroli M. nullâ aliâ de causâ potentiam & majeſtatem ſuam amiſiſſe, quam quia regnum illius inter fratres diviſum fuit, quorum nullus alteri jure ſuo cedere aut obtemperare voluit, ſed bello inteſtino moto, ſe mutuo proſtraverunt. Quod ſi jus Appanagii, ait Iohan.

Tillius

Tillius lib. 2. de rebus Gallicis, & forma aſſignationum, quæ hodie uſitata eſt in Gallia, obſervata fuiſſet à tempore Caroli M. Francorum imperium ſuffeciſſet debellando orbi. Ideò & ne hoc unquam contingat, Germani ingenui unicè optant, ut concordia in communi noſtrâ patriâ revocetur, unà ſcilicet cum priſca illa virtute, fide, pietate, & integritate, ſine quibus omnis unio flaccida & futilis eſt.

Germanis plenè redeat concordia, virtus,
Cumque Fide Pietas, altâ cervice vagetur!

Non deſunt tamen, qui de hoc propemodum deſperant, actumque eſſe de Germaniâ dicant; fieri tamen poſſe credant, ut mundo à Monarchiâ Hiſpanicâ medicina afferatur, per eamque Turcæ exſtirpentur, &

fides

fides Chriſtiana (quod, ſecundum Redemptoris noſtri vaticinium ante rerum conſummationem neceſſarium eſt fieri) per univerſum orbem terrarum diſpergatur. Adducuntque hujus conjecturæ ſuæ rationem, quod per occupationem utriuſque Indiæ huic operi jam fundamenta jacta ſint, & hæ tam vaſtæ regiones nemini ante hunc diem notæ à Deo ipſo omnipotente Caſtilianis & Luſitanis in manus quaſi traditæ ſunt, atque duæ hæ nationes antea perpetuo ſibi invicem infenſæ improviſo unius hominis obitu, uni capiti ſubjectæ eſſe cœperunt.

Sicut autem argumenta pro univerſali Monarchia hactenus adducta haudquaquam parvi ponderis ſunt: ita è contrario infiniti reperiuntur, qui genus hoc regiminis oderunt & deteſtantur, atque rationibus non minus validis oppugnant: Et quemadmodum

admodum vix ulla gens reperitur ſub ſole, quæ, ſi ejusmodi prærogativã atq; præeminentiam ſibi legitima via obiam habeat, eam non libenter acceptet: ita è contrario quamprimum regnum aliquod ſolum emergere atque ad hoc dignitatis faſtigium anhelare incipit, omnes reliqui principatus illi confeſtim obſtrepunt, atque quantum poſſunt, obſtant.

Atque hæc opinio illo inprimis fundamento nititur; quod natura, vel potius DEUS ipſe, unicuique populo limites ſuos præfinivit, quos nefas eſt tranſſilire: Siquidem ut legere eſt Exod. c. 23. v. 31. filiis Iſrael regio Amoritarũ, Cananæorum reliquorumque affinium populorum in manus quaſi tradita eſt, cum hac tamen cautelâ, ut his finibus contenti ſint, nimirum à mari algoſo, à mari Philiſtæorum, & deſerto,

ſerto ad flumen iſtud Euphratis. Quodque omnes aut plures ſaltem populi non unius dominio ſubjecti, ſed diverſi eſſe debeant, veriſimiliter inde apparet, quod illi non ſolum montibus, vallibus, fluminibus, ſilvis & mari, humido & arido; ſed etiam linguis diverſiſſimè atque longiſſimè à ſe invicem quaſi diſtincti ac dirempti ſunt, imò etiam mores, geſtus, & cogitationes diverſas habent: quibus omnibus natura videtur apertè intimare voluiſſe, dominia etiam debere eſſe diſtincta. Abſurdum quippe & incongruum videtur, gentes natura diuerſas unitate Imperii ad ſimilitudinem morum & naturarum compellere, aut ut una gens alteram ſibi adverſiſſimam regat. Imò Cabaliſtæ aſſeverant, regiones diverſas diverſos quoque habere angelos ſibi præſidentes, atque horſum allegant id,

cujus Moiſes in cantione ſua (quæ, ſecundum Græcam verſionem, & Origenem in Philocalia c. 21. extat Deuteron.cap. 32.) mentionem facit, Cum ſupremus populos divideret, cum filios Adami per univerſum mundum diſpergeret, tum poſuit limites populis, ſecundum numerum angelorum DEI. Sibi verò reſervavit filios ex Iacobo prognatos: Iſrael eſt dimenſum, ac portio hæreditatis ſuæ. Iidem ex 10. c. Danielis evincere conantur, eoſdem angelos pro ſalute & incolumitate populi quiſque ſui inter ſe dimicare: nam ibidem quidam angelorum dicit Danieli: Principem regni Perſici ſibi viginti unum dies reſtitiſſe, verum Michaëlem archangelum ſibi ſuppetias tuliſſe, ita ut victoriam contra Perſarum reges obtinuerit. Poſteaquè idem ſubjungit, ſe abire nunc pugnatum contra Principem

Perſarum,

Perſarum, ſibiquе principem Græciæ adverſum proceſſurum, neque eſſe, qui ſibi auxilium contra illum ferat, præter Michaëlem.

Atque cum hoc videntur etiam conſentire Scholaſtici, quantum ex Thoma Aquinate in ſumma Theologiæ. p. 1. q. 113. art. 8. colligitur, ubi probat, judicium Dei regna eorumque ſubditos concernens angelos executores habere, qui limites illius judicii examuſſim obſervant, ita ut, dum quiſque quod ſibi mandatum eſt executioni mandat, videantur inter ſe pugnare. Tum etiam illud univerſalibus Mõnarchiis objicitur, hoc naturali jure aſſcribendum eſſe, quod aut cum hominibus natum, aut ſtatim poſt creationem univerſalem introductum. Iam verò etiam ſacra Scriptura teſtatur, à primordio unamquamque gentem, imò verò unamquamque

urbem proprium ſuum regem habuiſſe, idque ex 14. c. libri 1. Moiſis evidenter patet. Sic Ioſuâ uno prælio unũ & triginta reges, omnes Palæſtinos devicit, Ioſuæ. c. 12. Contra Nimrod longo poſt diluvium tempore cœpit vi imperium in alios ſibi arripere, qui ideo in Sacris literis parum laudatur: dicitur enim c. 10. v. 8. & 9. Geneſeos, Chus progeneraſſe Nimrod, qui ad potentiam ſupra mortales anhelavit: additurque illum ſtrenuum fuiſſe venatorem coram Domino. Quin & nomen ipſius ſatis indigitat, qualis vir iſte fuerit, deducitur enim illud ab Hebraico Morad, quod tantundem ſignificat, quod rebellare, ſuperiorisque ſui mandata negligere. Siquidem hic Nimrod in poſteros Sem inſurrexit, quibus imperium regiminis tam ſpiritualis quam temporalis debitum fuit; ille tamen

hoc etiam legitimum imperium excuſſit, innocenteſque ſicut venator feras poteſtati ſuæ ſubjecit. Epiphanius etiam cum Philone teſtatur, Græcos hunc Nimrod pro Zoroaſtro habuiſſe, qui nigromanticam & aſtrologiam invenit, atque hic ipſe eſt, qui Babel in invidiam Dei extruere aggreſſus eſt: Babel verò idem ſignificat, quod confuſio. Hujus ergo inſolenti dominatione & faſtu non ſolum linguæ, ſed quicquid in orbe terrarum erat, perturbatum fuit. *Claudius Duret in hiſtoriâ linguarum, c.* 4. Fuerunt autem non ſolum poſt Nimrod, ſed etiam ante diluvium legitimi & clementes Principes: quandoquidem Paraphraſtes Hebræus ad filios magnatum ſive principum refert, quod Geneſ. 6. verſ. 2. dicitur, Tum filii Dei in filias hominum oculos ſuos defixerunt. ſtatimque poſt, verſu 4. ſub-

jungitur, Erant tum temporis gigantes ſuper terram: nam ex concubitu filiorum DEI & filiarum hominum prognati ſunt gigantes, id eſt, viri præclari & præſtantes. Per gigantes autem in ſacris literis ſæpe intelliguntur tyranni: unde ſanctus Auguſtinus Nimrod vocat novorum Gigantum primum autorem; quod Scilicet tyrannicam illam vitam, propter quam prior mundus diluvio extinctus fuerat, poſt diluvium reduxit. Hujus Nimrod inuſitatas & monſtroſas gubernandi artes diffamat Iuſtinus Hiſtoricus lib. 1. à principio, his verbis: Principio rerum, gentium, nationumque Imperium penes reges fuiſſe: quos ad faſtigium hujus majeſtatis non ambitio popularis, ſed ſpectata inter bonos moderatio provexerit. Fines imperii tueri magis quam proferre ſolitos fuiſſe. Primum omniũ

Ninum regem Aſſyriorum, veterem, & quaſi avitum gentibus morem, nová imperii cupiditate mutaſſe, &c.

Et quia omnes quatuor Monarchiarum fundatores Nimrod hunc ſecuti, contra naturalem inſtinctum, cęteras nationes nulla juſta de cauſa, ſed mera ambitione & regnandi cupiditate exſtimulati oppugnarunt; idcirco, quemadmodum quidam tradunt, quatuor illi Monarchæ à Daniele propheta ſub nomine ferarum beſtiarum deſcripti fuere, ad ſævitiam & immanitatem illorum denotandam.

Habuerunt tamen infœlicia illa tempora etiam alios probos principes & regna, quæ Deus protexit, quæque improbos illos modos deteſtati ſunt. Talis fuit apud Philiſtæos Abimelech quod ſignificat, pater meus rex, quod nomen poſteri

illius retinuerunt. Et circa idem tempus ſimilis fuit rex in Cananæa, cui nomen Melchiſedech, quod ſignificat, Rex juſtitiæ. Qui ſimileſque horum plures, ſubditos non vi acquiſiverunt, neque more Monarcharum abſolutum Imperium ſibi vendicarunt. Ob quam cauſam Ariſtoteles l. 3. polit cap. 10. regna illa Regna heroica appellavit, ab aliiſque regnis diſtinxit.

Ipſe populus Iſraëliticus, cui DEVS ipſe procul dubio optimum vivendi ſtatum revelavit, multos annos ſine rege egit, neque ante aut poſt electitium regnum, externo imperio unquam ſubjectus fuit, niſi quod à via veritatis delirans tandem Monarchis ad caſtigandum traditus fuit. Expreſsè etiam in lege Moiſis Deut. cap. 17. verſ. 15. mandatum eſt, ut ſi unquam populo Iſraelitico cupido regis habendi ſubeat, unum

ex fratribus ſuis in regem ſibi eligant: neque enim fas eſt (inquit textus) ut peregrino alicui te permittas, quod ſatis arguit, unumquemque populum proprium ſuum regem habere debere, atque naturæ ipſi adverſari, ut gens aliqua extraneo obediat. Vnde omnes gentes hoc pro infima miſeria atque ſervitute habuerunt, externo imperio ſubditum eſſe. Hinc hiſtoriæ produnt, ſtatus Hiſpaniarum præoptaſſe liberos emori, quam vitam Gallis debere, atque in illorum ſervitio vitam exigere, poſtquam intellexerunt Alphonſum Caſtum improlē decedentem, regnum Hiſpaniarum Carolo Magno hæreditatis jure tranſſcripſiſſe, quamvis ſub conditione, ut Saracenos & Mauros inde exigat.

Et ſi quatuor Monarchiarum origines rectè perpendantur, vix aliam

fundamentalem legem in omnibus illis invenire licebit, (ut ut Alb. Gentilis lib. 2. de armis Rom. in favorem hujus Monarchiæ contra nitatur) quam tyrannicam illam, ut ſcilicet fortior inferiorem ſibi ſubjuget: quam tamen ſoli injuſti tyranni eorumque aſſeclæ commendant, atq; omnes probi ſemper execrati ſunt. Et Auguſtinus regna hoc modo acquiſita & habita, Magna latrocinia, vocat: atq; pirata quidam Alexandro M. non inſcitè objecit, Ego qui unica naviculâ prædatum profectus ſum pro latrone habeor; tu verò ingenti exercitu idem faciens pro ſtrenuo Rege haberi vis.

Haud facilè ad bellum ſine ullo obtentu proſilitur, atque jus hoc apud magnates præſertim hoc ſolum fundamento nititur, ut habeant jus quæſitum inferiores opprimendi. An hoc coram DEO excuſari queat, cuique

cuique ſincero Chriſtiano cogitandum relinquam.

Summa neceſſitas flagitare videtur, ut illi qui de caſibus conſcientiæ, ut vocant, ſcribentes, miſeris hominibus ob duos aut tres æreolos injuſtè acquiſitos, ſalutis jacturam denunciant, etiam magnatum hac in re enormitates in lucem producant, atque ſub examen ſerium vocent, diſquirendumque proponant, an bella illa quibus ſanguis humanus torrentium inſtar profunditur, à mera ambitione vel à juſta cauſa procedant? atque utrum ratio ſtatus, ut vocant, ambabus manibus ad ſe rapiens quicquid apprehendit, cum vera religione ullo modo conſiſtere poſſit? Id quod Cominæus ſibi nulla ratione perſuadere potuit; quin credidit, univerſum mundum, inprimis autem magnates, horribiliſſimo incredulitatis vitio infectos

eſſe, atque omnium malorum atque miſeriarum cauſam eſſe, quod nihil intermittant quod ad illorum proſperitatem atque dignitatem temporalem facere videatur, cumque vitæ conſervandæ cauſæ nullam expenſam magni æſtiment, imò integras regiones ſæpe tranſſcribant, ſolum ut ex captivitate ſe redimant; pro animarũ tamen ſuarum ſalute etiam viliſſimum pagum per vim extortum priori ſuo domino reſtituere tergiverſentur.

Hanc Monarcharum aviditatem, violentiam & rapacitatem egregiè Herodotus quoque lib. 7. depinxit, dum poſtulationem aquæ & terræ juri ſummo Imperii Perſici aſſcripſit, additque Perſas à vicinis ſuis terram & aquam petiiſſe, abnegantibuſque bellum intuliſſe. Alexander M. quoq; ſuum bellandi ac vincendi ardorem tali prætextu apud

Curt.

Curt. l.4. excuſat, quod neque cælum duos Soles, neque terra duos reges commodè ferre poſſit. Quin & ipſi Romani palam profiteri auſi ſunt, Ita Diis placitum, ut arbitrium penes Romanos maneret, quid darent, quid adimerent, neque alios judices quam ſeipſos paterentur, Tacit.lib.13. Ann.

Non defuerunt tamen populi, qui ſe arroganti huic Monarcharum juri fortiter oppoſuerunt: nam Græci Perſicam Monarchiam admirabili virtute & ſucceſſu repulerunt, atque Dei benignitate libertatē ſuam avitam protexerunt, quandiu bonos mores & ingenuas diſciplinas excoluerunt. Atq; incolæ Inſulæ Coos, Dario & Xerxi aquam & terram à ſe petentibus denegarunt; at Spartani eorundem legatos idem poſtulantes primum in puteum præcipitarunt, deinde terra contexerunt, ſci-

licet, ut haberent, quod poſtularant. Præterea modò nominati Coi regi regum Artaxerxi Hippocratem ab ipſis flagitanti denegantes reſcripſerunt; Cum Darius & Xerxes epiſtolas ſcripſerint, & terram ac aquã à patribus noſtris petiverint, populus non dedit: quum eos ipſos ſe impetentes, ſimiliter velut alios homines, mortales eſſe videret. Et nunc idem reſponſum dat. A Cois diſcedite, quoniam Hippocratem in manus veſtras non dant. Renuntiate igitur ipſi vos nuntii, quod neque dii ipſi, noſtri negligentes erunt.

Tum etiam conſtat, violenta ejuſmodi Imperia nunquam fuiſſe diuturna, nec unquam inſatiabile ſuum deſiderium toti mundo imperandi ipſo effectu compleviſſe; ſed cum maximè florere viſa ſunt, ſubitò graviſſimo lapſu corruere, atque im-

impietatis ſuæ meritas pœnas perſolvere.

Hæc immenſa Imperia non ſolùm tyrannica, ſed etiam infirma à quibuſdam nominantur, qui plurimum expedire crediderunt, ut ſingulæ gentes ſingulos reges habeant, quoniam ſic omnia uno quaſi obtutú melius adminiſtrabuntur atque ordinabuntur. Nam parum utile eſt plures regiones obtinere, atque neceſſe habere per præſides mercenarios illas adminiſtrare; quod Trajanus Boccalini in ſuo Parnaſſo cent. 1. ſermone 47. elegenter demonſtrat, eleganter inducens paſtorem qui à 50. ovibus, quarum inſpectionem ipſe habet plus lucratur, quam alius à quingentis, quas ſervi conductitii paſtum agunt. Hujuſque rei hodie clarum exemplum habemus in Hiſpania, quæ olim plures adhuc dominos habens plus ſæpe militum ſup-

ſuppeditavit, quam hodie Rex unus omnibus ſuis regnis extorquere poteſt. Quare ſapientes principes perſuaſum ſemper habuerunt, nimis vaſta Imperia plus nocuiſſe quam profuiſſe, atque inſtar hydropici aut alio modo monſtroſi corporis ſe habere.

Ipſa etiam experientia docuit, ſub immenſis Imperiis minores populos ſemper majoribus imperaſſe: neque ferè quicquam retinuiſſe quam provincias ac regiones per vim occupatas, & immunitates atque privilegia omnia infirmiorum tolluntur. Hinc Politicorum regula eſt univerſalis, quod haud bonum ſit civitati magno Imperio uniri. Hinc & Luſitani infœlices ſe judicarunt, quod hæreditario jure Philippo II. regi Hiſpaniarum acceſſerunt. Sic Belgium quoque olim diverſos dominos habuit, poſtquam

verò

verò domui Burgundicæ primò, deinde regno Hiſpanico illius provinciæ omnes ſubjectæ fuerunt, Carolus V. ſub formam regni reducere illas fruſtra conatus eſt: quandoquidem illæ diverſis immunitatibus gaudebant, atque privilegiis, quæ ſibi ereptum iri impatientiſſimè doluerunt. *Meteran. l. 2. hiſt. Belgic.*

Sic pariter pernitioſum quidam credunt eſſe Norwegiæ, quod ſub ditionem regis Daniæ ceſſit, quod Boterus in Amphitheatro ſuo his verbis ſatis innuit: Norvegiæ populi olim valdè potentes, afflixerunt diu Angliam, divexarunt Franciam, obtinuerunt in eâ dominium Provinciæ quæ adhuc dicitur Normannia. Et paulò poſt: Regnum Norvegiæ turbis exagitatum, pervenit ad regem Daniæ, qui, ut de illo ſecurus ſit, tractat durè incolas, ſpoliatque eos facultatibus, nec miſeris

hominibus ſpes eſt melioris fortunæ. Cum hoc conſentit Iacobus Ziglerus in ſua Schonlandia ita ſcribens: Itaque Norvegia hoc tempore eſt ſub poteſtate Donorum: hi non legitimos modo reditus & vectigalia tolerabilia imperant, ſed omnia commoda corradentes, transferunt in Daniam: videlicet, diuturnitatem Imperii conſtituentes, infirmitate ſubjectorũ. Hæc fortuna eſt Norvegiæ. Neq; ipſa ædificia urbiũ, ſuam amplitudinem & dignitatẽ veterem tueri poſſunt, nec ſpes eſt ſtatus reparandi: publici enim conventus non admittuntur; Nemo ex arbitrio ſuo referre audet, aut opere tentare, incertus de omnium voluntate.

Sic etiam hodiernus Rex magnæ Britanniæ, duo hæc regna Anglicum & Scoticum unâ inſulâ compreheniſa, unire & copulare aggreſſus eſt, curavitque nummos aureos & argen-

argenteos cudere, cum hac inſcriptione: *Quæ* D e v s *conjunxit, homo non ſeparet.* rurſuſque alios cum hac: *Tueatur unita* D e v s. duplis Anglicanis, ut vocant, hæc inſcripta ſunt verba: *Faciam eos in gentem unam.* coronati duplici Anglicani, ut & dimidii hæc præ ſe ferunt verba: *Henricus roſas, regna Iacobus.* His tamen non obſtantibus, ſtatus Scotiæ & Angliæ congregati varia gravamina allegarunt, quia unum regnum multò potentius & ditius eſt altero, unumque pluribus privilegiis munitum quam alterum. *Meteran. l.* 25. *f.* 279.

Veriſimile eſt, hodiè diverſitate religionum rem eò eſſe perductam, ut neque univerſalis monarchia, neque ullus particularis regni dominus abſolutus eſſe queat.

Siquidem experientia teſtatur, regiones abſolutos dominos habentes,

tes, non niſi unum dominum perferre, nullam pacem religionis admittere, omneſque hæreticos, quos vocant, peſſimè odiſſe.

Sic Hiſpanica Monarchia hoc nomine paſſim traducitur, quod nunquam cum ullo Principe diverſæ religionis pacem inire voluit, curatque in omnes non-Catholicos per univerſum regnum diligentiſſimè inquiri, atque captos aut ſuſpectos inhumano modo torqueri atque miſerrime trucidari jubet.

Contra Carolus V. non ſpontè, ſed ideo in pacem religionis conſenſiſſe creditur, quoniam Imperium Romanum ſtatum Ariſtocraticum ſibi permixtum habuit, & quod potentes Germaniæ ſtatus ſuo arbitrio domare nequivit. nam in regionibus ſuis hæreditariis omnes hæreſeos convictos comburi mandavit, etiamnum vivus, omnemque libertatem

tatem conſcientiæ longe valere juſſit.

Tandem, oppugnatores Monarchiæ etiam illud in medium producunt, quod hæc noſtro tempore ſperari nec poſſit nec nec debeat, omniaq́ue quæ quis contra moliatur vana irritaq́ue eſſe.

Siquidem ne jota quidem hac de re in S S. Scripturâ, omnesq́ue prophetæ de eo aut prorſus tacent, aut contrarium aſſerunt: cum Daniel c. 2. v. 41. de Monarchiâ quartâ hæc prædicat, imperium illud diviſum, & partim robuſtum partim infirmum futurum: moxq́ue verſ. 43. ſubjungit, illos quidem humani juris vinculo coituros, ſed inter ſe non conſenſuros: quod quidam de potentia Hiſpanica, quæ maxima ex parte per conjugia ſuccrevit, intellectum volunt.

Adjicit idem propheta Daniel capite

capite 7. v. 24. ex vltima aut quarta Monarchia decē regna naſcitura; nō tamen addit, fore ut illa uniantur.

Adhuc candidè & ſincerè in utramque partem adducta ſunt argumenta, univerſalem Monarchiam tum propugnantia tum oppugnantia: quæ ſanè omnia, meo quidem judicio, magni ſunt ponderis, ita ut ipſe dubitem, cui parti accedendum ſit. Acutiſſimus tamen Cardinalis Bellarminus probè hac in re mihi conſuluiſſe videtur, qui, de politicis fundamentis verba faciens, expertum ſe loqui aſſeverat, dum libro. 1. de Pontifice c. 9. ita ſcribit, Quamvis omninò neceſſarium non ſit, ut omnia mundi regna ab uno ſolo capite regantur: utiliter tamen hoc, meo judicio, fieret, modo ſolo jure & non armis, præſertim ſi ejuſmodi Monarcha, regiones non per vicarios aut præſides, ſed per principes

cipes regeret tales, qui ipſi non ſecus ac Epiſcopi Papæ ſubjecti eſſent. Sed quia hujuſmodi Monarchia ſine maxima vi & ſanguinis profuſione inſtitui haud poteſt, rectè à D. Auguſtino l. 4. de civit. Dei c. 15. ſcriptis relictum eſſe, Quod fœliciores forent res humanæ, ſi omnia regna eſſent parva, & concordi vicinitate lætantia. Atque idem Bellarminus l. 3. c. 16. de Pontifice, ait, Antichriſtum, qui ut Catholici ſentiunt, venturus etiamnum eſt, totius orbis terrarum Monarcham futurum. Siquidem Chryſoſtomns in 2. ad Theſſal. 2. ait, Antichriſtum Monarcham futurum, & ſucceſſurum Romanis in Monarchiâ, ſicut Romani ſucceſſerunt Græcis, Græci Perſis, Perſæ Aſſyriis. Ejuſdemque opinionis Cyrillus quoque eſt Catecheſi 15. inquiens, Antichriſtum monarchiam adeptu-

adepturum, quæ antea fuerat Romanorum.

Verum enim verò ſi hæc omnia penſiculatius perpendere voluerimus, propemodum fateri cogemur, omnes hujuſmodi diſcurſus non ſolum ambitioſos & vanos, ſed etiam periculoſos eſſe, ſi quis in vita particulari huc intendere, & certæ parti accedere voluerit, & maximè, ſi hoc quaſi fundamēto poſito aliquid maximi momenti ſuperſtruere, & hujuſmodi diſcurſus non animi cauſa duntaxat ventilare voluerit. Dare enim & adimere regna à multò ſublimiori cauſa proficiſcitur, & primò in cœlo concluditur, atque tum demum in terris in actum perducitur.

Cum enim Deus conſilia hominum moderatur, ſummæ amentiæ eſt, ipſi limites ponere, modos præſcribere, ac tempora definire velle,

& non

& non decretum ejus exſpectare, ab initio pro lubitu nobis proponere, atque poſtmodo orare, ut cœptis noſtris aſpiret. nam Deus agit modo planè diverſo à noſtro, atque nos ne hilum quidem hac in re proficimus. Si enim Deus Hiſpanos (exempli gratia) ad ſummum Monarchiæ faſtigium elevare vult, fiet hoc etiam invitis omnibus, imo tantum aberit, ut hominum conatus illi obſtare queant, ut etiam illam promoturi ſint.

Quod ſi contra ſtat Dei ſententia; incaſſum huc omnes animi & corporis ſui vires intendent, ſed quantò magis nitentur, tanta majus exitium ſibi ipſis parient.

Hac verò in parte homines idiotæ & privati multo meliore conditione ſunt, quam docti, & quos officii ratio ad conſultandum in rebus mundanis, tam periculoſis, cogit.

nam

nam ſi unuſquiſque etiam de ſolo inutili verbo aliquando rationem reddere cogetur, quid fiet de illis qui jam in magnis officiis conſtituti conſiliis ſuis, maximis effuſionibus humani ſanguinis, perditioni æternæ tot animarum, denique immanibus vitiis, crudelitatibus, fami, miſeriæ, & afflictioni innocentium hominum cauſam præbent?

Contra qui his malis omnibus exempti, tantum compatiuntur & perpetiuntur, hoc certò ſibi perſuadere poſſunt, has afflictiones ſibi non niſi bene ceſſuras, ſi modo in veritatis agnitione & amore DEI perſiſtant.

Nos verò clarè hinc perſpicimus, quam clementer Dominus nobiſcum agat. Etenim verus Chriſtianus neceſſe habet mundum contemnere, libenter illi renunciare, ſummoque deſiderio ſurſum ad cœleſte

ſuum πολίτευμα anhelet. hoc verò homini proſperè & fœliciter hîc viventi difficile, ac, penè dixerim, impoſſibile videtur. Quibus omnia proſperè & ad votum in hac vitâ ſuccedunt, illi perinviti ex illâ decedunt, vixque reperitur, qui terreſtre paradiſum cum cœleſti permutare velit. Huic malo ut obvietur, Deus hoc tam ſalutare remedium in manus ſumit, nobisque bella & perſecutiones immittit, voluptates & delitias noſtras temporales confundit ac perturbat, ut nihil magis cupiamus, quam mox diſſolvi & eſſe cum Chriſto. Quod omne Eucherius Epiſcopus Lugduno-Gallicus in tractatu ſuo de contemptu mundi pervenuſtè deſcripſit his verbis: Vix iam hoc habet Mundus, ut fallat. Periit imago illa rerum, ad decipiendum uſque decora. Prius nos ſeducere vero cogitabat fulgore, non

poterat; prope iam non valet, & ipſa nos falſa oſtentatione corrumpere. Solidis bonis carebat, ecce deficit etiam caducis. Non hunc aut ad tempus ſpecioſa ornant, aut in poſterum manſura confirmant. Niſi nosmet ipſi decipimus, pœnè mundus decipere nos non poteſt.

Poſtrema mundi ætas refecta eſt malis tanquam morbis ſenectus. Viſa ſunt, videnturque iam dudum iſta cano ſæculo, fames, peſtilentia, vaſtitas, bella, terrores: hi ſunt in ultimis iam annis languores ſui. Atque hoc non infirmitatis noſtræ verbis, ſed etiam Apoſtolicæ authoritatis confirmatur eloquiis, illic enim legitur: In nos fines ſeculorum devenerunt, 1. Cor. 10. verſ. 11. Quod cum iam dudum dictum ſit, quid cunctamur? quid expectamus? urget nos dies ille iam non noſter tantum, ſed & ſeculi, incumbit

mihi

mihi miſero iam mundi mortalitas, tanquam mihi non ſufficiat ad terrorem mea. Securitati locus non eſt, quando terminus in nos impendet indifferenter, ſingulorum hinc, hinc omnium.

Quò magis eſt in hoc, non dicam ſeculi exitu, ſed vel in hoc rerum ejus defectu hominum miſeranda conditio; qui ſibi nec futurorum ſpem gaudiorum reponunt, cum jucunditate præſentium non fruantur.

Nec eſt quod terreant nos afflictiones huius mundi, cum hæ à Servatore noſtro prædictæ quidem ſint, ſed magna addita conſolatione, quæ legitur apud Lucam c. 21. v. 9. Cum bella bellorumque rumores audieritis, ne terreamini: hæc enim præcedere neceſſe eſt. Et apud Marcum, c. 13. v. 8. Populus contra populum inſurget, & regnum contra regnum, paſſimque fient terræ-

motus, caritates, atque pavores, hocque erit initium miſeriarum. Et apud Lucam c. 21. v. 28. Hæc verò cum advenerint, videte, & tollite capita veſtra, quia liberatio veſtra appropinquat. Quomodo verò hic nosmet gerere debeamus, idem docet Matth. 24. v. 12. & ſeq. Quia verò injuſtitia ſuperabundabit, fiet, ut charitas multorum refrigeſcat: qui verò ad finem uſque perſeverabit, ille ſervabitur. Et apud Lucam c. 21. v. 18. & ſeq. Pilus capitis veſtri non perdetur, poſſidete animas veſtras in patientiâ.

Non poſſum autem quin denuò referam, Chriſtum de cruce prope ſolum prædicare, & ne verbulo quidem innuere, ut Chriſtianus actionibus iſtis ſe immiſceat. Prophetæ etiam ipſi indicant, fore noviſſimis temporibus, ut homines ſapientes ita lateant ut nuſquam appareant.

Sic enim Eſdras l. 4. c. 5. v. 1. 9. 19. ait: Ecce, tempora appropinquabunt, ut deprehendantur habitatores terræ in magno numero, viaque veritatis erit abſcondita, terraque ſine fide erit; improbitas autem prævalebit, unus amicus pugnabit contra alterum, atque intelligens tum erit abſconditus, & ſapiens procul habebitur, tanquam in conclavi ſuo, multique quærent eum, ſed non invenient. Item Amos c. 5. v. 13. Eo tempore opus eſt, ut prudens taceat; eſt enim tempus malum. Sicut ergo valde periculoſum eſt, immiſcere ſe hujuſmodi rebus: ita cavendum eſt prudenti, ne judicium ſuum præcipitet, ſed omnem rerum eventum Dei clementi voluntati, neutrubi inclinans, permittat, atque ſub crucis onere ſe cum aliis oblectet, quod neceſſe habiturus non eſt, tam gravem rationem

aliquando reddere, quã illi qui eum cruce illâ onerarunt. Ne provocet ad judicium, quin potius æquus in omnem partem oret, ut Deus omnia in Eccleſiæ ſuæ & afflictorum ſalutem convertat, dicatque animitus & patienti animo cum Aſaph, Pſalm 74. Cur ita repuliſti nos Deus? memor ſis congregationis tuæ, quam pridem acquiſiviſti; & tibi in hæreditatem redemiſti: nos non videmus ſigna noſtra, neque eſt propheta qui concionetur. Solum illud cogita, inimicum blaſphemare Dominum, atque quod populus demens nomen tuum criminatur. Ne tradas animam turturis tuæ, beſtiæ, nec prorſus oblivi ſcaris pecorum tuorum. Revoca in mentem tuam fœdus: nam regio ubique miſerabiliter vaſtata jacet, domus ſunt dilaceratæ, ne dimittas pauperem cum ignominiâ. nam miſeri & af-

flicti

flicti glorificant nomen tuum. Surge Deus, & jus tuum aſſere, memor eſto contumeliæ, quâ ſtulti quotidie te afficiunt. Et pſalmo 76. Potentior & præſtantior es Deus montibus aſperis & incultis, ſuperbi in prædam cedent, omnes bellatores cogentur demittere manus, ab increpatione tua, Deus Iacob, torpeſcunt equi & currus. Cú tu judicium de cœlo promulgas, contremiſcit terra, atque ſilet, cum Deus ſurgit ad judicandum, ut opem ferat omnibus miſeris ſuper terram: cum homines contra te inſaniunt, etiamnè paratus es? Pſal. 77. patiar hoc neceſſe eſt: manus ſupremi omnia immutare poteſt.

Quomodo verò illi qui ad rerum gubernacula ſedent, neceſſarioq́ue hiſce rebus, quarum cardo jam vertitur, involvuntur, gerere ſe debeant, ego quidem jam, habita tenui-

tatis meæ ratione, in medio relinquam. Hoc verò diligenter omnibus cavendum eſt, ne operam ſuam in ejuſmodi officia ingerant, nève illa affectent, ſed vocationis ſuæ normam attendant, atque unice ſequantur. hîc verò inprimis requiritur, ut omnes privati affectus, avaritiam aut ambitionem qualitercunque redolentes, ab hujuſmodi viris quam longiſſimè abſint.

Corde igitur jam in modum templi mundato, fatigandus eſt tibi DEUS precibus cum Salomone, non ut aurum vel argentum, non ut propagationem limitum, familiæ dignitatem, victoriam aut animam hoſtium tuorum, tibi largiatur, ſed ut det animam & mentem intelligentem & ſanam in corpore ſano, ut populo tuo ſive cum exeundum, ſive cum introeundum eſt dignè præcedere valeas, ſecundum DEI

omnipotentis placitum & populorum ſalutem.

Hîc omni humana ſapientiâ & peritiâ ſepoſitâ ſolis precibus indulgendum eſt: nam ſicut omne bonum à ſolo Deo in nobis perficitur: ita diligentiſſimè nobis cavendum eſt ne ſanctis illius operibus in nobis reſiſtamus.

Priuſquam finiam, non poſſum non adducere, quod non parum inquietudinis, ut quidam colligunt, hoc noſtro tempore movet; quando reperiuntur hodiè multi, qui ſpretâ ſimplici pietate & timore Dei, ad neſcio quas ſublimes & maximæ hominum parti ignotas artes aſpirant, neque dant operam, ut antiquus rerum adminiſtrandarum modus conſervetur aut reducatur: ſed opinione univerſalis Reformationis inſtantis jam infatuati, cupiunt, & quantum poſſunt adjuvant, ut omnia

ſurſum deorſum volvantur, quia ſcilicet, juxta tritum illud ſperant, ſe aquâ turbidâ plus piſcium capturos, atque animo ſuo avido morem geſturos, parum ſoliciti, quo immerentem & miſeram plebeculam redacturi ſint.

Totum jam mundum hujuſmodi fanaticis abundare ſatis declarat famoſa illa Fraternitas roſeæ crucis. Vix enim phantaſma illud lucem aſpexerat, (quamvis fama & confeſſio illius ſatis arguit, id eſſe merum luſum ingenii nimium laſcivientis,) quoniam nimirum ſpem aliquam univerſalis reformationis facit, & res partim ridiculas & abſurdas, partim etiam incredibiles profitetur; diverſi diverſarum regionum etiam probi & honeſti viri eludendos & deridendos ſe præbuerunt, ut vel palam operam ſuam & patrocinium illi detulerint, vel, ſuppreſſo nomine, ſe

illis fratribus (quod nomen etiam antiquiſſimis illis prophetis parum uſitatum) per ſpeculum Salomonis, vel alio occulto modo, innoteſcere poſſe ſibi perſuaſerint. Imò reperti ſunt adeò ſtolidi, qui reformationem totius mundi à Trajano Boccalini inventam, & de verbo ad verbum ex Italicâ illius editione verſam & vulgatam, pro ſingulari quodam myſterio amplexi & Cabaliſtico quodam more interpretati fuerint, quaſi ars chymica vel chryſopœïas in illa occultata contineatur, quod forſan autori ipſi nunquam in mentem venit.

Hoc non aliundè fit, quam quod plerique Prophetas legentes & meditantes non ſolum ad ſua tempora eaſdem reſtringunt, ſed & pro ſuo libitu atque voto interpretantur: aut quod novis & antiquis prognoſticis hinc inde divulgatis vel nimis quam

par eſt, fidunt, vel eadem perversè accipiunt. Equidem certum & extra dubium eſt, in utroque Teſtamento ſacro innumeras eſſe prophetias, quæ de tempore in tempus uſque ad conſummationem rerum vaticinantur: ſicut & illud verum eſt, prophetias omnes in noviſſimis temporibus melius intellectum iri quam unquam antea; hocque propheta Daniel ſatis apertè indicat, quem Angelus in ultimo ſuo capite verſu 4. ita alloquitur, Tu Daniel abſconde iſta verba, atque ſcripturam hanc obſigna ad noviſſima uſque tempora: tum enim multi venient, & magnam intelligentiam ex illa haurient. Nec ſine ratione in hujuſmodi prophetica myſteria diligenter inquiritur, ad quod nos ipſe Apoſtolus Iohannes in Apocalypſi ſuâ hortatur, dum c. 13. v. ultimo ita inquit, Hîc eſt ſapientia, qui intelligentiâ

valet

valet, ſubducat numerum beſtiæ huius: eſt enim numerus hominis, illiusque numerus eſt 666. Veruntamen myſterium hoc propheticum tam arduum eſt, ut à nullo humano ſenſu inveſtigari poſſit, ſed illo ipſo Spiritu quo ſcriptum eſt, etiam intelligatur neceſſe eſt. Iam verò intolerabilis eſt audaciæ quenquam hominem hoc donum ſibi aſſcribere, & de eo gloriari quod neutiquam illis datur, qui ore ſolum Deo accedunt, cor verò ſuum longè ab illo remotum habent, imò glorioſi tales eò majori cæcitate, & deſipientia circa ſacras prophetias puniuntur, ita ut in illis comprobetur illud ab Eſaia capite 29. verſu 11. dictum, omnia Prophetarum acta habebunt ſe inſtar verborum libri obſignati, quod nemo legere poteſt, neque ſcripturarum prophetiæ ex proprio cujuſquam ingenio explicatio-

cationem capiunt, perinde atque nulla unquam prophetia humano ingenio elicita eſt, 2. Pet. 1. verſ. ult. Maximum verò & divinum opus eſt diſcernere poſſe tempora, quod illius farinæ interpretes facere præſumunt. Vobis non convenit ſcire tempus aut horam, quod Pater poteſtati ſuæ reſervavit, reſpondit Chriſtus ipſe diſcipulis, ſciſcitantibus, quo tempore regnũ Iſraelis reſtituturus ſit, Act. 1. v. 7. Quare ſummi periculi res eſt, ſupra iſtiuſmodi propheticas explicationes res maximi momenti velle fundare: habent enim ſe illæ prophetiæ inſtar cultri ancipitis, quem niſi dextrè apprehendas, facile te vulnerare poteſt.

Il. Paſtor Fido At. 1. Sc. 4.

Sono come il coltel, che ſe tu'l prendi
In quella parte, oue per uſo humano

La man ſ' addatta, à chi l'adopra è
buono;
Ma ch' il prende oue fere, è ſpeſſo
morte.

Et verò hiſtoriæ cum ipsâ experientiâ atteſtantur, illos qui ſacræ ſcripturæ interpretationem certis locis aut temporibus applicare conati ſunt, longiſſimè erraſſe, qua de re Wernerus Rolewinck in Faſciculo temporum ſub anno 1364. ita ſcribit: Iohannes de Rupeſciſſa, de Ordine Minorum, multa prædixit mox futura de duobus Antichriſtis, & deſolatione terrarum, & generali conculcatione cleri, & reductione totius orbis ad fidem Chriſti, pluraque alia, ante annum Domini M. CCC. LXX. quæ dixit ſibi revelata à Domino Ieſu, ſed non evenerunt; & diu in vinculis tentus, grandia ſcripſit de futuris. Et nota, quod

penè

penè ab initio Fidei hujuſmodi præ-noſticatores fuerunt, & quotquot tempus determinatum prædixerunt, de hujuſmodi arcanis quæ Pater poſuit in ſua poteſtate, decepti ſunt. Ideo non eſt hujuſmodi revelationibus amplius fidendum.

Hoc idem communi noſtræ matri Evæ ab initio ſtatim contigit, ſe peperiſſe Meſſiam, qui caput ſerpentis contriturus ſit, Geneſ. 4. & tamen in hoc ipſo graviſſimè erravit. Quamvis enim multi explicationẽ hanc in dubium vocent, utrum ſcilicet Eva, poſtquam peperit Cainum, crediderit ſe Meſſiam peperiſſe, ut apud Ianum Druſium ad loca Geneſ. cap. 13. videre licet: tamen antiquus Paraphraſtes Chaldaicus Ionathan Uzielis eandem confirmat, unà cum duobus celeberrimis Hebræis Fagio & Forſtero. Quin & Lamech pater Nohæ ſibi perſua-

perſuaſit, filium ſuum Noha Meſſiam fore, qui malediĉtonem lapſus averſurus ſit, dum inquit. Geneſ. 5. verſ.29. Hic nos ſolabitur in miſeriis & laboribus noſtris ſupra terram, quam Deus maledixit. Unde illi etiam nomen Noha indidit, quod requiem ſignificat. Et quidem ille non omninò aberravit, ſiquidem ille typus quidam fuit Meſſiæ, reliquiasque generis humani ab aquis eripuit, ſicut nos Chriſtus ab aquis infernalibus ſervavit. Unde quodammodo liquet, quoſdam prophetias non omninò malè apprehendere, ſed in eo errare, quod umbram pro corpore captant. Sic Filii Iſraëlis graviter errarunt in eo, quod nimium è deſerto in terrã promiſſam pervadere laborarunt, atque ideò ab Amalecitis & Cananitis repulſi fuerunt. Num. c. 14. v. 40. quamvis verum fuit, filiis Iacobi promiſſam

fuiſſe illam terram, quam ſuo tempore extinctis indigenis eſſent occupaturi; ſed quia fœlicitatẽ hanc nulla prævia humiliatione, & indignitatis confeſſione expoſcere quaſi jure ſibi debitam, voluerunt, longe ab intentioue ſuâ aberrarunt. neque ita comparatum eſt, ut in terram benedictam, Deo non duce, perrumpere detur. Ipſi diſcipuli Chriſti Spiritu Sancto nondum initiati de de regno Chriſti, quod ſpirituale, admodum abſurdas & carnales opiniones habuerunt, ad inſtar ferè hodiernorum, nec non primum & ſecundum adventum Chriſti confuderunt.

Chriſtianus Wurſtiſius in Chronicâ ſuâ Baſileenſi mentionem facit cujuſdam, qui Nicolaus à Buldesdorf nominatus fuit, qui anno 1446. ingreſſus in concilium Baſileenſe Paſtorem Angelicum ſeipſum nominavit,

minavit, perhibuitque fore, ut Antichriſtus per ipſum peſſundetur, Iudæi è captivitate liberentur, Eccleſiaque ex Gentilibus colligatur, mali extirpentur, pluraque alia; ob quam cauſam & ipſe pro hæretico punitus fuit. Hac eâdem tamen audaciâ Anabaptiſtæ Monaſterienſes multis annis poſt de novo uſi ſunt, idem ſibi arrogantes, iamque inſigni vi & conatu in opus traducere aggreſſi fuerunt, idque ejuſmodi rationibus (quæ etiam hodiè apud multos pondus habent) ſingulari libro cui titulus De reſtitutione ſeu renovatione, ut docet Sleidanus lib. 10. excuſare conati ſunt.

Idem ſibi paucos ante annos imaginati ſunt aſſeclæ famoſi illius Ezechielis Mett, mira & magna pollicentes, quæ tamen de præterito, minimè verò de ſuo tempore accipienda fuerunt. Tres igitur duri

ſunt

ſunt ſcopuli, ad quos mare propheticum tentantes plerunque navem frangunt, dum vel quod ſpiritualiter accipiendum, nimis carnaliter accipiunt; vel, quæ ſecundum literam eventum ſuum certo tempore habitura ſunt, ad certos locos & annos, affectibus propriis indulgentes violenter & abſurdè aſtringunt. Notent verò Germani, non omnes prophetias & actu futura, aut ſi quid magni momenti in orbe terrarum perficiendum adhuc reſtat, de ipſa Germaniâ accipienda eſſe. Nam ſicut mille ducentis ab hinc annis regio illa penè ignota, barbara, inculta, religionis veræ & omnium elegantium ſcientiarum & artium expers fuit, nihilque minus quam hanc rerum proſperitatem, ad quam ab illo tempore paulatim emerſit, polliceri ſibi potuit: ita viciſſim, Deus eandem propter ingrati-

gratitudinem ſuam pari modo ac alias terras affligere poteſt, niſi maturè reſipuerit, atque per populum nobis forſan adhuc planè ignotum, aut contemptibilem egregia illa geſta effectui mandare poteſt, quæ ſecundum Scripturam ante adventum Chriſti accidere neceſſe eſt.

Certum ergò eſt, non omne quod in Prophetis reperitur ad geſtum & tempus quod nobis imaginamur & vellemus, revocandum eſſe, etiamſi id non incommodè fieri poſſe videatur. Cuius rei unum ſolum exemplum adducam: Commemoratur in libro Eſdræ capite 11. & 12. viſio Aquilæ & leonis, & quidem leonis humana voce aquilam alloquentis, his verbis: Audi tu, loquar ad te, & ſupremus omnium tibi declarabit; nonne tu ille es, qui viciſti animalia, quibus ſupra terram & in mundo meo poteſtatem regnandi dedi,

dedi, ita ut terminus temporis illorum per illa compleretur. Tu offendiſti manſuetos animo, tranquilloſque & placidos læſiſti, amaſti mendaces, & habitationes frugiferorum diruiſti, atque muros eorum demolitus es, qui nihil damni tibi intulerunt. Quare iniquitas & contumelia tua ad faſtigium ſuum pervenit, atque ſuperbia tua ad ſummum ſuum vigorem perducta eſt: Supremusque contemplatus eſt ſæculum ſuperbum, & ecce finitum eſt, atque crimina illius accumulata ſunt. Quare tu aquila ne amplius compareas, nec horribiles tuæ alæ, nec improbæ tuæ pennæ, nec capita tua improba, nec ungues tuæ turpes, nec totum corpus tuum vanum; ut terra refocilletur, atque ad ſe redeat, liberata à poteſtate tua, ut ſpem concipere queat, judicium & miſericordiam creatoris ſui. Et factum

eſt,

eſt, poſtquam leo hæc verba ad aquilam prolocutus eſt, & ecce, (inquit Eſdras) caput quod anteà ſupe-raverat, ſtatim nullum fuit, & quatuor alæ non amplius comparuerunt, quæ ad illum venerant, & ad regendum erectæ ſunt, fuitque regnum illorum parvum, ſeditioniſque plenum. Atque ego vidi, & ecce, nuſquam ulterius apparent, & totum corpus aquilæ igne fuit exuſtum, terráque valde perculſa eſt. Videat qui vult ibidem etiam explicationem Eſdræ datam.

Quidam proximè præteritis annis arbitrati ſunt, hoc eſſe ipſiſſimum illud tempus, quo prophetia illa eventum ſuum revera ſortitura ſit. Et quidem res geſtæ hujus temporis opinionem illam valde confirmare viſæ ſunt, ita, ut primo intuitu fere nihil aliud conjectari potuerit, quam prophetiam illam initium validum

lidum iam nactam eſſe, & ipſum eventum mox quoque conſecuturum.

At Dominus Deus rerum faciem confeſtim mutavit, atque omnes has cogitationes evertit, atque irrefragabiliter oſtendit, quam periculosè res tanti momenti ad certa individua perſonarum aut locorum aſtringantur.

Multò abſurdius Chriſtianitatiq́ue magis multò adverſari videtur, quod innumeri huius ſeculi omnivariis priſcis & modernis prognoſticis, prophetiis, revelationibus, aliisq́ue rebus innituntur, atque cogitationes & affectus, imo etiam conſilia ſua ſecundum illas diſponunt: cum multa ſubſint ſuppoſititia, ſpuria, & fraudulenter, vel in adulationem, vel in deceptionem aliorum excogitata: ut ſic confundant mundum, atque ut apertè dicam,

proximum ſuum mendaciis circumveniant, fallantque. Multa hujuſmodi prognoſtica etiam bona fide ab antore edita, inter deſcribendum depravata fuerunt, multa etiam ex Cacodæmonis ſuggeſtione in lucem prolata.

Quod verò non omnibus Prophetiis, etiam ſincerorum autorum fides habenda ſit, ſed quod illæ etiam ab afflatu fanatici & mali ſpiritus proficiſcantur, evidentiſſimo exemplo docetur in libro primo regum capite 22. ubi videmus, Deum ad præcipitandos reges contumaces etiam uti miniſterio Pſeudoprophetarum. Deſcribitur enim ibi ſpiritus, qui in medium progreſſus, in conſpectum Domini, dixit, Ego profectus ſpiritus mendax ero in ore omnium prophetarum Achab regis. Cui Deus reſpondit: Abi igitur, & fac ut dixiſti. At ille diſcedens in Zedekiam intravit, qui vero Prophetæ Michæ

contradixit, atq; ulterius intulit: Ergone Spiritus Domini à me receſſit, ut per te loqueretur? Curavit itidem cornua ferrea ſibi confici, poſteaque dixit: Sic inquit Dominus, his conteres Aſſyrios, ad internecionem uſque. Idemque aſſeverabant omnes reliqui prophetæ.

Vbi videmus, Zedekiam ipſum credidiſſe impetum ſuum proceſſiſſe à Deo. At eventus docuit, quam turpiter fuerit deceptus, ſiquidem planè contrarium evenit. Videmus præterea, quam ferociter & immodeſtè Zedekias ille ſe geſſerit, quam audaciter Michæ in os contradixerit, dum ſpiritui ſuo malo confidit.

Sæpenumero etiam contingit, ut aliquis ſuo proprio ingenio & imaginatione deceptus ſe pro propheta gerat, ſibique ipſe perſuadeat, ſe eſſe templum Dei, in quo Deus non ſolùm habitet, ſed etiam oracula quaſi ex antro Delio profundat. Quam

mira

mira ac ſtupenda ferè, re ipſa tamen vana, phantaſia propria cuique ſuggerere poſſit, vel ſomnia ſola, loquelæ, imaginationes & geſtus delirantium declarant, præſertim eorum qui febri ſimilibuſque acutis morbis conflictantur.

Quod verò phantaſia in dormientibus, idem & in ſanis quidem corpore, at ſpeculationibus & meditationibus nimium deditis, perficere poteſt.

Et eſt ſanè arrogantia nefanda, & faſtus intolerabilis, quòd multi prophetias quales quales legunt non humili, atque ſimplici animo, ſed & ſeipſos alioſq; ſecundum coniecturas ſuas inde hauſtas dirigere conantur: qui non ſolùm ſcientiam diſcernendi verum à falſo, verum etiam verba ambigua atque intricata explicandi ſibi aſcribunt.

Quid quod prognoſtica illa crebrò ſibi invicem è diametro adver-

ſantur & contradicunt? Circumfertur vulgò prophetia, quæ Iohanni Carioni aſſcribitur, jamque anno 1549. typis excuſa eſt, in quâ res Iuliacenſes, Ungaricæ, Bohemicæ, Brunſuigicæ atque Saxonicæ ita depictæ cernuntur, ut primo intuitu videatur, neceſſariò illam impletum iri. Et certè omnia itæ diſponi cœperunt, ut nemini fere de certitudine ejus fuerit dubium; præcipuè verò de illo, album ſcilicet leonem, cum geminâ caudâ, veſtem ſuam tribus lineis interſtinctam albâ & nigrâ ulterius geſturũ non eſſe. quæ tamen omnia diverſum habuerunt eventum.

Nec quenquam latent vaticinia, viſiones & picturæ, de leone variaque illius fortunâ, proximè præteritis annis divulgatæ: contra tamen Paracelſi illud prognoſticum, ut quidam volunt, adimpletum eſt, qui leonem viribus fractum depinxit,

eique

eiq; ſuperſcripſit verba hæc: Quanquam Deus largitus eſt tibi, ut timearis & formidabilis ſis: tamen etiam virgam tibi paratam ſcias, qua dorſum tibi committigent, ita, ut te ipſum ſupportare nequeas, dicentque cum admiratione, Quis unquam cogitaſſet, hunc tam placidum reddi poſſe!

Iohannes Liechtenberger, quem quidam de Claromonte nominant, multis ab hinc annis practicam in lucem emiſit, de magna illa conjunctione Saturni & Iovis, quæ anno 1484. accidit, itémque de eclipſi Solari ſequentis anni, addiditque praxin illam uſui futuram uſque ad annum 1566. Videtur tamen illa prophetia non ex fundamentis Aſtronomiæ, ſed ab alia ſcaturigine proceſſiſſe, quodque dicis cauſa ſolum protulerit ea quæ dicta ſunt de conjunctionibus planetarum, de eclipſibus & ſimilibus rebus, quæ

forte ex antiqua quadam prophetia alicundè mutuò ſumta, & ab ipſo forſan non bene intellecta in Aſtrologicum Prognoſticum redigere voluit.

At cætera illa quæ de Bohemiâ & Palatinatu ab illo prædicta ſunt, non malè ad res in iiſdem locis præteritis annis geſtas, nec dum etiam finitas, omnia accommodari poſſunt.

At etiamſi ille reſpectu rerum ipſarum nihil fefellit; tamen reſpectu temporis plurimum deliravit, dum illa ad ſuum ſæculum direxit. Unde Theophraſtus Paracelſus vaticiniorum illorum interpres, (quæ interpretatio etiam in ſecunda parte operum illius, fol. pag. 608. & ſeqq. extat) capite 22. in quo de Palatino ad Rhenum agitur, refert, Liechtenbergerum conſtellationem Principum Palatinorum introducere, quæ quamvis præterierit, rem

ipſam

ipſam tamen multis paraſangis non attigiſſe.

Profectò, quemadmodum SSta. Scriptura à diverſis hæreticis diverſimodè & contrario modo explicatur, qui non quod in Bibliis extat, ſed quod affectus, amor aut odium cuique ſuggerit depromunt: ita, & quidem multo magis depravantur ipſæ prophetiæ, quantò obſcuriores & intricatiores ſunt, atque plures diverſas explicationes admittunt.

Certum quidem eſt, quod ſi uno aliquo eodemque ſæculo multæ prophetiæ atque prognoſticationes ſimul aut ſubinde emittantur atque prodeant, ſignum id eſſe infallibile, innovationis aut ſingularis divinæ operationis. Sic enim Guicciardinus libro 1. Hiſtoriarum ait, hoc idem eveniſſe, quo tempore ſtirps Arragonenſium ex regno Neapolitano ejecta, Italia à Gallis & Hiſpanis multos continuos annos vaſtata,

atque omnes ferè illius ſtatus immutati fuerunt.

Quid nobis hoc tempore exſpectandum ſit, ſolus Deus novit, ego miſer peccator tantâ ſcientiâ me non dignor.

Il paſtor Fido At. 5. ſc. 6.

Se volontario foſſe
De 'l Profetico lume il divin' uso,
Saria don di Natura, è non del cielo.
Sento ben io ne l'indigeſta mente,
Che 'l ver m' aſconde il Fato,
E ſi riſerba alto ſegreto in ſeno.

Solùm precor Deum O. M. ut me cum aliis, ſeriò idem deſiderantibus ab omni quod animæ officere poteſt clementiſſimè præſervet. Sicque diſcurſum hunc concludo cum illo Sancti Iohannis in Apocalypſi: *Domine Ieſu Veni*. Gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti ſit nobiſcum omnibus. Amen.

785048 BIBLIOTECA NAZIONALE TORINO

FINIS.

66.